

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยว
เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

นายวรชัย โจรนพรทิพย์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-2170-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE RELATIONSHIP BETWEEN COMMUNITY IDENTITY AND TOURISM
DEVELOPMENT IN SAMPHANTHAWONG DISTRICT, BANGKOK

MR.VORRACHAI ROJANAPORNTIP

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-14-2170-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยว
เขตลุ่มพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
โดย นายวรชัย โจนพรทิพย์
สาขาวิชา การวางผังเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒนา ธาดานิติ

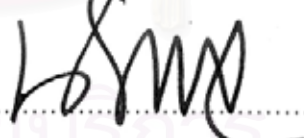
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ระหัตถ์ โจนประดิษฐ์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒนา ธาดานิติ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. นิรมล เปี้ยแดง)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ รอ. ชูวิทย์ สุจฉายา ร.น.)

วิจัย โจรจนพรทิพย์ : ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร. (THE RELATIONSHIP BETWEEN COMMUNITY IDENTITY AND TOURISM DEVELOPMENT IN SAMPHANTHAWONG DISTRICT, BANGKOK)

อ. ที่ปรึกษา: ผศ.ดร.สุวัฒน์ ธาดานิติ, 188 หน้า. ISBN 974-14-2170-2.

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชน และการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์ โดยระบุถึงเอกลักษณ์ชุมชนของเขตสัมพันธวงศ์ และเอกลักษณ์ใดที่เป็นปัจจัยในการดึงดูดนักท่องเที่ยวมาสู่พื้นที่ รวมทั้งศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อรักษาเอกลักษณ์ชุมชนและแนวโน้มที่ดีของการท่องเที่ยวไว้สืบต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธวงศ์เป็นเขตชั้นในที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร และมีบทบาทเป็นย่านพาณิชย์กรรมมาตลอดตั้งแต่สมัยก่อตั้งกรุงเทพมหานครจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากวิถีชีวิตของชนชาวจีนที่นิยมการค้าขาย ปัจจุบันเขตสัมพันธวงศ์ดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในแต่ละปี เนื่องด้วยเอกลักษณ์ชุมชนที่มีความโดดเด่น ประกอบไปด้วย เอกลักษณ์ทางด้านกายภาพ ได้แก่ ลักษณะอาคารและสิ่งปลูกสร้าง อาทิ วัดไตรมิตรวิทยาราม ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ยะ เป็นต้น ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของเมืองและการเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก เนื่องจากเป็นย่านการค้าใจกลางเมือง เอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ กิจกรรมทางการค้า รูปแบบการค้า โดยประกอบไปด้วยย่านการค้า เช่น ย่านเยาวราช ย่านสำเพ็ง ย่านคลองถม เป็นต้น และแต่ละย่านการค้าก็มีคุณลักษณะเฉพาะตามประวัติความเป็นมาและกิจกรรมของย่าน ส่วนเอกลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชาวจีน ประเพณีและวัฒนธรรม และงานเทศกาลต่างๆ ทำให้เกิดเป็นชุมชนเมืองจีน (China town) ในกรุงเทพฯ โดยจากเอกลักษณ์ชุมชนทั้งหมดที่กล่าวมา เอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ นอกจากนี้ลักษณะของสัมพันธวงศ์ที่เป็นย่านการค้าต่างๆมารวมตัวกัน แต่ละย่านมีความหลากหลายของสินค้าจะเกิดเป็นแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และจากการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว สัดส่วนของความประทับใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาสู่เขตสัมพันธวงศ์ระหว่างเอกลักษณ์ทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม คิดเป็นอัตราส่วน 6 : 54 : 40

แต่จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในพื้นที่ ทั้งทางตรง คือ จากตัวนักท่องเที่ยวเอง และทางอ้อม คือ จากกิจกรรมการบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามา ผลกระทบในทางบวกคือ ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนขึ้นอย่างมากในเขตสัมพันธวงศ์ ขณะที่การท่องเที่ยวก็ได้ส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์ชุมชน รวมถึงในด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ที่สำคัญได้แก่ คุณค่าสินค้าท้องถิ่นถูกทำลาย เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมและความสะอาดของชุมชน เกิดปัญหายาเสพติดและอาชญากรรม เป็นต้น ดังนั้น จึงได้มีการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ เช่น มีการปรับปรุงทางเท้าเพื่อรักษาความเชื่อมโยงระหว่างย่านการค้าต่างๆไว้ ด้านเศรษฐกิจ เช่น มุ่งเน้นการพัฒนาและรักษารูปแบบการค้าที่สำคัญของแต่ละย่าน และด้านสังคม เช่น สร้างความร่วมมือในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ โดยใช้ทั้ง 3 ด้านอย่างบูรณาการที่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ภาควิชา.....การวางแผนภาคและเมือง.....ลายมือชื่อนิติ..... วจัย โจรจนพรทิพย์
สาขาวิชา.....การวางแผนผังเมือง.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2548.....

4674164125 : MAJOR URBAN PLANNING

KEY WORD: RELATIONSHIP / COMMUNITY IDENTITY / TOURISM DEVELOPMENT / SAMPHANTAWONG
VORRACHAI ROJANAPORNTIP : THE RELATIONSHIP BETWEEN COMMUNITY IDENTITY AND
TOURISM DEVELOPMENT IN SAMPHANTHAWONG DISTRICT, BANGKOK. THESIS ADVISOR :
ASST.PROF.SUWATTANA THADANITI, Ph.D.188 pp. ISBN 974-14-2170-2.

The research aims at studying the relationship between community identity and tourism development in Samphanthawong district. The research identifies community identities of Samphanthawong district and other factors attracting tourists to decide their traveling into the area. Further, the research studies problems and guideline of sustainable tourism development. In order to maintain the community identity.

The research found that Samphanthawong district has been a center place that remains its own historical and economical value of Bangkok in itself, and it has taken an important role of being financial and trading zone long before Bangkok metropolitan has been settled. Tourists come and visit Samphanthawong district at a huge number each year due to the fact that the district has its own outstanding identities. These identities are categorized as (1) physical identity which is seen through buildings and other architectures such as Wat Tri Mitr Withayaram, Leng Puay Eai shrine, and the location that can be conveniently accessed, (2) economic-related activities seen in trading area like Yaowaraj, Sam Peng, and Klong Thom. These areas still reserved their own identities like they have long been. (3) Socio-cultural identity such as Chinese-Thai way of life, tradition and culture that make China town community in Bangkok. Among these mentioned identities, the economic-related activities are considered as most important in attracting the tourists. In addition to this, Samphanthawong district consists of various trade zones having variety of products that also help draw attentions from the tourists to come and visit. According to tourist's satisfaction survey, ratio of satisfaction on physical identity, economic-related activities, and socio-cultural identity in Samphanthawong district is 6 : 54 : 40.

However, the increasing tourism has brought about various problems in the district both directly from the tourist and indirectly from services relating to the tourism activities. Positive result is seen in an increasing income within the district, but the negative one resulted in community identities, local products are disvalued, community cleanliness is disregarded. Drug and criminal problem are also increased. Therefore, directive suggestions are offered in order to develop tourism in 3 categories which are physical development which includes improvement of pavements to maintain connecting access to vendors' shops, economical development that aims to maintain trading area in its preserved identity, and social development which initiates cooperation with concerned parties to prevent criminal in the area. These 3 categories are expected to serve as sustainable tourism development.

Department...Urban and Regional Planning....Student's signature.....
Field of study.....Urban Planning.....Advisor's signature.....
Academic year...2005.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ลุล่วงไปได้ด้วยดี ต้องขอขอบพระคุณในความช่วยเหลือของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒน์ ธานี ธานี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้คอยให้คำปรึกษา คำแนะนำที่ดีเสมอมา และได้กรุณาตรวจแก้วิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ระหัตถ์ โรจนประดิษฐ์ อาจารย์ ดร. นิรมล เปี้ยแดง และรองศาสตราจารย์ รอ. ชูวิทย์ สุขฉายา คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำและช่วยตรวจแก้วิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ซึ่งเป็นแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และเป็นรากฐานในการนำไปประยุกต์ใช้ต่อไปในการทำงานในอนาคต

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ คุณปู่ คุณย่า และทุกคนในครอบครัว ที่คอยห่วงใยให้กำลังใจ ในการศึกษาเสมอมา

ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ ผังเมือง 28 ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ด้านเสมอมา และเป็นกำลังใจที่ดีในการศึกษา และจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณ พี่เบญจ พี่น้ำผึ้ง พี่นพ และหนึ่ง ที่สนับสนุนและช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

สุดท้ายหวังว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่จะศึกษาหรือประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนที่.....	ฏ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ฒ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามในการวิจัย.....	2
1.3 วัตถุประสงค์.....	2
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	5
1.6 ขั้นตอนการวิจัย.....	6
1.7 เครื่องมือในการวิจัย.....	7
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.9 คำจำกัดความในการวิจัย.....	8
บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับเมืองศิลปวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตชุมชน.....	9
2.1.1 ความหมายของเมืองและเมืองศิลปวัฒนธรรม.....	9
2.1.2 การตั้งถิ่นฐาน.....	9
2.1.3 ชุมชน วิถีชีวิตชุมชน.....	11
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ชุมชน.....	13
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	15
2.3.1 ขอบเขตและความหมายของการท่องเที่ยว.....	15

สารบัญ

	หน้า
2.3.2 ระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยว.....	16
2.3.3 รูปแบบการท่องเที่ยว.....	19
2.3.5 แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม.....	24
2.3.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.....	24
2.3.7 การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.....	26
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนและกระบวนการวางแผนการท่องเที่ยว.....	28
2.5 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในระดับต่างๆ.....	32
2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	35
บทที่ 3 สภาพทั่วไปเขตสัมพันธวงศ์.....	36
3.1 ประวัติความเป็นมา.....	36
3.2 ลักษณะทางกายภาพ.....	51
3.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต.....	51
3.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ.....	54
3.2.3 ลักษณะภูมิอากาศ.....	55
3.2.4 การใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	56
3.2.5 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ.....	63
3.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ.....	75
3.4 ลักษณะทางสังคม.....	76
3.4.1 ประชากร.....	76
3.4.2 ศาสนาและวัฒนธรรม.....	84
3.4.3 การศึกษาและสาธารณสุข.....	87
3.4.4 ลักษณะสังคมและชุมชน.....	88
บทที่ 4 การท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์.....	91
4.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน.....	91
4.2 รูปแบบการท่องเที่ยว.....	93
4.3 องค์ประกอบการท่องเที่ยว.....	96
4.3.1 นักท่องเที่ยว.....	97

สารบัญ

	หน้า
4.3.2 ระบบการเดินทาง.....	99
4.3.3 แหล่งท่องเที่ยว.....	101
4.3.4 สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว.....	107
4.3.5 การติดต่อให้ข้อมูลข่าวสาร.....	111
4.4 สรุปรูปแบบและองค์ประกอบการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์.....	111
บทที่ 5 เอกลักษณ์ชุมชนและความสัมพันธ์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว.....	114
5.1 เอกลักษณ์ชุมชนสัมพันธวงศ์.....	114
5.1.1 เอกลักษณ์ทางด้านกายภาพ.....	114
5.1.2 เอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ.....	118
5.1.3 เอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม.....	122
5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยว.....	125
5.2.1 ด้านกายภาพ.....	126
5.2.2 ด้านเศรษฐกิจ.....	127
5.2.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม.....	128
5.3 ปัญหาด้านการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์.....	129
5.3.1 ปัญหาทางตรง.....	129
5.3.2 ปัญหาทางอ้อม.....	130
5.4 การปรับปรุงการท่องเที่ยวจากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว.....	135
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	153
6.1 บทสรุป.....	153
6.2 แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว.....	154
6.2.1 แนวทางการพัฒนาด้านกายภาพ.....	155
6.2.2 แนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ.....	157
6.2.3 แนวทางการพัฒนาด้านสังคม.....	158
6.3 แผนและโครงการอื่นๆที่เกี่ยวข้อง.....	161
6.4 แนวทางการสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์.....	164
6.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป.....	165

สารบัญ

	หน้า
รายการอ้างอิง.....	166
ภาคผนวก ก.....	169
ภาคผนวก ข.....	182
ประวัติผู้เขียน.....	188

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3-1	แสดงพื้นที่แขวงต่างๆในเขตสัมพันธวงศ์..... 54
ตารางที่ 3-2	แสดงจำนวนรายได้เฉลี่ยต่อปีของประชากรในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์..... 76
ตารางที่ 3-3	แสดงจำนวนประชากรรายแขวง เขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ. 2548..... 77
ตารางที่ 3-4	แสดงจำนวนประชากรรายแขวง เขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ. 2544-2548..... 77
ตารางที่ 3-5	แสดงความหนาแน่นประชากรรายแขวง เขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ.2544-พ.ศ.2548... 79
ตารางที่ 3-6	แสดงอัตราการเพิ่มของประชากรโดยธรรมชาติเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2541 และปี 2544..... 80
ตารางที่ 3-7	แสดงอัตราการย้ายถิ่นสุทธิเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2541 และปี 2544..... 80
ตารางที่ 3-8	แสดงโครงสร้างประชากรเขตสัมพันธวงศ์จำแนกตามหมวดอายุและเพศ ปี 2544 และปี 2548..... 82
ตารางที่ 3-9	แสดงจำนวนโรงเรียนในเขตสัมพันธวงศ์ที่สังกัดรัฐบาล..... 87
ตารางที่ 3-10	แสดงจำนวนโรงเรียนในเขตสัมพันธวงศ์ที่สังกัดเอกชน..... 88
ตารางที่ 3-11	แสดงรายละเอียดของชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์..... 89
ตารางที่ 4-1	แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย จำแนกตามภาคต่างๆ ปีพ.ศ. 2547..... 92
ตารางที่ 4-2	แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จำแนกตามทวีปต่าง ปีพ.ศ. 2547..... 93
ตารางที่ 4-3	แสดงสาเหตุที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวในพื้นที่..... 94
ตารางที่ 4-4	แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ปีพ.ศ. 2545 – 2547..... 98
ตารางที่ 4-5	แสดงความสนใจการกลับมาเที่ยวที่นี้อีกครั้งของนักท่องเที่ยว..... 99
ตารางที่ 4-6	แสดงจำนวนผู้เยี่ยมเยือนจำแนกตามพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง ปีพ.ศ. 2547.... 100
ตารางที่ 4-7	ตารางแสดงพาหนะที่นักท่องเที่ยวใช้เดินทางมาพื้นที่ศึกษา..... 101
ตารางที่ 4-8	แสดงสถานที่ที่ประชาชนคิดว่ามีความโดดเด่นมากที่สุดและสนับสนุนให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวหลักในสัมพันธวงศ์..... 105
ตารางที่ 4-9	แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครจำแนกตามสถานที่พัก ปีพ.ศ.2547... 107
ตารางที่ 5-1	แสดงค่าคะแนนตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านการปรับปรุงพื้นที่..... 149
ตารางที่ 5-2	แสดงค่าคะแนนตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านการส่งเสริมการ ท่องเที่ยว..... 150
ตารางที่ 6-1	แสดงการประเมินการวางแผนโครงการระยะต่างๆ..... 144
ตารางที่ 6-2	แสดงระยะเวลาในการพัฒนาต่างๆ..... 150

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ที่ 1-1	แสดงขอบเขตของพื้นที่ศึกษา..... 4
แผนที่ที่ 3-1	แสดงพื้นที่สัมพันธวงศ์ในอดีตและที่ตั้งถิ่นฐานชาวจีน..... 42
แผนที่ที่ 3-2	พื้นที่สัมพันธวงศ์ในอดีตและบริเวณข้างเคียง..... 43
แผนที่ที่ 3-3	พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ส่วนที่ติดกับเขตพระนครและเขตป้อมปราบฯ ปี2547..... 49
แผนที่ที่ 3-4	พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ บริเวณสี่แยกวัดตึก ปี2475..... 50
แผนที่ที่ 3-5	แสดงขอบเขตของพื้นที่ศึกษา..... 52
แผนที่ที่ 3-6	แสดงอาณาเขตติดต่อ..... 53
แผนที่ที่ 3-7	แสดงย่านต่างๆที่สำคัญของเขตสัมพันธวงศ์..... 61
แผนที่ที่ 3-8	แสดงการใช้ที่ดินในเขตสัมพันธวงศ์..... 62
แผนที่ที่ 3-9	แสดงระบบถนนในเขตสัมพันธวงศ์..... 72
แผนที่ที่ 4-1	แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่มีสำคัญของเขตสัมพันธวงศ์..... 106
แผนที่ที่ 4-2	แสดงลานจอดรถและพื้นที่จอดรถภายในเขตสัมพันธวงศ์..... 110
แผนที่ที่ 5-1	แสดงย่านการค้าที่สำคัญของเขตสัมพันธวงศ์..... 120
แผนที่ที่ 5-2	แสดงขอบเขตงานเทศกาลตรุษจีนเยาวราช..... 124
แผนที่ที่ 5-3	แสดงจุดที่มีทางเดินเท้าที่ชำรุดในเขตสัมพันธวงศ์..... 133
แผนที่ที่ 5-4	แสดงจุดพื้นที่เสี่ยงภายในเขตสัมพันธวงศ์..... 134
แผนที่ที่ 6-1	แสดงเส้นทางเดินรถไฟใต้ดินสายสีน้ำเงิน หรือ สายเฉลิมรัชมงคล..... 163

สารบัญแผนภูมิ

		หน้า
แผนภูมิที่ 3-1	แสดงการคาดการณ์ประชากรของเขตสัมพันธวงศ์.....	78
แผนภูมิที่ 3-2	แสดงการคาดการณ์ประชากรรายแขวง.....	78
แผนภูมิที่ 3-3	แสดงโครงสร้างประชากรเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2544.....	83
แผนภูมิที่ 3-4	แสดงโครงสร้างประชากรเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2548.....	83
แผนภูมิที่ 5-1	แสดงเพศของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม.....	135
แผนภูมิที่ 5-2	แสดงเพศของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	136
แผนภูมิที่ 5-3	แสดงอายุของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม.....	136
แผนภูมิที่ 5-4	แสดงอายุของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	137
แผนภูมิที่ 5-5	แสดงระดับการศึกษาของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม.....	137
แผนภูมิที่ 5-6	แสดงระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	138
แผนภูมิที่ 5-7	แสดงอาชีพของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม.....	138
แผนภูมิที่ 5-8	แสดงอาชีพของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	139
แผนภูมิที่ 5-9	แสดงรายได้ต่อเดือนของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม.....	139
แผนภูมิที่ 5-10	แสดงรายได้ต่อเดือนของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	140
แผนภูมิที่ 5-11	แสดงภูมิฐานะของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	140
แผนภูมิที่ 5-12	แสดงจำนวนครั้งการเข้ามาเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	140
แผนภูมิที่ 5-13	แสดงพาหนะที่ใช้เดินทางของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	141
แผนภูมิที่ 5-14	แสดงความต้องการไปเที่ยวที่อื่นของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	141
แผนภูมิที่ 5-15	แสดงสถานที่โดดเด่นที่สุดตามความคิดเห็นของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม.....	142
แผนภูมิที่ 5-16	แสดงย่านการค้าที่ชื่นชอบของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม.....	142
แผนภูมิที่ 5-17	แสดงกิจกรรมหลักตามความคิดเห็นของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม.....	142
แผนภูมิที่ 5-18	แสดงเวลาที่ใช้ในแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	143
แผนภูมิที่ 5-19	แสดงสาเหตุที่เข้ามาเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	143
แผนภูมิที่ 5-20	แสดงกิจกรรมที่โดดเด่นตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	144
แผนภูมิที่ 5-21	แสดงความสนใจในการกลับมาเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	144
แผนภูมิที่ 5-22	แสดงความพอใจด้านการคมนาคมเข้าถึงของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	145
แผนภูมิที่ 5-23	แสดงความพอใจด้านความสะดวกของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	145
แผนภูมิที่ 5-24	แสดงความพอใจด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	146
แผนภูมิที่ 5-25	แสดงความพอใจร้านค้าของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	146

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 5-26 แสดงความพอใจสาธารณูปโภคของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	147
แผนภูมิที่ 5-27 แสดงความพอใจสาธารณูปการของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	147
แผนภูมิที่ 5-28 แสดงความพอใจในป้ายบอกทางของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	148
แผนภูมิที่ 5-29 แสดงความพอใจในเจ้าหน้าที่ของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	148
แผนภูมิที่ 5-30 แสดงความพอใจการให้บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม.....	149

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3-1	คลองถมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น..... 38
ภาพที่ 3-2	สะพานหันสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น..... 38
ภาพที่ 3-3	ย่านการค้าเยาวราชในอดีต..... 47
ภาพที่ 3-4	ทำนั้ราชวงศ์..... 70
ภาพที่ 3-5	วัดสัมพันธวงศ์..... 84
ภาพที่ 3-6	วัดไตรมิตรวิทยาราม..... 84
ภาพที่ 3-7	วัดอุภัยราชบำรุง..... 85
ภาพที่ 3-8	ศาลเจ้าเล่งบัวเยี้ย..... 85
ภาพที่ 3-9	มัสดยมีตุลอิสลาม..... 85
ภาพที่ 3-10	โบสถ์กัลหวารั..... 85
ภาพที่ 3-11	คนจีนในเขตสัมพันธวงศ์ มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์..... 86
ภาพที่ 4-1	ถนนเยาวราชเวลากลางวัน..... 95
ภาพที่ 4-2	ย่านค้าทองเยาวราช..... 95
ภาพที่ 4-3	ย่านค้าของมือสอง ตลาดคลองถม..... 95
ภาพที่ 4-4	ถนนเยาวราชในเวลากลางคืน..... 96
ภาพที่ 4-5	ร้านค้าอาหารต่างๆในเยาวราช..... 96
ภาพที่ 5-1	ศาลเจ้าจีนในเขตสัมพันธวงศ์..... 115
ภาพที่ 5-2	โรงเรียนเผยอิง..... 116
ภาพที่ 5-3	อาคารเอกชนต่างๆในเขตสัมพันธวงศ์..... 116
ภาพที่ 5-4	ป้ายสองฝั่งทางถนนเยาวราช..... 117
ภาพที่ 5-5	ย่านการค้าเว้่งนาครเกษม..... 119
ภาพที่ 5-6	ย่านการค้าเชียงกง..... 119
ภาพที่ 5-7	การค้าส่งในเขตสัมพันธวงศ์..... 121
ภาพที่ 5-8	ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตสัมพันธวงศ์..... 122
ภาพที่ 5-9	ความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายในสัมพันธวงศ์..... 123
ภาพที่ 5-10	เทศกาลตรุษจีนภายในถนนเยาวราช..... 123
ภาพที่ 5-11	สัดส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวจำแนกตามเอกลักษณ์ชุมชน..... 125
ภาพที่ 6-1	ร้านค้าหาบเร่แผงลอยภายในเขตสัมพันธวงศ์..... 156
ภาพที่ 6-2	ความมีเอกลักษณ์ไชน่าทาวน์ของเยาวราช..... 156

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 6-3	ป้ายบอกทางและแผนที่ในสัมพันธวงศ์..... 157
ภาพที่ 6-4	ความคึกคักจากกิจกรรมและวิถีชีวิตชุมชนของสัมพันธวงศ์..... 160
ภาพที่ 6-5	บรรยากาศของงานเทศกาลตรุษจีนที่ผ่านมา..... 161
ภาพที่ 6-6	ส่งเสริมกิจกรรมการค้าของแต่ละย่าน..... 164
ภาพที่ 6-7	ปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนให้น่าอยู่..... 164

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันถือว่าการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก และถูกนำมาใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากสามารถนำรายได้เข้าประเทศได้จำนวนมาก และทำให้มีเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย อันจะส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศไทยเฟื่องฟูขึ้น โดยในแง่การท่องเที่ยวนั้น ประเทศไทยนอกจากจะมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามไม่แพ้ประเทศอื่นแล้ว ประเทศไทยยังมีวัฒนธรรมประเพณี และอารยธรรมอันเก่าแก่ ที่มีความน่าสนใจไม่เหมือนใครเช่นเดียวกัน ส่งผลให้รูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบันนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว แต่การท่องเที่ยวภายในเมือง ซึ่งได้สัมผัสกับวิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของเมืองนั้นๆ ถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่พบเห็นได้ในทุกวันนี้ เนื่องมาจากเป็นการท่องเที่ยวภายในเมือง ซึ่งหมายถึง เขตที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ต่างจากการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวภายในเมืองย่อมมีสิ่งต่างๆที่จะบอกเล่าเรื่องราวของผู้คนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ลักษณะวิถีชีวิต และกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ เป็นต้น ดังนั้น เขตสัมพันธวงศ์ซึ่งเป็ย่านการค้าตั้งถิ่นฐานเก่าแก่ของชาวจีนตั้งแต่อดีต จะมีลักษณะเฉพาะของชุมชนที่สามารถสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวในขณะเข้ามาเยี่ยมชมเยือนได้

สัมพันธวงศ์เป็นเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ ถือเป็นชุมชนชาวจีนชุมชนแรกนับตั้งแต่อดีต และหากพิจารณาในระดับสากล ชุมชนคนจีนในเขตสัมพันธวงศ์นี้ ถือได้ว่าเป็นชุมชนคนจีนโพ้นทะเลที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลกอีกด้วย จะมีที่เทียบเคียงก็มีเพียงชุมชนชาวจีนสิงคโปร์เท่านั้น (ประวิทย์ พันธุวิโรจน์, 2545: 21) และด้วยเหตุที่เป็นเขตการปกครองที่มีพื้นที่เล็กที่สุดของประเทศไทย คือ มีพื้นที่เพียง 1.42 ตารางกิโลเมตร หรือ เพียงร้อยละ 0.09 ของพื้นที่ทั้งหมดของกรุงเทพมหานคร รวมถึงมีความหนาแน่นมากที่สุด แต่ภายในพื้นที่เล็กๆนี้ ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่างๆมากมาย มีการรวมกลุ่มกันเป็นย่านการค้า ซึ่งมีความน่าสนใจ เนื่องจากมีสินค้ามากมายหลากหลายและราคาถูกกว่าที่อื่น

พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ยังมีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร เช่น ชุมประตู่เฉลิมพระเกียรติ 6 รอบพระชนมพรรษา หรือ พระพุทธมหาสุวรรณปฏิมากร ภายในวัดไตรมิตรวิทยายาม ซึ่ง

เป็นองค์พระพุทธรูปทองคำที่ใหญ่ที่สุดในโลก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อารยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆของชุมชน ประกอบกับความเก่าแก่ของย่าน รวมไปถึงลักษณะทางกายภาพที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น เช่น ป้ายร้านค้า ประจำ 2 ข้างทางของถนนเยาวราช อันเป็นเอกลักษณ์ของย่านที่ผู้คนรู้จักและสามารถรู้ได้ทันทีว่านี่คือ “เยาวราช” เป็นต้น สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนมีเสน่ห์ และน่าแวะมาเยี่ยมชมเยื่อนอย่างยิ่ง

จากที่กล่าวมา เห็นได้ว่าเขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีเอกลักษณ์ชุมชนโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะต่างจากชุมชนอื่นๆ ทั้งทางด้านกายภาพ ทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านสังคม และวัฒนธรรม ทำให้เป็นเขตที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ รวมทั้งมีผู้มาเยี่ยมชมเยื่อนในพื้นที่จำนวนมาก ดังนั้นจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในเขตสัมพันธวงศ์ รวมทั้งการศึกษาปัญหาในพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางวางแผนแก้ไขและป้องกันปัญหาในอนาคต โดยที่ไม่เป็นการทำลายเอกลักษณ์และการท่องเที่ยวของพื้นที่

1.2 คำถามในการวิจัย

เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่คงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบวิถีชีวิตที่น่าสนใจ ถือว่าเป็นชุมชนชาวจีนโบราณที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และเป็นที่ยอมรับในฐานะ “ไชน่าทาวน์เมืองไทย” ซึ่งในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมาก จึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า เอกลักษณ์ชุมชนสัมพันธวงศ์ประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสถานการณ์ รูปแบบการท่องเที่ยว และแนวโน้มของการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตสัมพันธวงศ์
2. ศึกษาเอกลักษณ์ชุมชน คุณค่า และกิจกรรมต่างๆในเขตสัมพันธวงศ์ รวมถึงความสัมพันธ์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาในด้านต่างๆที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์
4. เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาจากการท่องเที่ยวที่ทำลายเอกลักษณ์ชุมชน และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่คงเอกลักษณ์ของชุมชน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

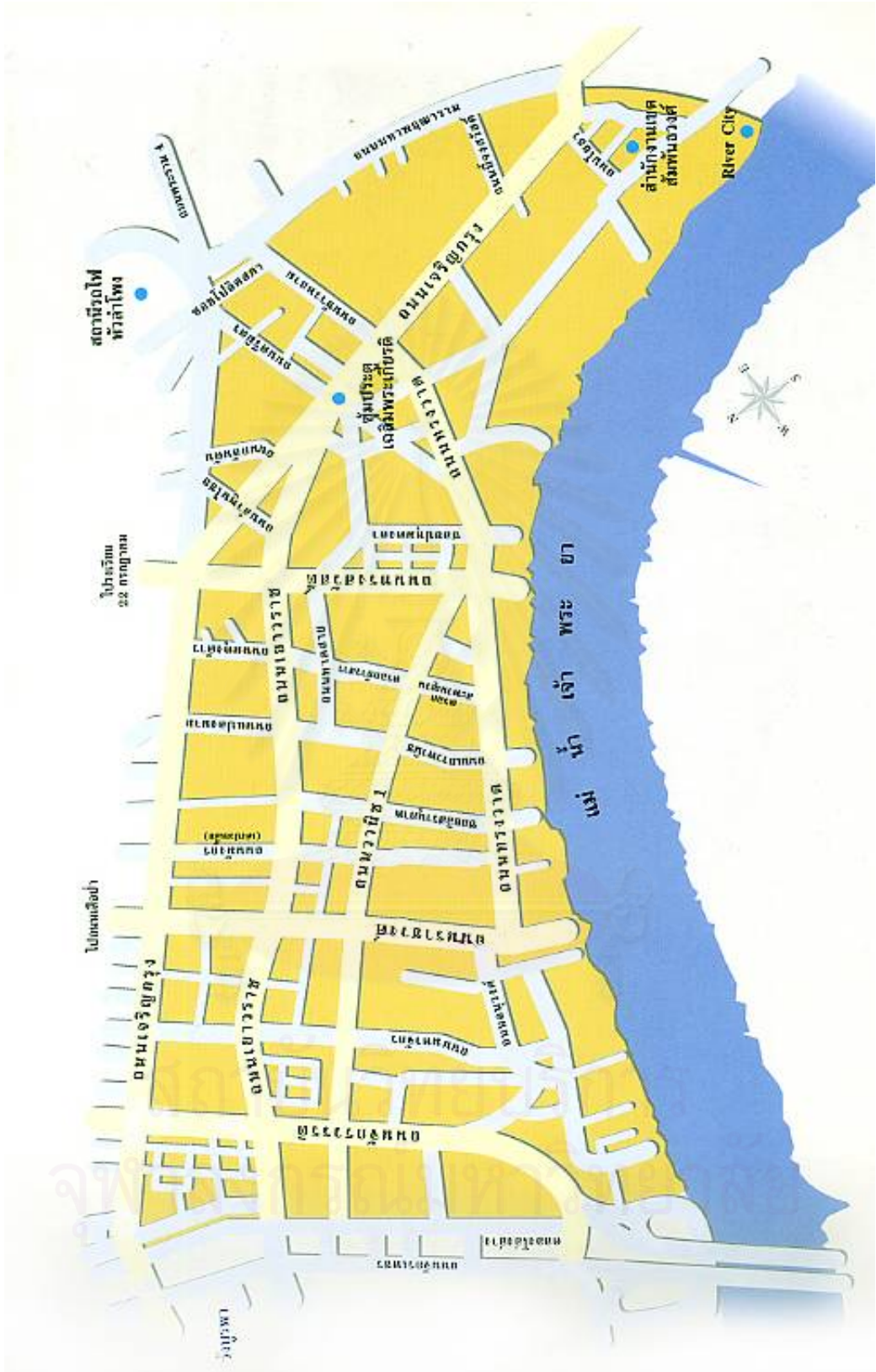
เน้นการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ ในด้านเอกลักษณ์ชุมชน และในด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อมุ่งหาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ของชุมชน และการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์

2. ขอบเขตทางด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ พิจารณาภายในเขตสัมพันธวงศ์ ซึ่งเป็นเขตใจกลางกรุงเทพมหานคร (City Center) ภายในเขตประกอบไปด้วย 3 แขวง คือ แขวงสัมพันธวงศ์ซึ่งอยู่ใจกลางเขตสัมพันธวงศ์ แขวงจักรวรรดิ และแขวงตลาดน้อย มีพื้นที่รวม 1.42 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.09 ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีแนวติดกับเขตพระนครทางด้านซ้าย ติดกับเขตบางรักทางด้านขวา ติดกับเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายทางด้านบน และติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านล่าง (แผนที่ที่ 1-1)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ที่ 1-1 แสดงขอบเขตของพื้นที่ศึกษา
ที่มา : แผนที่เมืองจิว ทำเลม้งกรทอง (2545)

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมโดยการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม และการสังเกต เพื่อที่จะได้มาซึ่งข้อมูลทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ของพื้นที่ศึกษา

- ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จาก การทบทวนวรรณกรรม ที่มีบุคคล หรือ หน่วยงานสถาบันต่างๆ เก็บรวบรวมไว้แล้ว เช่น แนวความคิดและทฤษฎี เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง สิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น เพื่อเป็นการนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาต่อไป

2. การวิเคราะห์และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

- สถานการณ์ รูปแบบการท่องเที่ยว และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

- สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของเขตสัมพันธวงศ์ และคุณค่าในพื้นที่

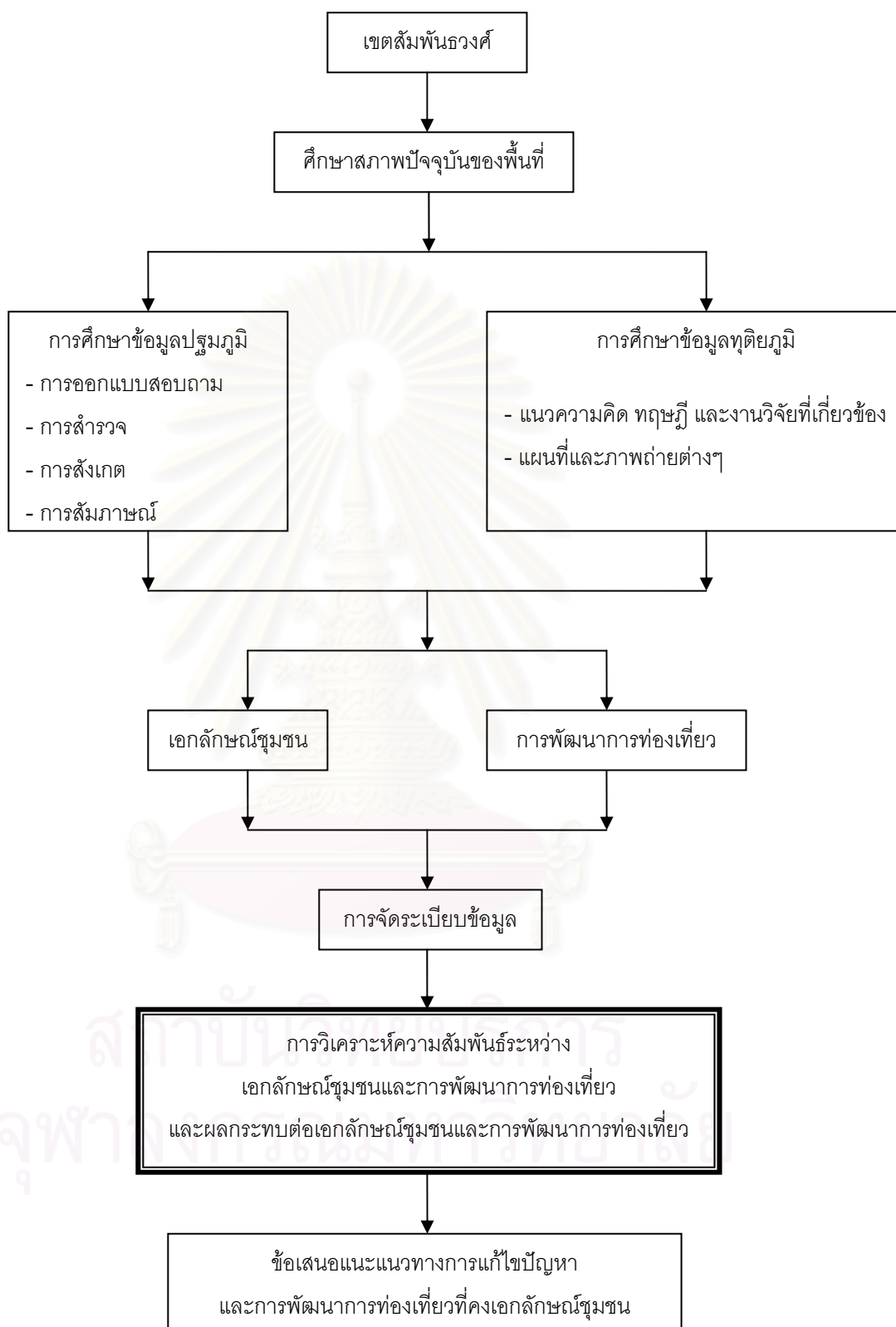
- ปัญหาของพื้นที่ในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในอนาคต

- สรุปความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชน และการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์

3. เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และการคงอยู่ของเอกลักษณ์ในพื้นที่ศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.6 ขั้นตอนการวิจัย

1.7 เครื่องมือในการวิจัย

ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชน และการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ได้อาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งได้มีการหาจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างมาเป็นตัวแทนในการศึกษา โดยใช้สูตรการคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ : 7) คือ

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยที่ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

สำหรับแบบสอบถามได้กลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างจากประชากรในพื้นที่ศึกษา กลุ่มตัวอย่างจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ศึกษา และกลุ่มตัวอย่างจากสถานประกอบการในพื้นที่ศึกษา

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงสถานการณ์และรูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบัน รวมทั้งแนวโน้มการพัฒนาการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์
2. ทราบถึงเอกลักษณ์ของชุมชน คุณค่า รวมถึงกิจกรรมที่สำคัญในพื้นที่
3. ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์และการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์
4. ทำให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่คงเอกลักษณ์ของชุมชน
5. ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางหรืออาจนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชน

1.9 คำจำกัดความในการวิจัย

1. เอกลักษณ์ชุมชน (Community Identity) หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัว (Character of community) อันเกิดจากภาพรวมที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบลักษณะทางกายภาพ เป็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในเมือง โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลายๆอย่างประกอบกัน ที่ทำให้พื้นที่นั้นมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ทั้งนี้หมายรวมถึงความต่อเนื่องของการดำรงชีวิตในสังคมที่อยู่ในพื้นที่หรือเมือง เช่น กิจกรรมของเมือง ซึ่งเป็นแบบแผนความเป็นอยู่ที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (Kevin Lynch, 2000)

2. นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง ผู้เดินทางมายังพื้นที่หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ไม่ใช่เป็นการไปทำงานประจำ การศึกษา และไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้เดินทางนี้จะต้องค้างแรมอย่างน้อย 1 คืน (แต่ไม่เกิน 90 วัน) วัตถุประสงค์ในการเดินทางอาจเพื่อใช้เวลาว่าง (การนันทนาการ การพักผ่อนวันหยุด การรักษาสุขภาพ การศึกษาเรียนรู้ การศาสนา และการกีฬา) ธุรกิจ เยี่ยมญาติ การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุม เป็นต้น (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

3. นักทัศนจร (Excursionist) หมายถึง ผู้เดินทางที่ไม่ได้พักค้างคืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

4. ผู้มาเยี่ยมเยือน (Visitors) หมายถึง ผู้ที่จากถิ่นพำนักของตน เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง อาจพักค้างแรมหรือไม่ก็ได้ (เป็นผลรวมของนักท่องเที่ยวและนักทัศนจร) (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่ง ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน การเยี่ยมชมวิถีชีวิตชาวบ้าน และการเยี่ยมชมโบราณสถานต่างๆ เป็นต้น (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ 2 นี้ ได้อาศัยแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์และช่วยสนับสนุนผลการศึกษ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มแนวคิดต่างๆ ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับเมืองศิลปวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตชุมชน
2. แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ชุมชน
3. แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
4. แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนและกระบวนการวางแผนการท่องเที่ยว
5. การศึกษายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในระดับต่างๆ

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับเมืองศิลปวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิตชุมชน

2.1.1 ความหมายของเมืองและเมืองศิลปวัฒนธรรม

ประจักษ์ สุกนตะลักษณ์ (2537) กล่าวว่า เมือง คือ เขตชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น มีอาณาเขตที่แน่นอน มีความเจริญมากกว่าบริเวณรอบนอกที่เป็นชนบท ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองประกอบอาชีพที่มีใช้เกษตรกรรม เมืองเป็นศูนย์กลางของการผลิต การจำหน่ายสินค้าและบริการ ตลาดปัจจัยการผลิต การคมนาคมขนส่ง การติดต่อสื่อสาร การบริหารการปกครอง ศิลปวัฒนธรรม และการบริการสาธารณสุขประเภทต่างๆ

ประกาวดี เผ่าทองจีน (2538 : 18) ได้ให้ความหมายของเมืองศิลปวัฒนธรรม ประเพณี คือ เมืองที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษอันเนื่องมาจากศิลปะท้องถิ่น สถาปัตยกรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่

2.1.2 การตั้งถิ่นฐาน

วิลาวุธย์ เอื้องวงศ์กุล (2542) ได้ให้ความหมายของการตั้งถิ่นฐาน (Settlement) คือ การที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องกับสภาพพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ โดยนำสิ่งเหล่านี้มาดัดแปลงปรับปรุงให้เหมาะสมกับการตั้งชุมชนของตนเกิดเป็นอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่มีทั้งการขยายตัวและหดตัวของพื้นที่ที่ครอบครอง หน่วยของการตั้งถิ่นฐานเป็นการแสดงออกซึ่งการจัดการพื้นที่ของมนุษย์ ในรูปของอาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง และการใช้ที่ดิน ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อสภาพแวดล้อม

วิลาวัณย์ เอื้อวงศ์กุล (2542) ยังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานและรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐาน สรุปได้ 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ แหล่งน้ำ ที่ดอน และแหล่งแร่ เป็นต้น
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่มักเกิดคู่กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน และมีอิทธิพลต่อการขยายตัวเป็นเมืองต่อไปในอนาคต ได้แก่ บริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ บริเวณที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม บริเวณเส้นทางคมนาคมตัดกัน บริเวณจุดเชื่อมต่อของเส้นทางคมนาคม
3. ปัจจัยทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน ได้แก่ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ลักษณะที่เป็นประเพณีนิยมหรือความนิยมหรือความเชื่อต่างๆ

ในประเทศไทยนั้น ชุมชนจะตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นสังคมและหมู่บ้านไม่ไกลจากพื้นที่เกษตรกรรม และมักจะเติบโตอย่างไม่มีการวางแผนหรือวางผัง ผนวกรวม สบายเชื้อ (2541) กล่าวว่ารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในประเทศไทยแบ่งได้ ดังนี้

1. แบบบนฝั่งแม่น้ำ ลำคลองหรือถนนหลวง ซึ่งตามหลักวิชาการผังเมืองก็คือชุมชนที่ขนานตัวไป ตามแนวยารนั้นเอง โดยจะตั้งถิ่นฐานขนานไปกับแม่น้ำลำคลองหรือถนนหลวง สมัยโบราณ คลองและแม่น้ำช่วยให้มีน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อ ในขณะเดียวกันเส้นทางรถไฟและถนนหนทางที่เข้ามาแทนที่ ก็มีบทบาทในการสร้างชุมชนที่ยาวเหยียดไปตามเส้นทาง ปรากฏทั่วไปในประเทศไทยปัจจุบัน

2. แบบเป็นกลุ่มก้อนหนาแน่น มักเกิดขึ้นในชุมชนชนบทที่มีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาตนเองผู้คนในสังคมคุ้นเคยสนิทสนม และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนช่วยให้เกิดความปลอดภัยในยามสงคราม หรือยามที่มีโจรร้ายชุกชุม ชุมชนแบบนี้จะมีลักษณะคล้ายเมืองเล็ก ห้อมล้อมด้วยทุ่งนา ป่าละเมาะ พบมากทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ

3. แบบเป็นกลุ่มเล็กๆหลายๆกลุ่ม เป็นชุมชนที่บางที่แยกออกจากกันเป็นหน่วย มีลักษณะคล้ายชุมชนเล็กๆ หลายชุมชน หากไม่อยู่ห่างกันเกินไปก็อาจพัฒนาให้อยู่รวมกลุ่มเป็นหมู่บ้านเดียวกันได้ ชุมชนแบบนี้มีอยู่ทั่วไปในภาคต่างๆของประเทศ

4. แบบกระจัดกระจายไม่เป็นกลุ่มก้อน เป็นชุมชนที่ประกอบด้วยอาคารพักอาศัยที่กระจัดกระจายออกไปเป็นกลุ่มเล็กในแปลงที่ดินที่ถมขึ้น มีสภาพคล้ายเกาะเล็กเกาะน้อยกระจายตามทุ่งนา พบได้ทั่วไปบริเวณภาคกลางและบริเวณโดยรอบกรุงเทพมหานคร

5. แบบทำไร่เลื่อนลอย พบมากทางภาคเหนือ เพราะเป็นชุมชนของชาวเผ่าต่างๆที่อพยพเข้ามา โดยจะย้ายไปตามสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันการอพยพได้ลดลงไปมาก

เนื่องจากมีความพยายามให้ชาวเขาอยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่ และมีนโยบายส่งเสริมอาชีพแทนการทำไร่เลื่อนลอย

ดวงจันทร์ อภาวพัชรุทธิ์ เจริญเมือง (2542) ให้คำจำกัดความเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในสังคมไทย ว่าส่วนใหญ่ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในแต่ละภาคมีความคล้ายคลึงกัน ทำเลที่ถือว่ามีชัยภูมิที่ดีจะใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของคนไทยในแต่ละภาคมีความคล้ายคลึงกัน ทำเลที่ถือว่ามีชัยภูมิที่ดีจะใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานจะประกอบไปด้วย

1. แม่น้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และมั่นคง ที่คู่กับสังคมเกษตรกรรม เพราะต้องใช้น้ำในการเพาะปลูกและดำรงชีวิต ใช้ในการคมนาคมขนส่ง หรือเป็นปราการธรรมชาติที่ช่วยป้องกันจากศัตรู
2. ที่ราบเพื่อการอยู่อาศัยและการเพาะปลูก
3. ภูเขา ซึ่งได้รับอิทธิพลเรื่องฮวงจุ้ยจากประเทศจีน เช่น ชัยภูมิที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่ หรือสุโขทัย มีภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตกและที่ราบอยู่ทางทิศตะวันออก
4. ระบบการระบายน้ำ เช่น ความลาดเอียงของพื้นที่ หรือแนวการไหลของน้ำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันน้ำท่วมหรือการกัดเซาะดินของน้ำ

2.1.3 ชุมชน วิถีชีวิตชุมชน

ศรีศักร วัลลิโภดม (2534) กล่าวว่า ชุมชน คือ หมู่บ้าน (Village) ถือเป็นหน่วยทางสังคมที่อยู่เหนือระดับครอบครัวขึ้นไป การรวมตัวของหลายๆครอบครัวในพื้นที่บริเวณเดียวกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้คนเหล่านั้น มีการสังสรรค์กันอย่างสลับเนื่อง จนกลายเป็นพวกเดียวกันมีรูปแบบการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และระบบความเชื่อเป็นอย่างเดียวกัน มีภาษาที่สื่อสารกันเองได้ บริเวณหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นชุมชนเช่นนี้ จะประกอบด้วยโครงสร้างทางกายภาพที่เห็นได้ชัด ก็คือ กลุ่มของบ้านเรือน จะมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีโรงเรียน ศาลเจ้า ร้านค้า โดยเฉพาะวัด นับได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนอย่างเด่นชัด

Poplin (อ้างถึงใน ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, 2540) มองชุมชนใน 3 สถานะ คือ

1. ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a Territorial Unit) โดยเห็นว่าอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อชุมชน นั่นคือ สภาพภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดสถานที่ตั้งและศักยภาพในการเจริญเติบโตของชุมชน ขณะเดียวกัน ชุมชนก็มีอิทธิพลต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากการปรับตัวของคนอันเนื่องมาจากวัฒนธรรม และ know-know ให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของมนุษย์

2. ชุมชนในฐานะหน่วยของการจัดองค์การทางสังคม (Community as a Social Organization Unit) ชุมชนเป็นระบบสังคมอันหนึ่ง ประกอบด้วยระบบย่อยๆ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ได้แก่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ของสังคม การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การผลิต การบริโภค และการกระจายสินค้าและบริการภายในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังถูกมองว่าเป็นโครงข่ายการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคมอีกด้วย การติดต่อสัมพันธ์กันจะเกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันต่างๆ ถ้าความสัมพันธ์นั้นเกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันที่อยู่ในชุมชนหรือในระดับเดียวกัน เรียกว่า เป็นการเชื่อมโยงในแนวราบ (Horizontal Ties) และถ้าความสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันต่างระดับกัน เรียกว่าเป็นการเชื่อมโยงในแนวตั้ง (Vertical Ties) การปะทะสัมพันธ์กันในระดับชุมชนจะอยู่ใน 3 รูปแบบใหญ่ คือ ความร่วมมือ (Cooperation) การแข่งขันกัน (Competition) และความขัดแย้งกัน (Conflict)

3. ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตใจและวัฒนธรรม (Community as a Psycho-cultural Unit) เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (Community Sentiment) จึงความรู้สึกผูกพันร่วมกันระหว่างคนในชุมชน ทั้งนี้เพราะสมาชิกของชุมชนมีค่านิยม กฎเกณฑ์ทางสังคม และเป้าหมายร่วมกัน

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2542) เสนอว่า ชุมชนจะมีระบบความสัมพันธ์ที่ขึ้นอยู่กับ 3 ระบบย่อยที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน กลายเป็นโครงสร้างที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ ระบบย่อยทั้ง 3 ได้แก่

1. ระบบการผลิต หรือ ระบบทำมาหากิน
2. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

3. ระบบความเชื่อ ประกอบด้วย ศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม ที่เป็นการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม เช่น การนับถือผีสงเทวดา ลัทธิพราหมณ์

กล่าวคือ ชุมชนถือเป็นระบบสังคมหนึ่งที่จะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการจัดการชุมชน และการปะทะสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันต่างๆ ในชุมชน กลายเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ส่งผลให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมขึ้นไปในชุมชนที่สอดคล้องสภาพภูมิศาสตร์ ระบบการผลิตในสังคมระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน และระบบศาสนาและความเชื่อ หรือเรียกได้ว่าเป็น “วิถีชีวิตชุมชน” ซึ่งก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของ “วัฒนธรรม” ด้วย

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ชุมชน

เอกลักษณ์ของชุมชน หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัว (Character of community) อันเกิดจากภาพรวมที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบลักษณะทางกายภาพ เป็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในเมือง โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลายๆอย่างประกอบกัน ที่ทำให้พื้นที่นั้นมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ทั้งนี้หมายถึงรวมถึงความต่อเนื่องของการดำรงชีวิตในสังคมที่อยู่ในพื้นที่หรือเมือง เช่น กิจกรรมของเมือง ซึ่งเป็นแบบแผนความเป็นอยู่ที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น สามารถมองเห็นได้จากองค์ประกอบด้านกายภาพที่มีลักษณะเฉพาะ Kevin Lynch (2000) ได้ศึกษาเกี่ยวกับจินตภาพของเมือง (The Image of the city) ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ระบบมโนทัศน์ที่เกิดจากเอกลักษณ์ (Identity) โครงสร้าง (Structure) และความหมาย (Meaning) กล่าวคือ สิ่งต่างๆที่ประกอบขึ้นมาเป็นเมืองนั้น มีลักษณะเฉพาะเป็นของตัวเอง (Individuality) และมีความสัมพันธ์ทางกายภาพของตำแหน่งที่มีต่อกัน รวมทั้งต่อผู้รับรู้ด้วย โดยสื่อถึงความเข้าใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกและทัศนคติด้านการใช้สอยหรือทางอารมณ์ องค์ประกอบที่แสดงลักษณะเฉพาะมี 5 อย่าง ประกอบด้วย ทางสัญจร (Pathways) ย่าน (Districts) ขอบเขต (Edges) จุดหมายตา (Landmarks) และจุดศูนย์รวม (Nodes)

เนื่องจากองค์ประกอบทั้ง 5 ประการ สะท้อนภาพรวมที่เกิดขึ้นในมโนทัศน์ของผู้สังเกต ดังนั้น หากสภาพแวดล้อมของเมืองที่มีการจัดองค์ประกอบที่เหมาะสมสอดคล้องกันก็จะทำให้เกิดเอกลักษณ์ทางด้านจินตภาพชัดเจน ส่งผลให้เมืองนั้นๆ มีความประทับใจต่อผู้พบเห็นในที่สุด

สรุปว่า การศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น จากองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนจะเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบทางกายภาพที่มีลักษณะเด่นควรแก่การอนุรักษ์และพัฒนาให้ดำรงความสำคัญต่อชุมชนต่อไป

Harry L. Gamham (1976) กล่าวว่า เอกลักษณ์ หรือ ลักษณะเฉพาะจะประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ กิจกรรม และการสื่อความหมาย โดยปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบนี้เองได้สร้างสรรค์จิตวิญญาณแห่งสถานที่ เพื่อให้บรรลุความสำเร็จในการดำเนินการอนุรักษ์ และฟื้นฟูกิจกรรมในสภาพแวดล้อมของชุมชน ได้แก่

1. ลักษณะเฉพาะทางกายภาพและรูปลักษณ์ โครงสร้างทางกายภาพที่แท้จริงของสถานที่ ลักษณะจริงของอาคาร ภูมิทัศน์ ภูมิอากาศ และคุณลักษณะของสุนทรียภาพ

2. กิจกรรมและหน้าที่ซึ่งสังเกตได้ ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ต่อพื้นที่อย่างไร สถาบันทางวัฒนธรรมมีผลอย่างไร และอาคารกับภูมิทัศน์ถูกใช้งานอย่างไร

3. การสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ เป็นแง่ที่ซับซ้อนกว่า เริ่มด้วยผลจากความมุ่งหมายหรือประสบการณ์ของมนุษย์ คุณลักษณะของสถานที่ มีจำนวนมากที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากที่ประชากรตอบสนองต่อลักษณะทางกายภาพและหน้าที่ใช้สอย

ลักษณะเฉพาะของเมืองควรจะอยู่บนรากฐานของสิ่งต่อไปนี้

- ลักษณะทางสถาปัตยกรรม
- ภูมิอากาศ ปริมาณแสง ปริมาณน้ำฝน และความแตกต่างอุณหภูมิ
- ลักษณะเดิมทางธรรมชาติที่เฉพาะตัว
- ความทรงจำและการถ่ายทอดความหมายของสถานที่ต่อบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ด้วย
- การใช้วัสดุพื้นถิ่น
- ฝีมือช่าง
- ระดับของการรับรู้ในจุดตำแหน่งของอาคารและสะพานที่สำคัญ
- ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์
- คุณค่าของประชากร
- สภาพแวดล้อมสาธารณะอันทรงคุณค่าที่เข้าถึงได้
- กิจกรรมที่พบมากทั้งเมือง ทั้งในรายวันและฤดูกาล

จากการศึกษาองค์ประกอบของเมืองที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์นั้น ได้แบ่งองค์ประกอบของเมืองเพื่อทำการวิเคราะห์เป็น 3 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางกายภาพ เป็นปัจจัยที่รองรับกิจกรรมในการดำรงชีวิตของพลเมือง ได้แก่ ลักษณะอาคารบ้านเรือน สิ่งแวดล้อม การตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน ถนนหนทาง การคมนาคม และพื้นที่โล่งว่าง

2. องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การประกอบอาชีพ กิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน

3. องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้สังคมอยู่ได้อย่างสงบสุข ได้แก่ เชื้อชาติ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของคนในชุมชน

จากกลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ชุมชนนั้น ทำให้สรุปได้ว่า เอกลักษณ์ชุมชน หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลักๆ 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางด้านกายภาพ องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ และองค์ประกอบทางด้านสังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้น ทำให้มีลักษณะแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ซึ่งในการวิจัยนี้ได้แบ่งการศึกษาเอกลักษณ์ชุมชนสัมพันธ์ที่โดดเด่น โดยแบ่งออกเป็นการศึกษาเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวกัน

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

คำว่า การท่องเที่ยว (Tourism) ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้ค่อนข้างหลากหลาย ดังนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า เป็นการเดินทาง ภายใต้งบเงินที่กำหนดไว้ 3 ประการ คือ

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ตามที่มีไว้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย หรือ วท. (อ้างถึงใน McIntosh and Goeldner, 1984) ได้สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่างๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจ และบริการต่างๆ รวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพและประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรม หรือ กระบวนการในการดึงดูดด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมไปด้วยไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

มล.ตุ้ย ชุมสายและคณะ (2527) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทาง เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุก บันเทิง เจริญรมย์ นอกจากนั้นยังรวมถึง การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง

Lawson and Bovy (1977) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการนันทนาการ (Recreation) รูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการใช้เวลาว่าง (Leisure) ที่มีการเดินทาง (Travel) เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปพักผ่อนยังอีกที่หนึ่งซึ่งถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว

R.W. McIntosh (1972) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทาง โดยใช้เวลารว่างเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้น (Motivation) จากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

Webster Dictionary ได้ให้ความหมายว่า “Tourism (n.), 1. the practice of traveling for recreation 2. The guidance or management of tourism 3. a: the promotion or encouragement of touring b: the accommodation of tourism.

2.3.2 ระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยว

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้สรุปสาระสำคัญของระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้านคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) แต่แต่ละองค์ประกอบมีองค์ประกอบย่อยๆที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยทั้ง 3 เกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวได้ไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการหรือทัศนศึกษา ซึ่งอาจเป็นการใช้ประโยชน์โดยตรงและจากการบริการที่เกี่ยวข้อง โดยปกติทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่ใช้ได้ไม่หมด เพราะรูปแบบการใช้มักเป็นการสัมผัสแต่ภายนอกโดยไม่มีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรใดๆ หรืออาจมีการชดเชยได้อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามในการท่องเที่ยวที่เป็นจริงนั้น การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรมักมีการแปรรูปของทรัพยากรและอาจไม่มีการคำนึงถึงการสูญเสีย หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับระบบย่อยต่างๆ รวมทั้งผลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ

ในทางกลับกันสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบอื่นๆ เช่นระบบชุมชน ระบบอุตสาหกรรม ฯลฯ อาจมีผลกระทบมาสู่การท่องเที่ยวด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวที่ขาดระบบการจัดการที่ดีเข้ามาเกี่ยวข้องจึงไม่อาจเป็นการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จได้เลย นอกจากองค์ประกอบภายในระบบแล้ว การท่องเที่ยวยังมีสิ่งแวดล้อมสำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอีกหลายประการ เช่น สภาพกายภาพ และระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจและการลงทุน สังคมและวัฒนธรรม องค์การและกฎหมาย เป็นต้น

องค์ประกอบหลัก 3 ด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่สำคัญ จัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) ซึ่ง Peter (1969) ได้จัดหมวดหมู่ของการท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท คือ

- แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึงประเพณีต่างๆ
- แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงความมั่งคั่งในรูปแบบต่างๆของภูมิประเทศ
- แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง
- แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว

สำหรับประเทศไทยนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ทางโบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงนั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการนักท่องเที่ยว

2. บริการการท่องเที่ยว เป็นอุปทานประเภทหนึ่งซึ่งไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบาย และความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกัน บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรมและบริการอื่นๆ ทั้งนี้รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่นๆ ด้วย

3. ตลาดการท่องเที่ยว เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ (Tourism Demand) ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อกิจกรรมอื่นๆ (ปกติตลาดการท่องเที่ยวจะเน้นที่นักท่องเที่ยว) ซึ่งในกระบวนการจัดการได้หมายรวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาการขาย และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย ในประเทศไทย โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องของบางส่วน ดังนี้

- ผู้เยี่ยมชมเยือน (Visitors) คือ ผู้ที่จากถิ่นพำนักของตน เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง อาจพักค้างแรมหรือไม่ก็ได้ (เป็นผลรวมของนักท่องเที่ยวและนักทัศนาจร)
- นักท่องเที่ยว (Tourist) คือ ผู้เดินทางมายังพื้นที่หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ไม่ใช่เป็นการไปทำงานประจำ การศึกษา และไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้เดินทางนี้จะต้องค้างแรมอย่างน้อย 1 คืน (แต่ไม่เกิน 90 วัน) วัตถุประสงค์ในการเดินทางอาจเพื่อใช้เวลาว่าง (การนันทนาการ การพักผ่อนวันหยุด การรักษาสุขภาพ การศึกษา เรียนรู้ การศาสนา และการกีฬา) ธุรกิจ เยี่ยมญาติ การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุม เป็นต้น
- นักทัศนาจร (Excursionist) คือ ผู้เดินทางที่ไม่ได้พักค้างคืน
- การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) คือ การเดินทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ไม่ใช่

การไปทำงานประจำ การศึกษา และต้องไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่จังหวัดที่เดินทางไป

- ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourist Consumption Expenditures) คือ ค่าใช้จ่ายสำหรับสินค้าและบริการ ที่จ่ายโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (International Tourists) ระหว่างการพำนักอยู่ในประเทศ โดยไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

- รายได้จากการท่องเที่ยว (Tourism Revenues) คือ รายได้ที่ประเทศไทยได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม ในรูปของเงินตราต่างประเทศจ่ายเป็นค่าสินค้าและบริการ ไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

การท่องเที่ยวจัดว่าเป็นกิจกรรมที่ขึ้นต่อคุณภาพของมนุษย์ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งไม่สามารถแยกตัวออกมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอื่นๆได้ กระบวนการการท่องเที่ยวได้พัฒนาจนเกิดเป็นสาขาหนึ่งในระบบเศรษฐกิจที่มีผู้ซื้อผู้ขาย จนต่อมาขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry) ที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สำคัญมาสู่ประเทศ แม้ในช่วงเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลายครั้ง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถึงแม้จะได้รับผลกระทบแต่ก็สามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว สามารถทดแทนภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจได้ดี

อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของการท่องเที่ยวก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม ทั้งในทางตรงและทางอ้อม เช่นเดียวกับการพัฒนาในสาขาการผลิตในภาคอื่นๆ

สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2527:3-1-3-2) ให้ความเห็นว่าองค์ประกอบ การท่องเที่ยว จะประกอบไปด้วย 5 ส่วนใหญ่ ดังนี้

1. ผู้เดินทางมาท่องเที่ยว (Tourists) อันได้แก่ นักท่องเที่ยวไร้พรมแดน (International Tourists) นักท่องเที่ยวภูมิภาค (Regional Tourists) นักท่องเที่ยวประจำชาติ (Domestic Tourists) และนักท่องเที่ยวประจำถิ่น (Local Tourists)

2. ระบบการเดินทาง (Transportation Networks) ซึ่งจะประกอบด้วย โครงข่ายการสัญจร ประเภทของการเดินทาง (Network, Mean of Transportation) สถานีของการขนส่งและการเดินทาง (Modes of Transportation) การบริการและความสะดวกในการเดินทาง (Transportation and Services and Facilities)

3. แหล่งท่องเที่ยว (Tourist Attractions) อันได้แก่ ประเภทธรรมชาติ (Nature Tourist Attractions) ประเภทประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม (Historical Art and

Architecture Tourist Attractions) ประเภทศิลปวัฒนธรรมความเป็นอยู่ท้องถิ่น (Culture, Tradition and local people Tourist Attractions) และประเภทอื่นๆ

4. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว (Facilities Utilities) อันประกอบไปด้วย ศูนย์กลางชุมชน และศูนย์กลางการบริการ (City and Location) สถานที่พัก (Accommodation) อาหาร (Food) การพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation and Entertainment) ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ (Retail Product) สุขอนามัย (Health) ความปลอดภัย (Safety)

5. การติดต่อให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) อันประกอบด้วย การส่งเสริม (Promotion)

2.3.3 รูปแบบการท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยว หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีลักษณะการท่องเที่ยวแตกต่างกันตามมิติของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งแยกออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติหรือเชิงนิเวศน์ (Natural Tourism) ซึ่งจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาธรรมชาติ การทัศนศึกษาในแหล่งธรรมชาติและ การผจญภัย

2. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ซึ่งจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การแสดงทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน การเยี่ยมชมโบราณสถาน

3. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ (Recreation Tourism) ซึ่งจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวแหล่งบริการและสถานบันเทิงเริงรมย์ รวมถึงการท่องเที่ยวทางเพศ คาสีโน และเกมกีฬาบางประเภท

4. รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมหรือสัมมนา (Convention Tourism) ซึ่งจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือการประชุม สัมมนานอกสถานที่ รวมถึงการติดต่อธุรกิจนอกสถานที่

ทั้งนี้ได้สรุปเพิ่มเติมเพื่อชี้ให้เห็นความหลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยวว่าการเดินทางของคนเพื่อไปท่องเที่ยวยังที่แห่งหนึ่ง มักจะไปเกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานของผู้คนนั่นเอง จึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่โยงใยกันขึ้น การเดินทางไปสถานที่ใหม่ได้มีการใช้สถานที่นั้นๆ ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และบริการที่มีอยู่มากบ้างน้อยบ้างตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การเดินทางของแต่ละบุคคลต่างมีจุดมุ่งหมาย วิธีการ และความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีการเรียกขานต่างๆกันแต่จะรูปแบบตามมุมมองหรือมิติต่างๆ ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

มิติด้านทรัพยากร

- การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism)
- การท่องเที่ยววัฒนธรรม (Cultural Tourism)
- การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)
- การท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism)
- การท่องเที่ยวเศรษฐกิจ (Economic Tourism)

มิติด้านกิจกรรม

- การท่องเที่ยวเชิงป่าเขาธรรมชาติ (Wilderness Tourism)
- การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Travel)
- การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติประวัติศาสตร์ (Natural History Tourism)
- การท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism)
- การท่องเที่ยวประสบการณ์ (Experience Travel)
- การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Travel)
- การท่องเที่ยวแบบเพิ่มคุณค่า (Value-added Travel)
- การท่องเที่ยวเชิงบันเทิง (Entertainment)
- การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport)
- การท่องเที่ยวชิวชิวนันทนาการ (Recreation)

มิติด้านการตลาด

- Mass Market
- Elite Market
- Back Packing Market
- Individual Market
- International Market
- Domestic Market

มิติด้านการจัดการ

- การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)
- การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism)
- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (Eco-tourism)

2.3.4 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่ก่อประโยชน์ในหลายๆด้าน ทั้งในแง่การพักผ่อนหย่อนใจ หรือ หรือในแง่การนันทนาการ (Recreation) และเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่มีองค์ประกอบทางด้านต่างๆตามที่กล่าวมา การดำเนินไปของการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวถือได้ว่าเป็นผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งมีทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สรุปผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

ผลกระทบด้านบวก

1. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

1.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก จากตัวเลขสถิติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวสามารถทำรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศมากเป็นอันดับ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากสินค้าส่งออกในภาคการผลิตอื่นๆ

1.2 รายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลกระทบที่ดีคุณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่า 2 เท่าตัว

1.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียน และการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค เมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาความเจริญก็จะไปถึงภูมินาคนั้น ก่อให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆในท้องถิ่น เช่น ที่พักในรูปแบบต่างๆ ร้านค้าร้านอาหารต่างๆ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างกว้างขวาง เป็นการสร้างรายได้ไปสู่ประชาชนอย่างแท้จริง

1.4 การท่องเที่ยวมีบทบาทกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากรของประเทศ โดยเฉพาะของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ทั้งในรูปแบบของการผลิตสินค้าพื้นเมือง สินค้าที่ระลึก ตลอดจนการบริการในท้องถิ่นนั้นๆ

1.5 การท่องเที่ยวขึ้นถือเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตขายได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความสามารถของผู้ขาย

1.6 การท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรมูลเงินภายในประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการลดการว่างงานลง ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลได้รับรายได้ในรูปของภาษีอากรประเภทต่างๆ

2. ประโยชน์ทางสังคม

2.1 การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

2.2 การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนา สร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น ทำให้มีการก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ มีการลงทุนทางด้านการผลิตเพื่อรองรับการบริการแก่ผู้มาเยือน ทำให้ประชาชนมีรายได้จากการมีงานทำ

2.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ก่อให้เกิดความรู้สึกรักหวงแหนและรักแผ่นดินที่อยู่อาศัยของตน

2.4 การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการหลังไหล และการเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำ หรือเสียงไซคนในเมืองของประชาชนในชนบท

2.5 การท่องเที่ยวช่วยให้ประชาชนในชนบทใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิตและประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในรูปของสินค้าพื้นเมือง และของที่ระลึกไว้ขายให้กับผู้มาเยือน ช่วยให้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวเพิ่มขึ้น

3. ประโยชน์ทางการเมือง

3.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดความรู้สึกรักมั่นคง ปลอดภัย เพราะการที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไปเยือนที่ใด ที่นั้นจะต้องมีความปลอดภัยเพียงพอ

3.2 การท่องเที่ยวเป็นวิถีทางที่มนุษย์ต่างสังคมจะได้พบปะ รู้จักทำความเข้าใจกัน การเดินทางไปมาหาสู่กันภายในประเทศทำให้ได้รู้จัก คู่้นเคย รู้ปัญหา พึ่งพาอาศัยกัน เป็นการสร้างความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ ในทำนองเดียวกัน การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศจะเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน อันจะนำไปสู่ความเป็นมิตรที่ดีต่อกันระหว่างประเทศ และสร้างความสันติสุขมาสู่โลก

ผลกระทบด้านลบ

แม้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จะก่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมายกว้างขวาง ตามที่กล่าวมา แต่ก็ยังมีข้อเสียหรือผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่ความพิจารณา ดังนี้

1. ปัญหาผลกระทบทางเศรษฐกิจ ได้แก่

1.1 การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการทำงานด้านเกษตรกรรม มาทำงานด้านการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดปัญหาผลิตผลทางการเกษตรลดลงในขณะที่ความต้องการมีสูงขึ้น เนื่องจากการมีนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นก็จะทำให้เกิดการบริโภคที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้สินค้าที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตมีราคาสูง ค่าครองชีพจึงเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

1.2 ลักษณะความเป็นฤดูกาลของการท่องเที่ยว อาจทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน และความไม่คุ้มค่าในการลงทุน

2. ปัญหาผลกระทบทางสังคม ได้แก่

2.1 ความรู้สึกที่ว่านักท่องเที่ยวมักมีลักษณะท่าทางวางตัวเหนือกว่า ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านที่เป็นต้นเหตุของความเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่เคยโอบอ้อมอารี มีความเป็นมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยวในทางตรงกันข้าม

2.2 มีส่วนกระตุ้นให้เกิดปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากค่าครองชีพสูงขึ้น

2.3 นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีส่วนส่งเสริมในกิจกรรมที่เป็นปัญหาของสังคม เช่น การขายบริการทางเพศ การเสพสิ่งเสพติด ฯลฯ

3. ปัญหาผลกระทบทางวัฒนธรรม ได้แก่

3.1 การนำวัฒนธรรมเป็นการค้า เช่น การดัดแปลงประเพณีให้เป็นงานบันเทิงเพื่อรองรับการท่องเที่ยว อาจทำให้สูญเสียความภาคภูมิใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาติ

3.2 เกิดการลอกเลียนแบบ หรือผลิตศิลปวัตถุโดยขาดคุณค่าทางศิลปะและความประณีตบรรจง

3.3 วัฒนธรรมการแต่งกายและค่านิยมของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการเลียนแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

4. ปัญหาผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ได้แก่

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และบริการการท่องเที่ยวที่ อาจก่อให้เกิดการทำลายธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ผลกระทบด้านนี้จะเห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เช่น การบุกรุกที่ดินสาธารณะ การปลูกสร้างอาคารที่มีรูปแบบขัดกับสภาพแวดล้อม การกำจัดของเสียสิ่งปฏิกูลที่ไม่มีประสิทธิภาพ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวนั้นมีทั้งผลดีและผลเสียอยู่ในตัวเอง ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวจึงต้องพยายามควบคุมป้องกันไม่ให้เกิดผลเสียหรือให้เกิดผลเสียขึ้นน้อยที่สุด

2.3.5 แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม

ริชชี และซินส์ (อ้างถึงใน ดอกข์อ้อ, 2544) ได้กล่าวถึง แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่างการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้เข้ามาท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะเด่น 12 ประการ ของ วัฒนธรรมซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว ดังนี้

1. การฝีมือ
2. ภาษา
3. ประเพณี
4. การบริโภค
5. ศิลปะและดนตรี การแสดงดนตรี การวาดรูป และการแกะสลัก
6. ประเภทของการจ้างงานในที่อยู่อาศัยและเทคโนโลยีที่ใช้
7. ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ รวมถึงเครื่องเตือนใจที่มองเห็นได้
8. สถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากที่อื่น
9. ศาสนา
10. ระบบการศึกษา
11. เครื่องแต่งกาย
12. กิจกรรมเวลาว่าง

ซึ่งทั้งหมดของลักษณะเด่นทั้ง 12 ประการจะเป็นตัวดึงดูด หรือแรงดึงดูดในส่วนของ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งการที่เมืองต่างๆ จะมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากจะมีลักษณะเด่นขององค์ประกอบดังกล่าวแล้ว ยังต้องประกอบไปด้วยส่วนอื่นๆ ที่จะก่อให้เกิดแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ซึ่งอาจจะเป็นแค่ชุมชนเล็กๆ หรือมี อัตราส่วนใหญ่ขึ้นมาในระดับเมือง หรือระดับประเทศก็ได้

2.3.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมุ่งควบคุมคุณภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยจะมุ่งเน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งให้บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวมีค่างยั่งยืน อยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ฉะนั้น แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงไม่ใช่เป็นเพียงการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งเสนอขายสินค้า หรือบริการทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว

เพียงอย่างเดียว หากยังมุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอีกประการ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538) กำหนดไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อสภาพนิเวศน์ ซึ่งมีองค์ประกอบหลักในการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และการกระจายรายได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะต้องมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสิ่งต่างๆดังนี้

1. กิจกรรมต่างๆที่ให้ประสบการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น
2. ประสบการณ์จากการได้ไปเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และ หรือประสบการณ์ที่ได้สัมผัสวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสังคมที่แตกต่างจากตนเองอยู่
3. โอกาสที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางธรรมชาติ วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างในแต่ละพื้นที่
4. ให้มีการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติและสมบัติทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ไปชม โดยที่เป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจะพิจารณาจากองค์ประกอบหลัก ดังนี้
  1. ต้องดำเนินในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว
  2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว
  3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วน ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
  4. ต้องชี้้นำความปรารถนาของประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ นับเป็นทางออกที่ดีที่จะก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนา และการอนุรักษ์ทางการท่องเที่ยว แต่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ประสบผลสำเร็จนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ด้วย

2.3.7 การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ในการประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศน์ด้วย” (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2538)

Shirley Eber (อ้างถึงในสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 1992) ได้เสนอหลักการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

1. การใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม (Using Resource Sustainably)

การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางในการทำธุรกิจในระยะยาว

2. การลดการบริโภคที่เกินพอดี (Reducing Over-consumption and Waste)

การลดการบริโภคที่มากเกินไป และความลดของเสียจะช่วยเสียดำค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

3. การรักษาความหลากหลายทางธรรมชาติ (Maintaining Diversity)

การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

4. การบูรณาการการท่องเที่ยวเข้ากับการวางแผน (Integrating Tourism into Planning)

การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economics)

การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังปกป้องสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย

6. การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น (Involving Local Communities)

การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชาชนและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย

7. การปรึกษากันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง (Consulting Stakeholders and the Public)

การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนในท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff)

การฝึกอบรมโดยสอดแทรกแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากร ท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการท่องเที่ยว

9. การตอบสนองต่อการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly)

การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพ ในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว

10. การวิจัยตรวจสอบ (Under Taking Research)

การวิจัยและการตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่ม ผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวและนักลงทุน

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป (สถาบันสิ่งแวดล้อม ไทย, 2538) ดังนั้น ขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมถึงองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน (All Tourism Should Be Sustainable Tourism: Dowling, 1995) กล่าวโดยสรุปกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้อง สามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงสามารถ รักษาความดึงดูดใจไว้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรมบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการ ให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม จะต้องไม่มี หรือมีน้อยที่สุด มีแต่การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้

หลักการพื้นฐานของความยั่งยืน จะต้องได้รับการปฏิบัติโดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทั้งหมด ไม่จำเพาะแต่การท่องเที่ยวเฉพาะอย่าง การท่องเที่ยวขนาดเล็ก การท่องเที่ยวราคาแพง หรือการท่องเที่ยวของกลุ่มตลาดบน (Elite Market) เท่านั้น รวมถึงการท่องเที่ยวแบบคนละใหญ่ (Mass Market) ด้วย

จากกลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวนี้ ทำให้เราทราบเกี่ยวกับความหมายของการท่องเที่ยว องค์ประกอบของการท่องเที่ยว รูปแบบของการท่องเที่ยว ผลกระทบของการท่องเที่ยว

ทั้งทางบวกและทางลบ นอกจากนี้ยังทำให้ทราบว่า การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้นเกี่ยวพันกัน การท่องเที่ยวสามารถทำลายวัฒนธรรมได้เช่นเดียวกันถ้าขาดการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ซึ่งจะเป็นสิ่งนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาคำนี้

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนและกระบวนการวางแผนการท่องเที่ยว

Edward (1994: 3-4) ได้กล่าวว่า เพื่อให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ สร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมประเภทต่างๆ อย่างน้อยที่สุด แต่สร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด จึงสมควรที่จะต้องมีกระบวนการวางแผนเสียแต่เนิ่นๆ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่นำมาซึ่งข้อดีต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ทราบถึงทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว และความเป็นไปได้ของการพัฒนา
2. เป็นแนวทางในการคงสภาพอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ถึงอนาคต
3. เป็นแนวทางสร้างความเชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เนื่องจากมีความต่อเนื่องกับแผนพัฒนาในระดับต่างๆ
4. เป็นเครื่องมือสำหรับการตัดสินใจของภาครัฐและเอกชน
5. เป็นแนวทางประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างธุรกิจประเภทต่างๆ ที่เป็นหน่วยบริการการท่องเที่ยว
6. เป็นกระบวนการสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมรวมทั้งลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว
7. เป็นการสร้างโครงการทางกายภาพที่เป็นระเบียบอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้ดี
8. เป็นแนวทางมาตรฐานสำหรับการวางแผนเฉพาะจุด
9. เป็นการสร้างกรอบการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการลงทุนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว
10. เป็นพื้นฐานสำหรับติดตามความก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

การวางแผนเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือและความคิดเห็นจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่ง Edward (1994) ได้จำแนกออกเป็น 2 ฝ่ายคือ กลุ่มที่มีบทบาทหลัก ได้แก่ นักวางแผน ผู้เชี่ยวชาญตลาดการท่องเที่ยว นักเศรษฐศาสตร์การท่องเที่ยว นักวางแผนโครงสร้างคมนาคม และกลุ่มที่มีบทบาทรอง ได้แก่ นักนิเวศวิทยา นักสิ่งแวดล้อม นักสังคมศาสตร์ นักมานุษยวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนอัตราแรงงาน

ผู้เชี่ยวชาญองค์กรการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านการโรงแรมและการบริการ สถาปนิก ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสาธารณูปการ และนักวางแผนคมนาคมขนส่ง เป็นต้น

Edward และ Kaiser & Helber ได้เสนอแนะกระบวนการวางแผนเพื่อจัดการการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

1. กระบวนการวางแผนตามข้อเสนอแนะของ Edward (1994)

ขั้นที่ 1 การศึกษาเบื้องต้น (Study Preparation)

เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำข้อกำหนดโครงการ (TOR : Term of Reference) ซึ่งประกอบไปด้วยการเลือกคณะผู้วางแผน การแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุม รวมไปถึงประเด็นการตัดสินใจในเรื่องเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อม โดยการปฏิบัติในขั้นตอนนี้จะเป็นการชี้แนะว่าการฟื้นฟู ปรับปรุง หรือการพัฒนาจะดำเนินไปในทิศทางใด และจะขยายตัวต่อเนื่องไปในอนาคตได้อย่างไร ทั้งนี้จะต้องสร้างกรอบระยะเวลาของการดำเนินการไว้ด้วย

ขั้นที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Determination of Objectives)

เป็นการระบุความต้องการหรือผลลัพธ์ท้ายสุดที่ต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งจะต้องมีความสมดุลระหว่างประเด็นเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งควรมีความสอดคล้องกับแผนในระดับต่างๆ ด้วย

ขั้นที่ 3 การสำรวจองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง (Survey of all Elements)

ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว อันได้แก่

- รูปแบบและแนวโน้มของการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาคและระดับชาติ
- ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีผลผลิตและลักษณะการบริการที่คล้ายคลึงกัน ดึงดูดลูกค้ากลุ่มเดียวกัน โดยศึกษาถึงศักยภาพและข้อจำกัด
- จำนวนและลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยวและแนวโน้มในอนาคต
- กิจกรรมที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว
- ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ
- รูปแบบการใช้ที่ดินและการถือครองที่ดิน
- กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการจ้างงาน
- แผนพัฒนากายภาพ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และแผนพัฒนากำลังแรงงาน
- ลักษณะและคุณภาพของสภาพแวดล้อม รวมทั้งรูปแบบทางสถาปัตยกรรม
- รูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาพื้นที่

- การจัดการศึกษา โครงการอบรมวิชาชีพแก่แรงงานในพื้นที่
- โครงสร้างการบริหารงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่
- นโยบายและการลงทุน
- กฎระเบียบ ข้อบังคับในปัจจุบัน

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้ได้ความเข้าใจในภาพกว้าง ในประเด็นต่อไปนี้

- ตลาดการท่องเที่ยว
- อุปทานที่พัก โครงสร้างบริการพื้นฐานและแรงงานบริการ
- รูปแบบการคมนาคมขนส่งที่รองรับนักท่องเที่ยวได้
- ผังโครงสร้างสำหรับการพิจารณาความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่ง

นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

- ศักยภาพและปัญหาของการพัฒนา

ขั้นที่ 5 การสร้างนโยบายและแผน

เป็นขั้นตอนการร่างนโยบาย เพื่อเตรียมผังโครงสร้างทางกายภาพ โดยเริ่มต้นจากการใช้แผนทางเลือก (Alternative Scenario) เพื่อการประเมินผล กล่าวคือ แผนทางเลือกแต่ละแผนจะถูกประเมินด้วยเกณฑ์ต่างๆ ที่สอดคล้องในทางเดียวกันกับวัตถุประสงค์ ซึ่งแผนที่ดีที่สุดจะถูกเลือกและได้รับการปรับปรุงในบางส่วน แต่ทั้งนี้ในขั้นตอนของการเลือกควรเปิดโอกาสให้บุคคลหลายกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ขั้นที่ 6 การประกาศใช้แผนอย่างเป็นทางการ

ขั้นที่ 7 การนำไปปฏิบัติและติดตามผล ทั้งระหว่างที่ใช้แผนและหลังใช้แผน

2. กระบวนการวางแผนตามข้อเสนอแนะของ Kaiser & Helber

ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจสถานการณ์การท่องเที่ยวด้วยการลงไปสัมผัสปัญหาในพื้นที่ รวมทั้งศึกษาเชิงภาคสนาม แต่ทั้งนี้ การศึกษาควรทำในระยะเวลาอันสั้น เพื่อประหยัดต้นทุนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 การสำรวจสภาพพื้นที่เบื้องต้น เพื่อการตัดสินใจวางแผน จากนั้นจึงตั้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผน เช่น การสร้างงานใหม่ การจำกัดระดับผลกระทบต่อสังคม และวัฒนธรรม

ขั้นที่ 3 การศึกษาความเหมาะสมของแผน เป็นการศึกษานในแนวกว้าง เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ ซึ่งสิ่งสำคัญของขั้นตอนนี้คือ การกระตุ้นให้คนในพื้นที่มี

ส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย และผลลัพธ์ที่จะได้ก็คือ แนวความคิดและวัตถุประสงค์ในเชิงลึก มีข้อมูลพื้นฐานสนับสนุนและสามารถสร้างเป็นกรอบของโครงการได้

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ตลาดและทรัพยากร เป็นการรวบรวมข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย และส่วนแบ่งทางการตลาด โดยตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ได้แก่ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สถาบันเชิงและสันตนาการ โครงสร้างพื้นฐานสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว อุตสาหกรรมสนับสนุน เงินทุน แรงงาน และทัศนคติของรัฐ

ขั้นที่ 5 การวางกรอบแนวความคิด เป็นการนำผลของการวิเคราะห์ตลาดมาสร้างภาพจำลองลักษณะพื้นที่โครงการ โดยสิ่งที่รวมอยู่ภายในกรอบแนวคิด อาจได้แก่ ภาพรวมของโครงการ จุดแข็งของทรัพยากรที่จะนำมาพัฒนา เป้าหมายและผลประโยชน์ตอบแทนของสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ ต้องพิจารณาควบคู่ไปกับการความต้องการโครงสร้างพื้นฐานของนักท่องเที่ยว นโยบายการใช้ที่ดิน รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและนโยบายการลงทุน

ขั้นที่ 6 การสอบถามความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ

ขั้นที่ 7 การวางแผนแม่บท ซึ่งครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

- ขนาดและการจัดสรรการใช้ที่ดิน
- ผังสาธารณูปโภค สาธารณูปการ
- ขอบเขตและขนาดพื้นที่ใช้สอยของนักท่องเที่ยว
- การออกแบบทางสถาปัตยกรรมและมาตรฐานการพัฒนาอาคาร
- ภูมิทัศน์โดยรวม
- การจัดโซนนิ่งและระเบียบการใช้ที่ดิน
- ผังเวลาสำหรับการทำงาน
- การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนโครงการ
- กฎระเบียบข้อบังคับสำหรับการลงทุนโดยภาคเอกชน
- โครงการพัฒนาบุคลากร เช่น ทักษะฝีมือ การบริหาร การจ้างงาน ฯลฯ

ขั้นที่ 8 การใช้แผนในระยะนี้รัฐจะออกกฎหมายหรือนโยบาย รวมทั้ง

งบประมาณและโครงการกระตุ้นตามแผน ฝ่ายสถาบันการเงินและนักลงทุนจะจัดการเรื่องเงิน ส่วนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็จะสร้างที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ทั้งนี้ ต้องอาศัยการประสานงานที่ดี เพราะมีความซับซ้อนมาก

ขั้นที่ 9 การควบคุมให้เป็นไปตามแผน

ขั้นที่ 10 การประเมินผลและปรับปรุงโดยติดตามอย่างต่อเนื่อง

แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนและกระบวนการวางแผนการท่องเที่ยวนี้ สามารถทำให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการวางแผนการท่องเที่ยว ตั้งแต่ขั้นต้นศึกษาสถานการณ์และสภาพทั่วไปของพื้นที่ ไปจนถึงการกำหนดออกมาเป็นแผน ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ได้ต่อไป

2.5 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในระดับต่างๆ

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของประเทศไทย พ.ศ. 2547-2551

- เป้าประสงค์ การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมสาขาหลักที่เติบโตอย่างยั่งยืน เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย ที่สามารถกระจายรายได้ และโอกาสการพัฒนาแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง

- วิสัยทัศน์ ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย ภายในปี 2551

- เป้าหมาย ในปี 2551 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็น 20 ล้านคน หรือมีรายได้จากการท่องเที่ยวไม่น้อยกว่า 700,000 ล้านบาท

ยุทธศาสตร์ มี 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

- 1) เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวประเทศไทยมากขึ้น
- 2) เพื่อเป็นเครื่องมือในการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นที่ไปตามเป้าหมาย
- 3) เพื่อดำเนินการตลาดเชิงรุกที่เกิดผลได้ในระยะเวลารวดเร็ว และเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาด (Market Share) ในภูมิภาคเอเชีย มากกว่าร้อยละ 10 ในสิ้นปี 2551 ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันตลาดเชิงรุกทั้งในและต่างประเทศ

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็น Gateway ในภูมิภาคเอเชีย

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบสารสนเทศ

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริม World Event Marketing

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว

- 1) เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการกระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

2) เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายทางการตลาดและเป็น Magnet ดึงดูดนักท่องเที่ยว

3) เพื่อให้สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวนั้นมีมาตรฐาน สร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

4) เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในมาตรการด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมาย คือ

- มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายทางการตลาด และเป็น Magnet เพียงพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้น มากกว่าร้อยละ 10 ต่อปี

- รายได้ของประชาชนในพื้นที่เป้าหมายที่มาจากสาขาการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นร้อยละ 15 ต่อปี

- มีแหล่งท่องเที่ยวไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรชุมชนดูแล อนุรักษ์ และบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 สร้าง พัฒนา ฟื้นฟู และเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 2 ยกกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ

กลยุทธ์ที่ 3 เพิ่มมาตรฐานการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนามาตรฐานการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบบริหารจัดการแบบบูรณาการ

1. เพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ

2. เพื่อเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. เพื่อให้การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ระดับชาติ นโยบายรัฐบาล และยุทธศาสตร์การพัฒนา 19 กลุ่มจังหวัด โดยมีเป้าหมาย คือ

- องค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวมีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมีจำนวนเพิ่มขึ้น

- เพิ่มจำนวนบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีความสามารถในการบริหารจัดการที่ดี

- มีการดำเนินการตามแผนงาน/โครงการในแบบบูรณาการทางด้านการท่องเที่ยว

ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 เพิ่มขีดความสามารถของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อให้เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการในทุก
ระดับทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน ในประเทศและต่างประเทศ

กลยุทธ์ที่ 3 การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์การพัฒนาของเขตสัมพันธวงศ์ เฉพาะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ของเขตสัมพันธวงศ์ กำหนดให้สัมพันธวงศ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ที่ยังคงเอกลักษณ์ไชน่าทาวน์ โดยใช้หลักการสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่ายในลักษณะบูรณาการ

1. สร้างภาคีการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆอย่างบูรณาการ
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คงลักษณะไชน่าทาวน์ของเมืองไทยไว้ได้อย่างสมบูรณ์
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามสำหรับนักท่องเที่ยว และเป็นเมืองที่น่าอยู่ของประชาชน

ทางเขตกำหนดให้พื้นที่สัมพันธวงศ์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นทางด้านวัฒนธรรมประเพณี
เนื่องจากสัมพันธวงศ์เป็นย่านไชน่าทาวน์ของเมืองไทย ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง เช่น
ความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายจีน ความหลากหลายทาง
วัฒนธรรม ประเพณี และศาสนาของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึง
ลักษณะเฉพาะของย่านต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจากการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์
ชุมชนและการท่องเที่ยวของผู้ศึกษา จะเห็นได้ว่า สามารถตอบรับกับยุทธศาสตร์ระดับเขตได้
อย่างเหมาะสม

เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีความได้เปรียบทางด้านที่ตั้ง ซึ่งสามารถเดินทางจากที่ต่างๆ
ได้จากทั้งทางบกและทางน้ำ โดยถนนสายหลักๆหลายสายและทางแม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบกับ
สภาพภูมิทัศน์ที่มีความสวยงามของไชน่าทาวน์ และยังมีศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่ ซึ่งทั้งหมดนี้
ถือเป็นจุดเด่นทางการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์ที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสนใจ

ดังนั้นนโยบายหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์ คือ การทำให้เขตสัม
พันธวงศ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศ ซึ่งมีความสามารถรองรับ
นักท่องเที่ยวจากแหล่งต่างๆทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ โดยอาศัยย่านการค้าที่มีชื่อเสียง
ต่างๆภายในพื้นที่ เป็นปัจจัยหนึ่งในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยไม่
เป็นการทำลายเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของพื้นที่

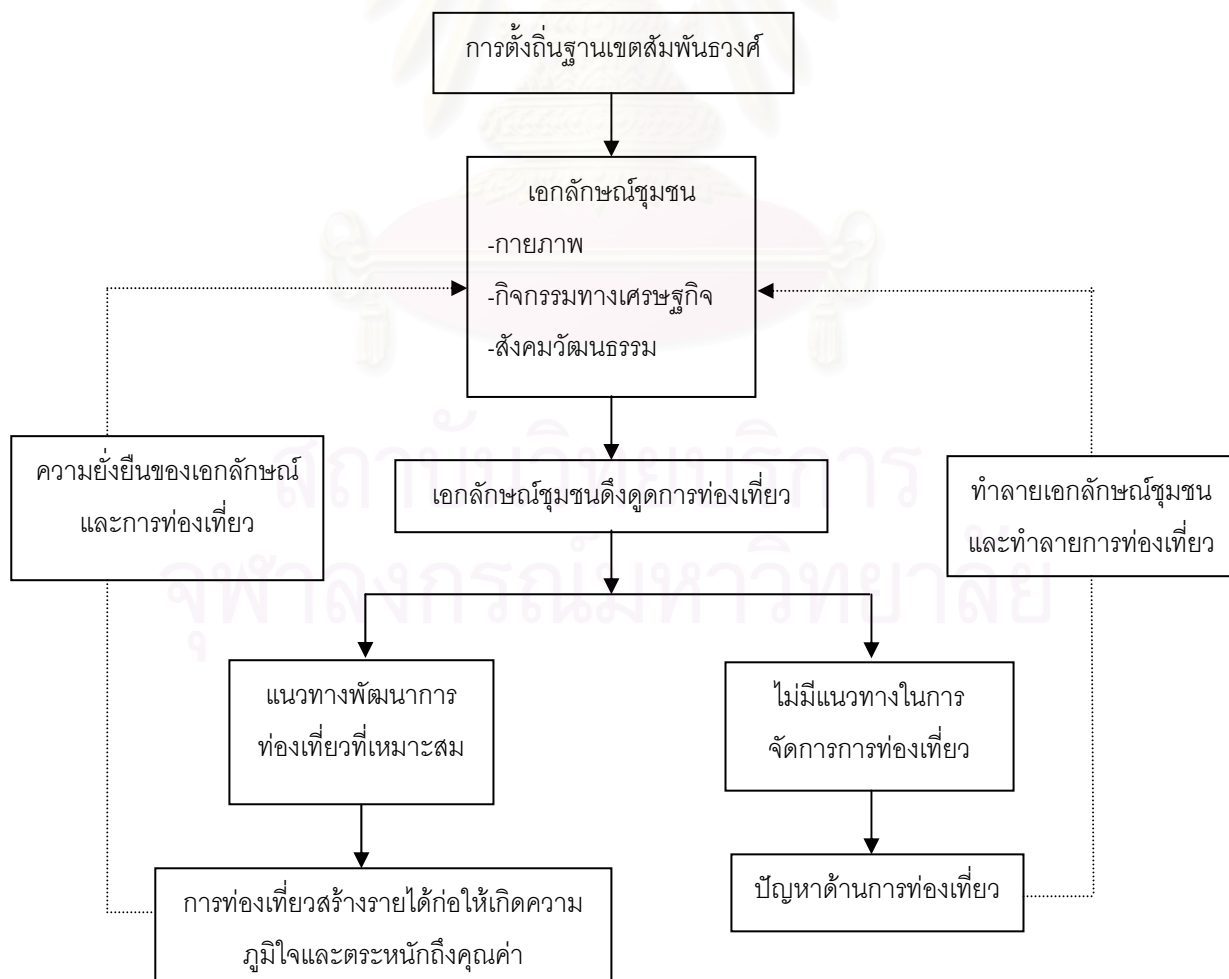
การศึกษาแผนพัฒนาในระดับต่างๆนี้มีความจำเป็น เพราะในการศึกษาวิจัยและ
เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาแผน
ยุทธศาสตร์ในระดับประเทศ และแผนยุทธศาสตร์ของเขตสัมพันธวงศ์เดิมควบคู่ไปด้วย เพื่อให้การ

พัฒนาการท่องเที่ยวโดยรวมของเขตสัมพันธวงศ์ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในระดับประเทศและของเขต

2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องนี้ ทำให้เราสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์ได้ โดยนำแนวคิดเหล่านี้มาใช้ในการกระบวนการคิดและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

ในงานวิจัยเรื่องนี้ จะแสดงถึงการเกิดเอกลักษณ์ชุมชนโดยผูกพันกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่อดีตส่งผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และการกำหนดเอกลักษณ์ชุมชน ซึ่งได้แก่เอกลักษณ์ด้านกายภาพ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวที่ปราศจากการจัดการที่เหมาะสม ก็จะทำให้เกิดปัญหาตามมา และส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์ชุมชนได้เช่นเดียวกัน

สภาพทั่วไปของเขตสัมพันธวงศ์

เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีความโดดเด่น เนื่องจากประกอบด้วยย่านต่างๆที่มีชนชาวจีนอาศัยอยู่มากที่สุด กลุ่มชนชาวจีนเหล่านี้ได้หล่อหลอมวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงกิจกรรมต่างๆที่มีลักษณะเฉพาะขึ้นมา สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ดังนั้น การที่จะศึกษาเรื่องเอกลักษณ์ และการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และสภาพทั่วไปในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมเขตสัมพันธวงศ์ด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่จะกล่าวถึงในบทที่ 3 นี้

3.1 ประวัติความเป็นมา

สัมพันธวงศ์ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่เริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับเกาะรัตนโกสินทร์ตอนใต้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเมืองหลวง เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ การศึกษาประวัติความเป็นมาของเขตสัมพันธวงศ์ จึงจำเป็นต้องศึกษากรุงรัตนโกสินทร์ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทั้งสภาพพื้นที่ชุมชนเมือง การเจริญเติบโตตามยุคและสมัย และความเกี่ยวพันอันเป็นที่มาของชุมชนเขตสัมพันธวงศ์จนถึงสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์รวมทั้งเขตกรุงเทพมหานครในปัจจุบันได้รับการสันนิษฐานจากการสำรวจวิจัยทางวิศวกรรมว่า เดิมเป็นพื้นที่อยู่ใต้น้ำ เพราะมีการค้นพบร่องรอยของฝั่งทะเลอ่าวไทยไกลไปจนถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อมาฝั่งทะเลได้ถอยร่นลงมาทางใต้เกิดเป็นที่ลุ่มกว้างใหญ่ แม่น้ำเจ้าพระยาได้พัดพาดินตะกอนและโคลนตมซึ่งมีคุณค่าต่อการเพาะปลูกทางเกษตรกรรมมา ทับถมจนกลายเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ในบริเวณที่เรียกว่า "ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา" ซึ่งสภาพพื้นที่เป็นแอ่งกระทะจากอ่าวไทยในปัจจุบันสูงขึ้นไปทางเหนือประมาณ 300 กิโลเมตร โดยอายุดินชั้นนี้ประมาณไม่เกิน 1,000 ปี ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติยังไม่สิ้นสุดยังคงมีแนวโน้มต่อไปโดยลำดับ สภาพดินของพื้นที่กรุงเทพมหานคร จึงมีลักษณะชั้นดินตอนบนเป็นดินเหนียวประมาณ 20 เมตร ชั้นถัดลงไปเป็นดินปนทราย และกรวดเป็นชั้น ๆ ส่วนชั้นหินคานนั้นอยู่ลึกมาก

พื้นที่อันเป็นที่ตั้งของกรุงรัตนโกสินทร์ เดิมเป็นหมู่บ้าน สวนผลไม้ ไร่นาของชาวจีนมาก่อน แม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านตามธรรมชาตินั้น จะไหลวกวนจากตอนเหนือเข้าคลองบางกอกน้อยทางฝั่งตะวันตก อ้อมเข้าคลองตลิ่งชัน และคลองบางระมาด และไหลออกคลองบางกอกใหญ่ ซึ่ง

สมัยนั้นยังไม่มีารขุดคลองลัดจากปากคลองบางกอกน้อย กับปากคลองบางกอกใหญ่ผ่ากลางพื้นที่เหมือนสภาพปัจจุบันพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เดิม คือ ตำบลบางกอก มีพื้นที่ทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตกรวมกันคือกรุงเทพมหานครกับธนบุรีในปัจจุบัน

การตั้งถิ่นฐานชุมชนสมัยเริ่มแรก ณ ตำบลบางกอก คงมีมานานแล้ว ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทราบแต่เพียงว่า สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. 183 นั้น เมืองพระประแดงเป็นเมืองด่านสำคัญตอนใต้ที่รักษาพื้นที่บริเวณปากอ่าวไทย บางกอกซึ่งเป็นชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ถัดเมืองพระประแดงขึ้นมา ก็คงจะมีความเจริญเติบโตและความหนาแน่นของชุมชนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ พร้อมกับความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรศรีอยุธยา ชุมชนที่เติบโตในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเป็นชุมชนที่เกาะตัวกันอยู่ริมแม่น้ำลำคลองโดยใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเสียส่วนใหญ่ เพราะสมัยนั้นยังมีถนนหนทาง การคมนาคมติดต่อ จึงอาศัยธรรมชาติเอื้ออำนวยสะดวกต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ประชาชนจึงปลูกบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง หรืออยู่เรือนแพ ประกอบอาชีพเพาะปลูกในท้องที่เรือกสวน ไร่นา จึงเห็นได้ว่าอิทธิพลของกรุงศรีอยุธยาได้แผ่คลุมมาถึงพื้นที่นี้ ดังปรากฏเป็นหลักฐานในวัดสำคัญๆ ว่าเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยอู่ทองขนาดใหญ่หลายแห่ง ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้ โดยเฉพาะฝั่งตะวันตก

ต่อมาพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ ได้โปรดให้ขุดคลองลัดหลายช่วงเพื่อลดระยะทางเดินเรือจากทะเลซึ่งเดิมต้องแล่นอ้อมคู้้งน้ำอันคดเคี้ยวมากมายตลอดลำแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อขึ้นไปติดต่อกับนครหลวง โดยเฉพาะในระหว่างปีพ.ศ. 2007 - 2089 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราช ได้มีการขุดคลองลัดบางกอก จากคลองบางกอกน้อยไปถึงคลองบางกอกใหญ่ดังกล่าว อันเป็นเหตุให้สายน้ำเปลี่ยนทางเดินจนคลองนี้ได้ขยายกว้างเป็นลำแม่น้ำใหญ่ ส่วนเส้นทางแม่น้ำเดิมแคบลงและตื้นเขินจนเปลี่ยนสภาพเป็นคลองในเวลาต่อมา

ความเปลี่ยนแปลงในระยะต่อมาของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ได้การได้รับสถาปนาเป็นเมืองหลวงสมัยกรุงธนบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2310 เนื่องจากสถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขันหลังกรุงศรีอยุธยาแตกสลาย แนวทางการสร้างเมืองหลวงจึงเป็นไปโดยอาศัยหลักทางยุทธศาสตร์เป็นสำคัญ โดยที่ปรากฏเป็นป้อมและกำแพงก่ออิฐหนาตามแนวสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีกำแพงเมืองฝั่งละสามด้านประกบกันใหม่ น้ำไหลผ่ากลาง มีลักษณะเป็นเมืองอกแตก ซึ่งมีทางหนีอย่างดีภายนอกกำแพงเมืองออกไปทั้งสองฝั่งสู่สวนผลไม้และนาข้าวที่ปลูกเลี้ยงชาวเมือง

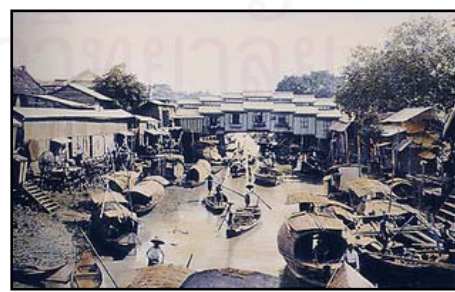
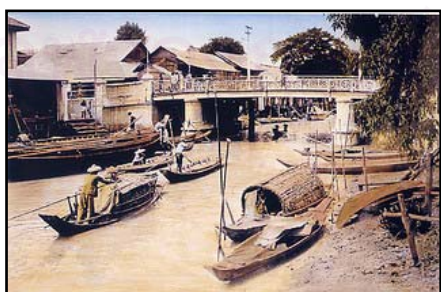
การใช้ที่ดินของชุมชนสมัยกรุงธนบุรี ภายในกำแพงเมืองปรากฏหนาแน่นทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น พระราชวัง วังเจ้านาย ตลาด คู่ง นิวาสถานของพระญาติพระวงศ์ คู่อเรือ

ฯลฯ ส่วนทางด้านตะวันออกยังมีชุมชนเบาบางและเป็นชุมชนของชาวต่างด้าวคือ มอญ ญวน และจีนเสียเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวน ไร่ นา

ยุคเริ่มสร้างกรุง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า สภาพการใช้ที่ดินทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาได้ว่างเปล่าหากแต่เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงธนบุรีเท่านั้น และเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงคุ้นเคยกับพื้นที่ฝั่งนี้มาตั้งแต่สมัยดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาจักรี ในสมัยกรุงธนบุรี ด้วยทรงเป็นนายงานรับพระราชโองการสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ในการบูรณะปรับปรุงพื้นที่พระนครทั้งสองฟาก แล้วสร้างกำแพงเมืองและป้อมมั่นคงบริบูรณ์ดังกล่าวมาแล้ว (กรมศิลปากร, 2512) ดังนั้นการที่ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์บนพื้นที่ปัจจุบันจึงมิได้เป็นการย้ายพระนครมาบนที่ว่างเปล่า หากแต่เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินค่อนข้างเบาบางกว่าทางฝั่งตะวันตก ลักษณะทางกายภาพของที่ดินทางฝั่งตะวันออกก่อนปี พ.ศ. 2325 นั้น คงเป็นเรือกสวนริมแม่น้ำและที่เรียกว่าทะเลโคลนลึกเข้าไปในแผ่นดินกว้าง ชุมชนคงเกาะตัวริมแม่น้ำและลำคลองต่างๆ ซึ่งขุดแยกเข้าไปหล่อเลี้ยงนาข้าวส่วนนอกเขตกำแพงเมืองบริเวณวัดสะแก (วัดสระเกศในปัจจุบัน) ขุดคลองมหานาคทอดออกไปเป็นเส้นทางติดต่อกับชนบทด้านตะวันออกของพระนคร

คลองต่างๆข้างต้นล้วนมีชื่ออื่นที่รู้จักกันดี เช่น คลองคูเมืองเดิมเรียกกันติดปากในปัจจุบัน คลองหลอด คลองหลอดนั้นได้แบ่งชื่อเรียกว่าคลองโรงไหมทางด้านเหนือและคลองตลาดทางด้านใต้ (คำว่าปากคลองตลาดคือบริเวณปลายคลองคูเมืองเดิมด้านใต้นั่นเอง) คลองรอบกรุงด้านเหนือก็เรียกคลองบางลำพู ส่วนทางด้านใต้เรียกคลองโอ่งอ่าง ส่วนคลองเล็กๆสองคลองที่เชื่อมคลองรอบกรุงกับคลองคูเมืองเดิมก็คือ คลองหลอดเพราะมีลักษณะแคบยาวและเหมือนหลอด ในปัจจุบันเรียกว่าคลองวัดเทพธิดา และคลองวัดราชนัลดา

ภาพที่ 3-1 คลองถมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น   ภาพที่ 3-2 สะพานหันสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
(ที่มา : เสน่ห์เมืองจิว ทำเลมั่งกรทอง)

สำหรับการใช้ที่ดินในเขตชั้นนอกระหว่างคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง ตามที่เคยกล่าวมาแล้วว่า เป็นที่ดินค่อนข้างเปลี่ยวและรกร้างถูกแบ่งดั่งคลองหลอดสองคลองขนาดใหญ่เกือบเท่าๆ กัน ที่ดินเหล่านี้ข้าราชการบริพารและข้าราชการชั้นผู้น้อยตลอดจนราษฎรได้จับจองเพื่อตั้งบ้านเรือน เมื่อเวลาผ่านไปความหนาแน่นก็ยิ่งทวีขึ้นเป็นลำดับเพราะมีการอพยพเข้ามาประกอบอาชีพในเมืองหลวง สิ่งก่อสร้างที่สำคัญ ๆ ได้แก่ คูเมือง กำแพงเมือง ตามแนวคูเมืองเดิม (ที่เรียกว่าคลองหลอดในปัจจุบัน) วัดโพธิ์ วัดสลัก (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ในปัจจุบันตามลำดับ) ซึ่งตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ก็มีบ้านเรือนของพระราชเสนาบดีและชาวจีนตรังบริเวณ พระมหาราชวังในปัจจุบัน และบ้านเรือนบริเวณท่าเตียน ส่วนทางตอนใต้เป็นเพียงเรือสวนไร่นาของราษฎร

เมื่อจะทรงเริ่มสร้างพระมหาราชวังได้โปรดให้ชุมชนเดิมซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนย้ายไปอยู่ ณ ที่สวนระหว่างคลองวัดสามปลิ้มกับคลองวัดสำเพ็ง (วัดจักรวรรดิราชาวาส ถึง วัดปทุมคงคาในปัจจุบัน) และให้ชาวญวนไปอยู่ ณ ตำบลบ้านหม้อและพาหุรัตนอกกำแพงเมืองเดิม

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงประกอบพิธียกเสาหลักเมือง หลังจากเสด็จเสวยราชสมบัติ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2325 ได้เพียง 15 วัน และอีก 15 วันต่อมาก็โปรดให้เริ่มสร้างพระราชนิเวศน์มณเฑียรสถานจากนั้นจึงทรงประกอบพระราชพิธีปราบดาภิเษก การก่อสร้างพระนครได้เริ่มจริงจังในปี พ.ศ. 2326 โดยเรียกกำแพงเมืองฝั่ฉนวนบุรีให้เหลือไว้แต่พระราชวังชั้นในหรือกำแพงเมืองฝั่ฉนวนออกตามแนวคูเมืองเดิมรวมทั้งป้อมต่างๆ ลงสิ้น มีการย้ายสถานที่ราชการฝั่ฉนวนบุรีมายังพระนครใหม่ รวมทั้งขุดคลองรอบกรุงชั้นใหม่เชื่อมระหว่างคลองบางลำพู และคลองโอ่งอ่างเพื่อขยายอาณาเขตเมืองออกไป ตามแนวคลองรอบกรุงนี้ได้สร้างกำแพงรอบป้อมขึ้นใหม่ 14 ป้อม เพื่อป้องกันข้าศึกศัตรู สถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ปราศจากภาวะสงคราม ในช่วง 5 ปี หลังสร้างกรุง ประชากรเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็ว

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ในยุคแรก ภายในกำแพงเมือง 2,589 ไร่ เป็นพื้นที่เขตชั้นใน 1,125 ไร่ และเขตชั้นนอก 1,464 ไร่ ความยาวของกำแพงเมืองรอบพระนครประมาณ 7.2 กิโลเมตร ตามแนวกำแพงมีป้อม 14 ป้อม ประตูขนาดใหญ่ 16 ประตู และประตูขนาดเล็ก 47 ประตู จะสังเกตได้ว่าประตูเมืองต่างๆ ริมคลองรอบกรุงนั้นก็จะมีจุดผ่านของเส้นรัศมี ซึ่งเป็นแกนนำการขยายตัวของเมือง ส่วนนอกกำแพงเมืองสถานที่ทั่วไปเป็นท้องที่ทุ่งกว้างที่แผ่ด้วยลำคลองใหญ่น้อยซึ่งไหลลดเลี้ยวออกไปสู่ชนบท เส้นทางน้ำที่เป็นเส้นทางที่สำคัญ ซึ่งราษฎรได้อาศัยลำคลองเหล่านี้เป็นทางส่งน้ำเข้าไปช่วยการเพาะปลูกในที่ดินเล็ก ๆ และใช้เป็นสื่อกลางหลักในการเดินทางติดต่อทำมาค้าขาย ด้วยเหตุนี้ พอจะกล่าวสรุปได้ว่าชุมชนที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นใช้วิธีการขุดคลองเป็นเส้นทางคล้ายกับที่ชุมชนในปัจจุบันที่เกิดขึ้นโดยการตัดถนนก่อน

ชุมชนต่างๆในระยะเวลาแรกสร้างกรุง สามารถแยกออกตามเชื้อชาติ เพราะเป็นชาวต่างด้าว เสียเป็นส่วนใหญ่ ภายในเขตกำแพงเมืองได้แก่พวกเขมรริมคลองรอบกรุงเยื้องปากคลองตลาด พวกมอญแถบสะพานมอญ และพวกมลายูแถบวัดชนะสงคราม และริมคลองมหานาคภายนอก เขตกำแพงเมืองได้พวกยวนแถบบางโพและยานนาวา พวกชาวจีนถูกย้ายไปอยู่แถบริมแม่น้ำ ตั้งแต่ได้กำแพงเมืองลงไป ถึงบริเวณเชียงกง หรือบริเวณพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ในปัจจุบัน

ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในช่วงเวลา 40 ปีถัดต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ เฉพาะในด้านการใช้ที่ดินนั้นมีการขยายเขต พระบรมมหาราชวังออกไปทางทิศใต้อีก 20 ไร่ครึ่ง จนเกือบจดกับเขตวัดพระเชตุพนในปี พ.ศ. 2361 เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของเสนาบดีเก่าสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และได้โปรดให้ตัดถนนสายใหม่เพื่อคั่นเขตระหว่าง พระบรมมหาราชวังและวัดพระเชตุพนถนนสายนี้ชื่อถนนท้ายวัง ซึ่งมีความสำคัญในการบรรจบ กับสายเดิมทำให้ชาวบ้านสามารถเคลื่อนรอบกำแพงพระบรมมหาราชวังได้เช่นที่ปรากฏในปัจจุบัน

เมื่อเปลี่ยนรัชกาลใหม่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการก่อสร้างและ บูรณะซ่อมแซมอาคารสำคัญ ๆ ในพระบรมมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดารามจำนวนมาก ภายนอกเขตกำแพงเมือง ตรงบริเวณปากคลองมหานาคกับคลองรอบกรุงได้โปรดให้สร้างพระ เจดีย์ใหญ่ให้เหมือนพระเจดีย์วัดภูเขาทอง ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองที่เชื่อมคลองมหานาค เช่นเดียวกับใน สมัยกรุงศรีอยุธยา เจดีย์ภูเขาทองได้กลายเป็นจุดหมายตาที่สำคัญอย่างหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ トラบเท่าทุกวันนี้

สังคมขุนนางในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คล้ายกับสังคมขุนนางสมัยกรุงศรี อยุธยา กล่าวคือนิยมสร้างวัดประจำตระกูลกันมาก การก่อสร้างอาคารอย่างถาวรก็จำกัดอยู่เพียง พระราชวังและวัดวาอารามเท่านั้น ถึงแม้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงพยายามชัก นำให้มีการก่อสร้างอาคารประเภทอื่น ๆ ด้วยวัสดุถาวร เช่นอิฐให้มากขึ้น แต่ปรากฏว่าอาคารส่วนใหญ่โดยเฉพาะบ้านพักอาศัยยังคงใช้ไม้หรือกระเบื้องไม้ไฟเป็นวัสดุก่อสร้าง ก่อสร้างกันอยู่ด้วยความเคยชิน

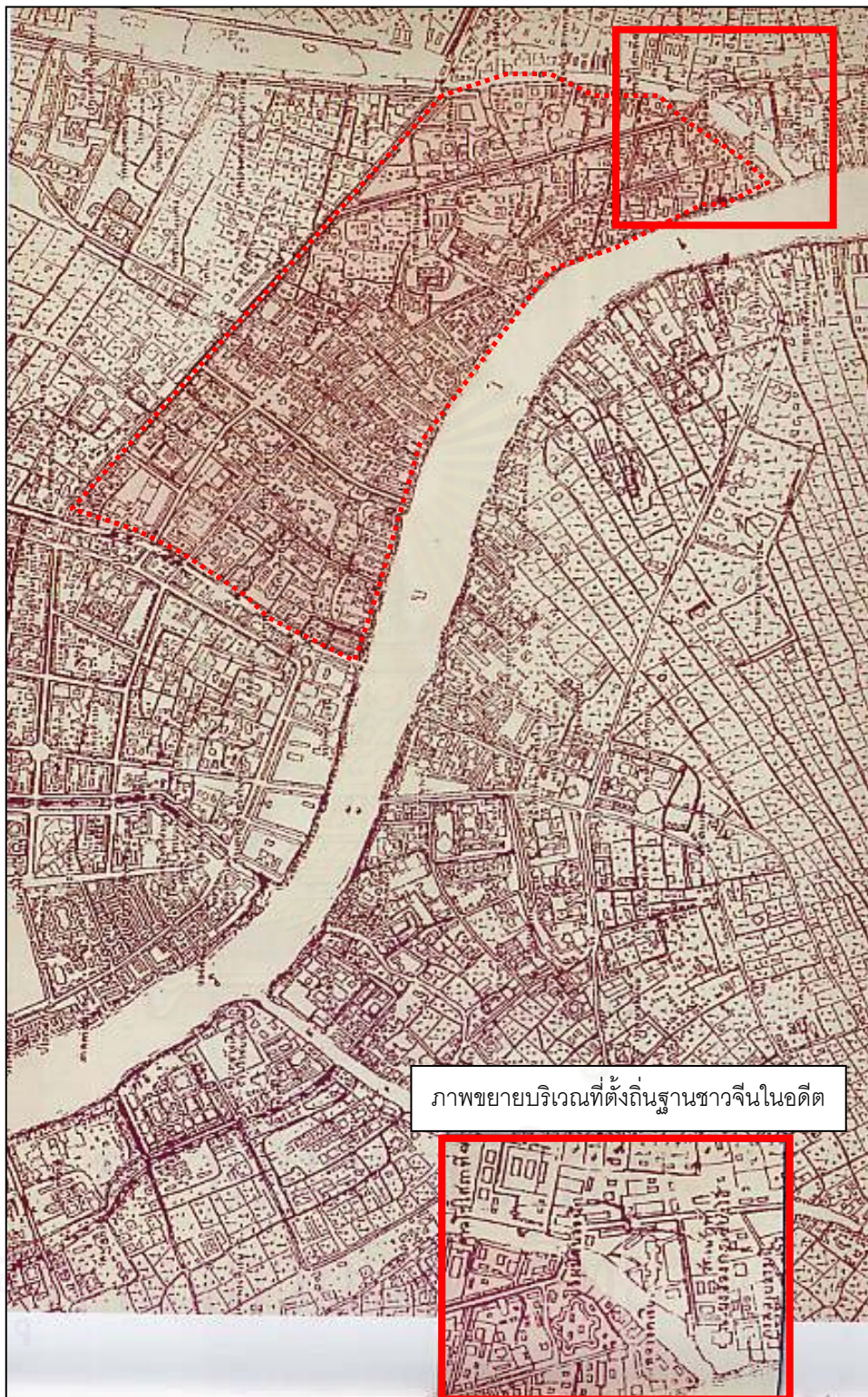
เมื่อกรุงรัตนโกสินทร์หรือกรุงเทพมหานคร มีอายุครบ 70 ปี ตอนสิ้นรัชกาลที่ 3 มิได้มีการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเมืองแต่อย่างใด แต่เป็นการแต่งเติมเสริมแต่งให้อาคารเดิมมีคุณค่า สูงขึ้น มีหลักปรากฏในบันทึกของชาวต่างประเทศหลายรายที่เดินทางเข้ามาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ และเกิดความประทับใจในความงามของสถาปัตยกรรมที่ตั้งอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่บริสุทธิ์ ใดๆก็ดี หากพิจารณากันในแง่มุมมองอื่นแล้วกรุงรัตนโกสินทร์ก็ยังคงมีลักษณะของเมืองในยุคมีด อยู่เต็มตัว นั่นคือ การมีลักษณะกำแพงเมืองสองสามชั้นซึ่งคล้ายกับปราสาทในยุคโรมันพุทธ

ศตวรรษที่ 17 กำแพงเมืองมีไว้เพื่อป้องกันศัตรูเป็นขั้นสุดท้าย การใช้ที่ดินภายในและนอกกำแพงเมือง แตกต่างกันราวฟ้ากับดิน ภายในกำแพงเมืองยังปราศจากระเบียบและเต็มไปด้วยตรอกซอยที่คดเคี้ยว ขณะที่ภายนอกกำแพงเมืองเป็นชนบทเปิดโล่งเต็มไปด้วยความเขียวขจี การดำรงชีวิตของชาวบ้านกับขุนนางยังเป็นลักษณะข้าทาสบริวารกับเจ้านาย ซึ่งสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมเหมือนเช่นครั้งโบราณ ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานยังไม่มี ยังคงอาศัยระบบจากธรรมชาติเป็นตัวสร้างดูแลให้สภาพแวดล้อมไม่ถึงขั้นเสื่อมโทรมเช่นสมัยปัจจุบัน

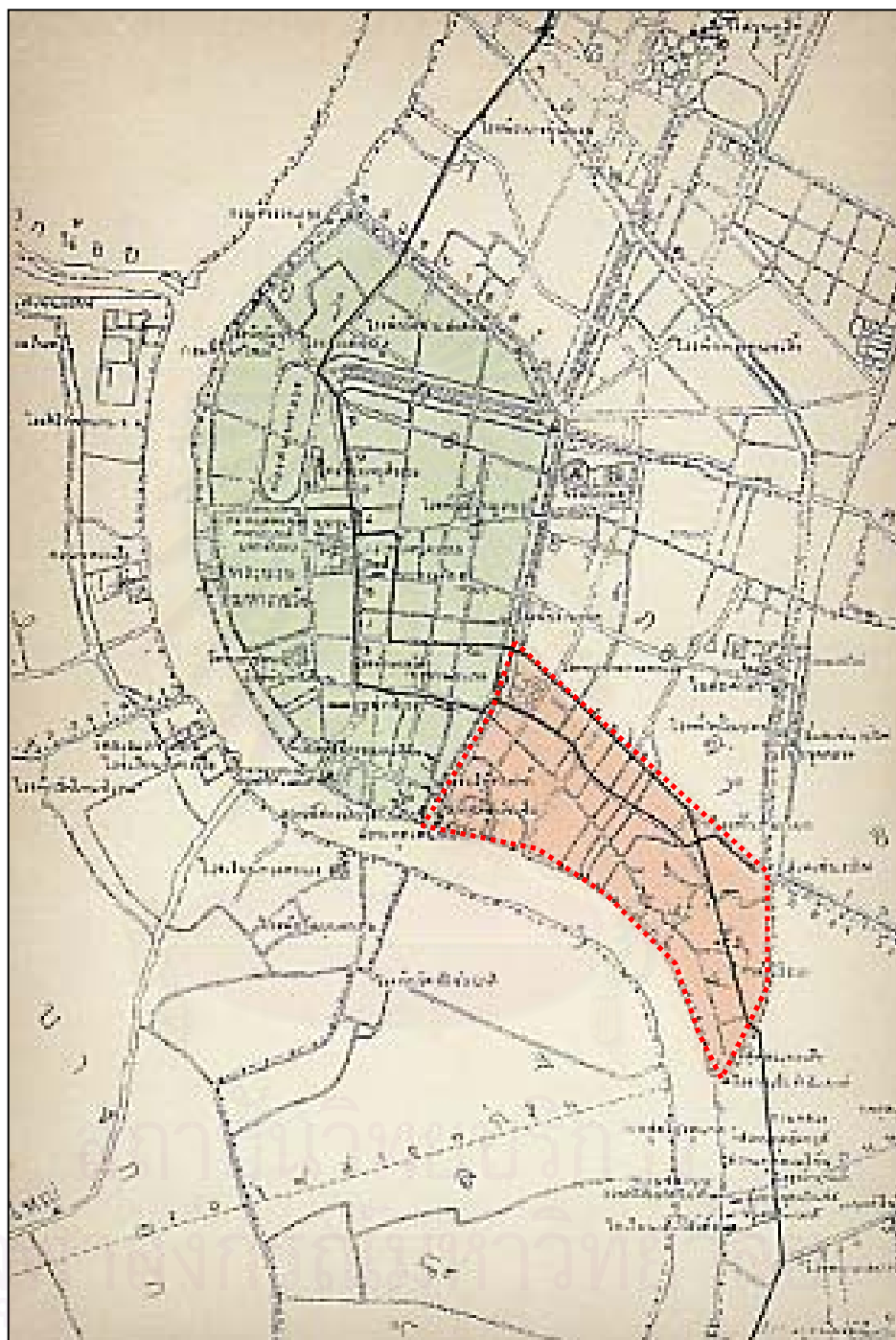

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพถ่ายบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานชาวจีนในอดีต

แผนที่ที่ 3-1 แสดงพื้นที่สัมพันธวงศ์ในอดีตและที่ตั้งถิ่นฐานชาวจีน
(ที่มา : เสน่ห์เมืองจิว ทำเลมังกรทอง)

แผนที่ที่ 3-2 พื้นที่สัมพันธวงศในอดีตและบริเวณข้างเคียง
(ที่มา : เสน่ห์เมืองจิว ทำเลมั่งกรทอง)

ยุคหัวเลี้ยวหัวต่อไปสู่การพัฒนาเมือง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ เริ่มตั้งแต่ปี 2394 พระองค์ได้ทรงเปลี่ยนนโยบายการปกครองประเทศ ได้ทรงยอมรับอิทธิพลของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศในยุโรปมากขึ้น ดังนั้นการติดต่อการค้าและการเมืองกับฝรั่งจึงขยายตัวมากกว่าเดิม ทรงนำเอาแนวความคิดแบบยุโรปหลายด้านมาใช้เปลี่ยนค่านิยมของเก่าๆ ในอดีต ทำให้เมืองหลวงและประเทศเกิดความเปลี่ยนแปลงมากมายในรัชกาลของพระองค์ เนื่องจากพลเมืองของกรุงรัตนโกสินทร์ได้เพิ่มทวีขึ้นถึงราว 4 แสนคน อาณาเขตพระนครซึ่งได้กำหนดไว้ตั้งแต่แรก จึงเริ่มคับแคบลงเนื่องจากความหนาแน่นของประชากรและการใช้ที่ดิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ขยายพื้นที่ พระนครออกไปถึงแนวคลองผดุงกรุงเกษม ซึ่งโปรดให้ขุดขึ้นขนานกับกำแพงเมืองเดิม ตามแนวคลองผดุงกรุงเกษมไม่มีกำแพงเมือง แต่มีป้อมรายเป็นระยะจำนวน 7 ป้อม พื้นที่ขยายใหม่ครั้งนั้นมีขนาดใหญ่กว่าพื้นที่เดิมอีกประมาณเท่าตัว กรุงรัตนโกสินทร์จึงมีเนื้อที่รวมประมาณ 4,000 ไร่ ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาในปี พ.ศ. 2397

ชุมชนเดิมที่นับว่าเป็นชุมชนใหญ่ และสร้างความตื่นตัวให้เมืองในพื้นที่ขยายออกไปใหม่คือ ชุมชนจีนทางใต้ของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งถูกอพยพย้ายออกมาเมื่อครั้งสร้างกรุง อิทธิพลชาวจีนโดยเฉพาะในด้านการค้า ซึ่งแผ่คลุมบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยานับตั้งแต่คลองรอบกรุงไปจนถึงคลองผดุงเกษม ส่วนชุมชนแห่งใหม่ที่เริ่มก่อตัวขึ้นระยะนี้ได้แก่บริเวณสถานกงสุลของชาติต่าง ๆ จากยุโรปซึ่งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาต่อจากชุมชนชาวจีนลงไปทางใต้ หรือที่เป็นพื้นที่ของเขตบางรักและยานนาวาในปัจจุบัน นับตั้งแต่เขตเมืองด้านนอก จากปากคลองผดุงกรุงเกษมเป็นต้นไป บ้านเรือนและอาคารประเภทอื่นๆ ซึ่งชาวยุโรปนิยมสร้างครอบพื้นที่กระจายต่อจากริมแม่น้ำเจ้าพระยาลึกเข้าไปทางทิศตะวันออกของเกาะรัตนโกสินทร์

การที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานที่ดินในบริเวณดังกล่าว ให้เป็นที่ตั้งของบรรดากงสุลทั้งหลายนั้น เป็นผลให้เกิดการพัฒนาด้านการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโดยการเพิ่มเปลี่ยนแปลงจากชุมชนในแม่น้ำมาเป็นชุมชนบนบก กล่าวคือพระองค์ได้โปรดให้ตัดถนนสายสำคัญๆ คือถนนเจริญกรุง จากปลายกำแพงพระบรมหาราชวังตอนใต้ ขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างผ่านชุมชนชาวจีน และชาวยุโรปไปจนถึงบริเวณ บางคอแหลม (ถนนตก) และถนนตรง (ถนนพระราม 4) แยกจากถนนเจริญกรุง ผ่านทุ่งหัวลำโพง (หัวลำโพง) พุ่งไปทางทิศตะวันออกถึงคลองเตย ถนนทั้งสองสายนี้ สถานกงสุลและพวกพ่อค้าชาวต่างประเทศเป็นผู้เรียกร้องให้สร้างขึ้นเพื่อการคมนาคมทางบก ซึ่งส่วนใหญ่คือการขนถ่าย และใช้รถม้า นอกจากนี้ยังมีการตัดถนนสี่ลม เพื่อเชื่อมถนนสายทั้งสองเข้าไว้ด้วยกันอีกด้วย ถนนใหญ่อีกสายหนึ่ง ได้แก่ ถนนเฟื่องนครที่ตัดในแนวฉากกับถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ได้โปรดให้มีการปรับปรุงให้ทันสมัย

และพระราชทานชื่อให้ ได้โปรดให้สร้างตึกแถวสองฟากถนนสายต่าง ๆ โดยเฉพาะถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมืองและถนนเฟื่องนคร เป็นห้องแถว 1 - 2 ชั้นเพื่อให้เช่าทำการค้าขาย ลักษณะเช่นนี้ จึงทำให้เกิดชุมชนใหม่บนบกเป็นครั้งแรก นับตั้งแต่เริ่มสร้างกรุงมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 80 ปี ชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่เป็นเรือนแพเดิมนับเป็นพัน ๆ หลัง เริ่มลดน้อยลงในตอนปลายรัชกาล บริเวณพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์จึงเริ่มก่อตัวขยายความเจริญเรื่อยมานับแต่บัดนั้น

ในตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรุงเทพฯ เกือบจะแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ตามพื้นที่ระหว่างกำแพงเมืองกับพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบ ยุคใหม่ของกรุงเทพฯ ได้เริ่มขึ้นแล้ว สถาปัตยกรรมยุโรปเข้ามามีบทบาทแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเห็นการณ์ไกลและทรงวางแผนงานการเจริญเติบโตในสมัยต่อมาให้กับกรุงเทพมหานครในยุคหลังไว้ล่วงหน้า ถนนเจริญกรุงก็ดี ตลอดจนพระราชวังสวนสราญรมย์ก็ดี ต่างก็กลายเป็นแกนหลักที่ขยายความเจริญรุ่งเรืองออกสู่นอกพระนคร

ยุคเมืองสมัยใหม่

ตั้งแต่สมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับพระพุทธศตวรรษที่ 25 หรือยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมของยุโรป คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา กรุงรัตนโกสินทร์ได้รับการยกให้เป็นมณฑล ให้ชื่อว่ามณฑลกรุงมหานคร ได้รับผลกระทบและอิทธิพลที่เกิดจากเทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้นตามลำดับ กรุงเทพมหานครเริ่มมีรถยนต์ รถไฟ หลังงานไฟฟ้า การไปรษณีย์โทรเลขทันสมัยยุโรป ถนนสายต่างๆ ใจกลางเมืองหลวงได้เริ่มก่อสร้างครั้งแรกในสมัยของพระองค์ เกินกว่าร้อยละ 50 สาเหตุที่ต้องตัดถนนใหม่เพิ่มขึ้นเป็นประวัติการณ์ เพราะการคมนาคมและการขนส่งได้เปลี่ยนแปลงจากทางน้ำมาเป็นทางบกมากขึ้น หลังจากนั้นกิจการสาธารณูปโภคต่างๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับเมืองก็ได้ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป นอกจากถนนแล้ว การขุดคลองเชื่อมจุดที่ตั้งชุมชนต่างๆ ก็เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

ในยุคของพระองค์ได้มีการพัฒนาเมืองหลวงให้สวยงาม และสะอาดทัดเทียมเมืองหลวงอื่นๆ ในยุโรปที่ได้ทรงเห็นเมื่อคราวเสด็จประพาสในปี พ.ศ. 2440 ทำให้เกิดงานออกแบบชุมชน (Urban Design) ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย นั่นคือการสร้างถนนราชดำเนินทั้งสายนอก สายกลาง และสายใน เพื่อเชื่อมติดต่อระหว่างพระราชวังดุสิตกับพระบรมมหาราชวัง นับเป็นประสบการณ์ครั้งแรก ที่ชาวไทยได้พบเห็นทางเข้ากว้างขวางวันปลูกต้นไม้เป็นระยะให้ร่มรื่นแก่คนเดินทาง มีทางให้รถวิ่งขนาดใหญ่แบบ (Boulevard) ที่สง่างามตัดตามแนวแกนหลักพุ่งตรงไป เพื่อเน้นจุดรวมสายตาที่ระหว่างนปลายแกน และมีสะพานสมัยใหม่ที่สร้างด้วยเหล็กหล่อเป็นลวดลายวิจิตรตามแบบฉบับของสถาปัตยกรรมยุโรป พื้นฟูวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่องาน

ก่อสร้างแทบทุกประเภทในสมัยนั้น นอกจากนี้คูคลองต่าง ๆ ก็ยังได้รับการทำนุบำรุงและการเอาใจใส่ดูแล โดยการปลูกต้นไม้ริมทางสัญจรทั้งทางน้ำ และทางบก อย่างเป็นระเบียบสวยงาม ก่อให้เกิดความเขียวขจีร่มเย็นไปทั่วทั้งเมือง การสร้างอาคารร้านค้าให้ดูกลมกลืนกันได้ช่วยส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้ปรากฏแต่สายตาชาวเมือง และผู้คนที่ผ่านไปมาบริเวณในกลางเมือง

จำนวนประชากรในบริเวณที่พัฒนาเป็นชุมชนเมืองแล้ว (Urbanized Area) ได้เพิ่มเป็นประมาณ 600,000 คน ในพื้นที่ 8,330 ไร่ เมื่อปี พ.ศ. 2443 ตำบลที่มีบ้านเรือนมากที่สุดได้แก่บริเวณใกล้แม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้ เช่น บ้านหม้อ บ้านญวน สำเพ็ง ตลาดน้อย สีพระยา สีส้ม และ สาทร และด้วยพระราโชบายเลิกทาส ทำให้การตั้งถิ่นฐานในเขตชุมชนเมืองยิ่งหนาแน่นมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเพราะทาสส่วนใหญ่เคยอาศัยอยู่กับเจ้านายในเมืองมาก่อนนั่นเอง

พอถึงสมัยรัชกาลที่ 6 การใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานครได้ขยายตัวไปโดยปราศจากการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ได้รวมตัวกันเกิดขึ้นเป็นย่าน ๆ ที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนคือย่านพักอาศัยแถบถนนสีลม ถนนสาทร ย่านการค้าคนจีนแถบเยาวราช ย่านการค้าคนไทยแถบบางลำพู และย่านธุรกิจพวกฝรั่งแถวบางรักย่านอุตสาหกรรม เลียบริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ส่วนย่านเกษตรกรรมอยู่ตอนเหนือของเมือง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดให้ตัดถนนและสร้างสะพานเพิ่มเติม รวมทั้งสร้างพระบรมหาราชวังเพิ่มเติมอีกจำนวนหนึ่ง แต่ไม่การขยายเขตเมืองออกไปอีก ทรงพระราชทานที่ดินบริเวณทุ่งศาลาแดง หรือสวนลุมพินีให้เป็นสถานพักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชนแห่งแรก นอกจากนี้ยังทรงขยายเขตพระราชฐานวังสวนดุสิตออกไปทางทุ่งสัมปอัย และสร้างพระตำหนักจิตรลดารโหฐานขึ้นใช้เป็นที่พักของพระองค์เองและของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลต่อมา

การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ส่งผลกระทบต่อให้มีการแบ่งพื้นที่การปกครองในกรุงเทพมหานครออกเป็นอำเภอต่างๆ ชั้นในและชั้นนอกเป็นที่น่าสังเกตว่าพื้นที่เขตชั้นในนั้นคือ พื้นที่เพียงเท่าที่มีการขยายตัวออกไปตามถนนที่ตัดออกไปถึงในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 เท่านั้น

สภาพกรุงเทพมหานครเมื่อใกล้เปลี่ยนแปลงการปกครอง คงไม่ต่างไปจากสภาพที่เห็นในปัจจุบันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณเขตเมืองชั้นใน จำนวนประชากรในเขตชุมชน 8 อำเภอชั้นในในปี พ.ศ. 2474 รวมกันไม่เกิน 500,000 คน ลักษณะชุมชนและการใช้ที่ดินในย่านต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

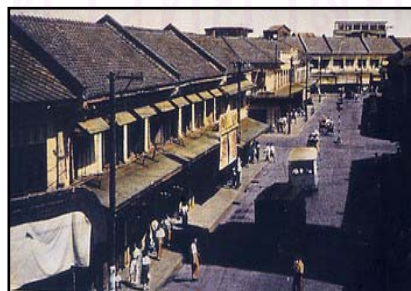
1. เขตเมืองชั้นในตอนเหนือ ซึ่งอำเภอดุสิต และอำเภอนางเลิ้งอยู่ 2 อำเภอ ประชากรประมาณ 65,000 คน การใช้ที่ดินมีความหนาแน่นต่ำ ประกอบด้วยวังเจ้านาย และบ้านเรือนดี ๆ จำนวนมาก มีถนนและการปลูกต้นไม้ริมถนนที่ร่มรื่นหลายสาย

2. เขตเมืองชั้นในตอนกลาง มีอำเภอพระนคร เพียงอำเภอเดียว ประชากรราว 80,000 คน เป็นย่านที่หนาแน่นด้วยตึกแถว บ้านขุนนางและข้าราชการวัดสำคัญ ๆ กระทรวง ทบวงกรม และพระบรมราชวัง

3. เขตเมืองชั้นในตอนใต้ ซึ่งรวม 5 อำเภอที่มีกิจกรรมของเมืองมากมายไว้อย่างหนาแน่น ประชากรประมาณ 300,000 คน ประกอบด้วยอาคารร้านค้า ตึกแถว ท่าเรือ โกดัง ริมแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงบน สถาบันต่าง ๆ เช่นมหาวิทยาลัย โรงพยาบาล สถานีวิทยุ สถานีรถไฟ และบ้านพักอาศัยทางทิศตะวันออก ธนาคารบริษัท สำนักงานสถานทูต และบ้านเรือนชาวยุโรป แม่น้ำเจ้าพระยา ช่วงถัดไปตอนใต้ริมแม่น้ำเจ้าพระยา คือ ท่าเรือคูเรือ โรงเลื่อย โรงสี กับสวนผลไม้และที่นาซึ่งลึกเข้าไปในแผ่นดิน

4. เขตเมืองชั้นนอกทั้งหมด ซึ่งรวม 4 อำเภอ มีประชากรประมาณ 100,000 คน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นท้องนา และไร่ผัก ยกเว้นทางเหนือซึ่งเป็นที่ตั้งกรมทหาร ทั้งทหารบกและทหารอากาศ รวมทั้งสนามบินและโรงปูนซีเมนต์

จากการที่ได้ศึกษา ด้านความเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพมหานครตั้งแต่เริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง จะเห็นได้ว่าชุมชนที่เป็นเขตสัมพันธวงศ์อยู่ในปัจจุบันเป็นชุมชนเก่าแก่ควบคู่มากับกรุงรัตนโกสินทร์ทุกยุคทุกสมัย นับเป็นย่านการค้าแห่งแรกของกรุงเทพมหานคร ที่ยังปรากฏชื่อในปัจจุบัน ได้แก่ ย่านสำเพ็ง ย่านเยาวราช ย่านตลาดน้อย และย่านเซียงกง เป็นต้น ตั้งแต่ก่อนช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง ชุมชนดังกล่าวมีประชากรหนาแน่นกว่าเขตเมืองตอนอื่น อิทธิพลของชาวจีนแผ่คลุมไปทั่วบริเวณริมแม่น้ำและบนบก เป็นย่านการค้าที่เรือลือของชาวกรุงท่ามหานครในสมัยนั้น เพราะประชาชนสามารถหาซื้อสินค้าได้แทบทุกอย่างตามที่ต้องการ

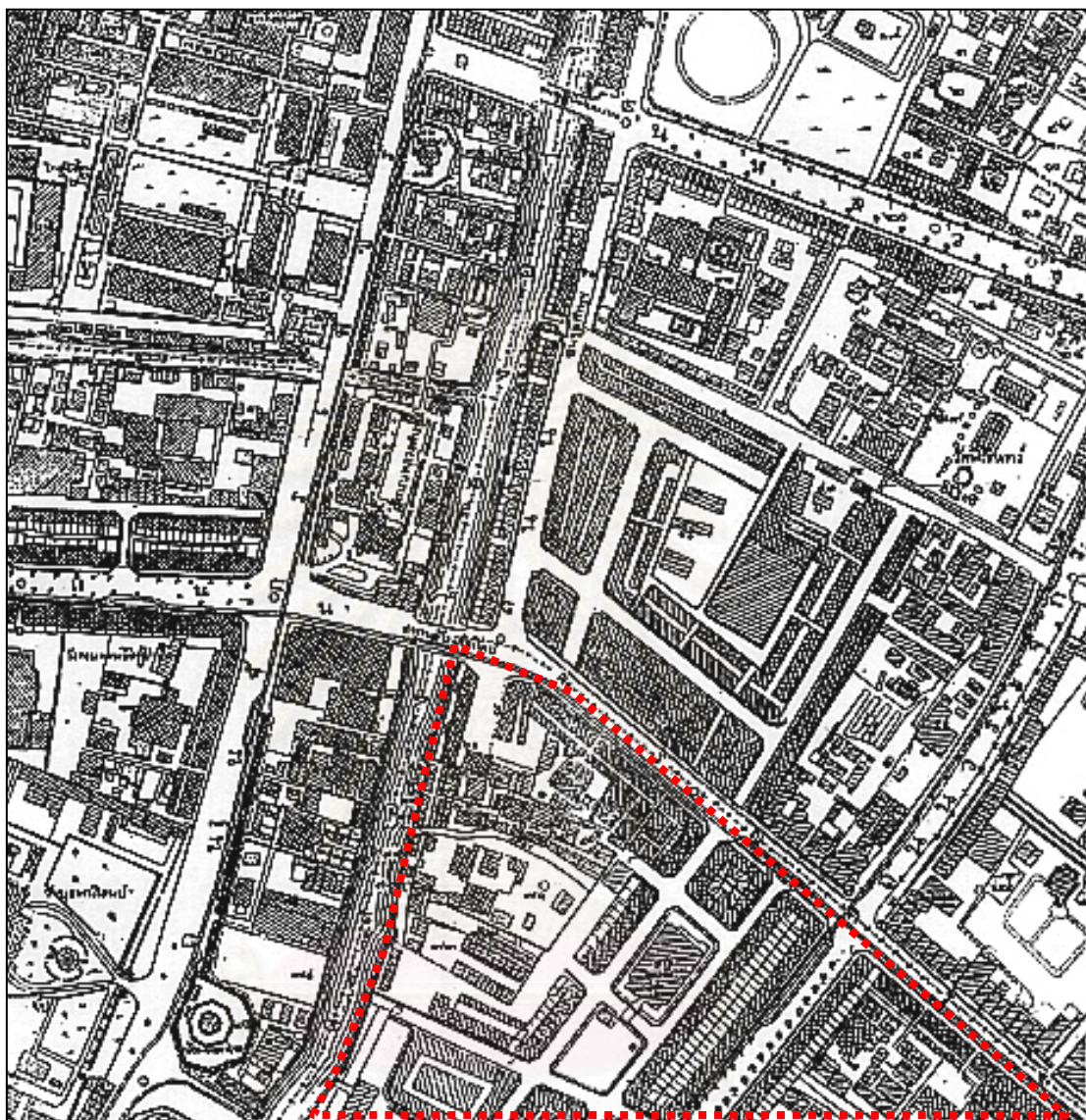
ภาพที่ 3-3 ย่านการค้าเยาวราชในอดีต

พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์เดิมเป็นอำเภอ เรียกว่า “อำเภอสัมพันธวงศ์” ขึ้นกับจังหวัดพระนคร ถึงพ.ศ. 2514 ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ โดยมีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 24 ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2514 ให้รวมจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีเข้าเป็นจังหวัดเดียวกัน เรียกว่านครหลวงกรุงเทพธนบุรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ให้เปลี่ยนนครหลวงกรุงเทพธนบุรี เป็น กรุงเทพมหานคร และให้แบ่งพื้นที่ กรุงเทพมหานครออกเป็นเขต (อำเภอเดิม) และแขวง (ตำบลเดิม) แล้วต่อมาในปี พ.ศ. 2516 ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งกรุงเทพมหานครออกเป็น 24 เขตด้วยกัน อำเภอสัมพันธวงศ์ จึงกลายสภาพเป็นเขตสัมพันธวงศ์ของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดความหนาแน่นขึ้นอย่างรวดเร็วในเวลาต่อมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ที่ 3-3 พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ส่วนที่ติดกับเขตพระนครและเขตป้อมปราบฯ ปี2475

ที่มา : กรมแผนที่ ปี 2475

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาปัตยกรรมบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ที่ 3-4 พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ บริเวณสี่แยกวัดดึก ปี 2475
ที่มา : กรมแผนที่ ปี 2475

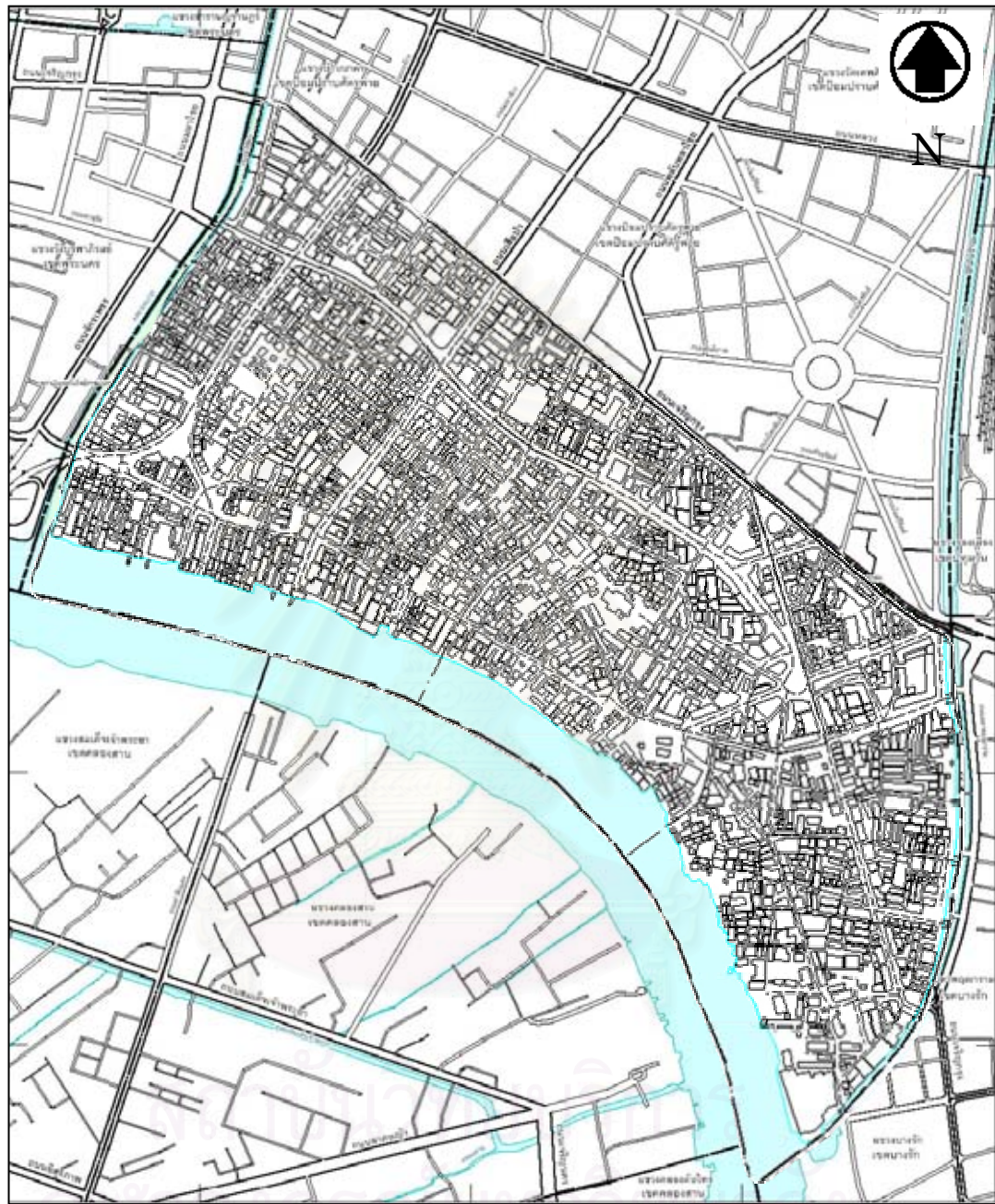
3.2 ลักษณะทางกายภาพ

3.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร นับเป็นเขตการปกครองที่เล็กที่สุดของประเทศไทย มีพื้นที่รวม 1.42 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 885 ไร่ คิดเป็น 0.09% ของพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งหมด โดยมีอาณาบริเวณติดต่อ ดังต่อไปนี้ (แผนที่ 3-2)

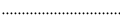

ทิศเหนือ	จรดเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย โดยมีถนนเจริญกรุง และถนนพระราม 4 เป็นเส้นแบ่งเขตตั้งแต่สะพานดำรงสถิตย์ (สะพานเหล็ก) ไปจนถึงสะพานเจริญสวัสดิ์
ทิศตะวันตก	จรดเขตพระนคร โดยมีคลองโอรัง ตั้งแต่สะพานเจริญสวัสดิ์ จนถึงสะพานโอสถานนท์ ที่เชิงสะพานพุทธยอดฟ้าเป็นเส้นแบ่งแนวเขต
ทิศตะวันออก	จรดเขตบางรัก โดยมีคลองผดุงกรุงเกษม ตั้งแต่เชิงสะพานเจริญสวัสดิ์ จนบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาที่โรงบำบัดน้ำเสียสี่พระยาเป็นเส้นแบ่งแนว
ทิศใต้	จรดแม่น้ำเจ้าพระยา จากเชิงสะพานพุทธยอดฟ้า จนบรรจบกับคลองผดุงกรุงเกษมที่โรงบำบัดน้ำเสียสี่พระยา เป็นเส้นแบ่งแนวเขต

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 3-5 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

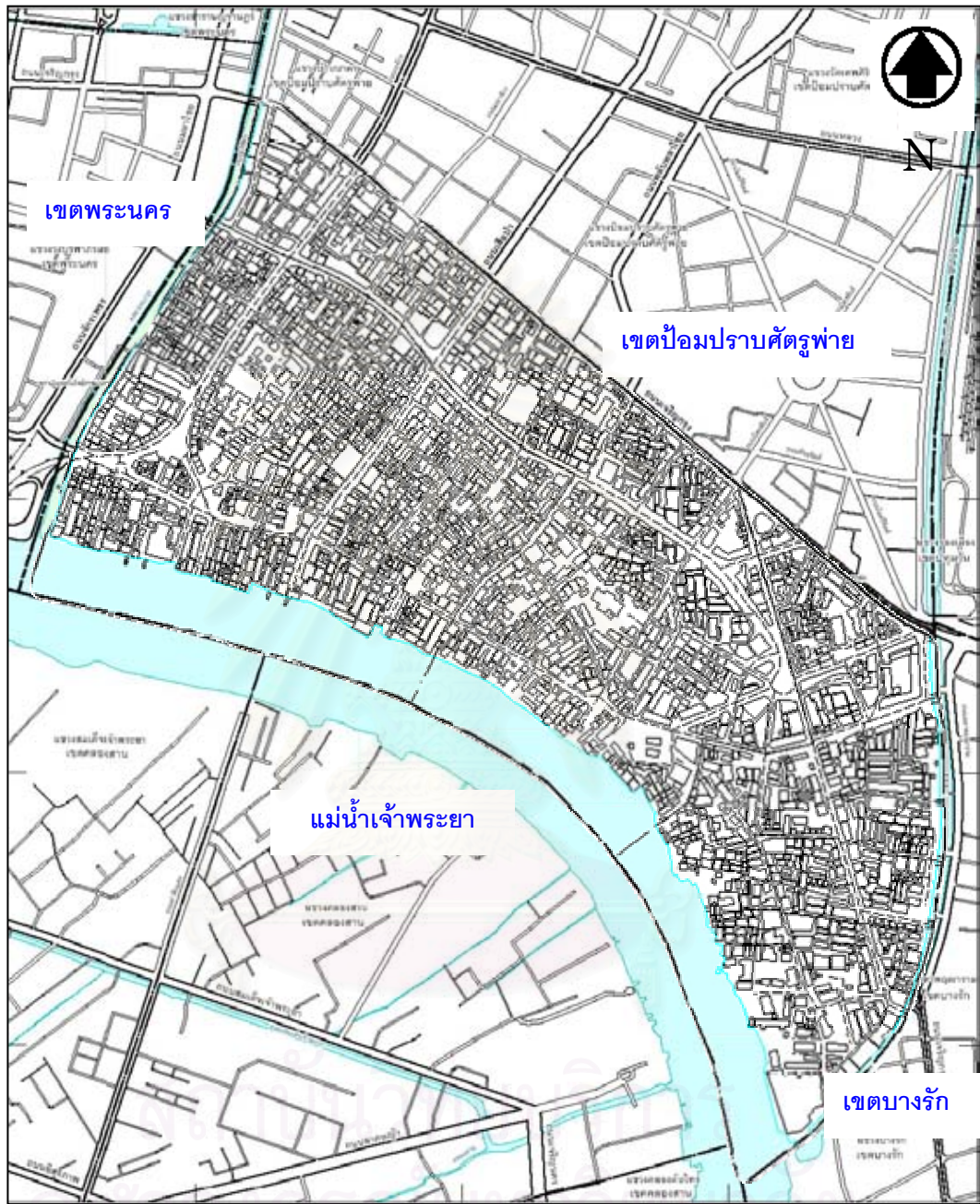
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- ขอบเขตแขวง
- ถนน ซอย
- แม่น้ำ
- อาคาร

ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

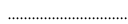

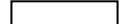
นายวรชัย โจนพรทิพย์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธ์วงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 3-6 แสดงอาณาเขตติดต่อ

สัญลักษณ์

- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- ขอบเขตแขวง
- ถนน ซอย
- แม่น้ำ
- อาคาร

ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

นายวรชัย โจนพรทิพย์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3-1 แสดงพื้นที่แขวงต่างๆในเขตสัมพันธวงศ์

แขวง	พื้นที่	
	ตารางกิโลเมตร	ไร่
แขวงจักรวรรดิ	0.484	302.500
แขวงสัมพันธวงศ์	0.483	301.875
แขวงตลาดน้อย	0.449	280.625

ที่มา : ฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

3.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ เป็นที่ราบลุ่มดินดอน มีระดับสูงกว่าระดับพื้นน้ำทะเลเพียง 1.50 เมตร ดังนั้นบริเวณนี้จึงประสบปัญหาภัยแล้งเกี่ยวกับการระบายน้ำในช่วงที่ฝนตกชุกที่สุดในฤดูฝน ทำให้เกิดน้ำท่วม เช่นเดียวกับหลาย ๆ เขต แต่อย่างไรก็ดี ก็ยังน้อยกว่าเขตรอบนอก เช่น พระโขนง บางกะปิ ห้วยขวาง เพราะเขตเหล่านี้มีระดับต่ำกว่า น้ำท่วมชั่วคราวจะเกิดขึ้นเนื่องจากการระบายน้ำลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาไม่ทัน และน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาจะมีระดับสูงในเดือนพฤศจิกายน และธันวาคม

โครงสร้างใต้พื้นที่ดินของเมือง อาจเปรียบได้กับ แพขนาดใหม่ที่ลอยตัวอยู่บนน้ำ ประกอบด้วยชั้นของดินเหนียว กรวด และทรายหลายชั้น ดินเหนียวชั้นบนซึ่งหนุนโครงสร้างทางกายภาพของเมืองทั้งหมดไว้ต่อการสั่นสะเทือน ซึ่งเกิดขึ้นจากการบรรทุกของหนักที่มีการเคลื่อนไหวผิวดิน สิ่งก่อสร้างและโครงสร้างอื่นๆ อาจแตกแยกได้ภายในระยะเวลาสั้นจากการสั่นสะเทือน ปัญหานี้มักถูกมองข้ามไป ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเสียหายที่สังเกตไม่ได้อีกมากมายให้แก่รัฐและทรัพย์สินเอกชน

เนื่องจากโครงสร้างของดินอ่อน และไม่สามารถทนต่อโครงสร้างน้ำหนักมาก ๆ ได้ บ้านเรือนสิ่งก่อสร้างต่างๆจึงสร้างบนแผ่นดิน แผ่นดินเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นตัวหนุน กำลังหนุนเกิดจากการเสียดสีกระทบกันระหว่างดินเหนียวและแผ่นดิน เมื่อขุดลึกประมาณ 150 - 200 เมตร จะพบเขตน้ำใต้ดินซึ่งเหมาะแก่การบริโภค สำหรับครัวเรือนและอุตสาหกรรม

ลักษณะของการระบายน้ำในเขตเมือง แต่เดิมกรุงเทพมหานครปกคลุมไปด้วยแม่น้ำลำคลอง บึงมากมาย ซึ่งทำหน้าที่ระบายน้ำตามธรรมชาติ การเจริญเติบโตของเมืองทำให้แหล่งน้ำเหล่านี้ลดจำนวนลงและมีผลทำให้ความสามารถในการระบายน้ำลดลงด้วย ตัวอย่าง เช่น การขยายถนน ซอย ทำให้มีการถม คู คลอง และแทนที่ด้วยท่อระบายน้ำที่มีขนาดเล็กกว่า เขตเมืองในขณะนี้ระบบน้ำที่แย่มาก ปัญหาการระบายน้ำมีที่ท่าว่าจะกลายเป็นปัญหาที่รุนแรงมากขึ้น

ตามลำดับ นอกเสียจากว่าจะได้มีการใช้มาตรการบางอย่าง มาตรการที่ง่ายอันหนึ่ง คือปรับปรุงความสามารถในการระบายน้ำของคุณคลองที่มีอยู่ตลอดเขตเมือง สถานีใช้สูบน้ำหรือปั๊มควรติดตั้งตามจุดต่างๆ เพื่อเพิ่มน้ำในกรณีฉุกเฉินอย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ต้องนำระบบระบายน้ำที่ได้มีการวางแผนล่วงหน้ามาปฏิบัติ

3.2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากเขตสัมพันธวงศ์ เป็นเขตที่มีพื้นที่เพียง 1.42 ตารางกิโลเมตร เป็นเขตหนึ่งที่มีลักษณะภูมิอากาศไม่แตกต่างกับเขตข้างเคียง ในที่นี้จึงขอกล่าวรวม ๆ ลักษณะภูมิอากาศของเขตเมืองของกรุงเทพมหานครดังนี้

กรุงเทพมหานครมีภูมิอากาศร้อน และชื้น การผันแปรอุณหภูมิในแต่ละปีมีเพียงเล็กน้อย แต่การผันแปรของปริมาณน้ำฝนตามฤดูกาลมีมากในเขตตัวเมือง มีความชื้นสูงอยู่เสมอถ้าใช้อุณหภูมิเป็นมาตรการตัดสินเพียงอย่างเดียวแล้ว เขตเมืองเป็นเขตที่ไม่หนาวอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ เดือนที่ร้อนที่สุดคือเดือนเมษายน มีอุณหภูมิสูงสุดคือ 30 องศาเซลเซียส อุณหภูมิในแต่ละวันจะสูงสุดตอนบ่าย 14.00 - 16.00 น. และจะต่ำสุดเวลาเช้า 4.00 - 6.00 น. เนื่องจากเขตเมืองมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว ได้มีการบุกเบิกเรือกสวน ไร่ นา และสร้างสิ่งก่อสร้างคอนกรีตขึ้นมาแทนเป็นจำนวนมาก ภูมิอากาศในเมืองจึงเปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้สภาพแวดล้อมไม่ได้อยู่ กล่าวคือทำให้อุณหภูมิสูงขึ้นในเวลาเที่ยงวันถึงเย็นที่สุดของวัน อุณหภูมิของทางเท้า คอนกรีตอาจจะสูงเกิน 40 องศาเซลเซียส

ภูมิอากาศในเขตเมืองมีลักษณะอบอ้าว และความชื้นสูง โดยเฉลี่ยเกือบร้อยละ 80 ตลอดปี ความชื้นอาจขึ้นสูงถึงร้อยละ 90 ในเวลาใดเวลาหนึ่งของปีแม้เดือนกันยายนจะเป็นเดือนที่มีความชื้นสูงสุด ความชื้นสูงรวมกับอุณหภูมิสูงในตอนบ่าย ทำให้สภาพอากาศในเขตตัวเมืองค่อนข้างไม่สบายอย่างมาก ในเดือนมกราคมเท่านั้นที่ความชื้นเฉลี่ยค่อนข้างต่ำในเขตตัวเมืองกว่าร้อยละ 50 ความชื้นค่อนข้างคงที่อันเนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล

ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยทั้งปีในเขตเมืองมีประมาณ 1,500 มิลลิเมตร (60 นิ้ว) และฝนตกมากที่สุดในเดือนพฤษภาคม และตุลาคม ฝนเริ่มตกในเดือนพฤษภาคม และตกเรื่อยไปจนถึงเดือนกรกฎาคม เป็นฝนปกติซึ่งอาจตกได้ทุกเมื่อ ทั้งนี้เพราะระดับความชื้นของเขตสูงในเดือนสิงหาคม ลมพายุโซนร้อนจะเริ่มก่อตัวขึ้น และเคลื่อนไหวไปยังแผ่นดินใหญ่ของประเทศไทยตามรังสีของดวงอาทิตย์ ลมพายุโซนร้อนนี้ จะนำความชื้นมาให้และก่อให้เกิดฝนตกทั่วประเทศรวมทั้งเขตกรุงเทพมหานครด้วย เขตเมืองได้ประมาณน้ำฝนกว่าครึ่งหนึ่งของปี ภายใน 3 เดือน ระหว่างเดือนสิงหาคม กันยายน และตุลาคม โดยเฉลี่ยตกประมาณ 132 วันต่อปี และการกระจาย

ปริมาณน้ำฝนแสดงให้เห็นการผันแปรตามฤดูกาล ระยะเวลาที่แห้งแล้งที่สุดระหว่างเดือนธันวาคม และเมษายนเมื่อทะเลอ่อนกำลังลง และลมบกมีกำลังมากขึ้น

ลักษณะกระแสลมส่วนใหญ่ เป็นลมใต้ ซึ่งพัดผ่านประเทศในเดือนกุมภาพันธ์จนถึงเดือน มิถุนายน จากเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนกันยายน กระแสลมเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยไปทางตะวันตกเฉียงใต้ สำหรับเดือนที่เหลืออีก 4 เดือน ทิศทางลมส่วนใหญ่จะไปทางเหนือ กระแสลมช่วยลด อากาศเป็นพิษในเขตเมือง เนื่องจากการลอยตัวของอากาศที่มีอุณหภูมิสูง นำเอาอากาศเสียไป ด้วย และพัดกระจายไปตามกระแสลม ดังนั้นอากาศเสียในเขตเมืองจะถึงระดับอันตรายเป็นไปได้ ยากมาก

3.2.4 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

แบ่งเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีตและปัจจุบัน ดังนี้

(ก) การใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีต

กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองหลวงที่พัฒนามาจากชุมชนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลักษณะการใช้ที่ดินในระยะแรกเป็นลักษณะการใช้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมปะปนกัน ไป ในระยะหลังการกระจายตัวประชากรลึกลงเข้าไปทางพื้นดินมากขึ้น แต่ก็ยังคงรักษาลักษณะเดิม คือ เส้นทางคมนาคมทางน้ำอันเป็นปัจจัยสำคัญของชุมชน การขุดคลองเพื่อการสัญจรมีมากขึ้น

สำหรับเขตสัมพันธวงศ์เป็นชุมชนดั้งเดิมแต่เริ่มสร้างกรุงเทพฯ มีลักษณะตามที่กล่าว ข้างต้น กล่าวคือชุมชนเกาะตัวอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา แต่การขยายตัวของชุมชนลึกลงไป บนพื้นดิน เมื่อมีเส้นทางคมนาคมสายหลักของพื้นที่นี้ ทำให้ลักษณะของชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม อาคารบ้านเรือนเริ่มเกาะตัวกันตามถนนดังกล่าวมาขึ้นตามลำดับ ซึ่งลักษณะนี้เป็นลักษณะของการเจริญเติบโตในลักษณะ Ribbon Development (LINEAR)

การเจริญเติบโตของกรุงเทพฯ เป็นแบบตามยถากรรม (Haphazard Growth) มาเป็น เวลานาน เนื่องจากไม่มีข้อกำหนดการใช้ที่ดินมาตั้งแต่อดีต ทำให้มีการใช้ที่ดินแบบผสมกันไป (Mixed Land Uses) และลักษณะของเขตสัมพันธวงศ์เป็นลักษณะของการใช้ดินเพื่อการพาณิชย์ ผสมกับการอยู่อาศัยตั้งแต่อดีต

ลำเพ็ญ เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการค้ามีแต่กรุงรัตนโกสินทร์ บริเวณที่ตั้งศูนย์กลางการค้า ลำเพ็ญอยู่นอกเขตพระนคร นอกคูเมืองนอกกำแพงพระนคร (บริเวณคูเมืองชั้นนอกสมัยนั้นมี กำแพงพระนครสร้างเลาะเลียบบไปตามแนวคลองจากบ่อมหมหากาฬผ่านฟ้าไปจนสุดคลองโอง่าง แล้ววกมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา จนกระทั่งจุดคลองบางลำพู) แต่เนื่องจากลำเพ็ญเป็นย่านธุรกิจ การค้าที่สำคัญ ดังนั้นผู้ที่อยู่ในเขตกำแพงเมือง ถ้าจะไปลำเพ็ญก็ต้องเดินเลียบบกำแพงพระนครแล้ว ข้ามคูเมืองชั้นนอกหรือคลองโอง่างโดยมีสะพานทำด้วยไม้แผ่นเดียวทอดไปลำเพ็ญ สะพานนี้ทำ

ให้หันได้สำหรับเรือผ่าน จึงเรียกว่า "สะพานหัน" มาจนถึงปัจจุบันนี้ แม้ว่าในปัจจุบันสะพานหันจะสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กแล้วก็ตาม

ลำเพ็งและพาหุรัดเป็นบริเวณที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน เพียงคั่นไว้ด้วยคูเมืองชั้นนอก (คลองโองอ่าง) และสะพานหัน ลำเพ็งซึ่งเป็นที่พระราชทานกลาย ๆ นั้น จัดว่าเป็นย่านชุมชนใหญ่มาตั้งแต่แรก และมีใช้จะรู้จักกันอย่างกว้างขวางเฉพาะในหมู่คนจีนเท่านั้นแม้กระทั่งคนไทยก็มีความคุ้นเคยกับลำเพ็งมาตั้งแต่ต้น เมื่อเป็นเช่นนี้การค้าขายของคนจีนในลำเพ็งก็ย่อมเจริญมากกว่าที่อื่นเป็นธรรมดา

ลำเพ็งนอกจากจะเป็นที่รวมสินค้าต่าง ๆ ที่จำเป็นทั้งของใช้และของกิน เช่น ผักสด ผลไม้แห้ง ของดอง เป็ด ไก่ หมู ฯลฯ และสินค้าบางชนิดที่ไม่มีในที่อื่น ๆ โดยเฉพาะสินค้าที่มาจากเมืองจีน

เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มโครงการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาเมืองหลวงเป็นโครงการเร่งด่วนในการที่จะแสดงออกแห่งความเจริญทางวัฒนธรรมและศิลปกรรมอันเก่าแก่และสูงส่งของชาติ เพื่อให้เป็นเมืองที่ทันสมัยทัดเทียมเมืองต่างๆ ในประเทศทางตะวันตก จึงเป็นยุคแห่งการสร้างบ้านเมืองให้มีความสวยงามสะอาด สะดวกสบายน่าอยู่อาศัย (City Beautiful Movement)

ในปี พ.ศ.2434 รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริว่าบริเวณลำเพ็งคับแคบจอบแคบมาก เนื่องจากเป็นย่านการค้าและมีประชาชนอยู่หนาแน่น ประกอบลำเพ็งเกิดไฟไหม้ใหญ่อีกครั้ง จึงโปรดให้สร้างถนนเยาวราชแทรกลงในระหว่างถนนเจริญกรุงและถนนลำเพ็ง ถนนเยาวราชวางแผนยากที่สุด เพราะเดิมเป็นตรอก แนวถนนจึงคดเคี้ยวเป็นงูเลื้อย แต่ผู้สัจจะจะไม่รู้สึกถึงความคดเคี้ยวของถนนนี้เลย

เมื่อเกิดถนนเยาวราชขึ้นแล้ว ประชาชนจากลำเพ็งและที่ต่าง ๆ ก็เริ่มมาปลูกบ้านเรือนและร้านค้าเรียงรายต่อกันตามแนวยาวของถนนสองฝาก เรียกว่า "ตึกแถว" หรือ "ห้องแถว" มีศูนย์กลางธุรกิจการค้า (Central Business District) ของเมือง คือ บริเวณเยาวราชนี้เอง ความนิยมสร้างตึกแถวสองฝากถนนได้ขยายออกไปยังถนนสายต่างๆ รวมทั้งมีการใช้รถเป็นยานพาหนะกันมากขึ้น ทำให้เกิดศูนย์การค้าเพิ่มขึ้นหลายแห่งที่สำคัญได้แก่

1. บริเวณถนนเยาวราช (Chinese Sector) บริเวณนี้เป็นที่ประกอบธุรกิจการค้าของคนจีน ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากบริเวณใกล้ และมีไม่น้อยที่อพยพมาจากลำเพ็งมีการค้าขายสรรพสินค้านานาชนิด เช่น กระจาด ทองคำ และร้านอาหารใหญ่ ๆ

2. บริเวณถนนบางรัก (European Sector) เป็นที่ตั้งห้างร้าน โกดังสินค้าของชาวยุโรป

3. บริเวณถนนบางลำพู (Thai Sector) จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง นับเป็นศูนย์การค้าแบบไทย

แม้จะเกิดศูนย์การค้าแห่งใหม่เพิ่มขึ้น แต่ลำเพ็งก็ยังคงเป็นศูนย์กลางธุรกิจและการเงินที่มีความสำคัญตลอดมา สินค้าจากต่างประเทศหลังจากชำระภาษีแล้ว จะนำมาขายในลำเพ็งเพื่อจำหน่ายต่อไปยังพ่อค้าขายส่ง และขายปลีกทั่วประเทศและในขณะนี้ลำเพ็งได้เริ่มปรับปรุงอาคารร้านค้าเป็นแบบตึกแถวเรียงรายไปสองฟากถนน เช่นเดียวกับศูนย์การค้าที่เกิดขึ้นใหม่ ขณะเดียวกันก็ได้ขยายกิจการออกไปสู่บริเวณใกล้เคียงอื่นๆ อีก เช่น พาหุรัด บ้านหม้อ ปากคลองตลาด และวังบูรพาภิรมย์ เพื่อให้สามารถให้บริการอย่างเพียงพอกับจำนวนประชากรในเกาะรัตนโกสินทร์ที่เพิ่มขึ้นประมาณ 600,000 คน

คนจีนในย่านลำเพ็งนับว่าเป็นผู้โชคดีที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เฝ้าได้เสมอหน้ากับไพร่ฟ้าชาวไทย โดยมีกำหนดการพระราชทานกุญแจหลวงผ่านลำเพ็งเป็นประจำ เพื่อยังวัดที่อยู่ในย่านนั้น ซึ่งมีอยู่ถึง 3 วัดคือ วัดจักรวรรดิราชาวาส (วัดสามปลื้ม) วัดปทุมคงคา วัดสามเพ็ง และวัดสัมพันธวงศ์ (วัดเกาะ) บ้านเมืองในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชากรในกรุงเทพฯ สูงมากขึ้น แม้ว่าประชากรที่ตายเนื่องจากสงครามจะมีมากก็ตาม ทั้งนี้เพราะประชาชนในชนบทพากันหลั่งไหลเข้ามาในกรุงเทพฯ และมีชาวต่างประเทศเข้ามาประกอบอุตสาหกรรมการค้าและบริการต่างๆ เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขันกัน ตึกรามบ้านช่องจึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วอย่างไม่เป็นระเบียบ เนื่องจากไม่มีการควบคุม การใช้ที่ดินเป็นไปอย่างผสมปนเป ส่วนใหญ่เป็นพาณิชย์กรรมและที่พักอาศัย ในระยะต่อมาสภาพแวดล้อมเริ่มแยกลงตามลำดับกล่าวคือ แหล่งเสื่อมโทรมเกิดขึ้นในบริเวณต่าง ๆ อาคารบ้านเรือนมิได้รับการดูแลรักษา ตระกชอยถูกตัดต่ออย่างไม่เป็นระบบและไม่ได้ขนาดมาตรฐานตามที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ดีบริเวณเขตสัมพันธวงศ์ก็ยังคงเป็นย่านธุรกิจที่สำคัญของกรุงเทพมหานครตลอดมา

(ข) การใช้ที่ดินในปัจจุบัน

ในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร กำหนดให้พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์เป็นพื้นที่สีแดง หรือพื้นที่พาณิชย์กรรมหนาแน่นสูง เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้เป็นย่านธุรกิจที่สำคัญในเขตเมืองชั้นใน ซึ่งการใช้พื้นที่ในแต่ละย่านจะมีลักษณะแตกต่างกันไป เช่น ย่านเยาวราชจะเป็นย่านการค้าทองคำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ย่านลำเพ็งเป็นย่านการค้าของชำร่วยและผ้าต่างๆ ย่านคลองถมเป็นย่านการค้าของเก่าและอะไหล่อุปกรณ์ เป็นต้น ถึงแม้ว่าทุกวันนี้สัมพันธวงศ์จะเต็มไปด้วยย่านการค้า ในขณะที่การใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัยน้อยลงทุกที แต่การใช้ที่ดินในเขตนี้ยังคงเป็นการใช้

ที่ดินเพื่อการพักอาศัยมากที่สุด คือ ร้อยละ 22.16 รองลงมาคือ การใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรมตามลำดับ เนื่องจาก อาคารที่พักอาศัยในสัมพันธวงศ์จะเป็นอาคารตึกแถว เสียเป็นส่วนใหญ่ เพื่อการค้าขายในชั้นล่าง และพักอาศัยในชั้นบน เป็นรูปแบบการใช้อาคารแบบผสม ดังนั้น ถึงแม้จะเป็นย่านธุรกิจการค้า แต่ก็สามารถเป็นที่พักอาศัยของเจ้าของธุรกิจ หรือแรงงานได้เช่นเดียวกัน การใช้ที่ดินในย่านต่างๆของเขตสัมพันธวงศ์นั้น มีรายละเอียด ดังนี้

1. ย่านเยาวราชหรือไชน่าทาวน์ คือ บริเวณสองฟากถนนเยาวราช ตั้งแต่ถนนมหาไชย ผ่านถนนจักรวรรดิ เรียกสี่แยกวัดตึกผ่านถนนราชวงศ์ สี่แยกราชวงศ์ ตรงไปบรรจบถนนเจริญกรุง ก่อนถึงวัดไตรมิตรวิทยารามเล็กน้อย ถนนเยาวราชเคยเป็นย่านสรรพสินค้าชั้นนำ ร้านค้าต่าง ๆ ล้วนเป็นร้านใหญ่และหรูหรา มีผู้คนพลุกพล่านทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะเป็นย่านธุรกิจการค้าต่าง ๆ และแหล่งสถานบันเทิงเริงรมย์ ตลอดจนเป็นย่านการค้าขายทองแท่ง ทองรูปพรรณ นานาชนิด รวมทั้งเป็นแหล่งของสินค้าอุปโภคและบริโภคของเมืองจีนเกือบทุกชนิด

2. ย่านสำเพ็ง เป็นย่านการค้าดั้งเดิมของกรุงเทพมหานครติดต่อกับย่านพาหุรัดและสะพานหัน ตอนใต้ติดต่อกับย่านเชียงกงเป็นย่านการค้าผ้าและเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องเย็บปักถักร้อย เครื่องประดับ เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ฯลฯ โดยมีการจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง

3. ย่านถนนทรงวาด ทั้งสองฟากถนนเป็นที่ตั้งของโกดังสินค้าและร้านค้าส่งสินค้าจากผลิตผลทางเกษตรกรรมประเภทของแห้งที่มาจากทั้งในและนอกประเทศ เช่น พริก หอม กระเทียม พุทราจีน หูลาม เป็นต้น ย่านถนนทรงวาดมีความสำคัญการค้าอย่างยิ่งมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

4. ย่านคลองถม เป็นย่านการค้าของเก่า รวมถึงอะไหล่ อุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งมีราคาถูกลักษณะการค้าขายมีทั้งที่ตั้งร้าน และเป็นแผงลอย

5. ย่านสะพานหัน เป็นย่านการค้าของเบ็ดเตล็ด เสื้อผ้า กีฬหัตถ์ซ้อป และอาหาร โดยเฉพาะร้านขายของกีฬหัตถ์ซ้อปจะมีจำนวนมาก ถือเป็นจุดเด่นของย่านนี้

6. ย่านเวียงนครเขมร อยู่ที่ถนนเจริญกรุงใกล้เชิงสะพานดำรงสถิตและทะเลติดต่อกับถนนเยาวราชเดิมเคยเป็นแหล่งของโรงน้ำชาที่มีชาวจีนให้บริการ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการสร้างโรงละครเขมรขึ้นในเวียงนี้ จึงได้เรียกชื่อตามโรงละคร เป็นที่รวมร้านค้าของเก่าประเภทเครื่องประดับและวัตถุโบราณ รวมทั้งเฟอร์นิเจอร์ราคาแพงและหนังสืออ่านเล่น จนเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ปัจจุบัน มีการค้าเครื่องดนตรีและเครื่องจักรกลเพิ่มขึ้นนับว่าเป็นย่านของธุรกิจที่หนาแน่นอีกแห่งหนึ่งในพื้นที่เขตนี้

7. ย่านเชียงกง อยู่ทางตอนใต้ของย่านสำเพ็งใกล้บริเวณท่าเทียบเรือสำเภาของพ่อค้าชาวจีนดั้งเดิม ตอนต้นจึงเป็นย่านขายเครื่องอุปกรณ์เดินเรือและเครื่องอะไหล่รถยนต์ตลอดจน

เครื่องเหล็ก เครื่องจักรสำหรับงานอุตสาหกรรมแทน ผู้ที่ต้องการซื้อหาสินค้าในประเทศที่กล่าว
แล้วจะสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ตามความต้องการ เพราะมีอุปกรณ์จำหน่ายทุกชนิดทุกขนาดใน
ย่านนี้ซึ่งมีทั้งของใหญ่และของเก่าใช้แล้ว

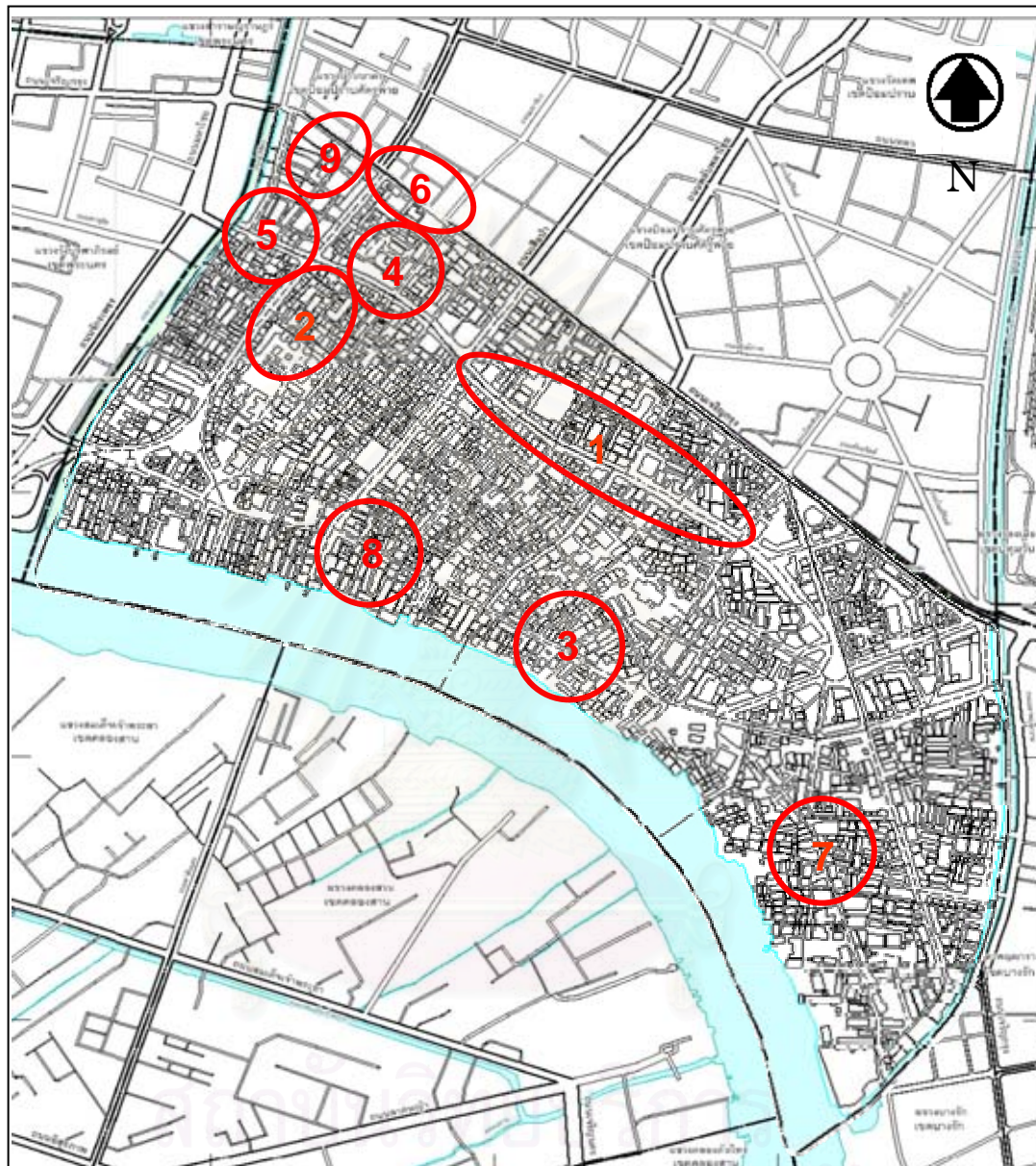
8. ย่านราชวงศ์ บริเวณถนนราชวงศ์ ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของสถาบันการเงิน เช่น
ธนาคาร ทรัสต์ และบริษัทเงินทุนต่าง ๆ

9. ย่านสี่แยกวัดตึก บริเวณเจริญกรุงติดกับถนนจักรวรรดิเป็นย่านการค้าปลีกและส่ง
สินค้าประเภทไฟฟ้าเครื่องอุปโภคบริโภคก่อสร้างต่าง ๆ เช่น เสื้อย ค้อน ลูกบิด กลอน ประตูทุกชนิด
 เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 3-7 แสดงย่านต่างๆที่สำคัญของเขตสัมพันธวงศ์

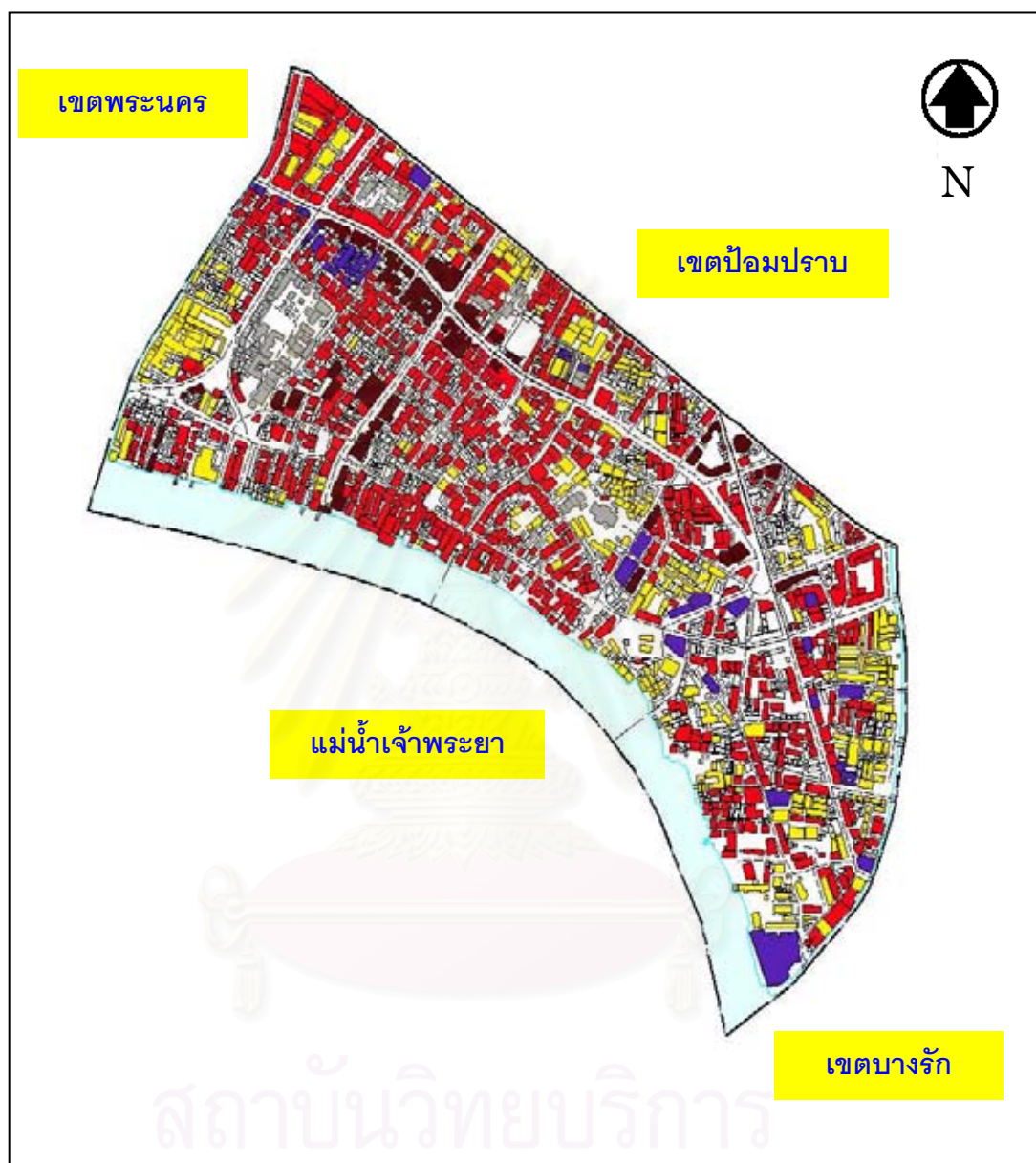
หมายเลข	5. ย่านสะพานหัน
1. ย่านเยาวราช	6. ย่านเว้งนครเขษม
2. ย่านลำเพ็ง	7. ย่านเซียงกง
3. ย่านทรงวาด	8. ย่านราชวงศ์
4. ย่านคลองถม	9. ย่านสี่แยกวัดตึก

นายวรชัย ไรจนพรทิพย์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

ที่มา : จากการสำรวจ

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 3-8 แสดงการใช้ที่ดินภายในเขตสัมพันธวงศ์

สัญลักษณ์

■ ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม	■ ที่ดินประเภทผสม
 ที่ดินประเภทวัด	 ที่ว่าง
 ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย	 แม่น้ำ
 ที่ดินประเภทคลังสินค้า	

นายวรชัย ไรจนพรทิพย์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

ที่มา : จากการสำรวจ

3.2.5 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ ได้แก่ ถนน ซอย ทางเท้า ท่อระบายน้ำ ระบบประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ และบริการขนส่งสาธารณะ ตลอดจนบริการสาธารณะอื่นๆ ที่ให้กับชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การรักษาความปลอดภัย ด้านการสาธารณสุข และการให้บริการอื่น ๆ ของรัฐ

(ก) ถนน ซอย ทางเท้า

ถนนสายหลักในเขตสัมพันธวงศ์เดิมมี 2 สาย สายแรกคือ ถนนเจริญกรุงเริ่มสร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และสายที่ 2 คือ ถนนเยาวราช สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งสองสายเป็นถนนที่มีความสำคัญในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงชุมชนกรุงเทพฯ จากชุมชนริมแม่น้ำมาเป็นชุมชนทางบก และอีกสองสายคือถนนราชวงศ์ และถนนจักรวรรดิ ซึ่งสั้นกว่าถนนสองสายแรก

ถนนเจริญกรุงเมื่อแรกสร้างจัดว่าเป็นถนนที่กว้างมาก โดยสร้างขึ้นตามมาตรฐานของประเทศตะวันตก และใช้เป็นเส้นทางเชื่อมต่อกับศูนย์กลางเมือง คือ พระบรมมหาราชวังไปยังพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านพื้นที่เขตพระนคร สัมพันธวงศ์ บางรัก และยานนาวา ขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณสองฟากถนนมีความเจริญมาแต่เดิม จึงเต็มไปด้วยร้านค้าประเภทตึกแถวตลอดแนว ด้วยลักษณะนี้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การจราจรไม่คล่องตัว ถนนเจริญกรุงมีผิวจราจรกว้างประมาณ 11 เมตร มีทางเท้าสองข้าง กว้างประมาณ 2.30 - 3.10 เมตร

ถนนเยาวราชสร้างในระยะต่อมาสมัยรัชกาลที่ 5 อันเนื่องจากสมัยนั้นเกิดไฟไหม้บ่อยครั้งเมื่อไฟไหม้แล้วพระพุทธรูปเจ้าหลวงทรงทอดพระเนตรสภาพพื้นที่บริเวณดังกล่าว ทรงมีรับสั่งให้ตัดถนนในย่านสำเพ็งขึ้นหลายสาย ได้แก่ ถนนเยาวราช ถนนราชวงศ์ ถนนทรงวาด ถนนอนุวงศ์ ถนนพาดสาย และถนนทรงสวัสดิ์ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถนนเยาวราช ซึ่งมีความกว้างยาวกว่าสายอื่น แต่มีความคดเคี้ยวเหมือนงู ตัดผ่ากลางระหว่างถนนเจริญกรุงกับถนนสำเพ็ง ตั้งแต่คลองโอ่งอ่างเรื่อยไป บรรจบถนนเจริญกรุงที่สามแยกบริเวณสองฟากถนนสายนี้เช่นเดียวกับถนนเจริญกรุง คือ มีอาคารร้านค้าประเภทตึกแถวตลอดแนว แต่มีอาคารขนาดใหญ่ที่มีความสูงมากกว่า 4 ชั้น เกิดขึ้นภายหลังมากมาย เช่น ภัตตาคาร โรงแรม โรงภาพยนตร์ ที่จอดรถ และโรงน้ำชา เป็นต้น ปลูกสร้างอย่างไม่เป็นระเบียบ ขนาดของถนนมีความกว้างไม่เท่ากันตลอดสาย เฉลี่ยประมาณ 19.10 เมตร มีทางเท้าสองข้างกว้าง 2.50 เมตร

ถนนราชวงศ์เป็นถนนสายสั้น ๆ แต่มีมาตรฐานเดียวกับถนนเจริญกรุง และถนนเยาวราช คือ ผิวจราจรกว้างประมาณ 15 เมตร และทางเท้าสองข้างถนนกว้าง 2.30 - 2.50 เมตร สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จากถนนเจริญกรุงถึงถนนเยาวราชไปสุดที่ราชวงศ์ บริเวณสองฟากถนนเป็นอาคารร้านค้าลักษณะตึกแถวตลอดสาย ส่วนใหญ่มีความสูง 3 - 4 ชั้น

ถนนจักรวรรดิ เป็นสายสั้นๆอีกสายหนึ่งขนานกับถนนราชวงศ์ที่มีมาตรฐานเดียวกัน ถนนสายนี้ตัดจากถนนเจริญกรุงผ่านถนนเยาวราชไปออกพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางผ่านสายดาวคะนอง สะพานพุทธ-มักกะสัน ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่สะพานพระปกเกล้า ความกว้างประมาณ 12 เมตร ทางเท้าสองข้างกว้างประมาณ 3.80 - 4.20 เมตร

นอกจากถนนสายหลักทั้ง 4 สายดังกล่าว ยังมีถนนพระราม 4 ซึ่งต่อเชื่อมกับถนนเจริญกรุงตอนล่างที่สามแยก ความกว้างประมาณ 11.10 เมตร บริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง ถนนพระราม 4 ได้มีการปรับปรุงขยายภายหลังในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการยกเลิกทางรถไฟสายขนานคลอง และทำการถมคลองหัวลำโพง เพื่อขยายถนนสายนี้ได้กว้างถึง 15 เมตร แต่เป็นช่วงที่อยู่นอกเขตสัมพันธวงศ์

ถนนสายรองที่มีความสำคัญและทำให้เขตสัมพันธวงศ์มีความเจริญ มีอาคารร้านค้าเกิดขึ้นอย่างหนาแน่นจนทุกวันนี้ คือ ถนนทรงวาด ถนนอนุวงศ์ ถนนตรีมิตร ถนนทรงสวัสดิ์ ถนนลำพูนไชย ถนนข้าวหลาม ถนนนี้จึงสวัสดิ์ และถนนโยธา เป็นต้น

ถนนทรงวาดสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 นับว่าเป็นถนนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ เป็นย่านของการขนถ่ายสินค้าต่อเนื่องระหว่างทางเรือ และทางบก เป็นที่รวมของโกดังและขนถ่ายสินค้าทั้งในและนอกประเทศ ถนนทรงวาดมีความกว้างเพียงประมาณ 7-12 เมตร ความยาวประมาณ 1,440 เมตร จากคลองโอง่าง ถนนจักรวรรดิลงมาถึงถนนเจริญกรุงตอนล่าง ทางเท้ามีความกว้างไม่สม่ำเสมอตั้งแต่ 1.80 เมตร ถึง 6.20 เมตร ถนนสายนี้เป็นปัญหาในด้านการจราจรเป็นอย่างมาก เนื่องจากถนนแคบและไม่สามารถขยายเขตทางออกไปได้อีกสองฟากถนนเป็นอาคารร้านค้าหลายยุคหลายสมัยปะปนกัน ไม่เป็นระเบียบ ทั้งด้านลักษณะความสูงแนวอาคารและการชำรุดทรุดโทรมของอาคาร

ถนนทรงสวัสดิ์เป็นถนนสายรองที่ตัดเชื่อมถนนเจริญกรุง ถนนเยาวราช และถนนทรงวาดให้ติดต่อกันลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ถนนสายนี้มีความกว้างผิวจราจรประมาณ 8.00 เมตร รวมความยาวประมาณ 465 เมตร มีทางเท้าสองข้างกว้าง 1.30 - 2.40 เมตร ลักษณะการใช้ที่ดินสองฟากถนน เป็นอาคารพาณิชย์พักอาศัย และศาสนสถาน ส่วนใหญ่เป็นอาคาร 3 ชั้น

ถนนตรีมิตร เป็นอีกสายหนึ่งที่เชื่อมถนนพระราม 4 ที่สะพานเจริญสวัสดิ์ กับถนนทรงวาด ถนนนี้ผิวจราจรกว้างประมาณ 10.00 เมตร ความยาวประมาณ 520 เมตร มีทางเท้าสองข้างกว้างประมาณ 2.90 เมตร ลักษณะการใช้ที่ดินที่เป็นศาสนสถาน เป็นวัดไทยและการพาณิชย์ เป็นตึกแถว ความสูง 2 -3 ชั้น

ถนนข้าวหลามเป็นถนนสายสั้น ๆ ชื่อถนนพระราม 4 กับถนนเจริญกรุงเป็นแนวต่อเนื่องกับถนนทรงวาด ความยาวเพียง 250 เมตร ความกว้างของถนนผิวจราจร 12 เมตร มีทางเท้าสองข้าง ความกว้างประมาณ 4 เมตร และมากกว่า 4 ชั้น

นอกจากถนนสายรองตามที่กล่าวมาแล้วยังมีถนนสายสั้นหลายสาย เช่น ถนนโยธา ถนนนี้แจ้งสวัสดิ์ ถนนลำพูไชย ถนนอนุวงศ์ ถนนมหาจักร ถนนมังกร เป็นต้น ซึ่งมีความยาวเพียง 100-200 เมตร ความกว้างประมาณ 7-12 เมตร และยังมีซอยอีกจำนวนมาก

ถนนซอยในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ มีเป็นจำนวนมากรวมแล้ว 93 สาย คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 254,155 เมตร ส่วนใหญ่เป็นซอยสั้นๆและแคบ ความกว้าง 3 ถึง 5 เมตร มีทางเท้าแคบๆ บางสายไม่มีทางเท้าเลย บางซอยเป็นซอยคดเคี้ยว

ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีการวางแผนและออกแบบไว้ล่วงหน้า ลักษณะของถนนซอยจึงเป็นไปในลักษณะตามที่เอื้ออำนวย การสัญจรของยวดยานและคนเดินเท้าจำเป็นต้องใช้ร่วมกันสร้างความสับสนต่อระบบการจราจรเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้ใช้ถนน เป็นการยากที่จะทำการปรับปรุงแก้ไข เพราะความแออัดของอาคารร้านค้าที่เป็นศูนย์กลางมาเป็นเวลานาน ที่ดินจึงมีราคาแพง พื้นที่ทุกตารางเมตรได้นำมาทำประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างคุ้มค่าในแต่ละตัวบุคคล ขาดการร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์เพื่อส่วนรวม ตรอก ซอยที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปอย่างไม่มีการวางแผน สร้างปัญหาให้กับสาธารณูปโภคอื่นๆที่ติดตามมา คือ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และบริการสาธารณอื่น ๆ เช่น การเก็บขนขยะ การรักษาความปลอดภัยและการป้องกันอัคคีภัย เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถเข้าไปควบคุมดูแลและบริการได้ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้พื้นที่ด้วยคุณภาพทางทัศนียภาพมาจากสาเหตุดังกล่าว

(ข) การระบายน้ำ

เขตสัมพันธวงศ์มีพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ตะวันตกและคลองอีกสองด้าน คือ ด้านเหนือจดคลองโอง่าง ด้านใต้จดคลองผดุงกรุงเกษม จึงช่วยในการระบายน้ำในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากราบลุ่ม ปัจจุบันระดับดินสูงเฉลี่ยประมาณ 1 เมตรเหนือระดับน้ำปานกลางเท่านั้น ทำให้เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นตามธรรมชาติมีผลกระทบโดยตรงกับพื้นที่นี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นปัญหาที่เกิดจากภาวะน้ำท่วมจะโดยสาเหตุน้ำฝน น้ำเหนือ น้ำทะเลหนุน หรือแผ่นดินทรุดก็ดีย่อมนำความเสียหายให้แก่ส่วนรวมได้เป็นอย่างมากและจากประสบการณ์ที่เมื่อเกิดภาวะน้ำท่วมในเขตจังหวัดกรุงเทพมหานครบ่อยครั้งในช่วงที่ผ่านมาทำให้หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง จะเป็นกรุงเทพมหานคร หรือกรมชลประทานก็ดี ตลอดจนรัฐบาลได้ตระหนักเป็นอย่างยิ่งที่หา

มาตรการเข้าไปแก้ไขปัญหา จะเป็นระยะสั้นหรือระยะยาวก็ดี เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน

ระบบการระบายน้ำได้มีการวางท่อระบายน้ำริมถนน ตรอก ซอย ขนาดตั้งแต่ 1.50 เมตร ลงไปจนถึงขนาด 0.40 เมตร แต่ยังไม่ทั่วถึงในพื้นที่ที่มีอาคารหนาแน่นตามตรอกซอยที่คับแคบ ถนนสายหลัก เช่น ถนนเจริญกรุง ถนนเยาวราช ถนนจักรวรรดิ ถนนราชวงศ์ ถนนพระราม 4 และ ถนนทรงวาด ท่อระบายน้ำขนาดใหญ่ 0.80-1.50 ม. ช้างเดี่ยว และท่อขนาด 0.40-0.60 เมตร สอง ฟากถนนระบายน้ำไปลงคลองโอง่าง ด้านทิศเหนือ ลงแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันตก และลง คลองผดุงกรุงเกษมด้านทิศใต้

แต่เนื่องจากขนาดของท่อบางแห่งมีขนาดเล็กเกินไป ที่จะรับปริมาณน้ำที่มาจากอาคาร บ้านเรือนและน้ำฝน จึงเกิดน้ำท่วมตามจุดต่างๆ เป็นประจำทุกปี จากการสังเกตจะเห็นได้ว่า เมื่อ ปริมาณน้ำฝน 60 - 90 มม. น้ำท่วมมีตมิดผิวจราจรถนนสายสำคัญบางตอน คือ ถนนเยาวราชบริเวณจากถนนทรงสวัสดิ์ถึงถนนราชวงศ์ ถนนเจริญกรุง จากถนนเปล่งนามถึงสามแยกถนนอนุวงศ์ จากถนนมหาจักรถึงถนนราชวงศ์ ถนนทรงวาดจากถนนเจริญกรุงถึงซอยเจริญพาณิชย์ และถนน ทรงสวัสดิ์ จากวัดสัมพันธวงศ์ถึงถนนเยาวราช เป็นต้น ซึ่งน้ำจะท่วมเป็นเวลานานหลายชั่วโมง เช่น ถนนเยาวราชจะท่วมขังถึง 3-6 ชั่วโมง ในปี 2527 ได้มีการวางแผนป้องกันและแก้ไขด้วยการ ตั้งเครื่องสูบน้ำตามจุดต่างๆ ทำให้การระบายน้ำเป็นไปโดยรวดเร็วขึ้น ทำให้น้ำขังบริเวณดังกล่าว เพียงครึ่งชั่วโมงเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามควรได้มีการปรับปรุงแก้ไขระบบการระบายน้ำให้มี ประสิทธิภาพด้วยการเพิ่มขนาดของท่อ ระดับของท่อจะต้องเอียงลาดรับกันเป็นโครงข่าย และใน พื้นที่ที่ยังขาดท่อระบายน้ำตามตรอกซอยต่างๆควรมีจัดสร้างให้ทั่วถึง

(ค) ระบบไฟฟ้า

ไฟฟ้าเป็นสาธารณูปโภคที่สำคัญต่อชุมชนที่ให้พลังงานแสงสว่างและความร้อนต่อชุมชน การให้บริการไฟฟ้าในเขตกรุงเทพมหานครที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การไฟฟ้านครหลวงรับซื้อพลังงาน ไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยที่สถานีต้นทางต่าง ๆ รวม 8 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ รอบๆเขตกรุงเทพมหานคร พลังงานไฟฟ้ารับซื้อจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตนี้ยังไม่อยู่ในสภาพที่จะ จำหน่ายให้กับประชาชนในอาคารบ้านเรือนต่างๆได้โดยตรงเพราะมีแรงดันสูงมาก มีแรงดันตั้งแต่ 69,000 ถึง 115,000 โวลต์ จากจุดสถานีรับซื้อไฟฟ้านครหลวงนี้ การไฟฟ้านครหลวงนี้ การไฟฟ้าฯ จะต้องทำการปักเสาพาดสายไปยังสถานีย่อย ซึ่งกระจายอยู่ทั่วเขตจำหน่ายรวม 44 แห่ง ในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร สถานีย่อยเหล่านี้จะมีหม้อแปลงไฟฟ้าลดแรงดันให้เหลือ 220 โวลต์ สำหรับบ้าน อยู่อาศัยทั่วไปและ 380/220 โวลต์ 3 ยก 4 สาย สำหรับอาคารขนาดใหญ่ หรือย่านอุตสาหกรรมที่

ใช้ไฟฟ้ามาก โดยจ่ายไปตามสายจำหน่ายแรงต่ำ แล้วต่อสายจ่ายไฟฟ้าเข้าอาคารโดยผ่านเครื่องวัดหน่วยไฟฟ้าของการไฟฟ้าฯ สำหรับผู้ใช้ไฟฟ้ารายใหญ่สามารถซื้อพลังไฟฟ้านครหลวงได้โดยตรง ในปัจจุบันการไฟฟ้านครหลวงสามารถจ่ายไฟฟ้าได้ครบตามความต้องการของทุกเขตจำหน่าย

เขตสัมพันธวงศ์ใช้ไฟฟ้าเขตจำหน่ายของการไฟฟ้านครหลวงสถานีวัดเลียบ ให้บริการถึงชุมชนอย่างทั่วถึงมาเป็นเวลานาน เนื่องจากมีความเจริญมาก่อน จึงไม่เป็นปัญหาสำหรับผู้ใช้บริการ แต่ปัญหาที่สำคัญที่มีผลต่อส่วนรวมคือ การบักเสา พาดสายไปตามถนนสายต่าง ๆ ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยสายไฟห้อยระยงระยง ไม่ได้รับการจัดระเบียบที่ดีอาจเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทั้งผู้ที่อยู่ในพื้นที่ผู้สัญจร นอกจากนี้ยังเป็นการทำลายคุณภาพทางทัศนียภาพของชุมชนอีกอย่างหนึ่งด้วย ซึ่งควรได้รับการวางแผนปรับปรุงแก้ไข อย่งไรก็ดี ปัญหาดังกล่าวการไฟฟ้านครหลวงกำลังวางระบบการเดินสายเมนเสียใหม่ เพื่อให้ได้มาตรฐานที่ดีจากการอภิปรายในหัวข้อ "การประสานงานระหว่าง กรุงเทพมหานคร กับหน่วยงานสาธารณสุขปโภคสาธารณสุขการ" ของการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับอาวุโส รุ่นที่ 1 กรุงเทพมหานคร ประจำปี 2527 เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2527 ผู้แทนของการไฟฟ้าว่า "การไฟฟ้านครหลวงมีโครงการที่จะเปลี่ยนระบบการเดินสาย ไฟฟ้าลงไปได้ดิน โดยมีท่อห่อหุ้มสายเมนตามถนนสายต่างๆ ซึ่งจะต้องได้หน่วยงานต่างๆ เช่น กรุงเทพมหานคร การประปานครหลวง เป็นต้น ระวังการสำรวจและวางแผน สำหรับชุมชนที่เกิดใหม่ก่อน และจะค่อยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงชุมชนเก่าที่มีปัญหาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครต่อไป" โครงการมีการดำเนินการตามที่วางไว้ได้จะเป็นการช่วยแก้ปัญหาในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองได้อีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตสัมพันธวงศ์กำลังประสบปัญหาดังกล่าว

(ง) ระบบประปา

การประปานครหลวงทำการผลิตน้ำประปาจากแหล่งผลิตหลายแห่ง คือ โรงกรองน้ำสามเสน โรงกรองน้ำธนบุรี โรงกรองน้ำบางเขน และ จากบ่อบาดาล น้ำประปาที่ผ่านกรรมวิธีผลิตตามหลักวิชาจากโรงกรองน้ำ และบ่อบาดาลจะถูกสูบและจ่ายเข้าสู่ระบบท่อประปา ซึ่งมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 1,500 มิลลิเมตร ลงมาจนถึงขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 400 มิลลิเมตร จากท่อประปาดังกล่าว น้ำประปาจะถูกส่งไปตามท่อจ่ายน้ำที่วางอยู่ทั่วไปในเขตพื้นที่จ่ายน้ำของการประปานครหลวง เส้นท่อจ่ายน้ำจะมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ขนาด 300 มิลลิเมตร ลงมาจนถึงขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 100 มิลลิเมตร จากท่อน้ำจะมีท่อขนาดเล็ก เรียกว่า ท่อบริการ และท่อต่อเข้าบ้าน ซึ่งจะนำน้ำประปาเข้าไปสู่ผู้ใช้ในแต่ละรายตามอาคารบ้านเรือนต่างๆ

การประปานครหลวงได้ทำการปรับปรุงกิจการประปาระยะแรกเริ่มตั้งแต่ปี 2517 และในปัจจุบันมีขีดความสามารถผลิตน้ำประปาสูงสุดเฉลี่ยวันละ 2 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งนับว่าเป็นการเพียงพอกับความต้องการของประชาชนในระยะนี้

เขตสัมพันธวงศ์ใช้น้ำประปาผ่านทางโรงสูบน้ำจุ่มพินี เดินท่อประปาขนาด 1,000 มิลลิเมตร จากถนนพระราม 4 เข้าถนนเจริญกรุงขนาดท่อ 900-400 มิลลิเมตรตามลำดับ และต่อไปยังถนนเยาวราช ถนนทรงวาด ถนนทรงสวัสดิ์ และถนนตรีมิตร ขนาดท่อ 300-400 มิลลิเมตร ขนาดของท่อจะลดลงเป็น 20 100 และ เล็กกว่า 100 มิลลิเมตร เข้าตรอก ซอย ในเขตพื้นที่

(จ) การกำจัดขยะมูลฝอย

การกำจัดขยะมูลฝอย เป็นบริการสาธารณะที่สร้างปัญหาให้กับกรุงเทพมหานครเรื่อยมา อันเนื่องมาจากปริมาณขยะที่มาจากอาคารบ้านเรือนมีมากขึ้นเรื่อยๆ การเก็บขนไม่ทันกับปริมาณขยะต่อวัน ทำให้ขยะคั่งค้างตามถนน ตรอก ซอยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ส่งกลิ่นเหม็นและไม่เป็นที่น่าดูต่อผู้ได้พบเห็น กรุงเทพมหานครมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการกำจัดขยะ 2 สายคือ

1. งานรักษาความสะอาด เขตกรุงเทพมหานคร มีสำนักรักษาความสะอาด มีหน้าที่ในการนำขยะจากอาคารบ้านเรือนไปสู่จุดทิ้งเพื่อทำลาย

2. กองโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย สำนักงานรักษาความสะอาด มีหน้าที่ในการนำขยะจากจุดที่ทิ้งมาทำลายตามกรรมวิธี ปัจจุบันมี 4 แห่งคือ ที่ซอยอ่อนนุช 2 โรงงาน ถนนรามอินทรา และพุทธมณฑลสาย 3 เขตหนองแขม

เขตสัมพันธวงศ์มีประชากรอยู่หนาแน่นในพื้นที่เพียง 1 ตารางกิโลเมตรเศษ ขยะจึงมีปริมาณสูง โดยมีปริมาณถึง 1,954 ตัน หรือเฉลี่ยวันละ 65 ตัน จำนวนรถเก็บขยะมูลฝอยของเขตสัมพันธวงศ์มีจำนวน 16 คัน

ขยะถูกขนไปทิ้งบริเวณบางแคเพื่อเข้าโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย หนองแขม เป็นระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร และบริเวณโรงกำจัดขยะมูลฝอยอ่อนนุช ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ซึ่งมีสมรรถนะในการทำลายได้ 320 ตัน/วัน และเผาได้ 100 ตัน/วัน

ในการปฏิบัติงานเก็บขยะมูลฝอยของเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ได้การจ้างคนงานเก็บขนจำนวน 78 คน คิดเป็นค่าจ้าง 176,437.80 บาท/เดือน ปัญหาขยะคั่งค้างตามถนน ตรอก ซอยต่าง ๆ อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ปริมาณรถเก็บขนไม่เพียงพอกับความต้องการ พนักงานเก็บขนมีการเลือกขยะเพื่อนำไปขายได้ ทำให้เสียเวลาการเดินทางเป็นต้น อย่างไรก็ตาม กรุงเทพมหานครได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ด้วยการจ้างเอกชนดำเนินการ

(จ) การคมนาคมขนส่ง

ระบบการคมนาคมขนส่งในเขตสัมพันธวงศ์ ที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ การคมนาคมทางน้ำ อันได้แก่ ระบบเรือโดยสารข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยาและระบบเรือด่วนเลียบริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และการคมนาคมทางบก อันได้แก่ ระบบการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์

- การคมนาคมทางน้ำ มี 2 ลักษณะ คือ

(1) ระบบเรือโดยสารข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำใหญ่กั้น 2 ฟากฝั่งตะวันออกและตะวันตก ในขณะที่ประชาชนจำนวนมากมีการสัญจรติดต่อกันตลอดมาตั้งแต่อดีต เพื่อประกอบกิจกรรมงานธุรกิจต่างๆ แม้จะมีสะพานข้ามแม่น้ำหลายแห่ง แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะอำนวยความสะดวกในการติดต่อระหว่างทั้งสองฝั่ง ฉะนั้นประชาชนจำนวนหนึ่ง ได้อาศัยการข้ามฟากโดยเรือโดยสาร ซึ่งมีมากมายหลายท่าตลอดแนวแม่น้ำเจ้าพระยา

ปัจจุบันการข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยาถึงบริเวณสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ มีจำนวน 36 ท่าทั้ง 2 ฟาก ซึ่งประสบปัญหานี้มี 14 ท่าที่อยู่ในช่วงแม่น้ำเจ้าพระยาตามความยาวในพื้นที่เป็นท่าเรือฝั่งตะวันออก (เขตสัมพันธวงศ์) จำนวน 7 ท่า ท่าที่สำคัญได้แก่ ท่าราชวงศ์ ท่ากรมเจ้าท่า ท่ากัลหาวารี และท่าสวัสดิ์

จากการศึกษาสำรวจเมื่อปี 2526 จำนวนคนข้ามฝั่งจากตะวันตกมายังฝั่งตะวันออกปรากฏว่าท่าน้ำราชวงศ์ เป็นท่าที่มีผู้โดยสารเข้ามามากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือ 12,471 คนต่อวัน และผู้โดยสารข้ามไปฝั่งตะวันตก 11,929 คนต่อวัน ในช่วง 9.00-8.00 น. มีผู้โดยสารเข้ามา 2,400 คน ต่อชั่วโมง และผู้โดยสารข้ามไปฝั่งตะวันตก 200 คนต่อชั่วโมง สรุปแล้วในชั่วโมงเร่งด่วนจะมีผู้โดยสารมาใช้เรือข้ามฟากนี้ประมาณ 2,600 ต่อชั่วโมง ส่วนท่าวัดกัลป์หาวารี ท่ากรมเจ้าท่า และท่าสวัสดิ์ มีปริมาณผู้โดยสารวันละ 6,112 4,382 และ 4,167 คน ตามลำดับ ในชั่วโมงเร่งด่วนผู้โดยสารเข้ามาฝั่งตะวันออกมากกว่าข้ามไปฝั่งตะวันตก คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 5 ต่อ 1

(2) ท่าเรือด่วนเลียบริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นระบบเรือด่วนที่อำนวยความสะดวกต่อประชาชนในแนวยาวตามแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างจังหวัดนนทบุรีถึงวัดพระยาไกร กรุงเทพฯ ทิศทางการให้บริการมี 2 ทิศ คือ เรือที่แล่นจากท่านนทบุรีถึงท่าวัดพระยาไกร เรียกว่า ขาล่อง และเรือที่แล่นจากวัดพระยาไกรถึงท่านนทบุรี เรียกว่าขาขึ้น

ท่าเรือด่วนทั้งสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่นนทบุรี ลงมาถึงวัดพระยาไกรมีจำนวน 35 ท่า อยู่ในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ จำนวน 2 ท่า คือท่าราชวงศ์และท่ากรมเจ้าท่า

จากการศึกษาสำรวจจำนวนผู้โดยสารปรากฏว่าขาขึ้นเฉลี่ย 3,100 คนต่อวัน จากจำนวนวันละ 33 เที่ยว และขาล่อง 2,700 คนต่อวัน จากจำนวนวันละ 33 เที่ยว ในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์

ท่าราชวงศ์เรือด่วนขาขึ้น ผู้โดยสารมาลงมากที่สุดเฉลี่ย 121 คนต่อวัน และมาขึ้นที่ท่าราชวงศ์เฉลี่ย 81 คนต่อวันรองลงมาเป็นท่ากรมเจ้าท่า ส่วนเรือด่วนขาล่องมีผู้โดยสารมาขึ้นและลงมากที่สุดคือมาลงเฉลี่ย 90 คนต่อวัน และมาขึ้นเฉลี่ย 200 คนต่อวัน

การคมนาคมทางน้ำทั้ง 2 ลักษณะนี้ยังคงมีความสำคัญต่อพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ จะเห็นได้จากสถิติประชาชนผู้มาใช้บริการเป็นจำนวนมาก เป็นการคมนาคมที่ให้ความสะดวกสบายพอควร ผู้โดยสารที่มาใช้บริการไม่ต้องประสบปัญหาอากาศเป็นพิษอีกทั้งเก็บค่าโดยสารในราคาต่ำ จึงเห็นสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ด้วยการจัดทำเรือให้สัมพันธ์กับกิจกรรมในพื้นที่และการคมนาคมทางบก จะเป็นการช่วยแก้ปัญหาการจราจรในปัจจุบัน

ภาพที่ 3-4 ท่าน้ำราชวงศ์

- การคมนาคมทางบก เขตสัมพันธวงศ์มีระบบคมนาคมขนส่งโดยทางรถยนต์เป็นหลัก ซึ่งอาศัยระบบถนน ที่มีอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ดั้งเดิม และเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีประวัติเป็นเมืองเก่า ตั้งแต่แรกเริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ จึงมีอัตราส่วนของพื้นที่นับว่าพื้นที่ในเขตอื่น ๆ ซึ่งคิดเป็นอัตราเฉลี่ยของพื้นที่ถนนประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งหมด

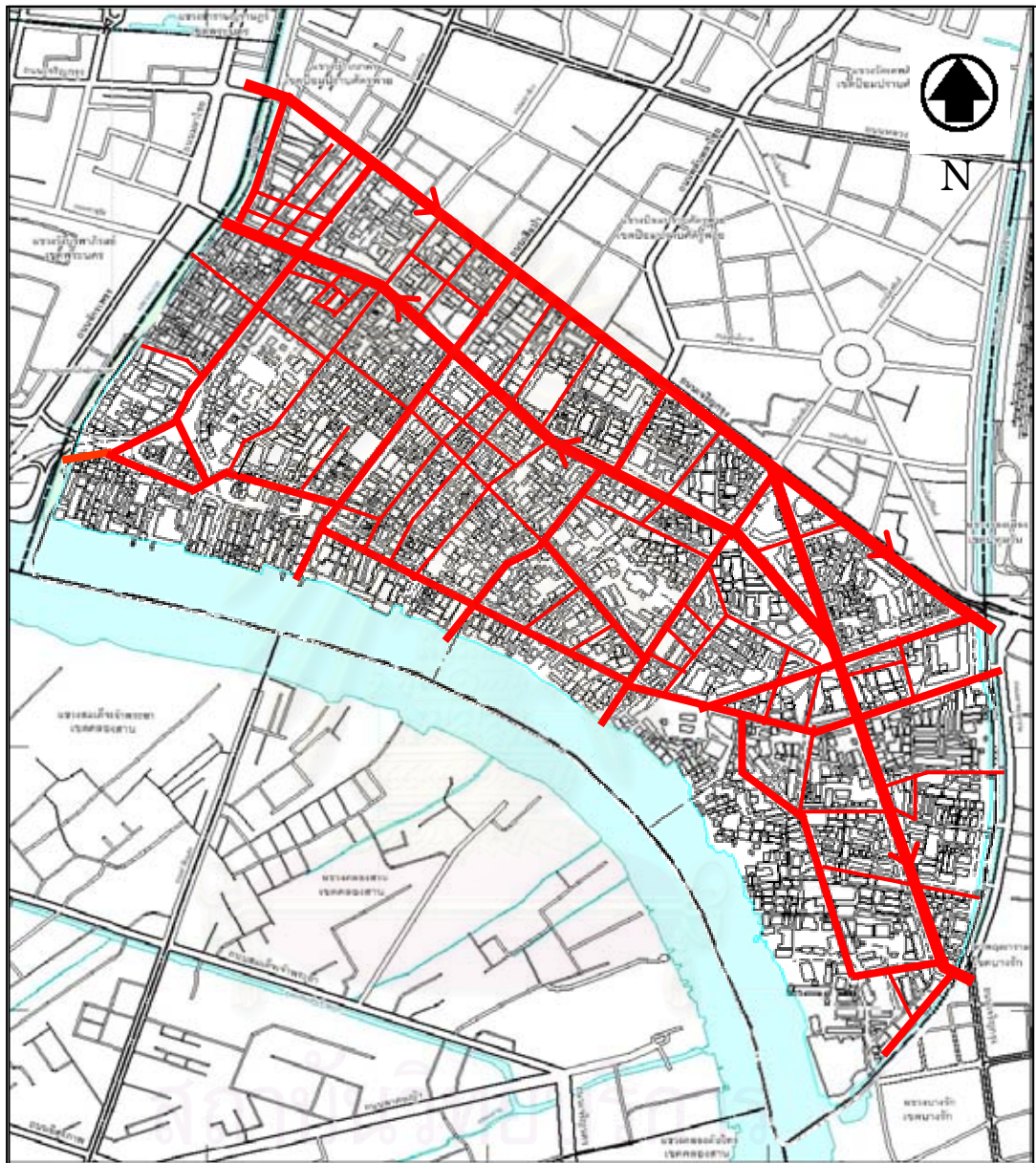
การคมนาคมในพื้นที่นี้จัดให้มีระบบการเดินทางเดี่ยวโดยยึดถือถนนเจริญกรุงและถนนเยาวราชเป็นถนนสายหลักในการหมุนเวียนของพาหนะ กล่าวคือให้รถเดินทางเดี่ยวตามถนนเจริญกรุงจากเหนือลงมาใต้ และตามถนนเยาวราชจากใต้ขึ้นไปเหนือโดยมีถนนจักรวรรดิ และถนนราชวงศ์ ซึ่งตัดเป็นตารางให้รถเดินสองทางช่วยหมุนเวียนพาหนะให้เกิดความคล่องตัว ถนนสายหลักทั้ง 4 สายดังกล่าวปริมาณการจราจรจึงสูง เฉลี่ยแล้วไม่ต่ำกว่าชั่วโมงละ 1,700 คัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถนนเยาวราชจะมีปริมาณพาหนะมากที่สุดในชั่วโมงเร่งด่วน จะมีไม่ต่ำกว่า 2,000 คันต่อชั่วโมง เนื่องจากบริเวณถนนดังกล่าวเป็นย่านการค้าที่สำคัญ มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกาะ

กลุ่มกับถนนสายเหล่านี้ ในขณะที่เดียวกันปริมาณของถนนอยู่ในขีดจำกัดไม่สามารถขยายออกไปได้อีก ความสมดุลระหว่างขบวนรถกับพื้นที่ถนนจึงห่างไกลกันออกไป ประกอบกับการขาดแคลนที่จอดรถ ทำให้ผู้ใช้รถใช้พื้นที่ถนน ซอย เป็นที่จอดรถ ขนถ่ายสินค้า และทำธุรกิจ แผงลอยต่าง ๆ ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเกิดปัญหาการจราจรติดขัด และความไม่สะดวกปลอดภัยต่อคนเดินเท้าซึ่งมีอยู่ในย่านนี้ ถนนราชวงศ์เป็นถนนสายหลักอีกเส้นหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าถนนเจริญกรุงและถนนเยาวราช ถึงแม้จะมีความยาวน้อยกว่าเป็นเส้นทางที่สัมพันธ์กับการคมนาคมทางน้ำ ทำราชวงศ์ได้เป็นอย่างดี ที่ขนถ่ายผู้โดยสารและสินค้าขึ้นลงไปตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยเรือด่วนและเรือข้ามฟาก บริเวณท่าราชวงศ์จึงมีผู้มาใช้บริการกันอย่างหนาแน่น เนื่องจากเป็นบริเวณเดียวที่เชื่อมโยงกับระบบการจราจรทางบกได้ดีที่สุด บริเวณดังกล่าวจึงควรได้รับการพัฒนาด้วยการเปิดพื้นที่วางแผนและออกแบบให้เหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 3-9 แสดงระบบถนนในเขตสัมพันธวงศ์

สัญลักษณ์

- ถนนสายหลัก
- ถนนสายรอง
- ถนนคนเดิน

นายวรชัย ใจจนพรทิพย์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

ที่มา : จากการสำรวจ

(ซ) สาธารณูปการ

เป็นบริการสาธารณะซึ่งรัฐให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่างๆ โดยกำหนดสถานที่การให้บริการกระจายไปทั่วพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนเข้ามารับบริการสาธารณูปการ ได้แก่ งานด้านการศึกษา สุขภาพอนามัยของประชาชน ตลอดจนการให้บริการอื่นๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของประชาชน

เขตสัมพันธวงศ์มีบริการสาธารณะทุกด้านเช่นเดียวกับเขตอื่นๆ ที่หน่วยงานต่างๆทั้งที่มาจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นเข้ารับผิดชอบในพื้นที่นี้ เพื่อให้บริการในด้านต่างๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น บริการสาธารณะมีดังนี้

- ที่ว่าการเขตสัมพันธวงศ์ เป็นหน่วยงานของกรุงเทพมหานครเขตหนึ่งในจำนวน 24 เขต ตั้งอยู่ที่ถนนโยธา แขวงตลาดน้อย มีหน้าที่รับผิดชอบในการให้บริการแก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เสมือนเป็นกรุงเทพมหานคร โดยมีหัวหน้าเขตเป็นหัวหน้าผู้บริหารงานตามที่กฎหมายกำหนด งานที่รับผิดชอบประกอบด้วย

1. งานปกครอง มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการงานปกครองท้องที่ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การสอบสวนรับรอง การรับรองบุคคล การสอบสวนสารบบความแพ่ง การป้องกันฝ่ายพลเรือนและอาสารักษาดินแดน การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นต้น การจดทะเบียนสมรส การจดทะเบียนหย่า การรับและเลิกรับบุตรบุญธรรม การรับรองบุตร การขอแก้ไขสัญชาติ การลงทะเบียนสมมาคมมูลนิธิ ศาลเจ้า มัสยิด งานด้านนิติกรรม ส่งเสริมอาชีพ ตลอดจนการวางแผนการต่าง ๆ และการประชาสัมพันธ์ของเขต

2. งานทะเบียน มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินงาน ได้แก่ การจัดทำทะเบียนบ้าน ทะเบียนคนเกิด คนตาย การรับแจ้งย้ายที่อยู่อาศัย หมายเลขบ้าน การรับแจ้งขอเพิ่มชื่อตกลำรวจ การรับแจ้งตั้งชื่อบุตร การเปลี่ยนชื่อสกุล การแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการต่างๆ ในทะเบียนบ้าน การแก้ไขรายการต่างๆ ในสูติบัตร การแจ้งย้าย เก็บฝัง เผาศพ การรับแจ้งบ้านรื้อ บ้านถูกเพลิงไหม้ การตรวจสอบทะเบียนบ้านเพิ่ม ขึ้นทะเบียนทหาร และเพื่อการต่างๆ การเปรียบเทียบปรับคดีความผิดตาม พ.ร.บ. ทะเบียนราษฎร การจัดทำทะเบียนรายชื่อสิทธิเลือกตั้ง สถิติต่างๆ และงานที่เกี่ยวกับทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน

3. งานโยธา มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการก่อสร้าง ซ่อมแซมบูรณะสิ่งก่อสร้างตามงบประมาณที่ได้รับ การควบคุม บังคับการหรือปฏิบัติงานให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร และงานที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาที่สาธารณะ เช่น ถนน ตรอก ซอย ทางเท้า คูคลอง เป็นต้น ในเขตพื้นที่ให้เป็นไปตามกฎหมายที่กำหนด

4. งานรักษาความสะอาด มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการจัดเก็บขยะมูลฝอย งานล้างถนน งานบำรุงรักษา คูคลอง ท่อระบายน้ำ และงานที่เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดอื่นๆ ในเขตพื้นที่

5. งานอนามัย มีหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานสุขาภิบาล ร้านอาหาร การสุขาภิบาลตลาด การสุขาภิบาลโรงงาน การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การสุขาภิบาลทั่วไป เช่น ตรวจแนะนำสถานที่แต่งผม การอนุญาตใช้เครื่องเสียง เป็นต้น

6. งานศึกษาธิการ มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการศึกษาแก่เด็กที่อยู่เกณฑ์ตาม พ.ร.บ. ประถมศึกษา และการบริหารงานลูกเสือ อนุภาษาด มีโรงเรียนในสังกัดของกรุงเทพมหานครในเขตพื้นที่นี้จำนวน 4 โรงเรียน

7. งานคลัง มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการแลควบคุมเกี่ยวกับการเงิน การเบิกจ่าย การจัดทำบัญชี ตลอดจนงานด้านการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ของเขต การจัดทำงบประมาณประจำปีเพื่อพัฒนาพื้นที่ตามโครงการที่จัดทำ

8. งานรายได้ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการจัดเก็บภาษีโรงเรือน, ภาษีที่ดิน, ภาษีบำรุงท้องที่, ภาษีป้าย ค่าธรรมเนียมต่างๆ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เช่น ค่าอากรฆ่าสัตว์, ค่าธรรมเนียมโรงฆ่าสัตว์ เป็นต้น

9. งานตำรวจเทศกิจ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนหรือกระทำความผิดกฎหมายลักษณะต่างๆ เช่น การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง, การควบคุมอาคาร, การเวนคืน เป็นต้น ตลอดจนการจัดระบบหาบเร่ แผงลอยซึ่งลุก้าที่สาธารณะ ด้านการวางระเบียบกฎเกณฑ์ และหาที่ซึ่งเหมาะสมโดยมิให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชน

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของส่วนกลางซึ่งเป็นงานฝาก คือ สรรพากรเขตของกรมสรรพากร ซึ่งรับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีการค้า อากรแสตมป์ อากรกรมสรรพ และค่าขายของเบ็ดเตล็ดต่างๆ ในเขตพื้นที่ให้เป็นไปตามเป้าหมาย และงานสัสดีอำเภอ มีหน้าที่รับผิดชอบในการคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นทหารตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

- ศูนย์บริการสาธารณสุข ในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ มีศูนย์บริการสาธารณสุข สังกัดสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร จำนวน 1 แห่ง คือ ศูนย์บริการสาธารณสุข 13 ตั้งอยู่ที่ถนนจักรวรรดิ แขวงจักรวรรดิ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการด้านการบำบัดรักษาแก่เด็กและประชาชนทั่วไป การป้องกันโรค การตรวจสุขภาพเด็ก การส่งคมสงเคราะห์ การตรวจรักษาโรคทางช่องปาก

การให้บริการด้านวางแผนครอบครัวและการให้การดูแลสุขภาพแก่ประชาชน ศูนย์บริการสาธารณสุข 13 มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่จำนวน 12 อัตราประกอบด้วยแพทย์ 1 อัตรา ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าศูนย์พยาบาล 8 อัตรา และผู้พยาบาล 3 อัตรา สถิติมีผู้มาใช้บริการเฉลี่ยประมาณวันละ 50 - 60 คน

- การบริการด้านการศึกษา มีโรงเรียนทั้งของภาครัฐบาลและภาคเอกชน ดังนี้

1. สังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 2 โรงเรียน คือ วิทยาลัยเขตบพิตรพิมุข เป็นระดับอาชีวศึกษา มีจำนวนนักศึกษาประมาณ 1,000 คน และโรงเรียนเอี่ยมลอม มีนักศึกษาประมาณ 200 คน

2. สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 3 โรงเรียน ประมาณ 8 คน โรงเรียนหาวิรานุวัตร เป็นระดับประถมมีจำนวนนักเรียนประมาณ 1,000 คน และโรงเรียนวัดชัยชนะสงคราม เป็นระดับประถม มีจำนวนนักเรียนประมาณ 800 คน

3. สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 โรงเรียน เป็นระดับประถม คือโรงเรียน วัดจักรวรรดิ มีนักเรียนประมาณ 500 คน โรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์ มีนักเรียนประมาณ 120 คน โรงเรียนวัดปฐมคงคา มีนักเรียนประมาณ 500 คน และโรงเรียนวัดไตรมิตรมีนักเรียนประมาณ 800 คน

นอกนั้นเป็นโรงเรียนเอกชน จำนวน 4 โรงเรียน เป็นระดับประถม คือ โรงเรียนกุหลาบวัฒนา และกุหลาบวิทยา เป็นระดับมัธยมมีนักเรียนรวมประมาณ 5,000 คน โรงเรียนเผยอิงเป็นระดับประถม มีนักเรียนประมาณ 200 คน โรงเรียนมงกุฎจัน-เตชะกุ่มง์เขี้ยะ เป็นระดับประถม มีนักเรียนประมาณ 200 คนเช่นกัน

3.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปนั้น ประชากรส่วนใหญ่ของเขตสัมพันธวงศ์ เป็นคนวัยทำงานถึงร้อยละ 80 และเป็นผู้สูงอายุและเด็กร้อยละ 20 และยังพบว่ามีการแฝงที่เป็นคนงานต่างถิ่นจากภาคอีสานและจากพื้นที่ชั้นในกรุงเทพฯเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นเขตที่มีสภาพเป็นแหล่งงานขนาดใหญ่ จึงจัดได้ว่าเป็นชุมชนของผู้มีรายได้สูง เนื่องจากมีการแข่งขันกันค่อนข้างสูงในเชิงธุรกิจ ในทางกลับกัน การร่วมมือกันทางธุรกิจหรือผลประโยชน์ต่างๆมีน้อยมาก

จากตารางที่ 3-2 จะเห็นได้ว่า แขนงที่ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีสูงที่สุด คือ แขนงจักรวรรดิ มีรายได้เฉลี่ย 146,248 บาทต่อคนต่อปี รองลงมา คือ แขนงสัมพันธวงศ์ มีรายได้เฉลี่ย 137,496 บาทต่อคนต่อปี และแขนงตลาดน้อย มีรายได้เฉลี่ย 130,732 บาท ต่อคนต่อปี

ในอดีตพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ เป็นพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญทางเศรษฐกิจสูงมาก เทียบได้กับ ย่านสีลม หรือสุขุมวิทในปัจจุบัน โดยดูได้จากราคาประเมินที่ดินที่สูง เป็นย่านการค้าส่ง ระดับประเทศ ที่มีการติดต่อคมนาคมได้หลายทางจนเกิดเจ้าสัวขึ้นมากมาย เช่น บริษัท เจริญโภค ภัณฑ์ หรือ ซี.พี. แต่ในปัจจุบัน ด้วยสภาพการจราจรที่ติดขัด ทำให้กิจการเหล่านี้ขยายตัวออกไปสู่ พื้นที่อื่นมากขึ้น เจ้าของธุรกิจที่มีฐานะดี มักจะมีบ้านพักอาศัยในพื้นที่อื่นนอกเมือง ทำให้เขตสัม พันธวงศ์ย่านธุรกิจร้านค้าต่างๆเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ที่พักอาศัยลดน้อยลง

ตารางที่ 3-2 แสดงจำนวนรายได้เฉลี่ยต่อปีของประชากรในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์

แขวง	รายได้เฉลี่ย คน/ปี (บาท)
ตลาดน้อย	130,732
สัมพันธวงศ์	137,496
จักรวรรดิ	146,248
รายได้รวมเฉลี่ยต่อคน	138,159

ที่มา : ฝ่ายรายได้ สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูลปี 2546

3.4 ลักษณะทางสังคม

3.4.1 ประชากร

(ก) ลักษณะประชากร

เขตสัมพันธวงศ์มีประชากรในปี 2548 รวมทั้งสิ้น 31,771 คน คิดเป็นสัดส่วน 1 ใน 100 ของประชากรกรุงเทพมหานครทั้งหมด แบ่งออกเป็นเพศชาย 15,588 คน เพศหญิง 16,183 คน โดยแขวงที่มีประชากรมากที่สุด คือ แขวงสัมพันธวงศ์ มีจำนวนประชากร 12,507 คน แบ่ง ออกเป็นเพศชาย 6,112 คน เพศหญิง 6,395 คน ลำดับถัดลงมาคือ แขวงจักรวรรดิ มีประชากร 9,736 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 4,873 คน เพศหญิง 4,863 คน และแขวงที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ แขวงตลาดน้อย มีประชากร 9,528 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 4,603 คน และเพศหญิง 4,925 คนตามลำดับ ดังที่แสดงในตารางที่ 3-3

ตารางที่ 3-3 แสดงจำนวนประชากรรายแขวง เขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ. 2548

แขวง	ชาย	หญิง	รวม
จักรวรรดิ	4,873	4,863	9,736
สัมพันธวงศ์	6,112	6,395	12,507
ตลาดน้อย	4,603	4,925	9,528
รวม	15,588	16,183	31,771

ที่มา : ฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2548

(ข) การคาดการณ์ประชากร

จากตาราง 3-5 ที่แสดงจำนวนประชากรตั้งแต่ปี 2544-2548 จะเห็นว่าที่ผ่านมาเขตสัมพันธวงศ์มีจำนวนประชากรลดลงทุกปี โดยแขวงสัมพันธวงศ์จะมีจำนวนประชากรมากที่สุด รองลงมาคือ แขวงจักรวรรดิ และแขวงตลาดน้อยตามลำดับ

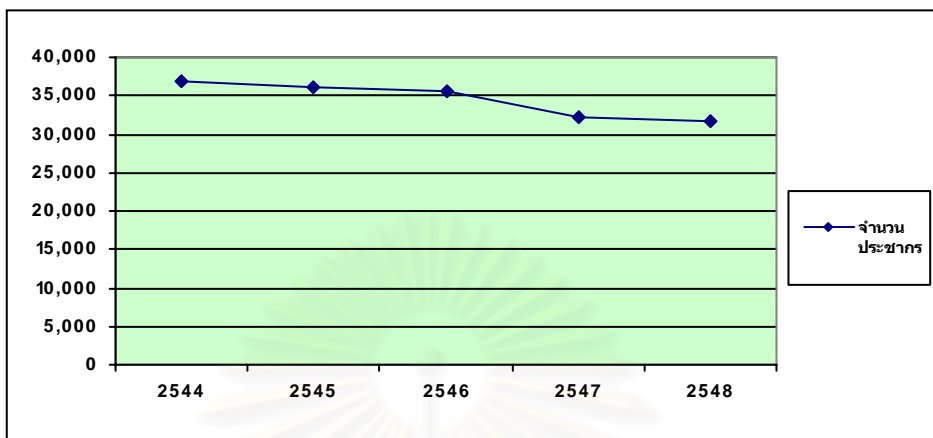
เมื่อนำข้อมูลประชากร 5 ปีย้อนหลังมาทำการคาดการณ์ประมาณจำนวนประชากรในอนาคตของเขตสัมพันธวงศ์โดยวิธี Exponential จะทำให้สามารถคาดการณ์จำนวนประชากรได้ว่าจะมีแนวโน้มที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุเนื่องจากเป็นเขตธุรกิจการค้า จึงมีความแออัดหนาแน่น ดังนั้นประชากรจึงย้ายออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียงหรือแถบชานเมืองมากขึ้น

ตารางที่ 3-4 แสดงจำนวนประชากรรายแขวง เขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ. 2544-2548

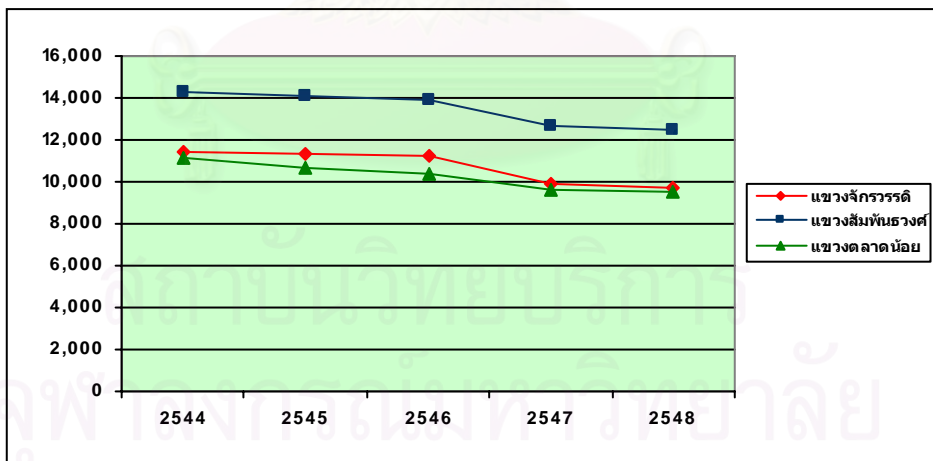
แขวง	จำนวนประชากร(คน)				
	2544	2545	2546	2547	2548
จักรวรรดิ	11,463	11,350	11,243	9,912	9,736
สัมพันธวงศ์	14,301	14,106	13,886	12,691	12,507
ตลาดน้อย	11,135	10,671	10,418	9,631	9,528
รวม	36,899	36,127	35,547	32,194	31,771

ที่มา : ฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

แผนภูมิที่ 3-1 แสดงการคาดการณ์ประชากรของเขตสัมพันธวงศ์

แผนภูมิที่ 3-2 แสดงการคาดการณ์ประชากรรายแขวง

(ค) ความหนาแน่นประชากร

ในการศึกษาความหนาแน่นของประชากร เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีความหนาแน่นสูงมาก ในปี 2548 มีความหนาแน่นถึง 67,230 คนต่อตารางกิโลเมตร และจากตารางที่ 3-5 ที่ความหนาแน่นประชากรในช่วงระยะของปี พ.ศ. 2544 - 2548 จะเห็นได้ว่าเขตสัมพันธวงศ์มีความหนาแน่นของประชากรลดลงทุกปี ซึ่งแปรผันตามจำนวนประชากรซึ่งลดลงเช่นเดียวกัน

ปัจจุบัน แขวงสัมพันธวงศ์มีความหนาแน่นมากที่สุด คือ 25,894 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมา คือ แขวงตลาดน้อยและแขวงจักรวรรดิ ที่มีความหนาแน่น 21,220 และ 20,166 คนต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ

ตารางที่ 3-5 แสดงความหนาแน่นประชากรรายแขวง เขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ. 2544 - พ.ศ. 2548

แขวง	พื้นที่ (ตาราง กิโลเมตร)	ความหนาแน่น (คน/ตารางกิโลเมตร)				
		2544	2545	2546	2547	2548
จักรวรรดิ	0.484	23,684	23,450	23,229	20,479	20,116
สัมพันธวงศ์	0.483	29,609	29,205	28,749	26,275	25,894
ตลาดน้อย	0.449	24,800	23,766	23,203	21,450	21,220
รวม	1.416	78,093	76,421	75,181	68,204	67,230

ที่มา : ฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

(ง) การเปลี่ยนแปลงประชากร

การเปลี่ยนแปลงประชากรเขตสัมพันธวงศ์นั้น สามารถพิจารณาได้จาก อัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติ และอัตราการย้ายถิ่นสุทธิ จากตารางที่ 3-6 แสดงอัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติของเขตสัมพันธวงศ์ในปี 2541 และ 2544 พบว่า เขตสัมพันธวงศ์มีแนวโน้มอัตราการเพิ่มของประชากรลดลง คือ จากปี 2541 อัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติเท่ากับ -0.40 ลงมาเหลือ -0.45 ในปี 2544 และจากตารางที่ 3-8 แสดงอัตราการย้ายถิ่นสุทธิ พบว่า มีอัตราการย้ายออกสูงกว่าอัตราการย้ายเข้า คือ อัตราการย้ายออกในปี 2541 เท่ากับ -0.58 เหลือ -0.88 ในปี 2544 จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้ประชากรในเขตสัมพันธวงศ์มีแนวโน้มลดลงตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องมาจากประชากรที่เคยอาศัยอยู่ในเขตนี้เริ่มมีการย้ายไปออกไปสู่พื้นที่อื่นๆรอบนอกเพิ่มมากขึ้นทุกปี

นอกจากนี้อัตราการย้ายถิ่นยังขึ้นอยู่กับข้อกำหนดนโยบายของกรุงเทพมหานคร ในช่วงหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมกระจายออกไปเขตชานเมือง เพื่อบรรเทาผลกระทบและเป็นพิษและความแออัดในย่านใจกลางเมือง และยังเป็นการสร้างงานและกระจายงานออกจากย่านธุรกิจใจกลางเมืองมากยิ่งขึ้น และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการย้ายถิ่นออกและกระจายประชากรไปสู่เขตชานเมืองมากขึ้นอีกด้วย

ตารางที่ 3-6 แสดงอัตราการเพิ่มของประชากรโดยธรรมชาติเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2541 และปี 2544

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากร	เกิด	ตาย	อัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติ
2541	38,628	2	155	-0.40
2544	36,899	1	167	-0.45

ที่มา : ฝ่ายทะเบียน สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

$$\text{อัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติ} = \frac{\text{จำนวนคนเกิด} - \text{จำนวนคนตาย}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}} \times 100$$

ตารางที่ 3-7 แสดงอัตราการย้ายถิ่นสุทธิเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2541 และปี 2544

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากร	ย้ายเข้า	ย้ายออก	อัตราการย้ายถิ่นสุทธิ
2541	38,628	2,402	2,626	-0.58
2544	36,899	2,067	2,393	-0.88

ที่มา : ฝ่ายทะเบียน สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

$$\text{อัตราการย้ายถิ่นสุทธิ} = \frac{\text{จำนวนคนย้ายเข้า} - \text{จำนวนคนย้ายออก}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}} \times 100$$

(จ) โครงสร้างประชากร

เมื่อนำประชากรของเขตสัมพันธวงศ์ของปี 2544 และปี 2548 เปรียบเทียบกันตามตาราง 3-8 พบว่า ปริมาณประชากรจะมีฐานแคบลงและขยายกว้างขึ้นในช่วงบน ในขณะที่ช่วงกลางไม่เพิ่มขึ้นมากนัก เมื่อดูตามแผนภูมิที่ 3-3 และ 3-4 แสดงว่า เขตสัมพันธวงศ์มีจำนวนประชากรในวัยเด็กลดน้อยลง ส่งผลให้ประชากรในวัยทำงานลดลงด้วยเล็กน้อย แต่ประชากรในวัยสูงอายุมีเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เนื่องจากอัตราการเกิดน้อยลง และการพัฒนาขึ้นของการแพทย์และสาธารณสุขในปัจจุบัน รวมทั้งประชากรสูงอายุส่วนใหญ่ไม่นิยมที่จะย้ายตามประชากรในวัยแรงงาน ที่มักจะย้ายออกไปพักอาศัยบริเวณรอบนอกพื้นที่หรือชานเมือง เนื่องจากความไม่สะดวกและมีความผูกพันในท้องถิ่น ทั้งนี้ประชากรสูงอายุส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ที่มีการรวมกลุ่มกัน พบปะสังสรรค์ทำกิจกรรมร่วมกันสม่ำเสมอ

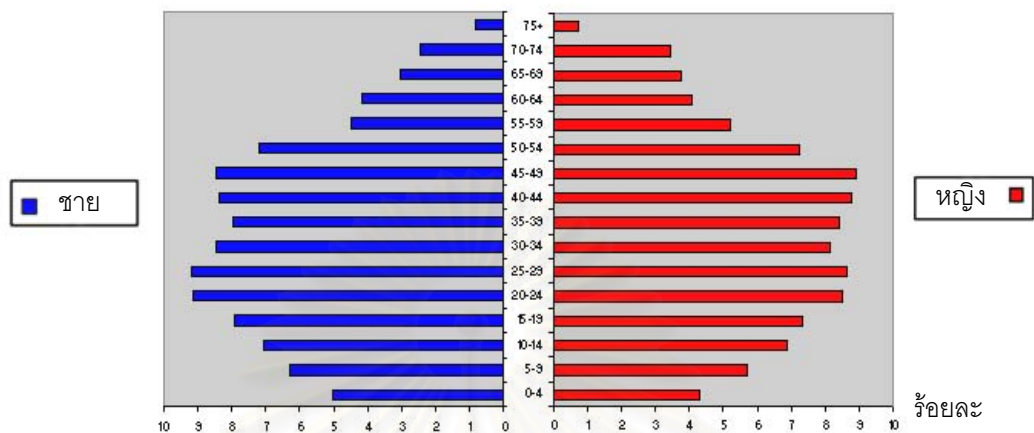
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3-8 แสดงโครงสร้างประชากรเขตสัมพันธวงศ์จำแนกตามหมวดอายุและเพศ ปี 2544 และปี 2548

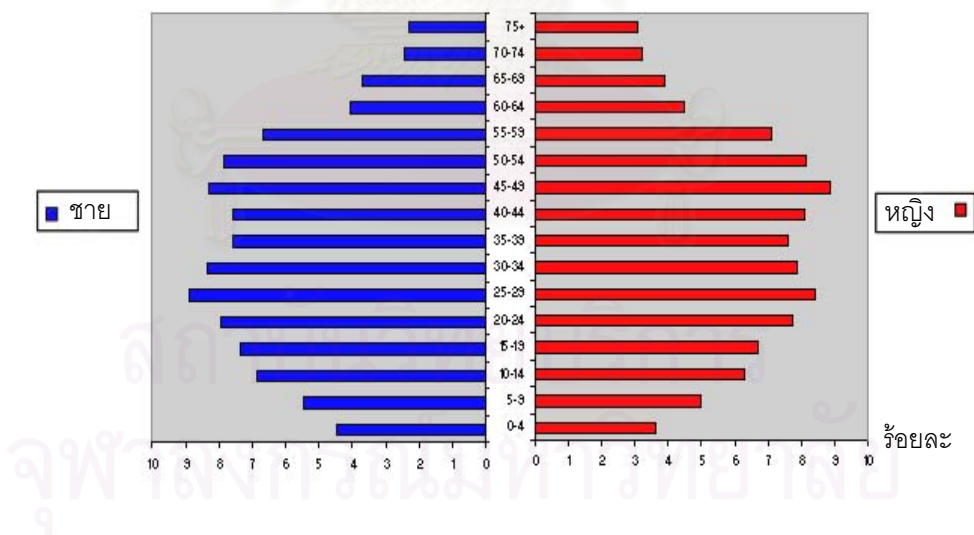
อายุ	พ.ศ. 2544				พ.ศ. 2548			
	ชาย	ร้อยละ	หญิง	ร้อยละ	ชาย	ร้อยละ	หญิง	ร้อยละ
0-4	790	5.03	705	4.33	648	4.50	560	3.65
5-9	985	6.27	929	5.71	781	5.43	760	4.96
10-14	1,111	7.07	1,117	6.87	991	6.88	962	6.28
15-19	1,245	7.93	1,189	7.31	1,058	7.35	1,023	6.68
20-24	1,436	9.14	1,384	8.51	1,141	7.93	1,184	7.73
25-29	1,444	9.20	1,406	8.65	1,280	8.89	1,286	8.39
30-34	1,324	8.43	1,321	8.12	1,203	8.36	1,209	7.89
35-39	1,250	7.96	1,364	8.39	1,097	7.62	1,166	7.61
40-44	1,313	8.36	1,427	8.77	1,095	7.61	1,238	8.08
45-49	1,332	8.48	1,450	8.92	1,200	8.34	1,352	8.82
50-54	1,131	7.20	1,174	7.22	1,129	7.84	1,250	8.16
55-59	703	4.48	842	5.18	962	6.68	1,089	7.11
60-64	654	4.16	662	4.07	586	4.07	688	4.49
65-69	475	3.03	610	3.75	539	3.74	593	3.87
70-74	381	2.43	557	3.43	352	2.45	492	3.21
75+	131	0.83	126	0.77	334	2.32	472	3.08
รวม	15,705	100.00	16,263	100.00	14,396	100.00	15,324	100.00

ที่มา : ฝ่ายทะเบียน สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

แผนภูมิที่ 3-3 แสดงโครงสร้างประชากรเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2544

แผนภูมิที่ 3-4 แสดงโครงสร้างประชากรเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2548

3.4.2 ศาสนาและวัฒนธรรม

(ก) ศาสนา

เขตสัมพันธวงศ์ประกอบด้วยวัดไทย จำนวน 12 แห่ง ศาลเจ้า 22 แห่ง มัสยิด 1 แห่ง และโบสถ์ 1 แห่ง

-**วัด** สัมพันธวงศ์จะมีวัดอยู่หลายแห่ง เช่น วัดสัมพันธวงศ์ วัดไตรมิตรวิทยาราม วัดบพิตรพิมุขวรวิหาร เป็นต้น ในอดีตวัดต่างๆเหล่านี้ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เป็นสถานที่ที่คนในชุมชนมาพบปะ พุดคุยกัน สร้างความสัมพันธ์กัน ทำกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน แม้ว่าในปัจจุบัน วัดยังคงไว้ซึ่งบทบาทเช่นในอดีต แต่ได้ลดบทบาทดังกล่าวลงไปมาก เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น กล่าวคือ สัมพันธวงศ์มีสภาพความเป็นย่านกิจกรรมการค้ามากขึ้น มีการแข่งขันกันทางการค้า ไม่มีเวลาที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันมากเท่าในอดีต

ภาพที่ 3-5 วัดสัมพันธวงศ์

ภาพที่ 3-6 วัดไตรมิตรวิทยาราม

-**ศาลเจ้า** เป็นที่ทราบกันว่า ประชากรส่วนใหญ่ในเขตสัมพันธวงศ์นั้น เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนมาก จึงเป็นสาเหตุให้มีศาลเจ้าจำนวนมากเช่นเดียวกัน เพื่อให้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชนชาวจีนในวัน หรือ เทศกาลสำคัญต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษจีน สารทจีน เป็นต้น ซึ่งในช่วงเทศกาลดังกล่าว ตามวัดจีน และศาลเจ้าต่างๆ จะเต็มไปด้วยผู้คนมากมายทั้งในพื้นที่และจากต่างพื้นที่ เนื่องจากถือว่า ย่านสัมพันธวงศ์เป็นศูนย์รวมวัดและศาลเจ้าที่มากมายที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย วัดจีนและศาลเจ้าที่สำคัญในพื้นที่สัมพันธวงศ์ ได้แก่ ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ย วัดมังกรมั่งมหาวาส วัดอุภัยราชบำรุง เป็นต้น

ภาพที่ 3-7 วัดจุฬาราชบุรุษ

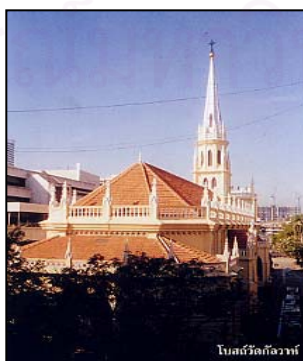
ภาพที่ 3-8 ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ย

-**มัสยิด** ในเขตสัมพันธวงศ์มีชนชาวจีนอยู่เป็นส่วนใหญ่ มัสยิดจึงมีอยู่เพียงแห่งเดียวเท่านั้นภายในเขตนี้ คือ มัสยิดยมีตุลอิสลาม (หลวงโกชาอิสหาก) ซึ่งเป็นมัสยิดที่มีเอกลักษณ์แตกต่างจากแห่งอื่น คือมีลักษณะเป็นแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ไม่มีลักษณะเป็นโดมเหมือนมัสยิดทั่วไป

ภาพที่ 3-9 มัสยิดยมีตุลอิสลาม

-**โบสถ์** ภายในสัมพันธวงศ์ มีโบสถ์กัลหวัร์ ซึ่งเป็นโบสถ์คริสต์โรมันคาทอลิก อยู่เพียงแห่งเดียว ซึ่งตั้งอยู่ในโรงเรียนกุหลาบวิทยาลัย แขวงตลาดน้อย ใช้สำหรับประชาชนที่นับถือศาสนาคริสต์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ภาพที่ 3-10 โบสถ์กัลหวัร์

(ข) วัฒนธรรม

สัมพันธวงศ์เป็นย่านพักอาศัยของชุมชนชาวจีนมาตั้งแต่อดีต ดังนั้น วัฒนธรรมต่างๆ ภายในพื้นที่จึงเป็นวัฒนธรรมแบบชาวจีน ที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด ได้แก่ ลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะ ยังคงเป็นเอกลักษณ์แบบอาคารจีนสมัยก่อนอยู่ นอกจากนี้ เนื่องจากชาวจีนจะมีการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมต่างๆ ทั้งกลุ่มทางด้านการค้า หรือ กลุ่มทางด้านนันทนาการ ดังนั้น รูปแบบวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน ยังคงเป็นจุดเด่นของพื้นที่นี้ จะเห็นได้จากประชาชนในย่านยังคงอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างแออัดได้อย่างเป็นเอกลักษณ์ ชาวจีนจะนิยมอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่มากกว่าที่จะแยกออกไป ถึงแม้ว่าสภาพสังคมในปัจจุบันจะเปลี่ยนไปมาก แต่รูปแบบการใช้ชีวิตแบบนี้ยังคงอยู่สืบต่อไป

ภาพที่ 3-11 คนจีนในเขตสัมพันธวงศ์ มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.4.3 การศึกษาและสาธารณสุข

เขตสัมพันธวงศ์ประกอบด้วยสถานศึกษาต่างๆ จำนวน 11 แห่ง แบ่งเป็น สถานศึกษาของ
รัฐบาล 8 แห่ง และของเอกชน อีก 3 แห่ง ดังตาราง 3-9 และ ตาราง 3-10

ตารางที่ 3-9 แสดงจำนวนโรงเรียนในเขตสัมพันธวงศ์ที่สังกัดรัฐบาล

สถานศึกษารัฐบาล							
ลำดับ	ชื่อ	เลขที่	ตรอก/ ซอย	ถนน	แขวง	ระดับ	สังกัด
1.	วัดจักรวรรดิ	225/1		จักรวรรดิ	จักรวรรดิ	อ.1-ป.6	กทม.
2.	วัดปทุมคงคา	1640		ทรงวาด	สัมพันธวงศ์	อ.1-ป.6	กทม.
3.	วัดสัมพันธวงศ์	579		ทรงวาด	สัมพันธวงศ์	อ.1-ป.6	กทม.
4.	วัดชัยชนะสงคราม	83/1		มหาจักร	สัมพันธวงศ์	อ.1-ป.6	สป.กทม.
5.	มหาวิทยาลัยราชภัฏ	66/1		ไมตรี	ตลาดน้อย	อ.1-ป.6	สป.กทม.
6.	ไตรมิตรวิทยาลัย	661		เจริญกรุง	ตลาดน้อย	ม.1-ม.6	กรมสามัญ กระทรวงศึกษา ธิการ
7.	วิทยาเขต บพิตรพิมุข จักรวรรดิ	264		จักรวรรดิ	จักรวรรดิ	ปวช. ปวส. ปริญญา ตรี	สถาบันเทคโนโลยี ราชมงคล
8.	วิทยาลัยสารพัด ช่างสี่พระยา	1130	วานิช 2	โยธา	ตลาดน้อย		

ที่มา : สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3-10 แสดงจำนวนโรงเรียนในเขตสัมพันธวงศ์ที่สังกัดเอกชน

สถานศึกษาเอกชน							
ลำดับ	ชื่อ		ตrock/ ชอย	ถนน	แขวง	ระดับ	สังกัด
1.	ผยอชิง	831		ทองวาด	จักรวรรดิ	อ.1-ป.6	สช.
2.	กุหลาบวิทยา	1334	วานิช 2	โยธา	ตลาดน้อย	ป.1-ม.3	สช.
3.	กุหลาบวัฒนา	1328	วานิช 2	โยธา	ตลาดน้อย	ป.1-ม.3	สช.

ที่มา : สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

ในส่วนของการบริการสาธารณสุขนั้น เขตสัมพันธวงศ์มีหน่วยงานราชการที่ให้บริการด้านสาธารณสุขคือ ศูนย์บริการข้อมูลสาธารณสุขอยู่ที่บริเวณถนนราชวงศ์ ซึ่งให้บริการด้านการรักษาและป้องกันโรคให้แก่ประชาชน และมีโรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลเก่าแก่ ที่ยังให้บริการประชาชนเช่นกัน

3.4.4 ลักษณะสังคมและชุมชน

ชุมชนในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์เป็นลักษณะของการผสมผสานของพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่มีการรวมตัวกิจกรรมด้านการค้าเป็นย่านๆ เช่น ย่านขายส่งเสื้อผ้า ตลอดจนเครื่องเหล็ก ได้มีการรวมตัวบริเวณถนนเจริญกรุง และถนนมหาจักร เป็นย่านการค้าเครื่องจักร บริเวณถนนปรีพัตเป็นย่านการค้าของเก่า บริเวณลำเพ็ญและสะพานหันเป็นย่านการค้าผ้าและเสื้อผ้า การรวมตัวการค้าทองและธุรกิจการเงินบริเวณถนนเยาวราช ถนนตรีมิตรและถนนข้าวสาร เป็นย่านค้าเหล็ก และนอกจากนี้ในเขตนี้ยังเป็นที่ตั้งของกลุ่มธุรกิจการเงิน ธนาคาร และทรัสต์ต่างๆ ซึ่งมีจำนวน 63 แห่งกระจายอยู่ทั่วไป ย่อมแสดงให้เห็นว่าเขตสัมพันธวงศ์เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้ากลางเมือง

ชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์ ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีฐานะดี เพราะมีย่านการค้าอยู่มาก และมีการแข่งขันกันสูงทางการค้า ทำให้เกิดการกระจุกตัวของประชากรในชุมชนเพื่อเป็นแรงงานให้กับย่าน

ตารางที่ 3-11 แสดงรายละเอียดของชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์

ลำดับ	ชื่อชุมชน	แขวงที่ตั้งชุมชน	กรรมสิทธิ์ที่ดิน	เจ้าของที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนประชากร (คน)		
						ชาย	หญิง	รวม
1	โปลิศสภา	ตลาดน้อย	เอกชน/เช่า	เอกชน	4.75	330	280	610
2	ผู้ค้าอะไหล่เก่า	ตลาดน้อย	เอกชน/เช่า	เอกชน/ทรัพย์สินฯ	1.38	165	132	297
3	ตลาดน้อย	ตลาดน้อย	เอกชน/เช่า	เอกชน/ทรัพย์สินฯ	2.83	216	204	420
4	วานิชสัมพันธ	ตลาดน้อย	เอกชน/เช่า	เอกชน/ทรัพย์สินฯ	1	206	187	393
5	ชอยสุกร	ตลาดน้อย	เอกชน/เช่า	เอกชน	3.15	149	177	326
6	จงสวัสดิ์	ตลาดน้อย	เอกชน/เช่า	เอกชน/ทรัพย์สินฯ	0.75	61	82	143
7	โชฎีก	ตลาดน้อย	เอกชน/เช่า	เอกชน/ทรัพย์สินฯ	1	325	290	615
8	พาดสาย	สัมพันธวงศ์	เอกชน/เช่า	เอกชน/ทรัพย์สินฯ	1.15	220	230	450
9	กรมภูเรศร์	สัมพันธวงศ์	เช่า	ทรัพย์สินฯ	1.15	295	369	664
10	ตรอกโพธิ์	สัมพันธวงศ์	เช่า	ทรัพย์สินฯ	1.8	129	143	272
11	พิพากษา	สัมพันธวงศ์	เอกชน/เช่า	เอกชน/ทรัพย์สินฯ	1.75	224	226	450
12	กุศลสามัคคี	สัมพันธวงศ์	เอกชน/เช่า	เอกชน	1.75	185	275	460
13	มิตรชัยภูมิ	จักรวรรดิ	เอกชน/เช่า	เอกชน/ทรัพย์สินฯ	1.33	71	78	149
14	ภิรมย์	จักรวรรดิ	เอกชน/เช่า	เอกชน	5.1	201	241	442
15	สะพานหัน	จักรวรรดิ	เอกชน/เช่า	เอกชน	1.98	142	168	310
16	มิตรตลาดเก่า	จักรวรรดิ	เอกชน/เช่า	เอกชน/ทรัพย์สินฯ	1.1	93	103	196
17	ท่าน้ำจักรวรรดิ	จักรวรรดิ	เอกชน/เช่า	เอกชน	2.65	213	178	391
18	อิสราณภาพ	จักรวรรดิ	เช่า	เอกชน	1.6	144	139	283
19	สี่บสุข	จักรวรรดิ	เช่า	ทรัพย์สินฯ	0.75	41	59	100
20	ริมคลองโอง่าง	จักรวรรดิ	เอกชน/เช่า	เอกชน	3.2	220	207	427
21	เลื่อนฤทธิ์	จักรวรรดิ	เช่า	ทรัพย์สินฯ	5	212	213	425

ที่มา : ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์

โดยสรุปแล้ว การที่เราศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และสภาพทั่วไปของเขตสัมพันธวงศ์นั้น ทำให้เราได้ทราบว่า เขตสัมพันธวงศ์ในอดีตนั้น ทำหน้าที่เป็นย่านที่พักอาศัยและย่านการค้าควบคู่กัน มาจนถึงในปัจจุบันที่แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงมาตลอด แต่ยังคงหน้าที่ (Function) คือเป็นย่านการค้า เป็นแหล่งพาณิชยกรรม แต่บทบาทในฐานะที่พักอาศัยนั้นลดน้อยลง เนื่องจากการที่เป็นย่านการค้า ทำให้ไม่เหมาะที่จะเป็นที่พักอาศัย มีความแออัดของประชากรทั้งที่อาศัยในพื้นที่ รวมทั้งนักท่องเที่ยวจากพื้นที่อื่นๆ กล่าวได้ว่า สัมพันธวงศ์ถึงจะมีพื้นที่ขนาดเล็ก แต่มีเอกลักษณ์ดึงดูดให้ผู้คนภายนอกเข้ามาภายในพื้นที่ได้ ทั้งจากลักษณะ

รูปแบบ และกิจกรรมในพื้นที่ที่สร้างจุดเด่นให้กับย่านมาโดยตลอด ในบทที่ 4 จะทำการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ เพื่อจะศึกษาถึงความเชื่อมโยงกับเอกลักษณ์ชุมชน และทำความเข้าใจในเชิงลึกของพื้นที่สัมพันธวงศ์ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

การท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์

4.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ปัจจุบันเขตสัมพันธวงศ์ จัดว่าเป็นเขตที่เป็นศูนย์รวมด้านการค้าที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากภายในพื้นที่เขตประกอบด้วยย่านการค้าที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับมาก การจากสังเกตและการศึกษา พบว่า การท่องเที่ยวภายในเขตสัมพันธวงศ์นั้น มีการขยายตัวขึ้น ทั้งนี้ เกิดขึ้นจากปัจจุบัน ทางภาครัฐมีความตื่นตัวในการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้น ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ถือว่าเป็นนโยบายหนึ่งที่จะช่วยยกระดับเศรษฐกิจของประเทศไทยให้สูงขึ้นได้เช่นกัน เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวนอกจากจะดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างประเทศให้เข้าสู่ประเทศ เพื่อนำเงินเข้ามาสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศได้แล้ว การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดงานทำให้การว่างงานลดลง และเพิ่มโอกาสทำงานของคนในประเทศเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

จากตารางที่ 4-1 แสดงให้เห็นว่า ภายในปี 2547 มีผู้มาเยี่ยมเยือนชาวไทยเข้ามาภายในกรุงเทพมหานครถึง 21,091,449 คน โดยมาจากภาคกลางมากที่สุดถึง 4,704,710 คน คิดเป็นร้อยละ 22.31 มากกว่าในปี 2545 ที่มีจำนวน 16,781,028 คน ประมาณ 4 ล้านกว่าคน และถ้าพิจารณาจากตารางที่ 4-2 จะเห็นว่ามียกท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมาเยือนกรุงเทพมหานครถึง 11,699,999 คน โดยมาจากทวีปเอเชียมากที่สุดถึง 5,250,093 คน คิดเป็นร้อยละ 44.87 มากกว่าในปี 2545 ที่มีจำนวน 9,737,228 คน เกือบ 2 ล้านคน แสดงให้เห็นว่า ในแต่ละปีมีจำนวนผู้มาเยี่ยมเยือนกรุงเทพมหานครเพิ่มสูงขึ้นมาก โดยจากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวสำคัญของสัมพันธวงศ์จะเป็นชาวไทยเป็นส่วนใหญ่ และรองลงมาชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะคนเอเชีย

ในขณะที่มีผู้เยี่ยมเยือนเขตสัมพันธวงศ์ขึ้นต่ำในแต่ละปีประมาณ 7,300,000 คน เมื่อเทียบสัดส่วนกับจำนวนผู้เยี่ยมเยือนที่เข้ามาในกรุงเทพมหานครแล้ว ผู้เยี่ยมเยือนทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่เข้ามาในกรุงเทพมหานคร จะเข้ามาในเขตสัมพันธวงศ์ถึงประมาณ 22% ของผู้เยี่ยมเยือนกรุงเทพมหานครทั้งหมด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ไม่นับช่วงเทศกาลที่นักท่องเที่ยวจะเพิ่มสูงขึ้นหลายเท่าตัว

การที่มีการขยายตัวของการท่องเที่ยวนี้ หมายความว่า ปัจจุบันนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ได้นิยมมาเที่ยวภายในประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้การท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร รวมถึงภายในเขตสัมพันธวงศ์มีการขยายตัวขึ้นด้วยเช่นกัน จากที่กล่าวมา

ข้างต้นว่า สัมพันธวงศ์นั้นเป็นเขตที่มีย่านการค้าต่างๆมากมาย เช่น ย่านเยาวราช ย่านสำเพ็ง ย่านคลองถม ย่านสะพานหัน ย่านเวียงนครเขมร เป็นต้น ย่อมมีปัจจัยดึงดูดทำให้คนเข้ามาเที่ยวในย่านต่างๆเหล่านี้ได้ ประกอบกับความมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากเขตอื่นๆของกรุงเทพมหานคร เพราะสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่ชาวจีนโพ้นทะเลตั้งแต่อดีตเข้ามาอาศัย และสร้างรากฐานภายในพื้นที่นี้มาอย่างยาวนาน ทำให้มีกลิ่นอายและวัฒนธรรมแบบจีน ซึ่งต่อมาย่านนี้ได้ถูกเรียกว่า “ไชน่าทาวน์เมืองไทย” นั่นเอง

การท่องเที่ยวภายในสัมพันธวงศ์ทุกวันนี้ ยังเป็นไปอย่างคึกคัก อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมของเมืองที่เป็นย่านการค้า ประกอบกับขนาดพื้นที่เขตมีขนาดเล็กทำให้เมื่อมีคนเข้ามารวมกันมากๆ ก่อให้เกิดเป็นความแออัดขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน แม้ว่าสิ่งต่างๆจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยตามความเหมาะสม แต่ความคึกคักและเสน่ห์ภายในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์แห่งนี้ไม่เคยลบเลือนหายไป

ตารางที่ 4-1 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย จำแนกตามภาคต่างๆ ปีพ.ศ. 2547

ถิ่นที่อยู่ของผู้เยี่ยมเยือน	นักท่องเที่ยว		นักท่องเที่ยว		ผู้เยี่ยมเยือน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ภาคกลาง	2,408,024	17.83	2,296,686	30.29	4,704,710	22.31
2. ภาคตะวันตก	2,266,806	16.78	879,661	11.60	3,146,467	14.92
3. ภาคตะวันออก	2,255,127	16.69	1,517,170	20.01	3,772,297	17.89
4. ภาคเหนือ	2,138,762	15.83	1,035,345	13.65	3,174,107	15.05
5. ภาคใต้	2,295,666	16.99	759,467	10.02	3,055,133	14.49
6. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2,144,643	15.88	1,094,092	14.43	3,238,735	15.34
รวม	13,509,028	100.00	7,582,421	100.00	21,091,449	100.00

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2547

ตารางที่ 4-2 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จำแนกตามทวีปต่าง ปีพ.ศ. 2547

ถิ่นที่อยู่ของผู้เยี่ยมเยือน	นักท่องเที่ยว		นักท่องเที่ยว		ผู้เยี่ยมเยือน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. อเมริกา	819,392	7.45	63,873	9.03	883,265	7.55
2. ยุโรป	3,165,440	28.80	241,177	34.10	3,406,617	29.12
3. โอเชียเนีย	597,362	5.43	29,613	4.19	626,975	5.36
4. เอเชีย	4,964,775	45.16	285,318	40.34	5,250,093	44.87
5. ตะวันออกกลาง	430,383	3.92	11,240	1.59	441,623	3.77
6. แอฟริกา	1,015,318	9.24	76,108	10.75	1,091,426	9.33
รวม	10,992,670	100.00	707,329	100.00	11,699,999	100.00

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2547

4.2 รูปแบบการท่องเที่ยว

จากคำจำกัดความของรูปแบบการท่องเที่ยว คือ กลุ่มของกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มีลักษณะการท่องเที่ยวแตกต่างกันตามมิติของทรัพยากรการท่องเที่ยว สามารถแยกออกเป็น 4 ประเภท คือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติหรือเชิงนิเวศน์ (Natural Tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ (Recreation Tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมหรือสัมมนา (Convention Tourism)

ซึ่งในแต่ละพื้นที่อาจเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบเดียว หรือหลายรูปแบบ หรือผสมผสานกันก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบในด้านต่างๆของพื้นที่ ว่าสอดคล้องกันกับรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใด เมื่อเราพิจารณารูปแบบการท่องเที่ยวของสัมพันธวงศ์ โดยวิเคราะห์ผลตอบแบบสอบถาม ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 4-3 แสดงสาเหตุที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวในพื้นที่

สาเหตุที่มาเที่ยว	จำนวน(คน)	ร้อยละ
มีสินค้าให้เลือกจำนวนมาก	32	32.00
มีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ	28	28.00
สินค้าราคาถูก	17	17.00
ไหว้พระ-เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์	12	12.00
มาเที่ยวที่นี่เป็นประจำ	6	6.00
อื่นๆ	5	5.00
รวม	100	100

ที่มา : จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ปี2548

จากตารางที่ 4-3 จะเห็นได้ว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกที่จะเดินทางมาเที่ยวภายในเขตสัมพันธวงศ์เพราะ มีสินค้าให้เลือกจำนวนมาก มากที่สุดจำนวน 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 32 รองลงมาคือ เพราะมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ จำนวน 28 ราย คิดเป็นร้อยละ 28 มีสินค้าราคาถูก จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 17 มาไหว้พระจำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 12 มาเพราะมาเที่ยวที่นี่เป็นประจำ จำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 6 และสาเหตุอื่น จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 5 ตามลำดับ

ดังนั้นรูปแบบการท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์นั้น นักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นอันดับแรกเนื่องจากสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีกิจกรรมการค้าที่เป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากชาวจีนนั้นวัฒนธรรมที่ชอบการค้าขาย และสัมพันธวงศ์ก็เป็นย่านการค้าไฮโซเก่าของเมืองไทย นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ เมื่อมีโอกาสได้เข้ามาเยี่ยมชมกรุงเทพมหานคร ต้องแวะมายังเขตสัมพันธวงศ์ เพื่อเที่ยวชมตามย่านการค้าสำคัญๆ เช่น เยวราช สำเพ็ง คลองถม ฯลฯ เนื่องจากได้สัมผัสกับบรรยากาศแบบจีน ร้านค้าป้ายโฆษณา ล้วนมีลักษณะที่แสดงออกถึงความเป็นจีนทั้งสิ้น นอกจากนั้น ชาวบ้านในพื้นที่ยังเป็นคนไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่ จึงมีวัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมถึงมีการจัดเทศกาลต่างๆแบบชาวจีน สิ่งต่างๆเหล่านี้ ทำให้นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าวเป็นหลัก นอกจากนั้น รองลงมาจะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ (Recreation Tourism) และการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและสัมมนา (Convention Tourism) ตามลำดับ เนื่องจากรูปแบบทั้งสองรูปแบบดังกล่าวนิยมเกิดขึ้นในเมืองและสถานที่ที่มีเส้นทางคมนาคมสะดวก ซึ่งเขตสัมพันธวงศ์นั้นมีเส้นทางคมนาคมสามารถเข้าถึงได้สะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ

เพราะความที่ค้าขายเป็นหลัก จึงมีสิ่งที่จะขายมาก ขายได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ย่านการค้าเขตสัมพันธวงศ์นั้น จึงแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาที่เห็นชัดเจน คือ ในช่วงเวลากลางวัน และในช่วงเวลากลางคืน ซึ่งในช่วงเวลากลางวันนั้นจะเป็นการท่องเที่ยวตามย่านการค้าต่างๆภายในพื้นที่เขต ได้แก่ ย่านเยาวราช ย่านสำเพ็ง ย่านสะพานหัน เป็นต้น ซึ่งย่านการค้าต่างๆที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในวันนั้น จะมีลักษณะโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ส่วนตัวแตกต่างกันไป เช่น ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง จะมีย่านเยาวราช สำเพ็ง คลองถม เป็นต้น

ย่านเยาวราชจะเป็นย่านร้านค้าทอง ที่เรียกกันว่า “ถนนสายทองคำ” ร้านค้าทองจำนวนมากอยู่ทั้งสองฝั่งถนนเยาวราช ถือเป็นตลาดค้าทองที่สำคัญที่สุดของประเทศก็ว่าได้ ย่านสำเพ็งนั้นจะมีร้านค้าต่างๆมากมาย จำพวกร้านขายผ้า เสื้อผ้า ของทำสวย ของที่ระลึก ตลอดจนของจุกจิกต่างๆ ที่สำคัญ คือ มีราคาถูก จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และต่างประเทศ ที่จะเข้ามาเลือกซื้อมากมาย โดยเฉพาะช่วงวันหยุดที่มีทั้งประชาชน และนักท่องเที่ยวจากที่ต่างๆ เข้ามาเดินเลือกซื้อสินค้า ส่วนคลองถมนั้น จะเป็นย่านขายของแผงลอยเป็นส่วนใหญ่ เป็นย่านการค้าของเก่า ของมือสอง ราคาถูกมากมาย โดยเฉพาะเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ เป็นต้น

ภาพที่ 4-1 ถนนเยาวราชเวลากลางวัน

ภาพที่ 4-2 ย่านค้าทองเยาวราช

ภาพที่ 4-3 ย่านค้าของมือสอง ตลาดคลองถม

แม้แต่ตลาดกลางคืน แต่ละย่านยังมีความแตกต่างกัน ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นไปโดยธรรมชาติ โดยในช่วงเวลากลางคืนนั้น จะโดดเด่นที่ย่านอาหารตรอกถนนเยาวราช ที่จะมีบรรยากาศแตกต่างจากช่วงเวลากลางวันเป็นอย่างมาก ตั้งแต่ช่วงเวลา 5-6 โมงเย็นเป็นต้นไป ร้านค้าต่างๆ ในช่วงกลางวันจะเริ่มปิด และร้านค้า อาหารต่างๆ จะเริ่มตั้งร้าน ทั้งร้านร้านเล็กใหญ่ แผงลอยต่างๆ ไปตามถนนเยาวราชสองฝั่งทาง ตั้งแต่เวลาประมาณหนึ่งทุ่มเป็นต้นไป ร้านค้าต่างๆ จะเริ่มแน่นไปด้วยผู้คน จากย่านการค้าของกลายเป็นย่านค้าอาหารแทน อาหารแปลกๆ อร่อยและราคาถูกมากมาย ล้วนแต่มารวมกันอยู่ที่นี่

ภาพที่ 4-4 ถนนเยาวราชในเวลากลางคืน

ภาพที่ 4-5 ร้านค้าอาหารต่างๆในเยาวราช

ในส่วนของย่านสำเพ็งนั้น ตลาดกลางคืนจะเริ่มในช่วงเวลาเช้ามืด ซึ่งสินค้าที่นำมาจำหน่ายจะมีราคาถูกกว่าช่วงที่ขายในเวลากลางวันอย่างมาก ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าซึ่งจำหน่ายสินค้าปลีกจะนิยมมาซื้อในช่วงเวลานี้ เพื่อนำไปจำหน่ายเก็งกำไร เริ่มจำหน่ายในเวลา 3.00 น. โดยประมาณ นอกจากนี้ ย่านคลองถมจะมีตลาดสินค้ามือสองจำหน่ายในเวลากลางคืนเช่นเดียวกัน

4.3 องค์ประกอบการท่องเที่ยว

องค์ประกอบการท่องเที่ยว จะประกอบด้วย 5 ส่วนใหญ่ คือ นักท่องเที่ยว (Tourists), ระบบการเดินทาง (Transportation Network), แหล่งท่องเที่ยว (Tourist Attractions), สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว (Facilities Utilities) และการติดต่อข้อมูลให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) เราสามารถพิจารณาองค์ประกอบแต่ละส่วนของเขตสัมพันธวงศ์ได้ มีรายละเอียดในแต่ละส่วน ดังนี้

4.3.1 นักท่องเที่ยว (Tourists)

ผู้เดินทางมาท่องเที่ยว อันได้แก่ นักท่องเที่ยวจากพื้นทะเล (International Tourists) นักท่องเที่ยวภูมิภาค (Regional Tourists) นักท่องเที่ยวประจำชาติ (Domestic Tourists) และ นักท่องเที่ยวประจำถิ่น (Local Tourists)

แนวโน้มนักท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครและเขตสัมพันธวงศ์

กรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์รวมของความเจริญในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นการคมนาคม การเงิน เศรษฐกิจ เทคโนโลยี รวมไปถึงความเจริญทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความงดงามของโบราณสถาน โบราณวัตถุและสถานที่ท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นพื้นที่หลักในการรองรับด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นที่ตั้งของสนามบินระหว่างประเทศ และภายในประเทศ ที่รองรับนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์ มีทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทย และต่างประเทศ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทำการสำรวจจัดเก็บ ในปีพ.ศ. 2545 – 2547 ที่ผ่านมา (ตาราง 4-4) จะเห็นได้ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครเพิ่มสูงขึ้นในแต่ละปีทั้งชาวไทยและต่างชาติ และมีแนวโน้มว่าการขยายตัวของนักท่องเที่ยวจะมีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศมีเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในช่วงที่ผ่านมา รัฐบาลมีนโยบายและโครงการต่างๆ ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้สูงขึ้น เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม สามารถนำมาเป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้ รวมถึงนักท่องเที่ยวชาวไทยให้หันมาเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น แทนที่จะออกไปเที่ยวต่างประเทศเหมือนในอดีต

โดยเฉพาะในรอบปีที่ผ่านมา กรุงเทพมหานครได้มีโครงการรณรงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวมากมาย เช่น กรุงเทพฯเมืองแฟชั่น ฯลฯ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในเที่ยวในกรุงเทพมหานครเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต เมื่อพิจารณาตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้น มีการเดินทางท่องเที่ยวภายในกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น 26.52 ล้านคนต่อครั้ง ซึ่งมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.18 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่พักค้างคืนถึงร้อยละ 73.56 โดยที่เป็นนักท่องเที่ยว ชาวไทย 10.38 ล้านคน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 9.12 ล้านคน

เมื่อพิจารณาลักษณะรวมหน่วยของผู้เยี่ยมชม หากพิจารณาตามพาหนะการเดินทาง พบว่า ร้อยละ 42.05 เดินทางมาสู่พื้นที่โดยเครื่องบิน รองลงมาร้อยละ 26.09 เดินทางมาเยือนโดยรถโดยสาร และร้อยละ 21.31 เดินทางมาเยือนโดยรถส่วนตัว ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการ

เดินทางโดยรถไฟด้วย ในส่วนของสถานพักผ่อน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเข้าพักที่โรงแรมถึงร้อยละ 55.04 รองลงมาร้อยละ 41.80 จะพักที่บ้านญาติ/เพื่อน โดยที่นักท่องเที่ยวชาวไทย มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ภาคตะวันออก, ภาคใต้, ภาคเหนือ และภาคกลางตามลำดับ และจะเข้าพักที่บ้านญาติ/เพื่อนมากที่สุด ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนั้นพบว่าส่วนใหญ่มาจากภูมิภาคเอเชีย รองลงมาคือ ยุโรป และจะเข้าพักที่เกสต์เฮาส์เป็นส่วนมาก รองลงมาจะเข้าพักที่โรงแรม

จากการเดินทางมาของผู้เยี่ยมเยือน เฉลี่ย 2.75 ครั้งต่อปี มีระยะเวลาพำนักเฉลี่ย 2.83 วัน โดยที่ผู้เยี่ยมเยือนมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย/คน/วัน จำนวน 3,278.56 บาท ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนทั้งสิ้น 222,854.10 ล้านบาท

ในส่วนของข้อมูลสถานพักผ่อน พบว่ามีจำนวนห้องพักสำหรับบริการนักท่องเที่ยว 55,745 ห้อง อัตราการเข้าพักเฉลี่ยร้อยละ 63.90 ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 3.64 มีจำนวนผู้เข้าพักรวมทั้งสิ้น 10,736,066 คน มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.97 โดยในจำนวนนี้ร้อยละ 82.09 เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยสัญชาติหลักๆ ได้แก่ ญี่ปุ่น, จีน, เกาหลี, สหรัฐฯ และ สหราชอาณาจักร ตามลำดับ

ตาราง 4-4 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ปีพ.ศ. 2545 - 2547

ปี พ.ศ.	ไทย(คน)	ต่างประเทศ(คน)	รวม(คน)
2545	16,781,028	9,737,228	26,518,256
2546	19,524,010	9,780,143	29,304,153
2547	21,091,449	11,699,999	32,791,448

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2545-2547

จะเห็นได้ว่า นักท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นในแต่ละปี ซึ่งส่งผลให้นักท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์เพิ่มสูงขึ้นตามมาด้วย นักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศนิยมเข้ามายังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆที่สำคัญๆในพื้นที่ เช่น เขาวราช ลำเพ็ง คลองถม เป็นต้น เนื่องจากเป็นย่านการค้าที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของกรุงเทพมหานคร และจากตารางที่ 4-5 แสดงความสนใจของนักท่องเที่ยวในการกลับมาเที่ยวที่เขตสัมพันธวงศ์ในอนาคต หลังจากที่เคยเข้ามา

เที่ยวแล้ว นักท่องเที่ยวจำนวน 100 ราย เกือบทุกคนมีสนใจกลับมาเที่ยวที่นี้อีกครั้ง โดยจำนวน 92 คน ต้องการกลับมาเที่ยวอีกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 92 และไม่คิดจะกลับมาอีกจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 8 โดยนักท่องเที่ยวที่สนใจกลับมาเที่ยวที่สัมพันธ์วงศีกครั้ง มีจำนวน 63 คนอยากกลับมาเพราะมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย คิดเป็นร้อยละ 63 เพราะประทับใจ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 19 และเพราะว่าชอบมารับประทานอาหารจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ส่วนนักท่องเที่ยวที่ไม่สนใจจะกลับมา เป็นเพราะการจราจรติดขัด เดินทางมาไม่สะดวก จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 8 แสดงให้เห็นว่าปัญหาที่ติดขัดไม่ใช่อุปสรรคของการท่องเที่ยว และแสดงให้เห็นว่าสัมพันธ์วงศีกมีแนวโน้มที่ดีที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาเที่ยวในอนาคต

ตารางที่ 4-5 แสดงความสนใจการกลับมาเที่ยวที่นี้อีกครั้งของนักท่องเที่ยว

ความสนใจ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
สนใจ	92	92.00
ไม่สนใจ	8	8.00
รวม	100	100

ที่มา : จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ปี 2548

4.3.2 ระบบการเดินทาง (Transportation Network)

ระบบการเดินทาง (Transportation Network) ซึ่งจะประกอบด้วย โครงข่ายการสัญจรประเภทของการเดินทาง สถานีการขนส่งและการเดินทาง การบริการและความสะดวกในการเดินทาง ซึ่งการเดินทางและการขนส่ง หมายถึง การจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยพาหนะต่างๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการ และกลับมาสู่ภูมิลำเนา การขนส่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ การขนส่งทางรถยนต์ การขนส่งทางรถไฟ การขนส่งทางเรือ และการขนส่งทางเครื่องบิน เมื่อนักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวใดแล้ว ต้องมีบริการขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้น

จากข้อมูลการเดินทางของนักท่องเที่ยว จำแนกตามพาหนะที่ใช้ในการเดินทางเข้ามาในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ตารางที่ 4-6 จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในกรุงเทพมหานครนั้น นักท่องเที่ยวชาวไทยจะนิยมเดินทางเข้ามาด้วยรถโดยสาร และรถไฟ ถึงร้อยละ 39.77 และ 36.62 ตามลำดับ เนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางน้อยกว่าประเภทอื่น ในขณะที่นักท่องเที่ยวต่างประเทศจะนิยมเดินทางเข้ามาโดยเครื่องบินมากที่สุด ถึงร้อยละ 77.14 เนื่องจากมีความสะดวกสบายมากกว่าพาหนะประเภทอื่นๆ

ตารางที่ 4-6 แสดงจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนจำแนกตามพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง ปีพ.ศ. 2547

พาหนะ	ผู้เยี่ยมชมเยือน					
	ไทย	ร้อยละ	ต่างประเทศ	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
เครื่องบิน	1,545,871	7.33	9,024,869	77.14	10,570,740	32.24
รถไฟ	7,723,291	36.62	1,121,847	9.59	8,845,138	26.97
รถโดยสาร	8,387,249	39.77	763,783	6.53	9,151,032	27.91
รถส่วนตัว	3,435,038	16.28	789,500	6.74	4,224,538	12.88
อื่น ๆ	-	-	-	-	-	-

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2547

ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในเขตสัมพันธวงศ์นั้น มีรูปแบบการเดินทางหรือการขนส่ง เพียง 2 ประเภท ดังนี้

-การขนส่งทางรถยนต์ การขนส่งทางรถยนต์ทางบกนั้น จะนิยมใช้เส้นทางถนนสายสำคัญ 5 สาย คือ ถนนเยาวราช ถนนเจริญกรุง ถนนจักรวรรดิ ถนนราชวงศ์ และถนนทรงวาด

-การขนส่งทางเรือ การขนส่งทางเรื่อนั้น จะนิยมใช้เข้าสู่พื้นที่สัมพันธวงศ์โดยใช้เส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ทางตอนใต้ของเขตสัมพันธวงศ์ มีท่าเทียบเรือ 7 ท่า แบ่งเป็นท่าเรือโดยสารคือ ท่าหน้าราชวงศ์ ในพื้นที่แขวงจักรวรรดิ และท่าขนถ่ายสินค้าอีก 6 แห่ง

ดังนั้น สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติถ้าเดินทางเข้ามาด้วยเครื่องบินแล้ว ต้องเดินทางต่อด้วยรถยนต์หรือเรือ เพื่อเข้าถึงเขตสัมพันธวงศ์ตามที่กล่าวมาข้างบน

และจากตาราง 4-7 ที่แสดงพาหนะที่นักท่องเที่ยวใช้ในการเดินทางมายังเขตสัมพันธวงศ์ จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่แล้ว นักท่องเที่ยวจะนิยมเดินทางมายังเขตสัมพันธวงศ์ด้วยรถประจำทางจำนวน 49 ราย คิดเป็นร้อยละ 49 รองลงมาคือ รถยนต์ส่วนตัว จำนวน 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 29 รถเช่าจำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 13 และรถทัวร์ 13 คน ตามลำดับ ไม่มีผู้ตอบที่มาด้วยบริษัทรถโรงงานและรถของสถานศึกษา

นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวมีโปรแกรมที่จะไปเที่ยวที่อื่น นอกจากแหล่งท่องเที่ยวในสัมพันธวงศ์ จำนวน 65 ราย และไม่มีโปรแกรมไปที่อื่นต่อ 35 ราย นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมไปเที่ยวยังสถานที่ใกล้เคียง เช่น สะพานพุทธ พัดพงษ์ วัดพระแก้ว ส่วนนักท่องเที่ยวต่างประเทศนอกจากจะนิยมไปยังสถานที่ใกล้เคียงและวัดวราวมแล้วยังนิยมไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียง เช่น พัทยา ภูเก็ต เป็นต้น

ตารางที่ 4-7 ตารางแสดงพาหนะที่นักท่องเที่ยวใช้เดินทางมาพื้นที่ศึกษา

ประเภทพาหนะ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
รถประจำทาง	49	49.00
รถส่วนตัว	29	29.00
รถเช่า	13	13.00
รถทัวร์	9	9.00
รถบริษัท-โรงงาน- สถานศึกษา	0	0.00
อื่นๆ	0	0.00
รวม	100	100

ที่มา : จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ปี 2548

4.3.3 แหล่งท่องเที่ยว (Tourists Attractions)

แหล่งท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์สามารถแบ่งแยกได้ตามประเภทของสถานที่ ดังนี้

- แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และโบราณสถาน

ซึ่งประกอบไปด้วยวัดวาอารามต่างๆในเขตสัมพันธวงศ์ ซึ่งจะก่อสร้างด้วยศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ดังนี้

ซุ้มประตูประตูประทิวพระเกียรติ ออกแบบโดยช่างผู้ชำนาญด้านศิลปกรรมของจีน ยอดหลังคาซุ้มประตูประทิวประกอบด้วยมังกง 2 ตัว ชูตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาฯ พระปรมาภิไธยย่อ ภปร. คุ้มด้วย ทองคำบริสุทธิ์หนัก 99 บาท สื่อความหมายถึงชาวไทยเชื้อสายจีนที่เทิดทูนองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้เหนือเกล้า ได้หลังคาซุ้มประตูประทิวเป็นแผ่นจารึกนามด้านหนึ่งเป็นภาษาไทย อีกด้านเป็นภาษาจีน ซึ่งเป็นลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ทรงแปลจากนามพระราชทาน

วัดไตรมิตรวิทยาคม เดิมชื่อว่าวัดสามจีน ภายในวัดมีพระพุทธรูปปูนปั้นองค์หนึ่ง เมื่อคราวเปลี่ยนที่ตั้งปูนที่หุ้มอยู่ได้กะเทาะออก เห็นภายในเป็น พระพุทธรูปทองคำ ลักษณะองค์พระเป็นศิลปะสุโขทัยจึงได้ถวายพระนามว่า พระสุโขทัย ไตรมิตร เป็นพระพุทธรูปทองคำที่มีส่วนผสมของทองคำสูงมาก เรียกว่า ทองเนื้อเจ็ดน้ำสองขา มีขนาดหน้าตักกว้าง 6 ศอก 5 นิ้วสูง 7 ศอก 1 คืบ 9 นิ้ว

วัดสัมพันธวงศ์ ชื่อเดิมเรียกว่าวัดเกาะหรือวัดเกาะแก้วลังการาม เพราะในสมัยก่อนมีคลองคู ล้อมรอบวัดเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา วัดสัมพันธวงศ์ตั้งอยู่ถนนทรงสวัสดิ์ เชื่อมระหว่างถนนเยาวราชกับถนนทรงวาด

โบสถ์กัลหาวาร์ วัดแม่พระลูกประคำ เป็นวัดคริสต์ที่มีอายุกว่าสองศตวรรษ เรียกได้ว่ามีอายุเก่าแก่กว่าเยาวราชที่เพิ่งฉลองครบรอบปีที่ 110 เสียอีก เนื่องจากวัดนี้เป็นวัดที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2330 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งพระองค์ทรงพระราชทานที่ดินไว้สำหรับให้ชาวคริสต์ตั้งนี้ด้วยพระองค์เอง

เล่งบ้วยเอี้ย ศาลเจ้าของชาวแต้จิ๋วเก่าแก่ มีอายุนานนับศตวรรษ อยู่บริเวณตลาดใหม่ชื่อเดียวกัน ในซอยเจริญกรุง 16 ชาวจีนมักมาสักการะเทพกวนอู ผู้ทรงสติปัญญา กล้าหาญและความซื่อสัตย์ นอกจากนี้ยังมีแปะกงผู้ดูแลทรัพย์สิน ไชชิงเอี้ยผู้ประทานโชคลาภ แปะกง แปะมาผู้พิทักษ์รักษาเด็กๆ และมังกรให้โชคค้าขายรุ่งเรือง เมื่อเข้าไปดูใกล้ๆ ที่โต๊ะด้านหน้าของเทพเจ้าทั้งหลาย พบว่ามีผ้าแดงขนาดเล็กผูกอยู่เต็มไปหมด บนผ้าแดงนั้นส่วนใหญ่ เขียนข้อความอธิษฐานต่อเทพเจ้าแตกต่างกันไป มีทั้งภาษาจีนและภาษาไทย

วัดบำเพ็ญจินพรต เป็นวัดจีนขนาดเล็กกะทัดรัด ตั้งอยู่ในตรอกกันมาตุยาราม หรือเจริญกรุง 14 ความน่าสนใจของที่นี่อยู่ตรงที่องค์พระประธาน 3 องค์ และพระ 18 อรหันต์ในตู้ที่ขนาดทั้งสอง ด้านนั้นทำจากวัสดุเบา เช่น ฝ้าย น้ำยา และกระดาษ โดยเป็นช่างฝีมือจีนโบราณสำหรับพระ ประธานทั้งสามองค์นั้นหมายถึง ไตรรัตน์ของมหายาน อันประกอบด้วย นิรมลกาย (กายที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังขาร) สัมโภคกาย (กายอันมีส่วนแห่งความรื่นเริง) และธรรมกาย (กายอันเกิดจากธรรมในฐานะที่เป็นสภาพสูงสุด)

มัสยิดหลวงโกชาอิศหาก มีอีกชื่อหนึ่งว่า มัสยิดยมิตุลอิสลาม ตั้งอยู่ริมถนนทรงวาด เป็นมัสยิดที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก และมีจุดเด่น คือ เป็นมัสยิดที่ไม่มีโดม ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของมัสยิดแห่งนี้

ศาลเจ้ากว่องฮิว เป็นศาลเจ้ากวางตุ้ง เพียงแห่งเดียวในย่านเยาวราช และน่าจะในเมืองไทยด้วย รูปแบบสถาปัตยกรรมของศาลแห่งนี้ มีเครื่องกระเบื้องตกแต่ง แตกต่างจากเครื่องบน แบบไม้ของศาลแต้จิ๋ว-ฮกเกี้ยน เนื่องจากชาวกวางตุ้งอาศัย อยู่ด้านเหนือขึ้นไปมีภูมิอากาศ

หนาว จึงเลือกวัสดุในการก่อสร้างให้เหมาะสม ที่มีเจ้าแม่กวณโณเป็นเทพประจำศาล และเทพเจ้าของกวางตั้งอีกหลายองค์ เช่น หลู่ปาน (ช่างไม้โลวป๋น) พระเจ้าหมันแซ่ ชงจื่อ และองค์ตัวเล่าเฉียวอยู่ในศาล

- แหล่งท่องเที่ยวประเภทย่านการค้า

ประกอบไปด้วยย่านการค้าที่มีชื่อเสียง ซึ่งเป็นที่นิยมจากประชาชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ดังนี้

ย่านเยาวราช “เยาวราช” หรือ “ไชน่าทาวน์” ที่คนทั่วไปคุ้นเคยกันดีว่า เป็นย่านคนจีนที่ใหญ่ที่สุดในเมืองไทยนั้น มักเป็นภาพของร้านทอง ร้านอาหาร และกิจกรรมอันคึกคักวุ่นวายบริเวณสองฟากถนนเยาวราช ตั้งแต่ถนนมหาไชยผ่านถนนจักรวรรดิ เรียกสี่แยกวัดตึกผ่านถนนราชวงศ์ สี่แยกราชวงศ์ ตรงไปบรรจบถนนเจริญกรุงก่อนถึงวัดไตรมิตรวิทยารามเล็กน้อย ถนนเยาวราชเคยเป็นย่านสรรพสินค้าชั้นนำ ร้านค้าต่าง ๆ ล้วนเป็นร้านใหญ่และหรูหรามีผู้คนพลุกพล่านทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะเป็นย่านธุรกิจการค้าต่าง ๆ และแหล่งสถานบันเทิงเริงรมย์ ตลอดจนเป็นย่านการซื้อขายทองแท่ง ทองรูปพรรณนานาชนิด รวมทั้งเป็นแหล่งของสินค้าอุปโภคและบริโภคของเมืองจีนเกือบทุกชนิด

ย่านสำเพ็ง ย่านการค้าส่งที่สำคัญแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ติดต่อกับย่านพาหุรัด และสะพานหัน ตอนใต้ติดต่อกับย่านเซียงกง สินค้าสำคัญ คือ สินค้าประเภทผ้า และอุปกรณ์ตัดเย็บ ในแต่ละวันมีคนจำนวนมากเข้ามาใช้บริการในย่าน เป็นย่านการค้าที่เป็นที่นิยมแห่งหนึ่ง

ย่านคลองถม ย่านการค้าสินค้ามือสอง สินค้าราคาถูก สินค้าประเภทอะไหล่ และอุปกรณ์ไฟฟ้า เป็นที่นิยมของผู้ที่ชื่นชอบของดีราคาถูก มีให้เลือกซื้อมากมาย ต่อรองราคาได้ ปัจจุบันมีเพิ่มเติมเป็นตลาดติดแอร์ คือ คลองถมเซ็นเตอร์ เป็นศูนย์การค้าขนาดย่อม

ย่านสะพานหัน ย่านการค้าเป็นย่านการค้าของเบ็ดเตล็ด เสื้อผ้า กีฬาทันที และอาหาร โดยเฉพาะร้านขายของกีฬาทันทีจะมีจำนวนมาก ถือเป็นจุดเด่นของย่านนี้

ย่านถนนทรงวาด ทั้งสองฟากถนนเป็นที่ตั้งของโกดังสินค้าและร้านค้าส่งสินค้าจากผลิตผลทางเกษตรกรรมประเภทของแห้งที่มาจากทั้งในและนอกประเทศ เช่น พริก หอม กระเทียม

พุทธวจน หุณลาด เป็นต้น ย่านถนนทรงวาดมีความสำคัญการค้าอย่างยิ่งมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ย่านเวียงนครเขษม อยู่ที่ถนนเจริญกรุงใกล้เชิงสะพานดำรงสถิตและทะเลติดต่อกับถนนเยาวราชเดิมเคยเป็นแหล่งของโรงน้ำชาที่มีชาวจีนให้บริการ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการสร้างโรงละครเขษมขึ้นในเวียงนี้ จึงได้เรียกชื่อตามโรงละคร เป็นที่รวมร้านค้าของเก่าประเภทเครื่องประดับและวัตถุโบราณ รวมทั้งเฟอร์นิเจอร์ราคาแพงและหนังสืออ่านเล่น จนเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ปัจจุบัน มีการค้าเครื่องดนตรีและเครื่องจักรกลเพิ่มขึ้นนับว่าเป็นย่านของธุรกิจที่หนาแน่นอีกแห่งหนึ่งในพื้นที่เขตนี้

ย่านเชียงกง อยู่ทางตอนใต้ของย่านสำเพ็งใกล้บริเวณท่าเทียบเรือสำเภาของพ่อค้าชาวจีนดั้งเดิม ตอนต้นจึงเป็นย่านขายเครื่องอุปกรณ์เดินเรือและเครื่องอะไหล่รถยนต์ตลอดจนเครื่องเหล็ก เครื่องจักรสำหรับงานอุตสาหกรรมแทน ผู้ที่ต้องการซื้อหาสินค้าในประเทศที่กล่าวแล้วจะสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ตามความต้องการ เพราะมีอุปกรณ์จำหน่ายทุกชนิดทุกขนาดในย่านนี้ซึ่งมีทั้งของใหญ่และของเก่าใช้แล้ว

ย่านสี่แยกวัดตึก บริเวณเจริญกรุงติดกับถนนจักรวรรดิเป็นย่านการค้าปลีกและส่งสินค้าประเภทไฟฟ้าเครื่องอุปกรณ์การก่อสร้างต่าง ๆ เช่น เลื่อย ค้อน ลูกบิด กลอน ประตูทุกชนิด เป็นต้น

- เทศกาลและงานประเพณี

เทศกาลและงานประเพณีของสัมพันธวงศ์ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี มีจำนวนนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าร่วมงานมากมาย ทั้งชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวต่างประเทศ ดังนี้

เทศกาลตรุษจีนไชน่าทาวน์เยาวราช เทศกาลสำคัญที่จัดขึ้นทุกปีในระยะเวลาหลัง บริเวณถนนเยาวราช เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร (ตั้งแต่ถนนตรีมิตร ชุมประตูเฉลิมพระเกียรติ ถึงสี่แยกถนนราชวงศ์และแยกอนุวงศ์) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร มีการจัดร้านอาหารต่างๆมากมาย ทั้งจากร้านค้าภายในและภายนอกเขต เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมอาหารที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับความเพลิดเพลินของกิจกรรมต่างๆในงาน

เทศกาลงานวันไหว้พระจันทร์ เทศกาลที่เป็นประเพณีของชาวจีน ที่แสดงความเคารพต่อพระจันทร์ มีการจัดเทศกาลขนมไหว้พระจันทร์ ที่มีรูปร่างและรสชาติแตกต่างกันออกไป

ตารางที่ 4-8 แสดงสถานที่ที่ประชาชนคิดว่ามีความโดดเด่นมากที่สุดและสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักในสัมพันธวงศ์

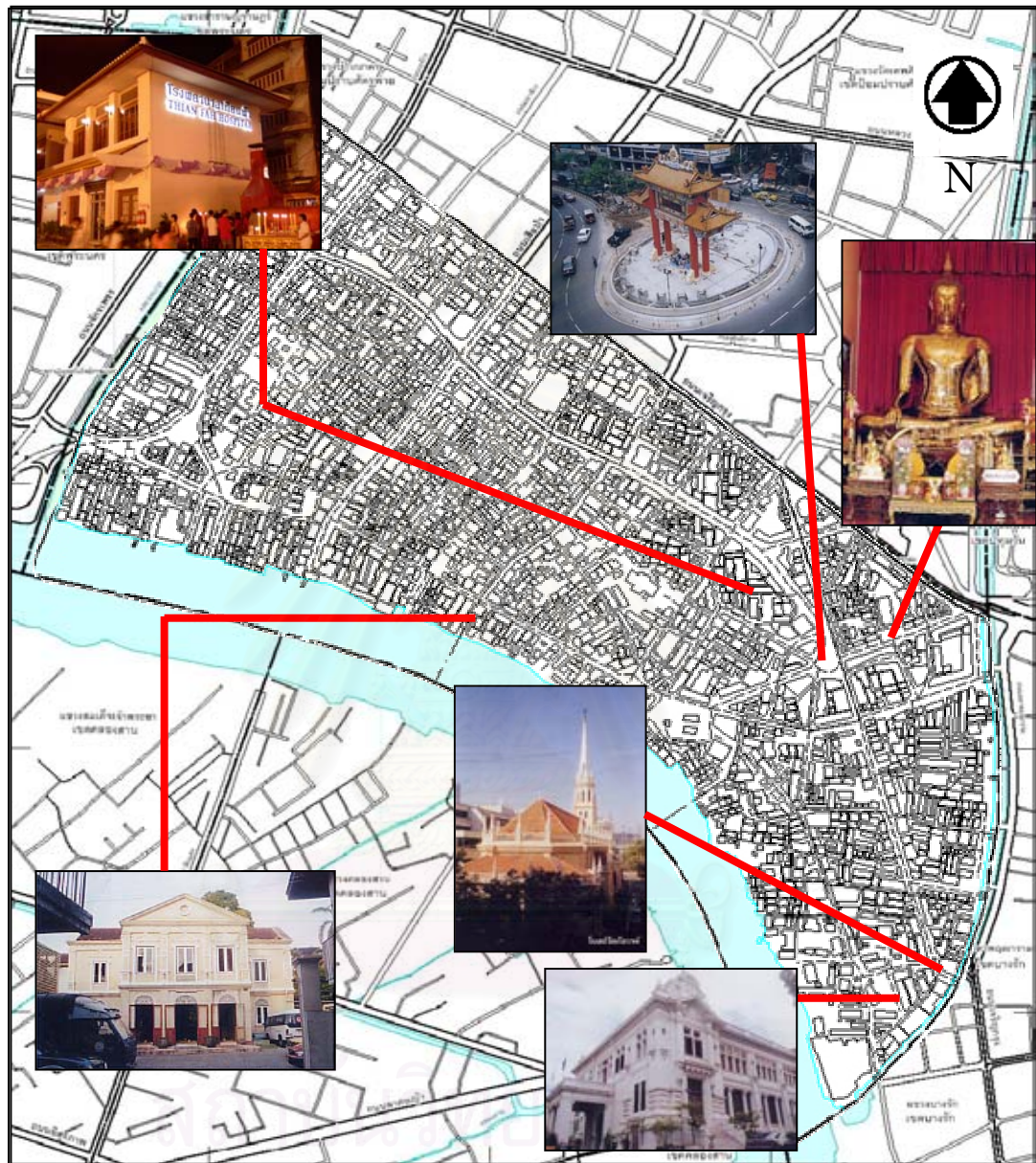
สถานที่	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เยาวราช	297	74.25
สำเพ็ง	61	15.25
คลองถม	42	10.50
สะพานเหล็ก	0	0
สะพานหัน	0	0
อื่นๆ	0	0
รวม	400	100

ที่มา : จากแบบสอบถาม

จากตารางที่ 4-8 จะเห็นได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าเยาวราชเป็นสถานที่ที่มีความโดดเด่นมากที่สุดของสัมพันธวงศ์ และควรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของเขตสัมพันธวงศ์มากที่สุด จำนวน 297 คน คิดเป็นร้อยละ 74.25 รองลงมาคือ สำเพ็ง จำนวน 61 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.25 คลองถม จำนวน 42 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.50 ตามลำดับ ส่วนสะพานเหล็กและสะพานหัน รวมทั้งสถานที่อื่นๆไม่มีผู้ตอบ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 4-1 แสดงแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของเขตสัมพันธวงศ์

1. เทียนฟ้ามูลนิธิ	4. โบสถ์กัลหาวาร์
2. ชุมประตูลิมนพระเกียรติ	5. มัสยิดยี่มุดลอิสลาม
3. วัดไตรมิตรวิทยาคม	6. ธนาคารไทยพาณิชย์

นายวรชัย ใจจนพรทิพย์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

ที่มา : จากการสำรวจ

4.3.4 สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว (Facilities Utilities)

จัดเป็นสิ่งรองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว มีดังนี้

- สิ่งอำนวยความสะดวกทางตรง

ก. สถานที่พักแรม

จากการเก็บข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในกรุงเทพมหานครโดยจำแนกตามสถานที่พัก ปีพ.ศ. 2547 (ตารางที่ 4-9) แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาในกรุงเทพมหานคร นิยมพักตามบ้านญาติหรือบ้านเพื่อน เนื่องจากประหยัดและสะดวกกว่าอยู่ตามโรงแรม ในขณะที่ชาวต่างประเทศนิยมพักตามโรงแรมมากที่สุด ถึงร้อยละ 90

ตารางที่ 4-9 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร จำแนกตามสถานที่พัก ปีพ.ศ. 2547

สถานที่พัก	นักท่องเที่ยว					
	ไทย	ร้อยละ	ต่างประเทศ	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
1. โรงแรม	2,457,823	18.19	9,907,832	90.13	12,365,655	50.46
2. เกสต์เฮาส์	253,309	1.88	810,371	7.37	1,063,680	4.34
3. บังกะโล/รีสอร์ท	-	-	-	-	-	-
4. บ้านญาติ/บ้านเพื่อน	10,781,934	79.81	274,467	2.50	11,056,401	45.13
5. ที่พักในอุทยานแห่งชาติ	-	-	-	-	-	-
6. บ้านพักรับรองของทางราชการ	15,962	0.12	-	-	15,962	0.07
7. อื่น ๆ	-	-	-	-	-	-
รวม	13,509,028	100.00	10,992,670	100.00	24,501,698	100.00

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2547

ภายในเขตสัมพันธวงศ์นั้น มีบริการสถานที่พักอยู่สองประเภท คือ โรงแรมและเกสต์เฮ้าส์ โรงแรมขนาดใหญ่ที่เป็นที่นิยมสำหรับชาวต่างชาติ คือ โรงแรมแกรนด์ไฮน่า ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนเยาวราช และยังมีโรงแรมเล็กๆและเกสต์เฮ้าส์อีกมากมายตามตรอกซอยต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกพัก

ข. ร้านอาหารและภัตตาคาร

ร้านอาหารภายในเขตสัมพันธวงศ์ แบ่งออกเป็นร้านอาหารที่เกิดขึ้นพร้อมโรงแรมกับเกสต์เฮ้าส์ และร้านอาหารและภัตตาคารที่เปิดบริการทั่วไป ซึ่งแบบที่เกิดขึ้นพร้อมกับโรงแรมและเกสต์เฮ้าส์จะบริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการมากกว่าจะให้บริการคนทั่วไป แต่ร้านอาหารและภัตตาคารทั่วไปจะให้บริการแก่คนทั่วไปมากกว่า

ค. บริษัทนำเที่ยว

บริษัทที่ให้บริกการนำเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์ ส่วนใหญ่จะอยู่ติดกันเป็นย่านบริเวณฝั่งถนนเยาวราชตอนต้น ซึ่งสะดวกแก่การติดต่อและให้บริการ

- สิ่งอำนวยความสะดวกทางอ้อม

ก. สิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับความความสะดวกสบายในความเป็นอยู่ และส่งเป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวด้วย ได้แก่ การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การสุขภาพ การศึกษา การสาธารณสุข

ข. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกาย ทรัพย์สิน และการเดินทางแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว ด้วยการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และความเดือดร้อนต่างๆที่จะเกิดขึ้น เช่น การโจรกรรม ปล้นชิงทรัพย์ การก่อความไม่สงบ และความปลอดภัยจากบริการท่องเที่ยว

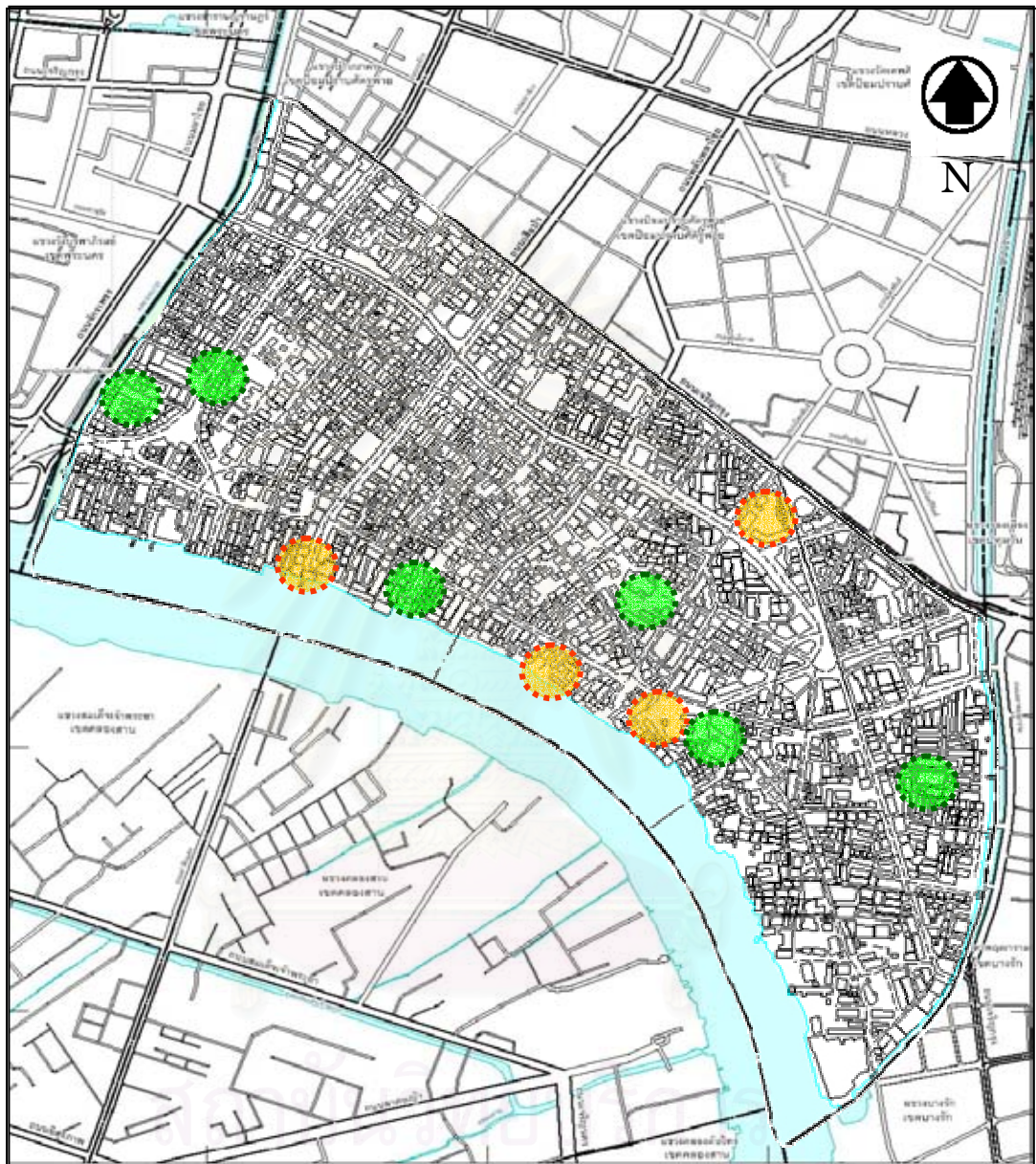
ค. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริมหรือสนับสนุนเพิ่มความความสะดวกสบายให้นักท่องเที่ยว เช่น การบริการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การบริการเสริมความงามและงานบริการอื่นๆ

จากการศึกษาสิ่งอำนวยความสะดวกทางอ้อมแก่นักท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์ จะเห็นได้ว่าภายในเขตสัมพันธวงศ์มีสิ่งอำนวยความสะดวกทางอ้อมแก่นักท่องเที่ยวครบทุกด้าน และจากผลการศึกษพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พอใจกับการบริการสาธารณะในเขตสัมพันธวงศ์ ทั้งด้านการสื่อสาร ไฟฟ้า ประปา สาธารณสุข จะมีเพียงสถานที่จอดรถภายในพื้นที่ ที่มีให้น้อยไม่เพียงพอแก่การเข้ามาใช้บริการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 4-2 แสดงลานจอดรถและพื้นที่จอดรถภายในเขตสัมพันธวงศ์

สัญลักษณ์

ลานจอดรถ

อาคารจอดรถ

นายวรชัย ไรจนพรทิพย์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

ที่มา : จากการสำรวจ

4.3.5 การติดต่อให้ข้อมูลข่าวสาร (Information)

การติดต่อให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) อันประกอบด้วย การส่งเสริม (Promotion) ซึ่งการที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่นั่น จะต้องมีการตลาดท่องเที่ยวชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยที่การตลาดท่องเที่ยวหมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น โดยการตลาดท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธี คือ

1. การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว คือ การให้ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

2. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว คือ การสื่อสารข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวนกระตุ้น เร่งเร้าให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของตน ซึ่งในการให้ข้อมูลข่าวสารนั้น ส่วนใหญ่จะเกิดจากหน่วยงานรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานจังหวัด หรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นผู้ส่งเสริม และสนับสนุนภาคเอกชนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมขึ้น

การส่งเสริมการท่องเที่ยวในสัมพันธวงศ์นั้น ในระยะหลังมีขึ้นทุกปี ทางกรุงเทพมหานคร ร่วมกับสำนักงานเขต และหน่วยงานต่างๆทางภาคเอกชนได้มีโครงการเทศกาลงานตรุษจีนจัดเทศกาลตรุษจีนไชน่าทาวน์เยาวราช ขึ้นบริเวณถนนเยาวราชเป็นประจำ ซึ่งแต่ละปีจะมีผู้เข้ามาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ถือว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจุดนี้ประสบความสำเร็จอย่างสูง นอกจากนี้ ในปัจจุบัน ทางสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ ยังมีการจัดตั้งโครงการศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชนอย่างทั่วถึงขึ้นอีกด้วย

4.4 สรุปรูปแบบและองค์ประกอบการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์

จากการศึกษาที่ผ่านมา ทำให้ทราบได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของเขตสัมพันธวงศ์แต่เดิมเป็นเรื่องของการปรับตัวทางการค้า ซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อการท่องเที่ยวจึงเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพราะชีวิตความเป็นอยู่ในอดีตนั้นไม่ได้ทำเพื่อการท่องเที่ยว เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตเมืองที่มีลักษณะเป็นย่านการค้า และเป็นเขตที่มีความโดดเด่นในเรื่องความเก่าแก่ มีเอกลักษณ์ และคุณค่า เนื่องมาจากเป็นย่านที่ชาวจีนเข้ามาอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยโบราณ

วิถีชีวิตของชนชาวจีนได้สร้างเสน่ห์ของเมืองที่แตกต่างจากที่อื่นๆ จนต่อมาในภายหลังจึงถูกเรียกว่า ย่านไชน่าทาวน์

รูปแบบการท่องเที่ยวในสัมพันธวงศ์นั้น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นส่วนใหญ่ เพราะการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์นั้น ส่วนใหญ่มาจากการที่สัมพันธวงศ์มีความแตกต่างจากย่านอื่นๆ มีสินค้าและจุดเด่นที่ย่านอื่นนั้นไม่มี เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจะได้สัมผัสกับวัฒนธรรมและประเพณีของชาวจีน ซึ่งถ่ายทอดสืบมาตั้งแต่รุ่นอดีตถึงรุ่นปัจจุบัน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามานั้น เป็นเพราะว่าสัมพันธวงศ์เป็นย่านไชน่าทาวน์ของเมืองไทย

การเข้ามาเที่ยวที่สัมพันธวงศ์ทำให้ได้สัมผัสกับวัฒนธรรม รูปแบบการใช้ชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ขนบธรรมเนียมประเพณี ดังนั้น เมื่อเข้ามาเที่ยวภายในสัมพันธวงศ์แล้วจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่มีคุณค่าเหล่านี้ด้วย รูปแบบการท่องเที่ยวอื่นที่มีในสัมพันธวงศ์ อย่างเช่น รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ (Recreation Tourism) และการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและสัมมนา (Convention Tourism) ก็มีอยู่บ้าง เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่นิยมเข้ามาพักผ่อนภายในพื้นที่สัมพันธวงศ์ มีจำนวนไม่น้อยรวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเพื่อสัมมนาและท่องเที่ยวควบคู่กันไปด้วย

ในส่วนของนักท่องเที่ยวนั้น เขตสัมพันธวงศ์มีแนวโน้มที่จะนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นในอนาคตเนื่องจากในหลายปีที่ผ่านมา จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นทุกปี โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่นิยมเที่ยวภายในเมืองไทยมากขึ้น เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา และการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย อีกทั้งการท่องเที่ยวในเขตเมืองยังทำได้สะดวกสบาย เดินทางเข้าถึงได้สะดวกๆ ไม่เสียเวลา เหมาะสำหรับยุคสมัยที่มีความรีบเร่งและแข่งขันกับเวลาเช่นในปัจจุบัน

การเดินทางเข้าสู่พื้นที่สัมพันธวงศ์ก็เข้ามาได้หลายทาง ทั้งทางบกและทางน้ำ อีกทั้งภายในพื้นที่ยังสามารถเชื่อมโยงถึงกันระหว่างย่านการค้าต่างๆ โดยการเดินเท้า ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกในการท่องเที่ยวย่านต่างๆ ไม่จำเป็นต้องเสียเวลาอยู่ในย่านใดย่านหนึ่งโดยใช้เวลาทั้งวัน นอกจากย่านการค้าต่างๆ แล้ว แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่างๆ ก็เป็นปัจจัยในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เช่นเดียวกัน เช่น ชุมประตู่เฉลิมพระเกียรติฯ วัดไทยและวัดจีนต่างๆ ฯลฯ เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์นั้น สามารถแบ่งได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นย่านการค้า และแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นย่านการค้า ได้แก่ ย่านเยาวราช ย่านสำเพ็ง ย่านคลองถม ย่านสะพานหัน ฯลฯ เป็นต้น ส่วนย่านท่องเที่ยวที่

แสดงออกถึงวัฒนธรรมของพื้นที่ได้แก่ ชุมประตูลิขิตพระเกียรติฯ วัดและศาสนสถานต่างๆ ที่มีสถาปัตยกรรมที่สวยงาม

สำหรับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวภายในบริเวณย่านต่างๆ ของเขต เช่น สถานที่พักผ่อน ภัตตาคาร ร้านอาหาร เป็นต้น แต่เขตสัมพันธวงศ์ซึ่งมีสภาพเป็นย่านการค้า และมีพื้นที่ขนาดเล็ก ทำให้มีปัญหาในด้านที่จอดรถสำหรับคนที่นำรถส่วนตัวเข้ามาในพื้นที่ และยังส่งผลทำให้เกิดสภาพจราจรติดขัดในพื้นที่อีกด้วย

ถึงแม้ว่าสัมพันธวงศ์จะมีสถานที่ท่องเที่ยวรวมทั้งย่านการค้าที่มีชื่อเสียงมากมาย แต่การจัดการให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์นั้น ยังไม่เพียงพอกับความต้องการและจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น อีกทั้งยังไม่เป็นที่สังเกตหรือเห็นได้ชัดเจนสำหรับนักท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติมีปัญหาในการไปยังที่ต่างๆ ภายในเขต ต้องสอบถามกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งทำให้มีปัญหาการสื่อสารตามมา เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ นอกจากนี้ ในด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว แม้ว่าจะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในย่านจากหน่วยงานต่างๆ แต่ภายในพื้นที่ยังคงไม่พอเพียงที่จะสื่อให้นักท่องเที่ยวรวมทั้งประชาชนในพื้นที่เข้าใจสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ อย่างชัดเจน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

เอกลักษณ์ชุมชนและความสัมพันธ์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว

5.1 เอกลักษณ์ชุมชนสัมพันธ์

สัมพันธ์เป็นเขตที่มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นที่สุดเขตหนึ่งของกรุงเทพมหานคร จากบทที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่มีสาเหตุมาจากลักษณะเฉพาะดังกล่าว และจากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ชุมชนในบทที่ 2 เกี่ยวกับองค์ประกอบของเมืองที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ ทำให้สามารถแบ่งเอกลักษณ์ของเมืองเพื่อทำการวิเคราะห์เป็นประเภทใหญ่ๆ 3 ประเภท คือ เอกลักษณ์ทางด้านกายภาพ เอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยจากการสำรวจโดยผู้วิจัยเอง และจากการใช้แบบสอบถาม ได้ผลการศึกษาว่า เอกลักษณ์ชุมชนของเขตสัมพันธ์มีดังนี้

5.1.1 เอกลักษณ์ทางด้านกายภาพ

จัดว่าเป็นปัจจัยที่รองรับกิจกรรมในการดำรงชีวิตของพลเมือง และเป็นเอกลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในพื้นที่ สามารถสังเกตเห็นได้ตั้งแต่เข้ามาในพื้นที่ ซึ่งลักษณะเฉพาะทางกายภาพของแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกันไป โดยเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพของเขตสัมพันธ์นั้น มีดังนี้

1. ลักษณะอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

เขตสัมพันธ์เป็นเขตชุมชนชาวจีนโบราณ ที่มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยมาเป็นเวลานานแล้ว แต่เดิมนั้นพื้นที่เขตสัมพันธ์สามารถเดินทางเข้ามาได้ทั้งทางบกและทางน้ำ จึงทำให้เกิดการติดต่อซื้อขายกันจนเป็นย่านการค้าหลักในสมัยนั้น สิ่งที่ทำให้สัมพันธ์ ซึ่งประกอบไปด้วย ย่านเยาวราช ย่านลำเพ็ญ ย่านคลองถม ฯลฯ เป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งการค้าขนาดใหญ่ของประเทศไทย สิ่งหนึ่งที่เป็นตัวแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างจากย่านอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด คือ ลักษณะทางกายภาพของย่านสัมพันธ์ โดยเฉพาะอาคารและสิ่งก่อสร้างของเขตสัมพันธ์มีความโดดเด่น แตกต่างจากย่านอื่นๆ ของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นแหล่งที่คนจีนอาศัยอยู่มากที่สุด จึงทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมมีความเป็นเอกลักษณ์ของย่าน

รูปแบบสถาปัตยกรรมของสัมพันธ์ มีลักษณะเป็นอาคารตึกแถว ที่มีความสูงตั้งแต่ 2 ชั้นขึ้นไป เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ (CBD) การใช้ที่ดินจึงจำเป็นต้อง

ใช้อย่างคุ้มค่าที่สุด ประชาชนในเขตสัมพันธวงศ์จึงนิยมที่จะปลูกสร้างอาคารสูงเพื่อที่จะได้มีพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น ทั้งการค้าขายและพักอาศัย หรือทั้งสองประเภท

อาคารส่วนใหญ่มีสภาพปานกลางถึงดี เนื่องจากอาคารเพื่อการค้าส่วนใหญ่ มักจะมีการซ่อมแซมบูรณะ ให้มีสภาพดีอยู่เสมอ เพื่อดึงดูดลูกค้าให้เข้ามาใช้บริการ แต่ยังคงมีอาคารเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เหลืออยู่อีกจำนวนมาก แบ่งออกเป็น อาคารปลูกสร้างทางด้านศาสนา อาคารปลูกสร้างทางสาธารณะ และอาคารปลูกสร้างของเอกชน

ก. อาคารปลูกสร้างทางศาสนา

ภายในเขตสัมพันธวงศ์ประกอบไปด้วยอาคารที่มีคุณค่าทางศาสนา แบ่งออกเป็น วัดไทยจำนวน 12 วัด ศาลเจ้าจีน 22 แห่ง โบสถ์ 1 แห่ง และมัสยิด 1 แห่ง ดังนี้

- วัดไทยนิกายธรรมยุต 2 วัด ได้แก่ วัดกันมาตุยาราม และวัดสัมพันธวงศ์
- วัดไทยนิกายมหานิกาย 5 วัด ได้แก่ วัดจักรวรรดิราชาวาส วัดชัยชนะสงคราม หรือวัดตึก วัดไตรมิตรวิทยาราม วัดบพิตรพิมุข และวัดปทุมคงคา
- วัดไทยนิกายอัมมันิกาย 5 วัด ได้แก่ วัดกุศลสมาคร วัดชัยภูมิการาม วัดมงคลสมาคม วัดโลกานุเคราะห์ และวัดอุภัยราชบำรุง
- ศาลเจ้าจีน 22 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ย ศาลเจ้าแม่พระคู่ ศาลเจ้ากวนอู ฯลฯ
- โบสถ์ 1 แห่ง ได้แก่ โบสถ์กัลหวาร
- มัสยิด 1 แห่ง ได้แก่ มัสยิดยี่ตุลอิสลาม หรือ หลวงโกษาอิศหาก

ภาพที่ 5-1 ศาลเจ้าจีนในเขตสัมพันธวงศ์

ข. อาคารปลูกสร้างสาธารณะ

อาคารสาธารณะ ส่วนใหญ่จะเป็นอาคารประเภทโรงเรียน ที่จัดว่าเก่าแก่และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ได้แก่

- โรงเรียนวัดไตรมิตร

- โรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์
- โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข
- โรงเรียนวัดชัยชนะสงคราม
- โรงเรียนวัดปทุมคงคา
- โรงเรียนผยอง

นอกจากนี้ ยังมีอาคารโรงพยาบาลที่มีความเก่าแก่ มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์อย่าง
โรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ ซึ่งเป็นศูนย์สาธารณสุขของรัฐเพียงแห่งเดียวในพื้นที่เขตนี้

ภาพที่ 5-2 โรงเรียนผยอง

ค. อาคารปลูกสร้างของเอกชน

เป็นอาคารส่วนใหญ่ทั่วไป ที่ตั้งกระจายอยู่ภายในพื้นที่ มีคุณค่าและเอกลักษณ์
แตกต่างจากเขตอื่นๆ คือ มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบจีน โดยส่วนใหญ่จะเป็นตึกแถวสองชั้น ไม้
ผสมปูน เนื่องจากสมัยก่อนนั้นจะเป็นตึกแถวไม้ทั้งหมด ต่อมาภายหลังจึงมีการซ่อมแซมบูรณะให้
แข็งแรงขึ้น

ภาพที่ 5-3 อาคารเอกชนต่างๆในเขตสัมพันธวงศ์

2. ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของเมือง

ลักษณะที่ปรากฏให้เห็นทางกายภาพ (Physical Appearance) ของสัมพันธวงศ์ เป็นสภาพของชุมชนเมืองเก่า มีแนวแม่น้ำเจ้าพระยาขนานทางด้านทิศใต้ และอีกสามด้านจรดกับเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตพระนคร และเขตบางรัก สัมพันธวงศ์มีความหนาแน่นของอาคารมาก ไม่ค่อยมีที่เว้นว่างเนื่องจากเป็นเขตย่านการค้า ดังนั้นการจราจรจะติดขัดเหมือนเช่นย่านการค้าอื่นๆทั่วไป การเข้ามาสู่เขตสัมพันธวงศ์โดยส่วนใหญ่นิยมเดินทางโดยบก หรือ ทางรถยนต์ ในขณะที่การเดินทางทางน้ำจะสามารถเข้ามาได้ทางแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นทางเลือกทางหนึ่งในเวลาที่มีการจราจรทางบกติดขัด

สัมพันธวงศ์มีเอกลักษณ์ คือเป็น “ไชน่าทาวน์ของเมืองไทย” สภาพแวดล้อมมีบรรยากาศแบบจีนเหมือนไชน่าทาวน์ของประเทศต่างๆ แต่สัมพันธวงศ์จัดว่าเป็นไชน่าทาวน์ที่มีความแตกต่างจากที่อื่นทางด้านขนาด (Size) กล่าวคือ เป็นไชน่าทาวน์ที่มีขนาดใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่กว้าง โดยเฉพาะย่านเยาวราชที่มีจุดหมายตา (Landmark) คือ ป้ายโฆษณาร้านคำริมสองฝั่งทางมีลักษณะเป็นป้ายไฟ โดยเฉพาะเวลากลางคืนจะเห็นได้เด่นชัด เป็นลักษณะเด่นของย่าน เมื่อพบเห็นจะทราบได้ทันทีว่าเป็นที่ใด

และหากพิจารณาลักษณะของตัวย่านจะพบว่า สัมพันธวงศ์เป็นย่านที่วางตัวเป็นแนวยาว และเชื่อมถึงกันได้กับย่านการค้าทั้งหลาย ทำให้เดินเที่ยวได้ง่ายและสะดวก ไม่วกวน สร้างความสะดวกให้แก่ลูกค้าได้อย่างมาก

ภาพที่ 5-4 ป้ายสองฝั่งทางถนนเยาวราช

3. การเข้าถึงพื้นที่

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สาเหตุหนึ่งที่ชาวจีนโพ้นทะเลเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานภายในเขตสัมพันธวงศ์นี้ เพราะว่าเขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่เข้าถึงได้ง่าย ทั้งจากทางน้ำและทางบก โดยเส้นทางทางน้ำนั้น สามารถเข้าถึงได้ด้วยการโดยสารเรือมาทางแม่น้ำเจ้าพระยา เทียบที่ท่าเทียบเรือราชวงศ์ ในขณะที่การขนถ่ายสินค้าทางน้ำนั้นสัมพันธวงศ์ยังมีท่าเทียบเรืออีก 6 แห่งที่ใช้ในการขนถ่ายสินค้าโดยเฉพาะ ส่วนการเดินทางทางบกสัมพันธวงศ์เป็นย่านที่เข้าถึงได้ด้วยถนนสายสำคัญหลายสาย โดยเฉพาะ 5 สายสำคัญ ได้แก่ ถนนเยาวราช ถนนเจริญกรุง ถนนจักรวรรดิ ถนนราชวงศ์ และถนนทรงวาด รวมทั้งตั้งอยู่ในเขตเมืองที่เข้าถึงได้ง่าย ดังนั้นสัมพันธวงศ์จึงเป็นย่านที่เข้าถึงได้ง่าย นอกจากนี้ภายในพื้นที่ยังมีถนนสายรอง ตรอกซอย และเส้นทางเดินเท้าอีกมากมาย สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะใช้เดินภายในพื้นที่ เพื่อไปสู่ย่านต่างๆของเขตสัมพันธวงศ์ได้อย่างสะดวก เขตสัมพันธวงศ์จึงเป็นเขตที่มีคนนิยมเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมากในแต่ละวันอันเนื่องมาจากความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่นั่นเอง

สรุปได้ว่า องค์ประกอบต่างๆของเมือง เช่น ลักษณะอาคารและปลูกสร้าง ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของเมือง และการเข้าถึงพื้นที่ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของเมืองขึ้น ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าว นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ตั้งแต่เข้ามาในพื้นที่ และเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นต่อไป

5.1.2 เอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตย่านการค้าที่มีชื่อเสียง และมีความสำคัญสำหรับเศรษฐกิจของประเทศมาตลอดตั้งแต่ในอดีต ซึ่งเอกลักษณ์ทางด้านเศรษฐกิจของเขตสัมพันธวงศ์ มีดังนี้

1. กิจกรรมการค้า

กิจกรรมหลักของสัมพันธวงศ์ คือ กิจกรรมทางด้านการค้า เนื่องจากสัมพันธวงศ์ประกอบไปด้วยย่านการค้าต่างๆที่มีชื่อเสียงมากมาย เช่น ย่านเยาวราช ย่านสำเพ็ง ย่านคลองถม ย่านสะพานหัน ฯลฯ และจากกิจกรรมการค้าที่เกิดขึ้นนี้ ได้เป็นตัวกำหนดเศรษฐกิจของเขตทั้งหมด กล่าวคือ สัมพันธวงศ์เป็นพื้นที่ศูนย์กลางที่รวมย่านการค้าสำคัญไว้มากที่สุด ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ แสดงออกมาซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของย่าน

ภายในแต่ละย่านจะมีกิจกรรมการค้ากระจุกตัวอยู่จำนวนมาก และสินค้าของแต่ละย่านจะมีลักษณะแตกต่างกันไป เช่น ย่านเยาวราชมีการค้าทองคำรูปพรรณ ย่านค้าอาหารที่มีชื่อเสียง ย่านสำเพ็งมีสินค้าประเภทเสื้อผ้าสำเร็จรูปและอุปกรณ์ตัดเย็บ ย่านคลองถมเป็นแหล่งค้าสินค้ามือสองราคาถูก ะไหล่และอุปกรณ์ไฟฟ้า ย่านเซียงกงเป็นย่านขายอะไหล่ เครื่องจักร และวัสดุ

อุปกรณ์ทางการช่างต่างๆ ย่านทองวาดจะเป็นย่านโกดังสินค้า และค้าส่งสินค้าทางการเกษตร และย่านสะพานหันจะเป็นย่านที่ขายสินค้าพวกกีฬาก็ี้อุปเป็นส่วนใหญ่ ย่านสี่แยกวัดตึกเป็นย่านขายสินค้าก่อสร้าง และย่านเวียงนครเกษมเป็นย่านขายเฟอร์นิเจอร์และเครื่องประดับของตกแต่ง เป็นต้น

จะเห็นว่าเมื่อเข้ามาในเขตสัมพันธวงศ์ จะมีย่านต่างๆที่มีสินค้าหลากหลายให้เลือกซื้อได้ตามความพอใจ ผู้ซื้อจะสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ตรงกับความต้องการ สามารถเปรียบเทียบคุณภาพและราคาสินค้าได้ก่อนที่จะตกลงซื้อขาย ทำให้ระบบการซื้อขายเป็นไปอย่างคล่องตัว ย่านการค้าต่างๆของเขตสัมพันธวงศ์ จึงเป็นย่านที่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านการค้าให้กับบุคคลต่างๆได้ทุกเพศทุกวัย และทุกกลุ่มเป้าหมาย กล่าวได้ว่า กิจกรรมการค้าของย่านเป็นสิ่งที่สร้างเอกลักษณ์และบทบาทที่สำคัญให้กับเขตสัมพันธวงศ์ได้ตลอดมา

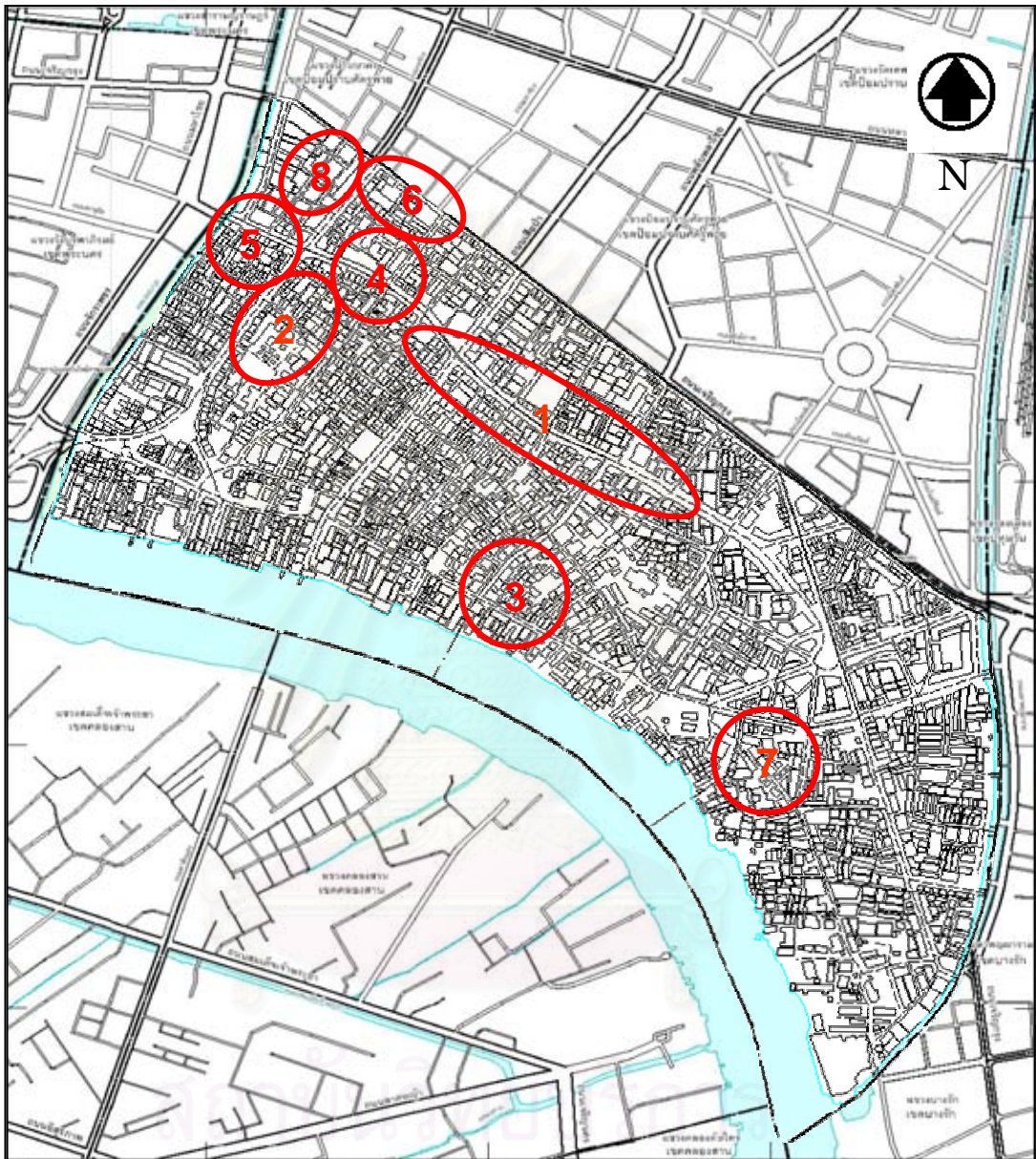

ภาพที่ 5-5 ย่านการค้าเวียงนครเกษม

ภาพที่ 5-6 ย่านการค้าสี่แยก

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 5-1 แสดงย่านการค้าที่สำคัญของเขตสัมพันธวงศ์

หมายเลข

1. ย่านเยาวราช	5. ย่านสะพานหัน
2. ย่านสำเพ็ง	6. ย่านเวียงนครเขมขม
3. ย่านทรงวาด	7. ย่านเชียงกง
4. ย่านคลองถม	8. ย่านสี่แยกวัดตึก

นายวรชัย ไจจนพรทิพย์

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

NT

ที่มา : จากการสำรวจ

2. รูปแบบการค้า

นอกจากกิจกรรมการค้าแล้ว รูปแบบการค้าก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของสัมพันธวงศ์มาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะรูปแบบการค้าส่งซึ่งเป็นรูปแบบการค้าหลักที่ดึงดูดให้คนเข้ามาเที่ยวที่ย่านเป็นจำนวนมาก จนกล่าวได้ว่า เขตสัมพันธวงศ์เป็นแหล่งการค้าส่งที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ดังนั้น สินค้าต่างๆในสัมพันธวงศ์จึงมีเป็นจำนวนมากและราคาถูก

ลักษณะการค้าส่งของสัมพันธวงศ์นั้น มีทั้งที่เป็นร้านค้าในตัวอาคารหรือห้องแถว และที่เป็นพวกหาบเร่แผงลอย แต่ที่ถือว่าโดดเด่นที่สุดนั้น คือ ร้านค้าจำพวกหาบเร่และแผงลอยต่างๆ โดยเฉพาะย่านคลองถม สำเพ็ง เยาวราช ร้านแผงลอยมีจำนวนมาก เนื่องจากเป็นย่านการค้าที่ราคาที่ดินค่อนข้างสูง การใช้พื้นที่ทำกิจกรรมการค้าต่างๆ จำเป็นต้องใช้อย่างคุ้มค่าที่สุด โดยแผงลอยทั้งที่เป็นรถเข็น แบบตั้งโต๊ะ จะเห็นได้ตามทางเดินเท้าทั้งสองฝั่งของถนนต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงวันหยุด และเทศกาลต่างๆ ประชากรทั้งนอกและในพื้นที่จะมาเดินเลือกซื้อสินค้าต่างๆได้โดยตรง เข้าถึงได้ง่าย ทำให้ผู้ซื้อมีความสะดวกในการเลือกซื้อสินค้า สัมพันธวงศ์จึงเป็นย่านที่คนนิยมเข้ามาซื้อสินค้า โดยเฉพาะผู้ค้าปลีกที่เป็นพ่อค้าคนกลางที่นำไปขายต่ออีกทอดหนึ่ง ซึ่งลักษณะรูปแบบการค้าและพฤติกรรมผู้ซื้อเช่นนี้ เป็นสิ่งที่สร้างเอกลักษณ์ให้แก่ย่านการค้าสัมพันธวงศ์มาโดยตลอด

ภาพที่ 5-7 การค้าส่งในเขตสัมพันธวงศ์

ในด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งกิจกรรมทางการค้าต่างๆ และรูปแบบการค้าส่ง ล้วนแต่เป็นจุดเด่นของย่านการค้าต่างๆของสัมพันธวงศ์มาโดยตลอด และเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่

5.1.3 เอกลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีจุดเด่นที่สุดทางด้านวัฒนธรรมและด้านสังคม กล่าวคือ เป็นย่านที่อยู่อาศัยของคนจีน ซึ่งคนจีนอุปนิสัย ประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนไทย ก่อให้เกิดลักษณะขึ้นในที่สุด เอกลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของสัมพันธวงศ์ มีดังนี้

1. วิถีชีวิตชาวจีน

สัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีประชากรชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่ที่มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน จากนิสัยของชาวจีนที่ชอบการค้าขายและมีความขยันขันแข็ง การดำเนินกิจการในย่านนี้ก็ให้ผลกำไรที่ดี ทำให้กิจการการค้าดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และเมื่อประกอบกิจการอยู่ในย่านนี้มาเป็นเวลานานจึงทำให้ชาวจีนกลุ่มนี้มีความผูกพันกับย่านรวมทั้งคนที่อาศัยอยู่ในย่าน ซึ่งมีวัฒนธรรมและเชื้อชาติเดียวกัน ดังนั้น จึงทำให้เกิดความยึดติดกับพื้นที่ซึ่งอาศัยอยู่และผูกพัน กลุ่มชาวจีนนี้รวมถึงวิถีชีวิตของชาวจีน จึงถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของสัมพันธวงศ์ที่มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยโบราณ

ภาพที่ 5-8 ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตสัมพันธวงศ์

2. ประเพณีและวัฒนธรรม

สัมพันธวงศ์ในปัจจุบันนอกจากชนชาวจีนแล้วยังมีคนไทย และคนต่างด้าวจากแหล่งอื่นที่มาทำงานในพื้นที่ จึงมีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่อย่างมากมาย แบ่งเป็นประเภทได้ทั้งกลุ่มทางเชื้อชาติ ศาสนา และกลุ่มทางด้านการค้า นอกจากนี้ชาวจีนในอดีตได้นำวัฒนธรรมจีนเข้ามาเผยแพร่ในย่านนี้ในหลายด้าน นอกเหนือไปจากการดำรงชีวิตอยู่แบบชาวจีนแล้ว สิ่งที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน คือ การจัดตั้งสมาคมต่างๆ เช่น สมาคมสหพ่อค้าผ้า สมาคมเครื่องเขียนและเครื่องใช้สำนักงานไทย ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของพ่อค้าชาวจีนที่ประกอบธุรกิจ

การค้าทางด้านนี้ การผสมผสานทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีความกลมกลืน และปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยได้อย่างเหมาะสม เป็นเสน่ห์ที่ผู้มาเยือน โดยเฉพาะชาวต่างชาตินิยมเข้ามาสัมผัสเสมอมา

ภาพที่ 5-9 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายในสัมพันธวงศ์

3. งานเทศกาลต่างๆ

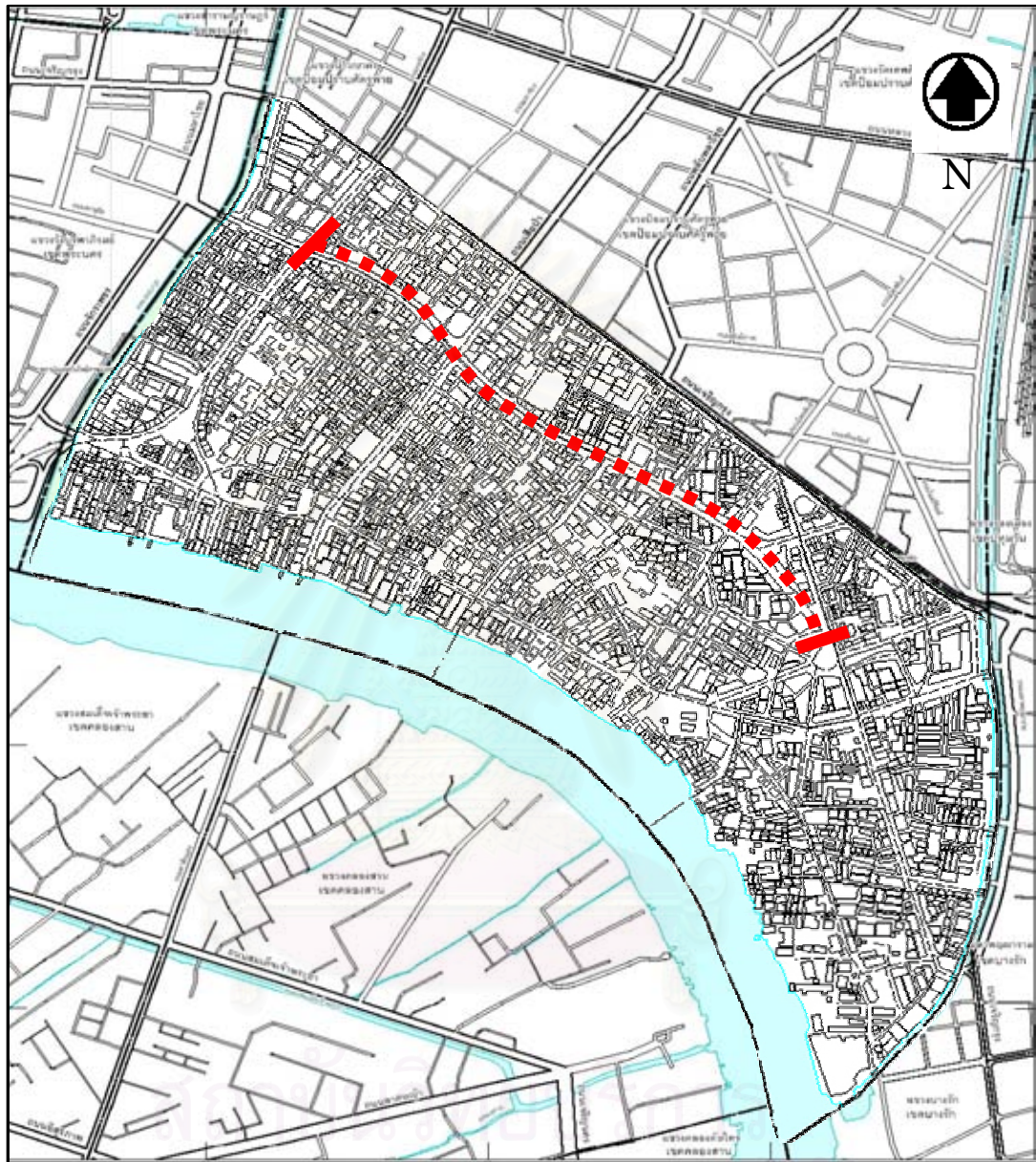
เทศกาลที่สำคัญๆในเขตสัมพันธวงศ์ ได้แก่ เทศกาลตรุษจีน และเทศกาลสารทจีน ซึ่งเป็นเทศกาลที่คนจีนทั้งหลายนำเข้ามาปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ในช่วงหลังเมื่อถึงช่วงเทศกาล จะมีการจัดงานฉลองขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ และประชาชนจำนวนมากจากทุกสารทิศทั้งในแถบพื้นที่ที่จะเดินทางเข้ามาเที่ยวชม และสัมผัสบรรยากาศของเทศกาล เช่น การจัดงานเทศกาลตรุษจีนโดยทางกรุงเทพมหานคร มีการนำจุดเด่นของย่านมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น การทำกระทงปลาในหม้อขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นการนำเอาอาหารจีนซึ่งเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของย่านเยาวราช ที่ขึ้นชื่อทางด้านย่านการค้าอาหาร มาเป็นจุดดึงดูดให้คนเข้ามาในงาน นอกจากนี้ ในช่วงเวลาเทศกาลชาวไทยเชื้อสายจีนทั้งหลายจะเข้ามาในย่านเยาวราช ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายอาหาร รวมถึงของใช้สำหรับไหว้เจ้าและประกอบพิธีตามความเชื่อของชาวจีน ซึ่งย่านเยาวราชเป็นแหล่งจำหน่ายที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

ภาพที่ 5-10 เทศกาลตรุษจีนภายในถนนเยาวราช

เอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของสัมพันธวงศ์ ทั้งวิถีชีวิตชาวจีน ประเพณีวัฒนธรรม และงานเทศกาลต่างๆ ล้วนเป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข และเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเช่นเดียวกับเอกลักษณ์ทั้งสองด้านที่กล่าวมาข้างต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 5-2 แสดงขอบเขตงานเทศกาลตรุษจีนเยาวราช

สัญลักษณ์

ขอบเขตงานเทศกาล

นายวรชัย ไรจนพรทิพย์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

ที่มา : จากการสำรวจ

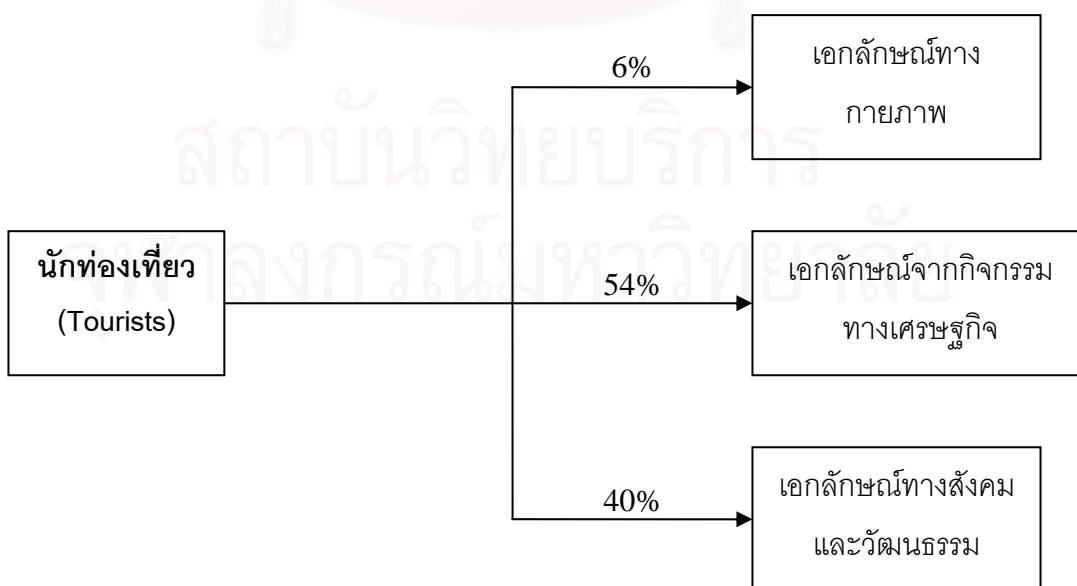
5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากเอกลักษณ์ด้านต่างๆของเขตสัมพันธวงศ์ที่กล่าวมาในหัวข้อข้างต้น เมื่อพิจารณาจากแบบสอบถาม สาเหตุที่นักท่องเที่ยว 100 คน เลือกเข้ามาเที่ยวในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์นั้น แบ่งออกเป็น

- เพราะมีสินค้าให้เลือกซื้อมากมาย (32%)
- มีเอกลักษณ์ชุมชนและวิถีชีวิตที่น่าสนใจ (28%)
- มีสินค้าราคาถูกให้เลือกซื้อ (17%)
- มาไหว้พระ เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (12%)
- มาเที่ยวเป็นประจำ / มาเพราะความเคยชิน (สะดวก) (6%)
- มาชิมอาหารที่มีชื่อเสียง (5%)

ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า สาเหตุให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในสัมพันธวงศ์สามารถแบ่งออกเป็นสัดส่วนตามเอกลักษณ์ด้านต่างๆ ดังนี้

- เอกลักษณ์ทางด้านกายภาพ นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเพราะ มาเที่ยวเป็นประจำ เนื่องด้วยความเคยชิน และสะดวกเข้าถึงง่าย รวมทั้งหมด 6%
- เอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเพราะ มีสินค้าให้เลือกซื้อมากมาย สินค้ามีราคาถูก และมาชิมอาหารที่มีชื่อเสียง รวมทั้งหมด 54%
- เอกลักษณ์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเพราะ มีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ มาไหว้พระและเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ รวมทั้งหมด 40%

ภาพที่ 5-11 สัดส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวจำแนกตามเอกลักษณ์ชุมชน

จะเห็นได้ว่าสาเหตุที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว เพราะเอกลักษณ์ทางด้านกิจกรรมทางการค้ามากที่สุด รองลงมาคือ เอกลักษณ์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า เขตสัมพันธวงศ์มีเอกลักษณ์ชุมชนที่สำคัญที่สุด คือ เป็นเมืองที่มีกิจกรรมทางการค้าที่น่าสนใจ กล่าวคือ เป็นแหล่งรวมย่านการค้า ที่มีกิจกรรมการค้าคึกคักและหลากหลาย รวมทั้งสินค้ามีราคาถูกลง เนื่องจากเป็นย่านการค้าส่ง นักท่องเที่ยวจึงมีความนิยมเข้ามาท่องเที่ยวเลือกซื้อสินค้า ชิมย่านอาหารในพื้นที่ นอกจากนี้ สัมพันธวงศ์ยังมีวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ด้วยเช่นกัน นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเข้ามาสัมผัสกับบรรยากาศ และวิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมของเขตสัมพันธวงศ์ ความเชื่อต่างๆ ฯลฯ ในขณะที่เอกลักษณ์ทางด้านกายภาพมีอิทธิพลต่อการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวน้อยที่สุด

จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ยังสามารถแจกแจงออกเป็นข้อได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์ ในด้านต่างๆ ดังนี้

5.2.1 ด้านกายภาพ

1. สภาพที่ตั้งที่เอื้ออำนวยสะดวกต่อการท่องเที่ยว

สัมพันธวงศ์อยู่ในพื้นที่ใจกลางเมือง เป็นพื้นที่เขตชั้นในต่อเนื่องจากเขตอนุรักษเมืองเก่า เกาะรัตนโกสินทร์ และมีย่านการค้าเก่าแก่ตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น เยาวราช คลองถม สำเพ็ง เวิ้งนาครเกษม ฯลฯ เป็นต้น การที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางการค้าทำให้มีปัจจัยต่างๆ เอื้ออำนวยให้เข้ามาสู่พื้นที่ได้ง่าย เพื่อความสะดวกในการค้าขาย ซึ่งปัจจัยนี้เป็นสิ่งหนึ่งที่สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในเขตสัมพันธวงศ์ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา

2. ลักษณะสถาปัตยกรรมที่สวยงามในยุคสมัยที่ต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน

สัมพันธวงศ์เป็นเขตที่ชนชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ ดังนั้น ลักษณะทางกายภาพ โดยเฉพาะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจะมีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากที่อื่น ตัวอาคารส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมแบบจีน ซึ่งมีความเก่าแก่และมีกลิ่นอายที่แสดงให้เห็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า เมื่อเข้ามาในเขตสัมพันธวงศ์สิ่งหนึ่งที่พบเห็นได้ชัด คือ กลุ่มอาคารที่ยังคงมีสถาปัตยกรรมแบบสมัยเก่าอยู่ ถึงแม้ว่าปัจจุบันบางส่วนจะมีการบูรณะ ซ่อมแซม พื้นฟูให้มีสภาพดีขึ้น แต่ก็มีส่วนที่ยังคงลักษณะเดิมอยู่เช่นกัน นอกจากสถาปัตยกรรมแบบเก่าแล้ว สิ่งก่อสร้างที่เป็นศาสนสถาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาที่มีความสวยงาม ศาลเจ้าต่างๆ มีสถาปัตยกรรมแบบจีนที่เป็นเอกลักษณ์ของย่านและมีความสำคัญควบคู่กับเขตสัมพันธวงศ์มาโดยตลอดจัดเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยเชื้อสายจีนไม่เฉพาะที่อาศัยในสัมพันธวงศ์เท่านั้น มาจนถึงสิ่งก่อสร้างใหม่ เช่น ชุมประตู่เฉลิม

พระเกียรติฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในเขตสัมพันธวงศ์ได้เช่นเดียวกัน จะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมและสักการบูชาในแต่ละปีที่มีจำนวนมาก

3. สภาพแวดล้อมของย่านที่ดึงดูดและเชื่อมต่อกัน

สัมพันธวงศ์มีย่านต่างๆที่สำคัญมากมาย ซึ่งย่านการค้าแต่ละแห่งจะตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดการเกาะกลุ่มการค้ามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นจุดเด่นและข้อได้เปรียบของย่าน เนื่องจากย่านแต่ละย่านจะก่อให้เกิดการสนับสนุนดึงดูดซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้คนเข้ามาสู่สัมพันธวงศ์เป็นจำนวนมาก เช่น เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการซื้อสินค้าหลายชนิด เมื่อเข้ามายังสัมพันธวงศ์ ทำให้สามารถเลือกซื้อสินค้าที่ต้องการได้จากย่านต่างๆที่สามารถเดินทางถึงกันได้สะดวก เป็นต้น และหากพิจารณาจากลักษณะของตัวย่านจะพบว่าสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่ค่อนข้างเล็กสามารถเดินทางถึงกันได้ระหว่างย่านต่างๆภายในพื้นที่ และมีลักษณะยาว โดยมีถนนหลักอย่างเยาวราชพาดผ่านกลางเขต ทำให้ง่ายแก่การเดินทางภายในพื้นที่ ทั้งทางรถยนต์และเดินเท้า สร้างความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมที่เป็นบรรยากาศของย่านการค้า ช่วยสร้างความคึกคัก และสนุกสนานให้แก่ผู้มาเยือน กล่าวได้ว่า เป็นเพราะย่านต่างๆมีสิ่งที่น่าสนใจมาก ผู้คนจึงได้เข้ามาในพื้นที่มากมาย ความคึกคักของย่านต่างๆในสัมพันธวงศ์ช่วยกระตุ้นและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้อยากเข้ามาสัมผัสบรรยากาศด้วยตนเอง ยกตัวอย่างเช่น จากงานเทศกาลตรุษจีนที่จัดขึ้นทุกปี แม้ว่าจำนวนคนจะมากมายจนแทบไม่มีที่เดิน แต่ก็ยังมีผู้เข้ามาเยือนตลอด และเพิ่มมากขึ้นทุกปี

5.2.2 ด้านเศรษฐกิจ

1. ความหลากหลายของย่านการค้าในพื้นที่

จากอดีตที่ผ่านมาทำให้ทราบว่า สัมพันธวงศ์เป็นย่านการค้ามาตั้งแต่อดีตแล้ว กิจกรรมการค้าจะแบ่งออกไปตามย่านต่างๆ ซึ่งจะโดดเด่นและมีเอกลักษณ์แตกต่างกันไปตามแต่ละย่าน ความหลากหลายของกิจกรรมการค้าเป็นจุดดึงดูดสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว

เนื่องจากสัมพันธวงศ์มีสินค้าให้เลือกซื้อมากมายหลายประเภท และสะดวกในการจะเดินเลือกซื้อ เนื่องจากประเภทของสินค้าจะแบ่งออกตามย่านต่างๆอย่างชัดเจน และเข้าถึงสินค้าต่างๆได้ง่าย เพราะสามารถเดินเลือกซื้อได้อย่างใกล้ชิด สามารถต่อรองราคาได้ ทำให้ผู้ซื้อสามารถพิจารณาและเลือกซื้อสิ่งที่ต้องการได้สะดวกและคุ้มค่า เป็นสาเหตุให้ผู้คนนิยมเข้ามาซื้อสินค้าภายในเขตสัมพันธวงศ์ ย่านการค้าต่างๆของสัมพันธวงศ์จึงมีชื่อเสียงและมีความโดดเด่นที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากในแต่ละปี

2. เป็นย่านการค้าส่งราคาถูก

นอกจากมีย่านการค้าอันหลากหลายแล้ว รูปแบบการค้าก็ถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของสัมพันธวงศ์เช่นเดียวกัน รูปแบบการค้าของเขตสัมพันธวงศ์เป็นรูปแบบการค้าส่งเสริมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจุดนี้ถือเป็นจุดเด่นของย่านต่างๆมาเป็นเวลายาวนาน เนื่องจากมีราคาถูกกว่าแหล่งอื่น ทำให้คนนิยมเข้ามาเลือกซื้อสินค้ากันมากมาย โดยเฉพาะพ่อค้าคนกลางที่สามารถซื้อไปขายทำกำไรอีกทอดหนึ่งได้ ดังนั้น จึงมักเห็นผู้คนเข้าไปซื้อสินค้าที่สัมพันธวงศ์ในปริมาณมากในแต่ละครั้ง เนื่องจากทำให้ได้ราคาถูกกว่าซื้อแบบปลีก

5.2.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

1. วิถีชีวิตชุมชนที่โดดเด่น

การที่สัมพันธวงศ์มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และประกอบการค้ามานานทำให้มีความผูกพันกับย่าน ซึ่งสิ่งนี้ทำให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะขึ้น กล่าวคือ ทำให้สัมพันธวงศ์เป็นย่านที่น่าทึ่งสำหรับคนโดยทั่วไป คนจีนในสัมพันธวงศ์และวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นนั้น ในปัจจุบันเราสามารถสัมผัสได้ถ้าเข้ามาภายในเขตสัมพันธวงศ์ ดังนั้น มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ต้องการเข้ามาเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์ เพื่อที่จะสัมผัสกับวิถีชีวิตชุมชนอันโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ดังนั้นรูปแบบและวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนจึงเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์

2. มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม

เขตสัมพันธวงศ์จัดว่าเป็นเขตที่มีความผสมผสานระหว่างคนไทยคนจีน และคนต่างด้าว และมีการผสมผสานกันทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างลงตัว เห็นได้จากวัดและศาลเจ้าที่อยู่รวมกันได้อย่างลงตัว และผู้คนประกอบพิธีกรรมทางศาสนาส่วนร่วมกัน มีการรวมกลุ่มกันทางสังคมเพื่อสนับสนุนช่วยเหลือกัน จัดตั้งเป็นสมาคมต่างๆมากมาย ทำให้สัมพันธวงศ์มีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยน พบปะ ประกอบกิจกรรมของผู้คนต่างๆ มีส่วนผลักดันให้เกิดการเข้ามาสู่พื้นที่ของคนมากมายหลากหลาย

3. กิจกรรมทางสังคมอันหลากหลายในพื้นที่

จากความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของสัมพันธวงศ์ซึ่งมีการพบปะแลกเปลี่ยน ทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มคนต่างๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมทางสังคมมากมายหลากหลายขึ้นภายในพื้นที่ต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้เองที่จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มีความสนใจให้มาเข้าร่วมด้วย กิจกรรมต่างๆในสัมพันธวงศ์มีมากมายหลากหลายและล้วนแต่มีเอกลักษณ์เฉพาะของย่านทั้งสิ้น เช่น กิจกรรมการชิมอาหารภายในย่านอาหารเยาวราช กิจกรรมต่างๆในงานเทศกาลตรุษจีน กิจกรรมในการไหว้เจ้า กิจกรรมในงานขนมไหว้พระจันทร์ กิจกรรมต่างๆในงานวันสารทจีน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ความเป็นอยู่ กิจกรรม สิ่งปลูกสร้าง ความเป็นธรรมชาติ และความจริงใจ ทำให้ไม่เหมือนชนาทาวน์แห่งอื่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนสัมพันธ์ยังคงเป็นปัจจัยสนับสนุนต่อการท่องเที่ยวภายในเขตสัมพันธ์ให้คงอยู่ได้ในปัจจุบันและอนาคต รูปแบบการท่องเที่ยวในเขตสัมพันธ์เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เกิดขึ้นจากลักษณะทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งเศรษฐกิจของย่าน ที่มีลักษณะโดดเด่น มีคุณค่า และเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากที่อื่นอย่างชัดเจน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวล้วนแต่เข้ามาเพื่อสัมผัสบรรยากาศและวิถีชีวิตของชาวบ้าน รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆที่มีในพื้นที่ที่มีมากมายหลากหลาย และล้วนแต่น่าสนใจทั้งสิ้น

แต่ด้วยสภาพปัญหาต่างๆของพื้นที่ในปัจจุบัน และที่จะเกิดจากการท่องเที่ยวในอนาคต อาจจะมีผลกระทบต่อเอกลักษณ์ของชุมชน ที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการท่องเที่ยวดังกล่าวมาได้ ดังนั้นในหัวข้อถัดไป จะทำการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่มีพื้นที่ เพื่อที่จะหาแนวทางแก้ไขและป้องกันต่อไป

5.3 ปัญหาด้านการท่องเที่ยวเขตสัมพันธ์

เอกลักษณ์ต่างๆของสัมพันธ์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และ ด้านสังคม ล้วนส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นภายในพื้นที่ ซึ่งทุกๆเอกลักษณ์จะมีความสัมพันธ์กัน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสัมพันธ์มาโดยตลอด แต่ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในเขตสัมพันธ์นั้น ถ้าเรามองข้ามไปอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตได้ ดังนั้น จึงได้มีการศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาวิธีแก้ไขอย่างทันท่วงที เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของพื้นที่และการท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไปอย่างเหมาะสม

จากการศึกษาปัญหาทางการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธ์โดยการนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ทั้งหมดแล้ว ได้ทำการแบ่งประเด็นปัญหาของเขตสัมพันธ์ออกเป็น 2 ส่วนหลักๆ ดังนี้

5.3.1 ปัญหาทางตรง

เป็นปัญหาทางตรงที่เกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นคนที่กระทำ แบ่งออกเป็นปัญหาต่างๆ ดังนี้

1. ปัญหาด้านความสะอาด

เขตสัมพันธ์เป็นเขตที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านความสะอาด เพราะเป็นเขตที่มีประชากรมาก ประกอบกับมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในแต่ละวันจำนวนมาก เมื่อเข้ามาทำ

กิจกรรมต่างๆในพื้นที่ ย่อมทำให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นในพื้นที่ เส้นทางถนนและตรอกซอยต่างๆก็มีลักษณะแคบ ทำให้รถเก็บขยะเข้าไปเก็บได้ไม่ทั่วถึง และปริมาณถังขยะก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการ เมื่อผ่านไปนานขึ้นจะทำให้มีกลิ่นเหม็น ส่งผลต่อสุขอนามัยของประชากรในพื้นที่รวมถึงนักท่องเที่ยวได้ ส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของเมืองได้

2. ปัญหาด้านการจราจร

การจราจรของสัมพันธวงศ์นั้นจัดว่ามีความติดขัดอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงเช้า และเย็น ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดินทางไปและกลับจากการทำงานและไปโรงเรียน และเป็นช่วงที่ย่านการค้าส่วนใหญ่เปิดทำการ ทั้งนี้เนื่องจากถนนหลายสายของสัมพันธวงศ์นั้นเป็นเส้นทางหลักที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ย่านอื่นๆได้ ทำให้มีปริมาณรถที่ค่อนข้างจะหนาแน่น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่จำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาจราจรติดขัดมากขึ้น โดยเฉพาะถ้านักท่องเที่ยวนำรถยนต์ส่วนตัวเข้ามาในพื้นที่

3. ปัญหาการขาดแคลนที่จอดรถ

เนื่องจากเขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตชั้นใน ทำให้มีปัญหาไม่สามารถขยายพื้นที่เพื่อรองรับกับการขยายตัวของประชากรได้ เมื่อนักท่องเที่ยวมาเข้ามาในพื้นที่มากเกินไป จะทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนที่จอดรถได้ ซึ่งปัญหาการขาดแคลนที่จอดรถนั้น จัดเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งสำหรับเขตสัมพันธวงศ์ รวมถึงย่านการค้าอื่นๆด้วย เนื่องจากรถยนต์เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งสำหรับคนในยุคปัจจุบัน ทำให้ปริมาณรถที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะสำหรับย่านพาณิชย์ทั้งหลายแล้ว การใช้พื้นที่จะเป็นไปอย่างคุ้มค่า เนื่องจากราคาที่ดินสูง จึงใช้ประโยชน์เพื่อการค้าเป็นหลัก สำหรับเขตสัมพันธวงศ์ส่วนใหญ่ที่จอดรถจะเป็นแบบหลายชั้น มีพื้นที่ไม่มากนัก และอาศัยจอดตามบริเวณวัดที่เปิดให้บริการ ในส่วนคนที่หาที่จอดไม่ได้จะนิยมจอดริมถนน ในบริเวณที่ห้ามจอด ทำให้เกิดปัญหาการจราจรตามมาอีกทอดหนึ่ง

4. ปัญหาการซื้อประเวณีของนักท่องเที่ยว

เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตการค้า ที่มีประชากรอาศัยอยู่จำนวนมาก ทำให้ยากแก่การตรวจสอบดูแลการทำผิดกฎหมาย จึงมีการลักลอบซื้อขายประเวณีตามสถานที่ต่างๆบางแห่ง ซึ่งมีนักท่องเที่ยวบางส่วนที่นิยมเข้ามาใช้บริการ ทำให้เป็นการทำลายภาพลักษณ์เมืองแห่งวัฒนธรรมและประเพณี

5.3.2 ปัญหาทางอ้อม

เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอ้อม ไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่นักท่องเที่ยวเป็นผู้กระทำโดยตรง แต่เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ดังนี้

1. ปัญหาความไม่เป็นระเบียบของกิจกรรมร้านค้า

เนื่องจากเป็นย่านการค้าที่มีการแข่งขันกันสูง และมีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเข้มข้น ร้านค้าต่างๆจึงใช้ประโยชน์จากที่ดินที่มีน้อยอย่างคุ้มค่าที่สุด โดยเฉพาะประเภทพาณิชย์และแผงลอยที่มีการตั้งร้านอย่างไม่เป็นระเบียบ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในพื้นที่ทำให้เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น ร้านค้าต่างๆจะพยายามแข่งขันกันเพื่อให้ขายของให้ได้มากที่สุด ทำให้เกิดความแออัด ไม่เป็นระเบียบ และอาจทำให้นักท่องเที่ยว หรือ ผู้เข้ามาใช้บริการในย่านต่างๆ เกิดความเบื่อหน่ายไม่อยากจะอยู่ในย่านต่างๆเป็นเวลานาน หรือไม่อยากมาอีกต่อไป

2. ปัญหาทางเดินเท้าไม่เรียบร้อย

เนื่องจากพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์มีความแออัดคับแคบมาก ทำให้ร้านค้าพาณิชย์และแผงลอยต่างๆ ไม่มีพื้นที่เพียงพอในการตั้งร้าน บางส่วนนิยมตั้งร้านขายบนทางเดินเท้า ซึ่งทำให้เส้นทางเดินเท้าที่มีพื้นที่น้อยอยู่แล้ว คับแคบลงไปกว่าเดิม ประกอบกับสภาพทางเดินเท้าที่ค่อนข้างชำรุดในปัจจุบัน ที่ขาดการดูแลและซ่อมแซมอย่างสม่ำเสมอ ทำให้บางแห่งมีการยุบตัวและแตกร้าว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคกีดขวางเส้นทางสัญจรเป็นอย่างมาก

3. ปัญหาด้านความปลอดภัย ถึงแม้ว่าสัมพันธวงศ์จะเป็นเขตที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก แต่จำนวนตรอกและซอยเล็กๆจำนวนมาก จึงทำให้เจ้าหน้าที่ดูแลได้ไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะย่านการค้าที่นักท่องเที่ยวมากและมีความแออัด ทำให้มีปัญหาการมั่วสุม อาชญากรรม ยาเสพติดได้ง่าย เช่น ย่านสำเพ็งมักมีมิจฉาชีพที่มาล้วงกระเป๋านักท่องเที่ยวที่มาเดินเลือกซื้อสินค้าอยู่เป็นประจำ เป็นต้น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากขึ้น ทำให้มีโอกาสที่กลุ่มมิจฉาชีพเข้ามาก่ออาชญากรรมเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ค่อนข้างมีฐานะ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของเมือง

4. ปัญหาการขัดแย้งกันของกลุ่มผลประโยชน์ทางการค้า

เนื่องจากสัมพันธวงศ์ประกอบไปด้วยกิจกรรมการค้าที่หลากหลาย และมีกลุ่มและองค์กรทางการค้าที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันของพ่อค้าและผู้ได้รับผลประโยชน์มากมาย เช่น สมาคมผู้ค้าทองคำ สมาคมสหพ่อค้าผ้า กลุ่มธุรกิจโรงพิมพ์ เป็นต้น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากขึ้น แต่ละกลุ่มจะมุ่งเน้นแต่กิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มตนเองเท่านั้น ทำให้การร่วมมือทางการค้าระหว่างกลุ่มต่างๆมีน้อย ทำให้อาจเกิดปัญหาในด้านเศรษฐกิจในพื้นที่จากการขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ในอนาคต

5. คุณค่าสินค้าท้องถิ่นถูกทำลาย

เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบการต่างๆพยายามที่จะเน้นการบริการที่เพิ่มมากขึ้นตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งการเพิ่มการบริการให้เพิ่มสูงขึ้นนั้นนำมาซึ่งการสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ยกตัวอย่างเช่น ผู้ประกอบการนำสินค้าจากแหล่งอื่นๆเข้ามาจำหน่ายในพื้นที่ เพื่อเป็นการสร้างความสะดวกและความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ทำให้เป็น

การทำลายคุณค่าของสินค้าท้องถิ่น และถ้าปล่อยทิ้งไว้ อาจเป็นการทำลายเอกลักษณ์ที่มีอยู่ของเมืองได้ เป็นต้น

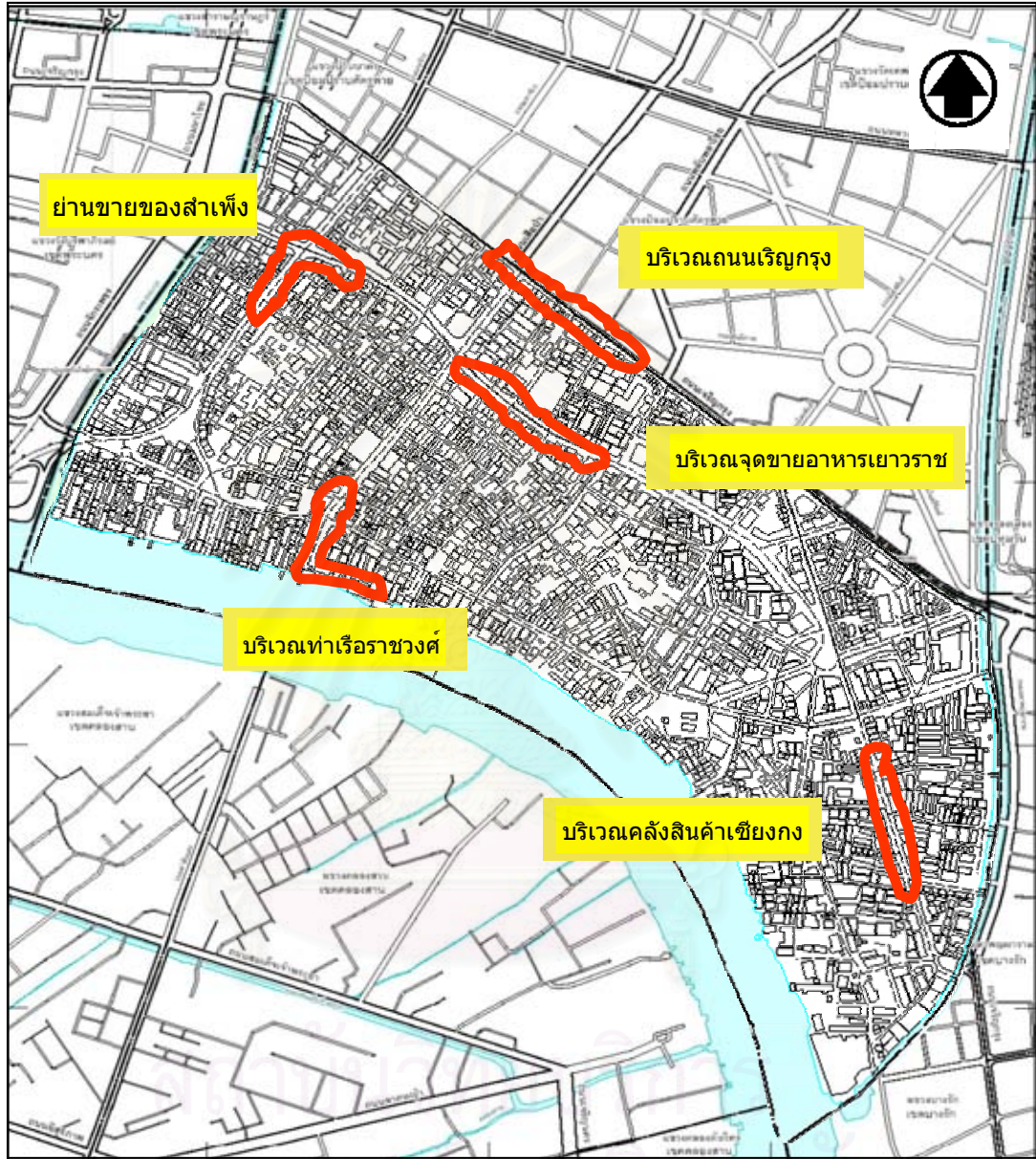
6. ปัญหาด้านความสัมพันธ์กันระหว่างคนในพื้นที่

เขตสัมพันธ์วงศ์เป็นย่านการค้ามีการแข่งขันกันสูง และเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามา ยิ่งทำให้ผู้คนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ขาดจิตสำนึกสาธารณะ (Public Mind) ทำให้ขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพราะต้องมีการแข่งขันกัน และอาจส่งผลให้ลักษณะนิสัยของชนชาวจีนในพื้นที่ถูกกลืนหายไป กลายเป็นสังคมที่มีแต่การแก่งแย่งชิงดีกัน ไม่เป็นที่น่าประทับใจแก่ผู้มาเยี่ยมชมเยือน

ปัญหาต่างๆทุกด้าน เป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำลายเอกลักษณ์สำคัญของชุมชน และจะส่งผลกระทบต่อไปสู่การท่องเที่ยวของสัมพันธ์วงศ์อีกต่อหนึ่ง ดังนั้น ในบทที่ 6 จะกล่าวถึงข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และสนับสนุนให้การท่องเที่ยวในพื้นที่อยู่ได้อย่างยั่งยืน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 5-3 แสดงจุดที่มีทางเดินเท้าที่ขรุขระในเขตสัมพันธวงศ์

สัญลักษณ์

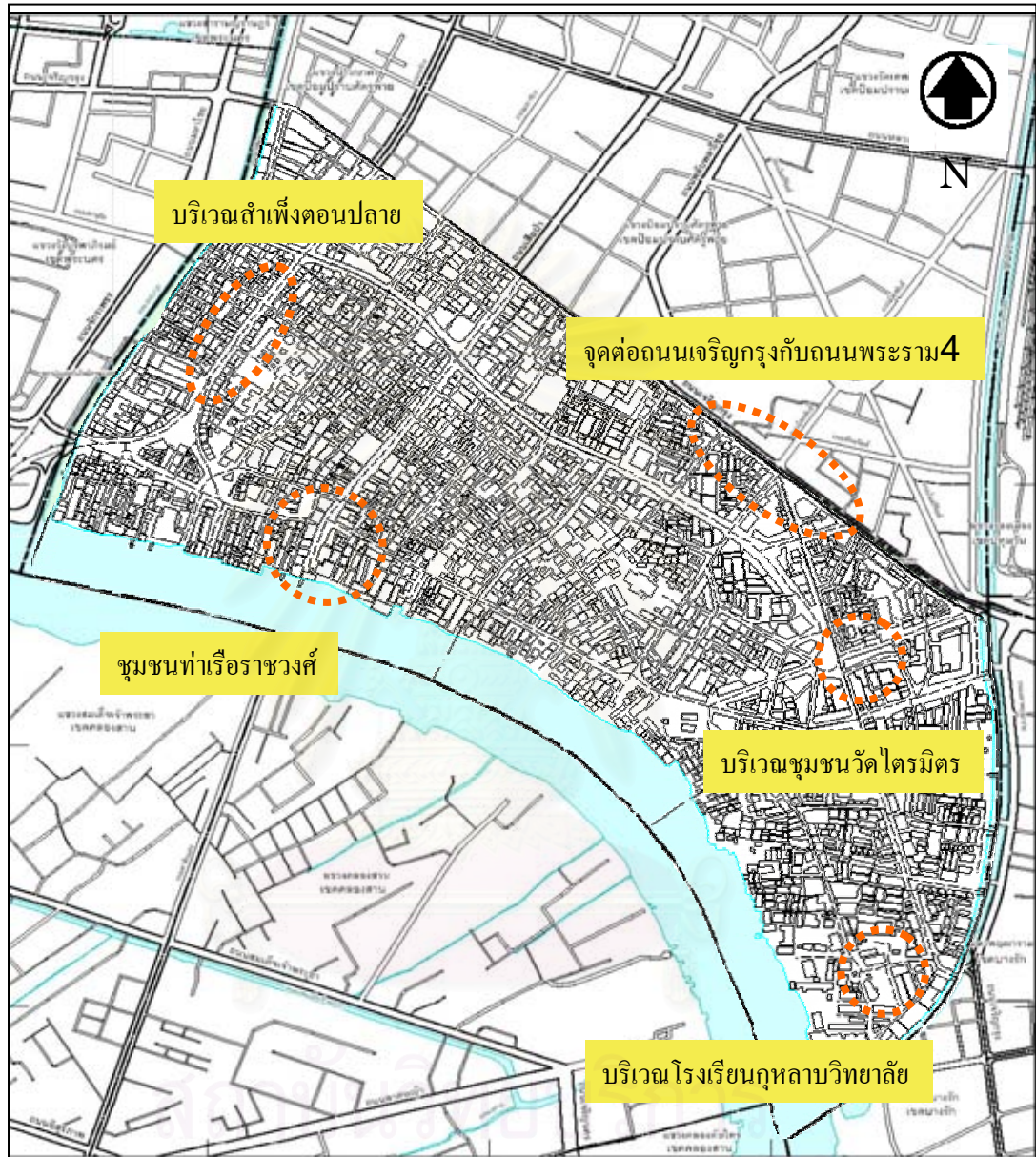

ขอบเขตทางเดินเท้าที่ขรุขระมาก

ที่มา : จากการสำรวจ

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ที่ 5-4 แสดงจุดพื้นที่เสี่ยงภายในเขตสัมพันธวงศ์

สัญลักษณ์

พื้นที่เสี่ยง

นายวรชัย ไรจนพรทิพย์
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

ที่มา : จากการสำรวจ

5.4 การปรับปรุงการท่องเที่ยวจากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

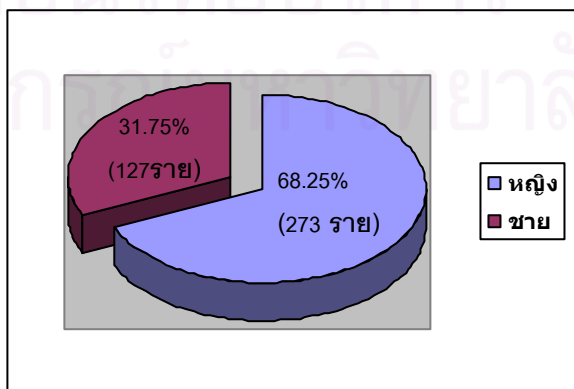
การพัฒนาและปรับปรุงการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์นั้น เน้นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ในการวิจัยนี้ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยแบบสอบถามประชาชนในพื้นที่นั้น สุ่มตัวอย่างจากประชากรจำนวน 31,771 คน เมื่อแทนค่าในสูตรของยามาเน่ โดยใช้ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ร้อยละ 0.05 หรือ ค่าความเชื่อมั่นที่ 95% จะได้จำนวนประชากรที่ต้องการศึกษาประมาณ 400 ตัวอย่าง

ส่วนของแบบสอบถามนักท่องเที่ยว เนื่องจากไม่มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ศึกษาที่แน่นอน จึงได้คาดคะเนนักท่องเที่ยวจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่โดยประมาณ 20,000 คนต่อวัน เมื่อแทนค่าในสูตรของยามาเน่ โดยใช้ความคลาดเคลื่อนที่สามารถยอมรับได้ ร้อยละ 0.10 หรือค่าความเชื่อมั่นที่ 90% จะได้จำนวนนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาประมาณ 100 ตัวอย่าง

สำหรับสถานประกอบ จะใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เนื่องจากจะได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงมากกว่าการใช้แบบสอบถามที่ผู้ตอบมักบิดเบือนข้อเท็จจริง โดยจะสัมภาษณ์แบ่งตามประเภทสถานประกอบการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งหมด 5 ประเภท ประเภทละ 1 ตัวอย่าง คือ สถานประกอบการประเภทร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานประกอบการประเภทของชำและเบ็ดเตล็ด สถานประกอบการประเภทเสื้อผ้า สถานประกอบการประเภทบริการท่องเที่ยว และสถานประกอบการประเภทค้าทองรูปพรรณ ซึ่งผลจากการสำรวจจากแบบสอบถามสามารถสรุปได้ดังนี้

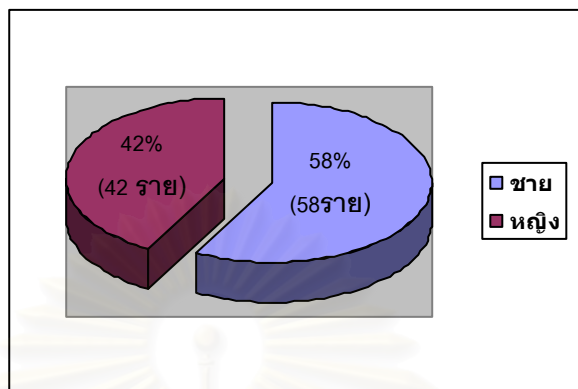
ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 400 ราย ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง 68.25% (273ราย) เพศชาย 31.75% (127 ราย)

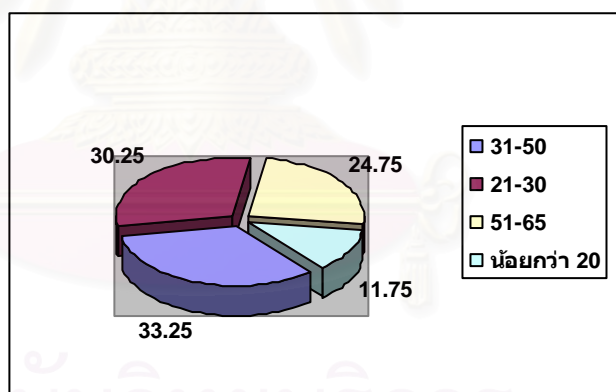
แผนภูมิที่ 5-1 แสดงเพศของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่งเที่ยวที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 100 ราย เป็นนักท่งเที่ยวชาวไทย 70 ราย และนักท่งเที่ยวชาวต่างชาติ 30 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย 58% (58 ราย) เพศหญิง 42% (42 ราย)

แผนภูมิที่ 5-2 แสดงเพศของนักท่งเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

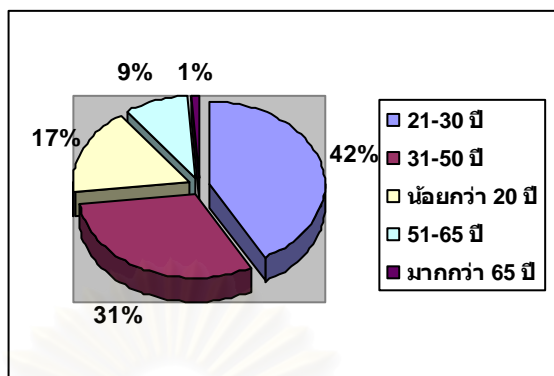
ประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-50 ปี 33.25% (133 ราย) และอายุระหว่าง 21-30 ปี 30.25% (121 ราย)

แผนภูมิที่ 5-3 แสดงอายุของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม

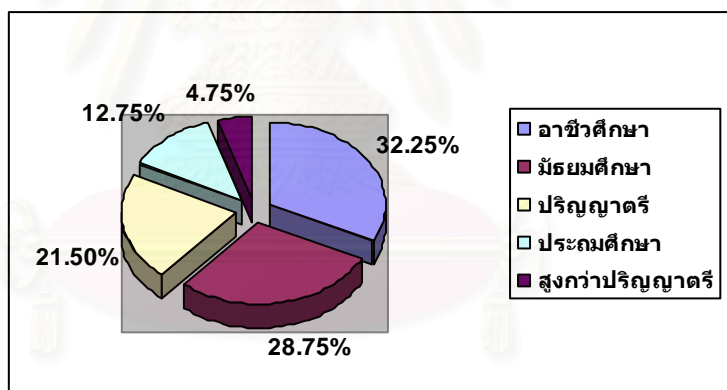

นักท่องเที่ยงที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี 42% (42 ราย)

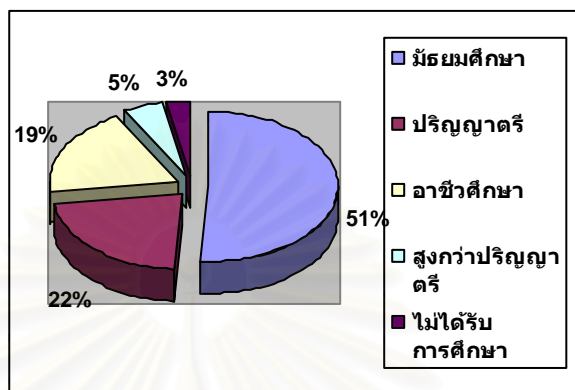
แผนภูมิที่ 5-4 แสดงอายุของนักท่องเที่ยงที่ตอบแบบสอบถาม

ประชากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีการศึกษา ระดับอาชีวศึกษา 32.25% (129 ราย) ระดับมัธยมศึกษา 28.75% (115 ราย) ระดับปริญญาตรี 21.50% (86 ราย) ระดับประถมศึกษา 12.75% (51 ราย) และสูงกว่าปริญญาตรี 4.75% (19 ราย)

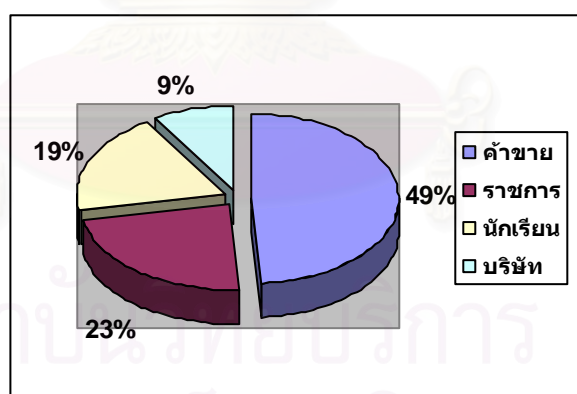
แผนภูมิที่ 5-5 แสดงระดับการศึกษาของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยวยที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา 51% (51 ราย) ระดับปริญญาตรี 22% (22 ราย) ระดับอาชีวศึกษา 19% (19 ราย) สูงกว่าปริญญาตรี 5% (5 ราย) และไม่ได้รับการศึกษา 3% (3 ราย)

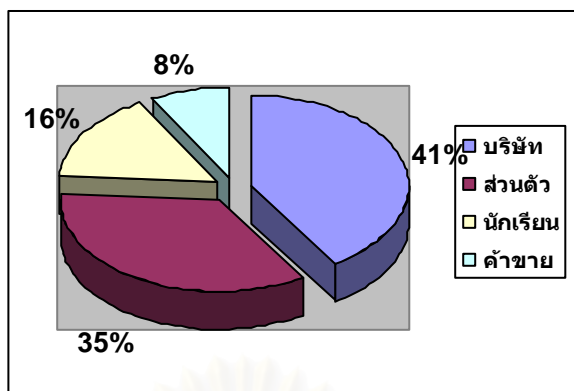
แผนภูมิที่ 5-6 แสดงระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวยที่ตอบแบบสอบถาม

ประชากรส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถาม มีอาชีพ ค้าขาย 49% (196 ราย) รับราชการและทำงานรัฐวิสาหกิจ 23% (92 ราย) นักเรียน นักศึกษา 19% (76 ราย) และพนักงานบริษัทหรือทำงานเอกชน 9% (36 ราย)

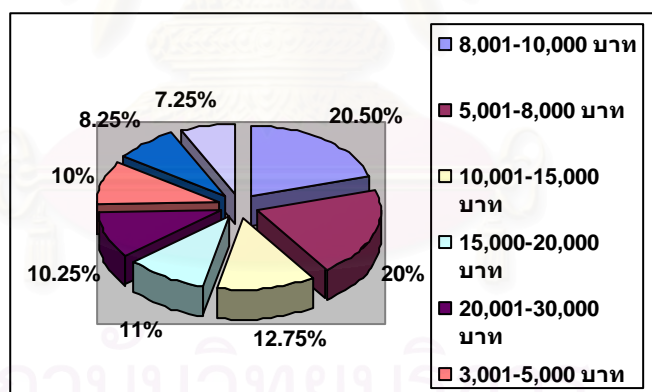
แผนภูมิที่ 5-7 แสดงอาชีพของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยวยส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถาม มีอาชีพ พนักงานบริษัทหรือทำงานเอกชน 41% (41 ราย) ทำงานอิสระหรือทำงานส่วนตัว 35% (35 ราย) นักเรียน นักศึกษา 16% (16 ราย) และค้าขายจำนวน 8% (8 ราย)

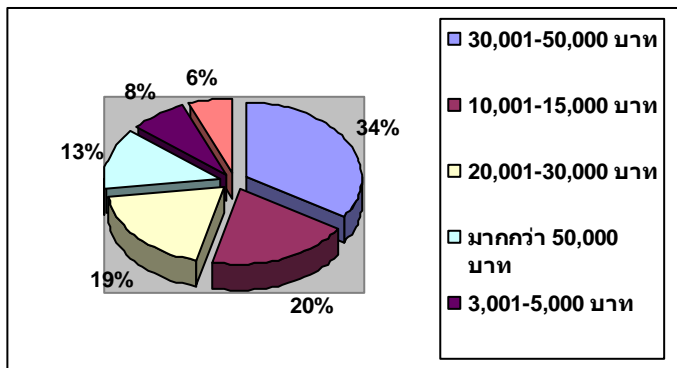
แผนภูมิที่ 5-8 แสดงอาชีพของนักท่องเที่ยงที่ตอบแบบสอบถาม

ประชากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนที่ระดับ 8,001-10,000 บาท 20.50% (82 ราย) 5,001-8,000 บาท 20% (80 ราย) 10,001-15,000 บาท 12.75% (51 ราย) 15,000-20,000 บาท 11% (44 ราย) 20,001-30,000 บาท 10.25% (41 ราย) 3,001-5,000 บาท 10% (40 ราย) มากกว่า 50,000 บาท 8.25% (40 ราย) และน้อยกว่า 3,000 บาท 7.25% (29 ราย)

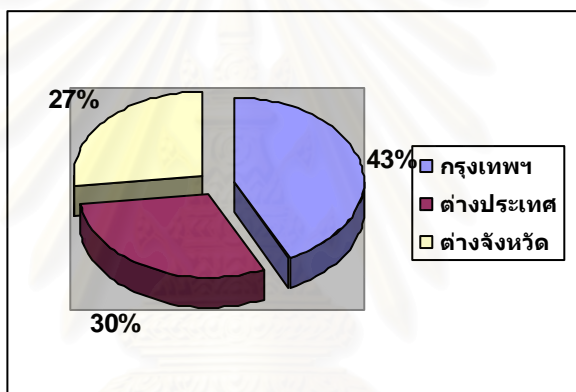
แผนภูมิที่ 5-9 แสดงรายได้ต่อเดือนของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยงที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนที่ระดับ 30,001-50,000 บาท 34% (34 ราย) 10,001-15,000 บาท 20% (20 ราย) 20,001-30,000 บาท 19% (19 ราย) มากกว่า 50,000 บาท 13% (13 ราย) 3,001-5,000 บาท 8% (8 ราย) น้อยกว่า 3,000 บาท 6% (6 ราย)

แผนภูมิที่ 5-10 แสดงรายได้ต่อเดือนของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

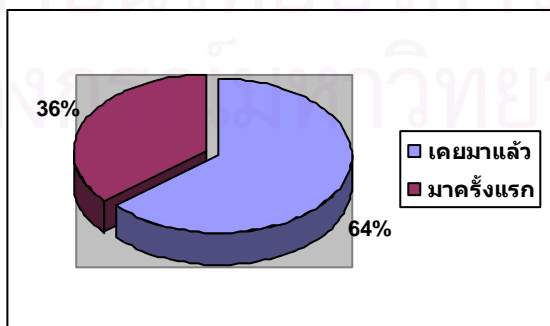
นักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีภูมิลำเนาอยู่ กรุงเทพมหานคร 43% (43 ราย) อยู่ต่างประเทศ 30% (30 ราย) และอยู่ต่างจังหวัด 27% (27 ราย)

แผนภูมิที่ 5-11 แสดงภูมิลำเนาของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

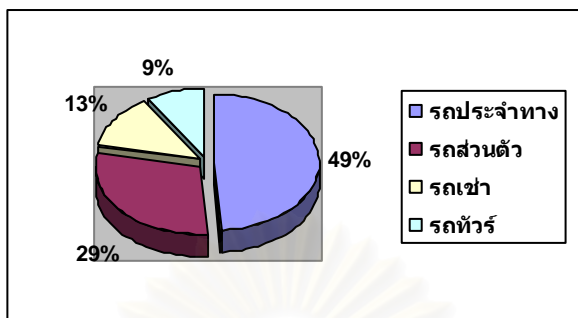
ส่วนที่ 2 การท่องเที่ยวในพื้นที่

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เคยมาเที่ยวที่เขตสัมพันธวงศ์แล้ว 64% (64 ราย) และมาเป็นครั้งแรก 36% (36 ราย)

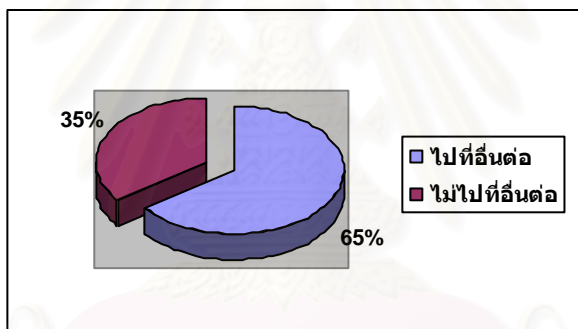
แผนภูมิที่ 5-12 แสดงจำนวนครั้งการเข้ามาเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเขตสัมพันธวงศ์ด้วย รถประจำทาง 49% (49 ราย) รถยนต์ส่วนตัว 29% (29 ราย) รถเช่า 13% (13 ราย) และรถทัวร์ 9% (9 ราย)

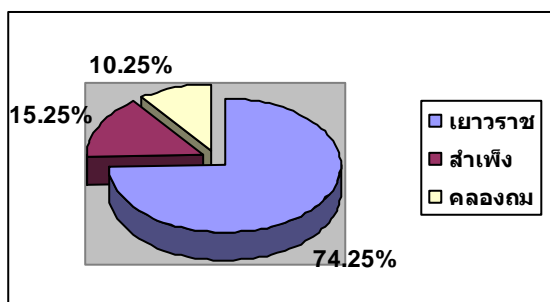
แผนภูมิที่ 5-13 แสดงพาหนะที่ใช้เดินทางของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยวมีโปรแกรมที่จะไปเที่ยวที่อื่นต่อนอกจากแหล่งท่องเที่ยวในสัมพันธวงศ์ 65% (65 ราย) และไม่มีโปรแกรมไปที่อื่นต่อ 35% (35 ราย)

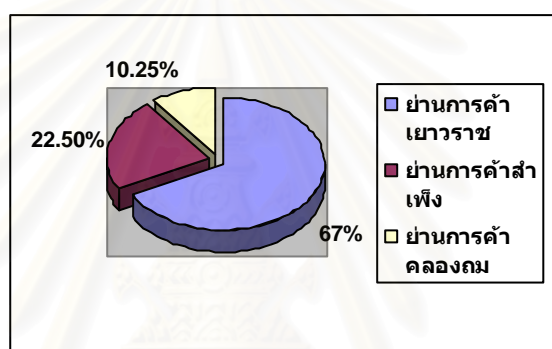
แผนภูมิที่ 5-14 แสดงความต้องการไปเที่ยวที่อื่นของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าเยาวราชเป็นสถานที่ที่มีความโดดเด่นที่สุด และควรสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของสัมพันธวงศ์ 74.25% (297 ราย) สำเพ็ง 15.25% (61 ราย) คลองถม 10.25% (42 ราย)

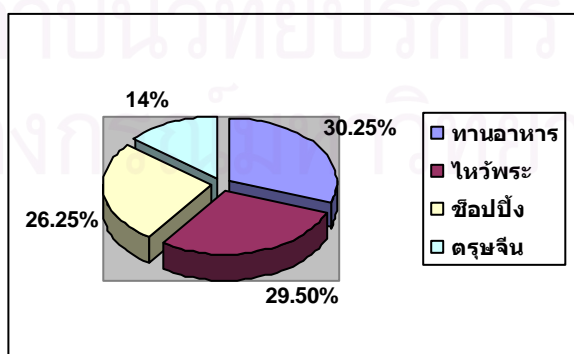
แผนภูมิที่ 5-15 แสดงสถานที่โดดเด่นที่สุดตามความคิดเห็นของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม

ประชาชนส่วนใหญ่ชื่นชอบย่านการค้าเยาวราช 67% (268 ราย) ย่านการค้าสำเพ็ง 22.50% (90 ราย) และย่านการค้าคลองถม 10.50% (42 ราย) คิดเป็นร้อยละ 10.50

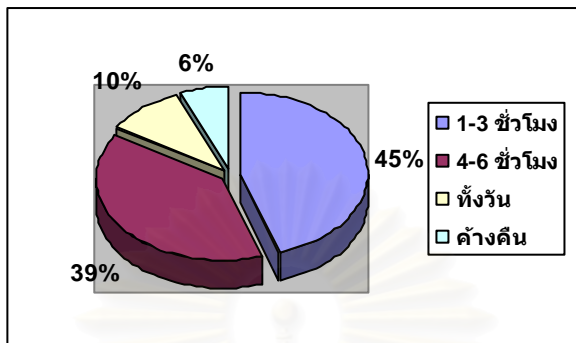
แผนภูมิที่ 5-16 แสดงย่านการค้าที่ชื่นชอบของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม

ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าการเข้ามาจับประทานอาหารในสัมพันธวงศ์ เป็นกิจกรรมหลัก 30.25% (121 ราย) การไหว้พระและเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 29.50% (118 ราย) การเดินช้อปปิ้งสินค้า 26.25% (105 ราย) และกิจกรรมต่างๆในเทศกาลตรุษจีน 14% (56 ราย)

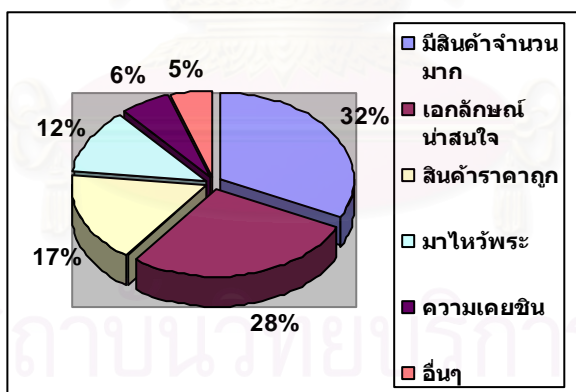
แผนภูมิที่ 5-17 แสดงกิจกรรมหลักตามความคิดเห็นของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้เวลาในการเที่ยวชมภายในสัมพันธวงศ์ ประมาณ 1-3 ชั่วโมง 45% (45 ราย) 4-6 ชั่วโมง 39% (39 ราย) ทั้งวัน 10% (10 ราย) และค้างคืน 6% (6 ราย)

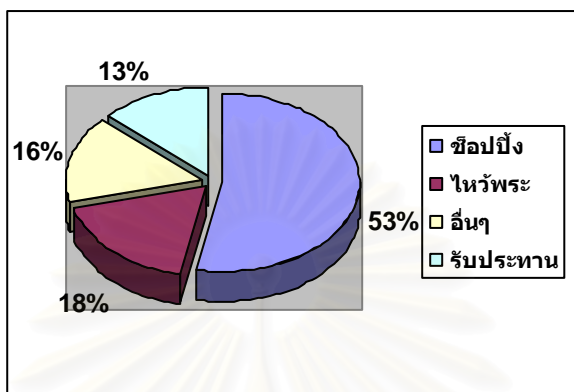
แผนภูมิที่ 5-18 แสดงเวลาที่ใช้ในแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เลือกจะเดินทางมาเที่ยวที่สัมพันธวงศ์เพราะ มีสินค้าให้เลือกจำนวนมาก มากที่สุด 32% (32 ราย) เพราะมีเอกลักษณ์น่าสนใจ 28% (28 ราย) มีสินค้าราคาถูก 17% (17 ราย) มาไหว้พระ-เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 12% (12 ราย) มาเที่ยวที่นี้เป็นประจำ 6% (6 ราย) และสาเหตุอื่น 5% (5 ราย)

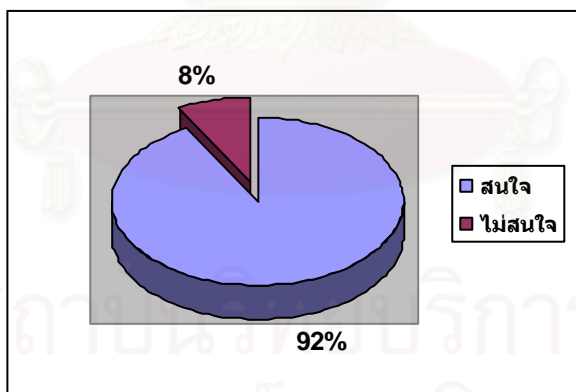
แผนภูมิที่ 5-19 แสดงสาเหตุที่เข้ามาเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยวนิยมคิดว่ากิจกรรมช้อปปิ้งสินค้าโดดเด่นที่สุด 53% (53 ราย) ไหว้พระ-
เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 18% (18 ราย) สาเหตุอื่น 16% (16 ราย) และรับประทานอาหาร 13% (13
ราย)

แผนภูมิที่ 5-20 แสดงกิจกรรมที่โดดเด่นตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยวนิยมมีความสนใจจะกลับมาเที่ยวที่เขตสัมพันธวงศ์อีก 92% (92 ราย) และ
ไม่สนใจจะกลับมา 8% (8 ราย)

แผนภูมิที่ 5-21 แสดงความสนใจในการกลับมาเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

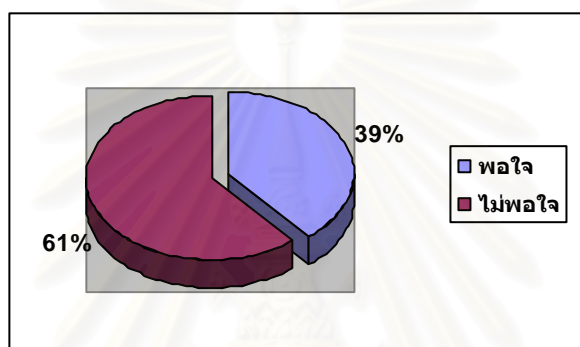
ส่วนที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวจำนวน 100 รายมีความคิดเห็นต่อแหล่งท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์ในด้านต่างๆ ดังนี้

การคมนาคมเข้าถึง นักท่องเที่ยวมี

ความพอใจ 39% (39 ราย)

ไม่พอใจ 61% (61 ราย)

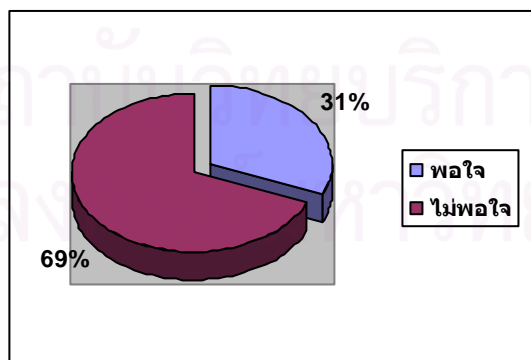

แผนภูมิที่ 5-22 แสดงความพอใจด้านการคมนาคมเข้าถึงของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

ความสะอาด นักท่องเที่ยวมี

ความพอใจ 31% (31 ราย)

ไม่พอใจ 69% (69 ราย)

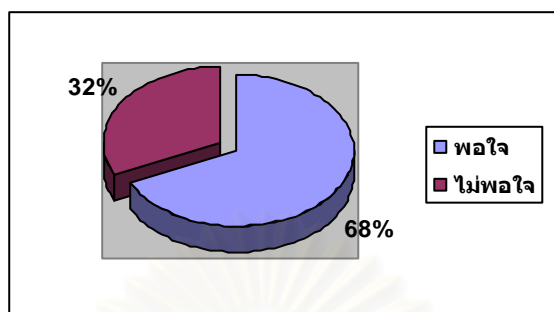

แผนภูมิที่ 5-23 แสดงความพอใจด้านความสะอาดของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

ความปลอดภัย นักท่องเที่ยว

ความพอใจ 68% (68 ราย)

ไม่พอใจ 32% (32 ราย)

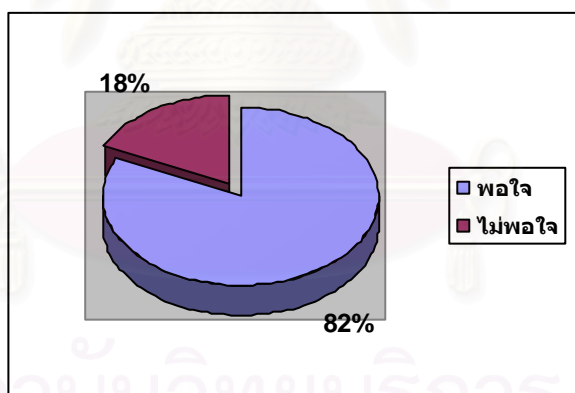

แผนภูมิที่ 5-24 แสดงความพอใจด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

ร้านค้าต่างๆ นักท่องเที่ยว

ความพอใจ 82% (82 ราย)

ไม่พอใจ 18% (18 ราย)

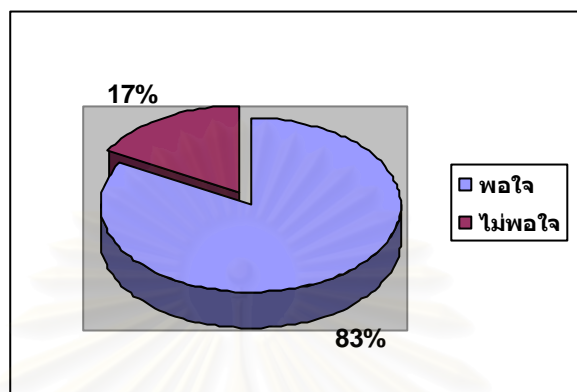
แผนภูมิที่ 5-25 แสดงความพอใจร้านค้าของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ นักท่องเที่ยว

ความพอใจ 83% (83 ราย)

ไม่พอใจ 17% (17 ราย)

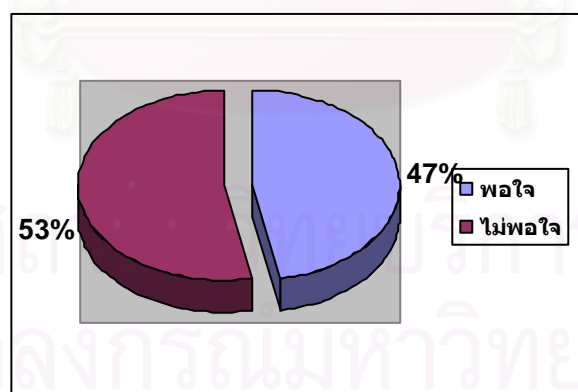

แผนภูมิที่ 5-26 แสดงความพอใจสาธารณูปโภคของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

ลานจอดรถ ที่นั่ง ที่ทิ้งขยะ ทางเดิน นักท่องเที่ยว

ความพอใจ 47% (47 ราย)

ไม่พอใจ 53% (53 ราย)

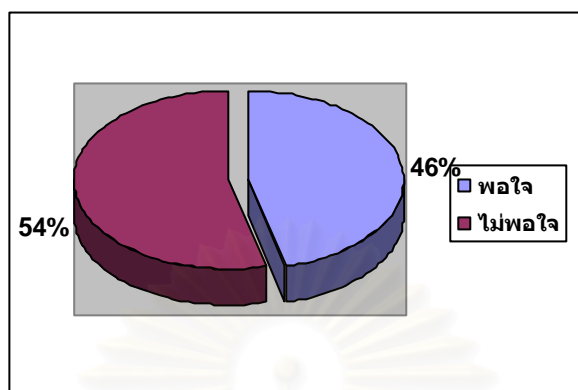

แผนภูมิที่ 5-27 แสดงความพอใจสาธารณูปการของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

ป้ายบอกทาง ป้ายสัญญาณ นักท่องเที่ยว

ความพอใจ 46% (46 ราย)

ไม่พอใจ 54% (54 ราย)

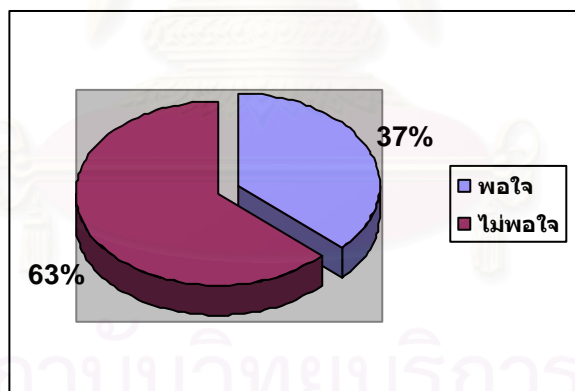

แผนภูมิที่ 5-28 แสดงความพอใจในป้ายบอกทางของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว

ความพอใจ 37% (37 ราย)

ไม่พอใจ 63% (63 ราย)

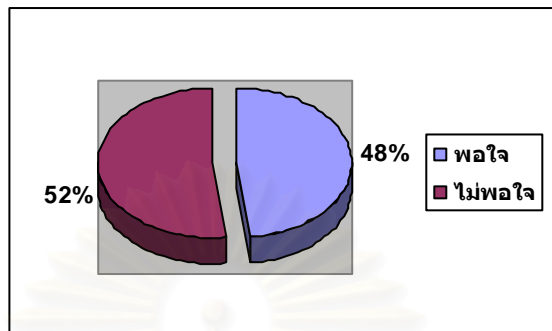

แผนภูมิที่ 5-29 แสดงความพอใจในเจ้าหน้าที่ของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมี

ความพอใจ 48% (48 ราย)

ไม่พอใจ 52% (52 ราย)

แผนภูมิที่ 5-30 แสดงความพอใจการให้บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว
ของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถาม

จากการสอบถามความคิดเห็นประชาชนจำนวน 400 ราย ว่าถ้าจะส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ คิดว่าควรมีการปรับปรุงด้านใดบ้าง โดยให้ใส่ค่าความสำคัญเรียงตามลำดับ 1-3 โดยให้ค่าน้ำหนักเป็นคะแนน ประชาชนให้ความสำคัญลำดับที่ 1 จะได้ค่าคะแนน 3 คะแนน ลำดับที่ 2 จะได้ค่าคะแนน 2 คะแนน และลำดับที่ 3 ได้ 1 คะแนนตามลำดับ ซึ่งประชาชนมีความคิดเห็นดังนี้

ตารางที่ 5-1 แสดงค่าคะแนนตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านการปรับปรุงพื้นที่

การปรับปรุง	ค่าคะแนน
ควรปรับปรุงด้านถนน การคมนาคม และการจราจร	100
การจัดร้านค้าให้เป็นระเบียบเรียบร้อย	36
ปรับปรุงดูแลแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาดสวยงาม	36
การบริการนักท่องเที่ยว	28
สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว	24
เพิ่มการดูแลด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว	16
เพิ่มจำนวนโรงแรมและที่พัก	0

ที่มา : จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ปี2548

และจากการสอบถามความคิดเห็นนักท่องเที่ยวจำนวน 100 ราย ว่าถ้าจะส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ คิดว่าควรมีการปรับปรุงด้านใดบ้าง โดยให้ใส่ค่าความสำคัญเรียงตามลำดับ 1-3 โดยให้ค่าน้ำหนักเป็นคะแนน ประชาชนให้ความสำคัญลำดับที่ 1 จะได้ค่าคะแนน 3 คะแนน ลำดับที่ 2 จะได้ค่าคะแนน 2 คะแนน และลำดับที่ 3 ได้ 1 คะแนนตามลำดับ ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็น ดังนี้

ตารางที่ 5-2 แสดงค่าคะแนนตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การปรับปรุง	ค่าคะแนน
ควรปรับปรุงด้านถนน การคมนาคม และการจราจร	68
ปรับปรุงดูแลแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาดสวยงาม	48
การจัดร้านค้าให้เป็นระเบียบเรียบร้อย	36
การบริการนักท่องเที่ยว	36
สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว	36
เพิ่มการดูแลด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว	16
เพิ่มจำนวนโรงแรมและที่พัก	0

ที่มา : จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ปี2548

ส่วนที่ 4 สรุปผลจากแบบสอบถาม

- ลักษณะทั่วไป

ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิง และอยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 31-50 ปี และ 21-30 ปี ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน โดยมีการศึกษาอยู่ในระดับอาชีวศึกษา และมัธยมศึกษามากที่สุดใกล้เคียงกัน อยู่ในกลุ่มอาชีพค้าขายมากที่สุด มีรายได้ต่อเดือนที่ 8,001-10,000 บาท และ 5,001-8,000 บาท มากที่สุดใกล้เคียงกัน

นักท่องเที่ยวผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อยู่ในกลุ่มอายุ 21-30 ปี โดยมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เป็นพนักงานบริษัทเป็นส่วนใหญ่ มีรายได้ 30,001-50,000 บาท และเป็นผู้อยู่อาศัยในกรุงเทพฯมากกว่าต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ

สถานประกอบการที่ทำการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ สถานประกอบการประเภทร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานประกอบการประเภทของชำและเบ็ดเตล็ด สถานประกอบการประเภทเสื้อผ้า สถานประกอบการประเภทบริการท่องเที่ยว สถานประกอบการ

ประเภทค้าของรูปพรรณ ประเภทที่มีรายได้มากที่สุดจากการสัมภาษณ์ คือ สถานประกอบการประเภทอาหารและเครื่องดื่ม มีรายได้ประมาณ 150,000-300,000 บาท โดยช่วงที่ขายได้มากที่สุดคือช่วงเทศกาล ช่วงเวลากลางคืน และช่วงวันเสาร์อาทิตย์ ในขณะที่ช่วงเวลาที่ขายได้น้อยที่สุด คือ ช่วงเช้าวันธรรมดา นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคนไทยมากกว่าชาวต่างชาติ แต่สถานประกอบการต่างๆจะขึ้นชอบนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากกว่าชาวไทย เนื่องจากมักนิยมซื้อที่ละมากๆและราคาแพง ในขณะที่คนไทยชอบต่อรองราคา

- แหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่น

ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามคิดว่าสถานที่โดดเด่นที่สุด คือ เขาวราช ในขณะที่สถานที่ขึ้นชอบและสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก คือ เขาวราชเช่นเดียวกัน ในขณะที่คิดว่ากิจกรรมชิมอาหารที่เป็นที่แนะนำ เป็นกิจกรรมที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์ที่สุด

นักท่องเที่ยวผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เดินทางมาด้วยรถยนต์ส่วนตัว และมีโปรแกรมไปเที่ยวที่อื่น หรือย่านใกล้เคียงต่อ ใช้เวลาในพื้นที่ประมาณ 1-3 ชั่วโมง และ 4-6 ชั่วโมงใกล้เคียงกัน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาเที่ยวที่นี่เพราะ มีสินค้าให้เลือกซื้อมากมาย และมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ ได้ทำกิจกรรมในพื้นที่ด้วยการ ช็อปปิ้ง มากที่สุด และมีความสนใจจะกลับมาเที่ยวที่นี่อีก เพราะ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย

- การพัฒนาการท่องเที่ยว

ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรจะมีการปรับปรุงด้านการคมนาคมและการจราจรมากที่สุด โดยเห็นว่า ปัญหาการจราจรติดขัดส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์มากที่สุด ใกล้เคียงกันกับ ปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอ

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ปัญหาการจราจรเป็นปัญหาสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ รองลงมาคือ ปัญหาด้านการประสานความร่วมมือกันของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยมีความเห็นว่าควรปรับปรุงด้านการจราจรมากที่สุด และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพอใจในด้านความปลอดภัย ด้านร้านค้าต่างๆ ด้านระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ไม่มีความพอใจในการคมนาคมเข้าถึง ด้านความสะดวก ด้านเจ้าหน้าที่ดูแลการท่องเที่ยว และด้านข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่มีความพอใจและไม่พอใจในด้านลานจอดรถ ที่นั่ง ที่ตั้งชยะ ทางเดิน และป้ายบอกทางต่างๆกัน

จากการสัมภาษณ์สถานประกอบการทั้ง 5 ประเภท ส่วนใหญ่ คิดว่าควรปรับปรุงด้านการจราจรและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด โดยคิดว่า การจราจรเป็นปัญหา

สำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยว มีความพอใจในด้านความปลอดภัย ร้านค้าต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ไม่พอใจด้านการคมนาคมเข้าถึง ความสะอาด ลานจอดรถ ที่นั่ง ที่ทิ้งขยะ ในขณะที่มีความพอใจและไม่พอใจในเรื่องป้ายบอกทาง เจ้าหน้าที่ดูแลการท่องเที่ยว และข้อมูลการท่องเที่ยวใกล้เคียงกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

เขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตเมืองชั้นใน และเป็นเขตศูนย์กลางทางด้านพาณิชยกรรมที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานครและประเทศไทย ถือว่าเป็นย่านการค้าแห่งแรกของชาวจีน ตั้งแต่สมัยอดีต แต่เดิมสัมพันธวงศ์เป็นทั้งย่านการค้าและที่พักอาศัยควบคู่กันไป โดยชาวจีนส่วนใหญ่จะมีอุปนิสัยชอบการค้าขาย และขยันขันแข็ง เมื่อมาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดเป็นย่านการค้าเล็กๆขึ้น ก่อนจะขยายตัวอย่างในปัจจุบัน นับเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเขตสัมพันธวงศ์ ที่ดึงดูดให้มีผู้มาเยี่ยมชมเยื่อนในย่านมาตลอด เมื่อย่านเริ่มเป็นที่รู้จัก มีผู้คนจำนวนมากเข้าสู่พื้นที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาความแออัดขึ้นในย่าน ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เริ่มอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ ออกสู่พื้นที่รอบนอกที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า สัมพันธวงศ์จึงเริ่มมีบทบาทในฐานะย่านการค้าแต่เพียงอย่างเดียว ถึงแม้ว่าจะมีประชากรจำนวนไม่น้อยที่ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่เนื่องจากเกิดความผูกพันในถิ่นฐานที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน

การท่องเที่ยวในสัมพันธวงศ์เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวตามแหล่งชุมชนชาวจีนที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และตามย่านการค้าต่างๆที่มีสินค้าหลากหลายและโดดเด่น เช่น ยาวราช สำเพ็ง เป็นต้น การท่องเที่ยวของเขตมีแนวโน้มขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนหลายๆอย่าง เช่น การส่งเสริมของภาครัฐในช่วงที่ผ่านมา เป็นต้น สถานการณ์ท่องเที่ยวปัจจุบันแต่ละวันมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยื่อนในเขตสัมพันธวงศ์ทั้งชาวไทยและต่างชาติประมาณ 20,000 คนต่อวัน และจะมากขึ้นในช่วงเทศกาลต่างๆโดยเฉพาะเทศกาลตรุษจีน ซึ่งอาจมากขึ้นถึง 100,000 คนต่อวัน

จะเห็นได้จากการศึกษา ว่าเอกลักษณ์ชุมชนมีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจริง แต่เอกลักษณ์ในด้านต่างๆจะมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวไม่เท่ากัน โดยจากการศึกษาวิจัยเอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ ได้แก่ กิจกรรมทางการค้าที่มีความหลากหลายของย่านต่างๆในพื้นที่ และรูปแบบการค้าส่งของย่านรองลงมาได้แก่ เอกลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชาวจีน ประเพณีและวัฒนธรรม และงานเทศกาลต่างๆ และเอกลักษณ์ด้านกายภาพ ได้แก่ ลักษณะอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของเมือง และการเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก ตามลำดับ กิจกรรมทางเศรษฐกิจมี

บทบาทสำคัญต่อเขตสัมพันธวงศ์เพราะแต่เดิม พื้นที่สัมพันธวงศ์มีพื้นฐานเป็นย่านการค้ามาตั้งแต่ในอดีต และมีความหลากหลายของย่านต่างๆที่รวมกิจกรรมการค้าทั้งค้าส่งและปลีก มีการแบ่งเป็นย่านสินค้าแต่ละประเภทอย่างชัดเจน เช่น ย่านเยาวราชเป็นย่านการค้าของรูปพรรณอาหารต่างๆที่มีชื่อเสียง รวมทั้งเป็นย่านที่จัดกิจกรรม เทศกาลต่างๆที่มีชื่อเสียงของย่าน ย่านสำเพ็งเป็นย่านการค้าเสื้อผ้าสำเร็จรูป และอุปกรณ์ตัดเย็บต่างๆ ย่านคลองถมจะเป็นย่านการค้าของเก่า และอะไหล่เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น การแบ่งเป็นย่านเช่นนี้จะทำให้เกิดความสะดวกในการเลือกซื้อสินค้า อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และการผสมผสานของย่านการค้าต่างๆนี้เป็นเอกลักษณ์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่ย่านได้ ดังนั้น ถ้าสัมพันธวงศ์สูญเสียเอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าว เช่น สินค้าเอกลักษณ์ของชุมชนถูกทำลายจากสินค้าจากแหล่งอื่น เป็นต้น อาจส่งผลให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในย่านน้อยลงได้ ในขณะที่ถ้าสูญเสียคุณค่าทางด้านกายภาพ เช่น การเข้าถึงพื้นที่ได้ยากจากการที่นักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่จำนวนมากทำให้การจราจรติดขัด เป็นต้น จะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในสัมพันธวงศ์น้อยกว่า

จากการที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวจำนวนมาก ทำให้เพิ่มความแออัดแก่พื้นที่เขตเป็นอย่างมาก รวมทั้งมีผลกระทบทางลบต่างๆที่เกิดขึ้น ทั้งปัญหาทางตรงจากตัวนักท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาด้านการจราจร ปัญหาด้านความสะอาด ปัญหาการขาดแคลนที่จอดรถ และปัญหาการซื้อประเพณีของนักท่องเที่ยว และปัญหาทางอ้อมจากกิจกรรมการบริการนักท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาความไม่เป็นระเบียบของกิจกรรมร้านค้า ปัญหาทางเดินเท้าไม่เรียบร้อย ปัญหาด้านความปลอดภัย ปัญหาการขัดแย้งกันของกลุ่มผลประโยชน์ทางการค้า คุณค่าสินค้าท้องถิ่นถูกทำลาย และปัญหาด้านความสัมพันธ์กันระหว่างคนในพื้นที่ ซึ่งถ้าปล่อยปละละเลยต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นทำให้ปัญหาเหล่านั้นทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นในอนาคต อาจส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์ของพื้นที่และการท่องเที่ยวในอนาคตได้ ทั้งจากความเสื่อมโทรมจากกิจกรรมท่องเที่ยวที่ทำลายสภาพแวดล้อมของเมือง กิจกรรมบริการนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นจนทำลายคุณค่าสินค้าท้องถิ่น ปัญหายาเสพติดและการค้าประเพณีที่มาจากนักท่องเที่ยว ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว รวมถึงการวางแผนทางเพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคตด้วย

สำหรับในบทที่ 6 นี้ จะเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ที่จะรักษาเอกลักษณ์ชุมชน รวมทั้งรักษาแนวโน้มที่ดีของการท่องเที่ยวไว้สืบไป

6.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากการศึกษาทั้งหมด ทำให้ทราบว่าเอกลักษณ์ชุมชนสัมพันธ์ทางด้านการกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวภายในเขตสัมพันธ์ทางด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธ์ทางด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงต้องมีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์และส่งเสริมกับเอกลักษณ์ชุมชน แต่ปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว อาจนำไปสู่การทำลายการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ ดังนั้น จึงเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และเป็นแนวทางการพัฒนาที่คงเอกลักษณ์ของพื้นที่ให้อยู่สืบต่อไป โดยเสนอแนะเป็นแนวทางการพัฒนาหลักๆ 3 ด้าน ดังนี้

6.2.1 แนวทางการพัฒนาด้านกายภาพ

- ควรมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ดีขึ้น โดยกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้แก่ชุมชน โดยเน้นให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจัดการขยะและความสะอาดของสถานที่ต่างๆ ตามตรอกซอยที่ภาครัฐเข้าดูแลได้ไม่ทั่วถึง เช่น จัดตั้งโครงการรณรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะช่วยกันดูแลเรื่องการรักษาความสะอาด เป็นต้น ถ้าสามารถสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่ายแล้ว จะช่วยบรรเทาปัญหาด้านความสะอาดและสร้างสภาพแวดล้อมชุมชนให้ดีขึ้นได้

-ควรมีการสนับสนุนให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่จะเข้าเที่ยวในพื้นที่ หันมาใช้บริการรถประจำทาง หรือ รถบริการสาธารณะต่างๆมากขึ้น เนื่องจากจะเป็นการลดปริมาณรถยนต์ในท้องถนนลงได้ นอกจากนี้ยังสามารถลดปริมาณมลพิษทั้งทางเสียงและทางอากาศได้อีกด้วย และทางภาครัฐควรมีมาตรการควบคุมการจอดรถผิดกฎหมายจราจร ซึ่งจะจอดรถในพื้นที่ห้ามจอดบริเวณริมถนนสายต่างๆภายในพื้นที่ของเขต เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาการติดขัดด้วย นอกจากนี้ รถรับส่งสินค้าต่างๆ ควรมีมาตรการหรือระเบียบควบคุมให้เข้ารับส่งสินค้าเฉพาะช่วงเช้าหรือช่วงเย็นซึ่งเป็นช่วงที่ยานเปิดทำการ เพื่อความสะดวกในการขนถ่ายสินค้า

-ถ้าปริมาณรถยนต์ในท้องถนนลดลง นอกจากจะทำให้ปัญหาที่จอดรถขาดแคลนบรรเทาลงได้ส่วนหนึ่งแล้ว ควรมีการเสนอโครงการการวางแผนเส้นทางเดินรถก่อนเดินทางเข้ามาเที่ยว และภาครัฐต้องช่วยจัดหาสถานที่จอดรถเพิ่มขึ้นภายในพื้นที่ จะเป็นการช่วยลดปัญหาที่จอดรถได้

อีกส่วนหนึ่ง เนื่องจากปัจจุบันคนที่นำรถเข้ามาหาที่จอดรถภายในย่านต่างๆจำนวนมาก จะทำให้เกิดปัญหาจราจรติดตามมาอีกด้วย

-ควรมีการจัดระเบียบร้านค้าจำหน่ายหาบเร่แผงลอย ให้นำเสนอต่อผู้ซื้อและนักท่องเที่ยว โดยใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เกะกะรกรุงรัง แต่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ สะอาด และสะดวกในการเข้าถึง เพื่อสร้างความเป็นระเบียบให้แก่กิจกรรมด้านการค้าภายในพื้นที่ นอกจากนี้ ควรมีการประสานความร่วมมือกับผู้ค้าต่างๆให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยเน้นสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อสนับสนุนให้กิจกรรมการค้าในย่านมีความก้าวหน้า และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในย่าน

ภาพที่ 6-1 ร้านค้าหาบเร่แผงลอยภายในเขตสัมพันธวงศ์

- ควรมีการซ่อมแซมทางเดินเท้าที่ชำรุดทรุดโทรมและถนนบางส่วนที่มีการขุดตัว ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเดินเลือกซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวภายในพื้นที่ เนื่องจาก การท่องเที่ยวในย่านการค้าสัมพันธวงศ์จำเป็นต้องใช้การเดินเท้าในการเข้าถึงแต่ละย่าน รวมถึงในช่วงเทศกาล ถ้าทางเท้าดีจะทำให้มีความต่อเนื่องของการค้าและกิจกรรมในเทศกาลต่างๆ

- ควรมีการจัดระเบียบของเมือง ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้คงเอกลักษณ์ไฮน่าทาวน และให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม น่ามอง สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ควรมีการดูแลและปรับปรุงให้สวยงาม แลดูสะอาด น่าทัศนอาจร แต่ไม่ควรมีการปรับเปลี่ยนจนเป็นการทำลายเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าไป นอกจากนี้

ภาพที่ 6-2 ความมีเอกลักษณ์ไฮน่าทาวนของเยาวราช

- ปรับปรุงและขยายพื้นที่การให้บริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้ครอบคลุมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว จากการสำรวจ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการในแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ครอบคลุมในการรองรับด้านการท่องเที่ยวทั้งหมด เช่น ควรมีการเพิ่มป้ายบอก สัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากที่ผ่านมาแม้จะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ แต่เมื่อเข้ามาในพื้นที่แล้วในบางแห่งบางจุด เช่น ย่านทรงวาด ย่านเชียงกง เป็นต้น จะมีป้ายบอกทางจำนวนน้อยมาก จึงควรมีการวางแผนพัฒนาเพื่อนำไปสู่ทิศทางที่เหมาะสม รองรับบริการการท่องเที่ยวในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 6-3 ป้ายบอกทางและแผนที่ในสัมพันธวงศ์

6.2.2 แนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

- ควรมีการพยายามส่งเสริมกิจกรรมการค้าของย่าน โดยเฉพาะสินค้าท้องถิ่นที่เป็นจุดเด่นของย่าน เช่น สินค้าอาหารจีนของเยาวราช สินค้าประเภทผ้าของสำเพ็ง เป็นต้น โดยการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ไม่ควรสนับสนุนการนำสินค้าจากถิ่นอื่นเข้ามาจำหน่ายในพื้นที่มากเกินไป เนื่องจากเป็นการทำลายเอกลักษณ์ของสินค้าท้องถิ่นของย่าน

- ควรเน้นรักษาความหลากหลายของสินค้าในย่านการค้าต่างๆ ให้คงอยู่ต่อไป โดยแสดงจุดเด่นของแต่ละย่านให้เห็นชัดเจน รวมทั้งรักษาความเชื่อมโยงของย่านต่างๆ ให้มีอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ควรสนับสนุนรูปแบบการค้าของย่านที่เป็นจุดเด่น คือ รูปแบบการค้าส่ง เช่น ย่านการค้าสำเพ็ง ที่เป็นแหล่งค้าส่งสินค้าประเภทผ้าและของชำร่วยแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีราคาถูกกว่าที่อื่น เป็นต้นและควรสนับสนุนรูปแบบการค้าปลีกควบคู่ไปด้วย

เช่น ย่านเวียงนครเขมขมที่มีสินค้าทั้งส่งและปลีกให้ได้เลือกซื้อ เป็นต้น เพื่อที่จะสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น และยังทำให้ผู้ขายได้กำไรมากขึ้นจากสินค้าที่มีรูปแบบเพิ่มขึ้น

- การประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของย่านต่างๆ ที่ถูกต้อง เช่น เป็นย่านที่มีการค้าหลากหลาย การเป็นย่านที่มีรูปแบบการค้าที่เข้าถึงสินค้าได้ง่าย และราคาถูก เป็นต้น ทำให้คนทั่วไปได้รับทราบภาพลักษณ์อันเป็นจุดเด่นของพื้นที่อย่างถูกต้อง

- ควรมีการสร้างความร่วมมือทางการค้า หรือส่งเสริมความร่วมมือที่มีอยู่เดิมให้ดียิ่งขึ้น เพื่อเป็นปัจจัยผลักดันกิจกรรมการค้าต่างๆ ของพื้นที่ให้มีความก้าวหน้า และสร้างสัมพันธ์ที่ดีทางการค้า ระหว่างกลุ่มการค้าต่างๆ ของสัมพันธ์วงศ์ และให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน

6.2.3 แนวทางการพัฒนาด้านสังคม

- เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐควรมีการเพิ่มการตรวจตราตามสถานที่เป็นจุดดับตา เช่น ตรอกซอกซอยต่างๆ สถานบริการต่างๆ เป็นต้น เพื่อเป็นการป้องกันการค้าขายประเวณีภายในพื้นที่และสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ อย่างจริงจัง สร้างความร่วมมือให้แก่ประชาชนและผู้พบเห็นช่วยกันเป็นหูเป็นตา ให้ความร่วมมือโดยการแจ้งไปยังหน่วยงานต่างๆ เพื่อที่จะเป็นรักษาภาพพจน์ของเมืองให้คงอยู่สืบไป

- ควรมีการจัดการด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวให้ดีขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่เสี่ยง เช่น ตรอก ซอยต่างๆ สถานที่ลับตาคน เป็นต้น เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่แหล่งท่องเที่ยวของเขต และสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน

- ควรมีการจัดการกิจกรรมนันทนาการต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว เพื่อช่วยลดความเครียดจากกิจกรรมการแข่งขันในย่านการค้าต่างๆ และช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันของคนในพื้นที่ด้วยกันเองและต่อนักท่องเที่ยว เป็นการประสานความร่วมมือทางอ้อม สำหรับการจัดทำโครงการต่อไปในอนาคต

นอกจากการพัฒนาในด้านอื่นๆ แล้วนั้น การพัฒนาที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากันคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่จะดำเนินการให้แผนใดๆ ลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างเช่นเมืองใดมีการพัฒนาด้านกายภาพที่ดีพร้อมทุกอย่างแต่ขาดบุคลากรและหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ คนในพื้นที่ขาด

จริยธรรมในด้านการบริการการท่องเที่ยวเมื่อนั้นๆ ก็จะไม่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่ดีได้ ฉะนั้น ในการวางแผนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์จึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์และหน่วยงานในท้องถิ่นด้วย โดยให้แนวทางไว้ดังต่อไปนี้

1) พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับด้านการบริการการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เพิ่มความสามารถในด้านการจัดการและมาตรฐานการให้บริการ เช่น การจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของหน่วยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้ประกอบการบริการการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว การส่งเสริมความรู้ด้านภาษาเพื่อให้บริการกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และการสร้างความประทับใจ เป็นต้น

2) ควรมีการเข้มงวดพนักงานของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ให้มีการบริการและจิตสำนึกที่ดี และแสวงหาผลประโยชน์ใดๆ กับนักท่องเที่ยว และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง

ควรมีการจัดสัมมนาหรือการประชุมประชาชน เพื่อรับฟังความคิดเห็นของคนในพื้นที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชน เพื่อให้การพัฒนาการบริการการท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความราบรื่น เหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 6-4 ความคึกคักจากกิจกรรมและวิถีชีวิตชุมชนของสัมพันธวงศ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.3 แผนและโครงการอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

กรุงเทพมหานครร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ จัดทำแผนงานโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงเขตสัมพันธวงศ์ในด้านต่างๆ โดยโครงการที่สำคัญมีดังนี้

1. โครงการเทศกาลงานตรุษจีน

โครงการจัดเทศกาลงานตรุษจีนเยาวราช มีจัดขึ้นทุกปีในระยะหลัง เพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมแบบจีนที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ในช่วงหลังได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทำให้กลายเป็นเทศกาลที่ยิ่งใหญ่ เป็นที่รู้จักมากขึ้น ภายในงานมีกิจกรรมให้ประชาชน และผู้สนใจเข้าร่วมงานได้ทำร่วมกันมากมาย เช่น แวะชมย่านอาหารที่มีชื่อเสียงในย่าน เล่นเกม เดินเที่ยวชมนิทรรศการต่างๆที่จัดในงาน เดินชมไฟประดับรอบบริเวณงาน เป็นต้น มีการประกวดร้องเพลง การแสดงต่างๆมากมาย

ภาพที่ 6-5 บรรยากาศของงานเทศกาลตรุษจีนที่ผ่านมา

2. โครงการปรับปรุงทางเท้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

โครงการพัฒนาและซ่อมแซมทางเท้าเพื่อให้มีสภาพเหมาะสมแก่การเดินเท้า เนื่องจากที่ผ่านมาสภาพทางเดินเท้าทรุดโทรมลงมาก ทั้งยุบตัวและไม่เป็นระเบียบจากกิจกรรมการค้าต่างๆ ทำให้การเดินเท้าในการประกอบกิจกรรมของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการเดินเที่ยวตามย่านการค้าต่างๆของนักท่องเที่ยวทำได้ไม่สะดวก ดังนั้นการปรับปรุงทางเท้านอกจากจะเป็นการสร้างความสะดวกสบายจากย่านสู่ย่านแล้ว ยังเป็นการเน้นในด้านทัศนียภาพของเมืองที่สวยงามน่ามองอีกด้วย

3. โครงการก่อสร้างชุมชนประชาสัมพันธ์ทรงจีน

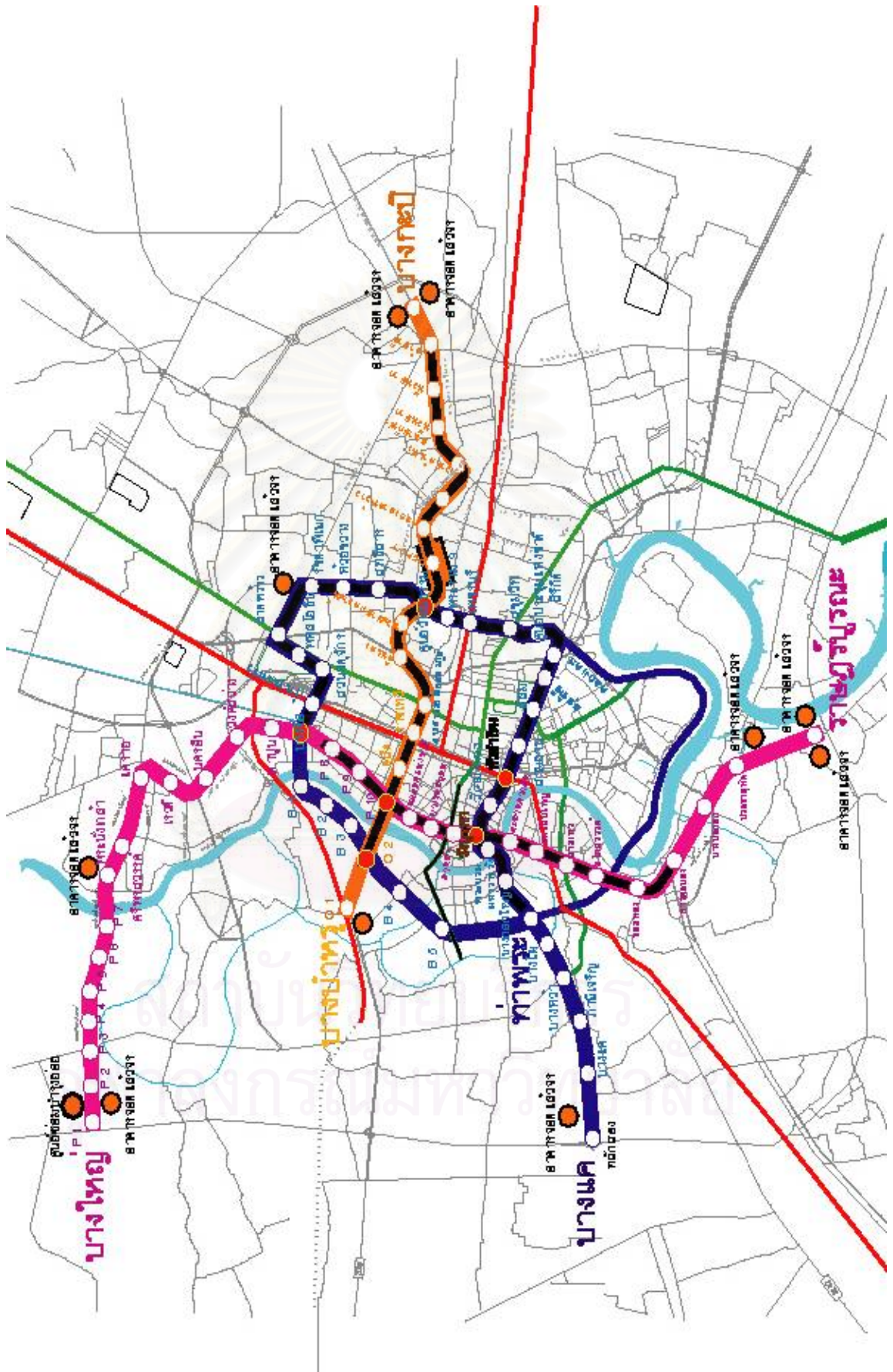
เป็นโครงการที่ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่ โดยจัดทำชุมชนประชาสัมพันธ์ทรงจีนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางเดินเท้าภายในพื้นที่ แผนที่ของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเขตสัมพันธ์วงศ์ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวในการเข้ามาเที่ยวและประชาชนโดยทั่วไป

4. โครงการรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร หรือรถไฟฟ้าใต้ดิน

โครงการนี้เป็นโครงการที่อยู่ในความรับผิดชอบของการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย หรือ ร.ฟ.ม. (MRTA) โดยเริ่มมีการเวนคืนที่ดินบริเวณใกล้เคียงเพื่อก่อสร้างสถานีรถไฟเพิ่ม บริเวณถนนเจริญกรุง ชื่อ สถานีวัดมังกร โดยตัวสถานีจะอยู่ข้างวัดมังกรสมรवास ซึ่งอยู่ในเส้นทางสายเฉลิมรัชมงคล (สายสีน้ำเงิน) เป็นส่วนต่อขยายจากสถานีรถไฟหัวลำโพงจนถึงบางแค ซึ่งหลังจากก่อสร้างเสร็จจะช่วยอำนวยความสะดวกแก่การเข้าถึงพื้นที่ย่านต่างๆในสัมพันธ์วงศ์ได้ และช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวของพื้นที่เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังช่วยลดปัญหาการติด และที่จอดรถไม่เพียงพอในพื้นที่ได้อีกด้วย

5. แผนการและโครงการอื่นๆ

นอกจากแผนงานและโครงการต่างๆที่กล่าวมาแล้ว กรุงเทพมหานครได้มีการจัดประชุมและร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดแผนปรับปรุงพื้นที่เขตสัมพันธ์วงศ์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยการสร้างความเป็นระเบียบให้แก่พื้นที่ สร้างภูมิทัศน์ให้สวยงาม เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของไชน่าทาวน์

แผนที่ที่ 6-1 แสดงเส้นทางเดินรถไฟใต้ดินสายสีน้ำเงิน หรือ สายเฉลิมรัชมงคล

6.4 แนวทางการสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า เอกลักษณ์ชุมชนของเขตสัมพันธวงศ์แบ่งได้เป็นหลายด้าน แต่เอกลักษณ์ชุมชนที่สำคัญ คือ เอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจของพื้นที่ สืบเนื่องมาจากพื้นฐานของสัมพันธวงศ์ที่เป็นศูนย์กลางการค้าและธุรกิจ และเอกลักษณ์ทางด้านสังคมวัฒนธรรม เนื่องจาก วิถีชีวิต วัฒนธรรม และกิจกรรมต่างๆของชนชาวจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวได้มากที่สุด ดังนั้น ถ้าจะสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวให้แก่พื้นที่ จำเป็นที่จะต้องรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านดังกล่าวไว้

การสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์ จึงจำเป็นต้องสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจซึ่งถือเป็นจุดเด่นของพื้นที่ที่มีสภาพเป็นย่านการค้า เช่น การส่งเสริมกิจกรรมการค้าของแต่ละย่านโดยเน้นที่ลักษณะเด่น เช่น ย่านเยาวราชเป็นย่านค้าทอง และอาหาร ย่านสำเพ็งเป็นย่านค้าส่งผ้าและของชำร่วย เป็นต้น และสร้างความเชื่อมโยงให้แก่แต่ละย่าน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางการค้าให้แก่พื้นที่ โดยพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทางด้านสภาพแวดล้อมของเมือง เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม เป็นระเบียบแต่ไม่ทำลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ การปรับปรุงระบบการจราจรภายในพื้นที่ ทำให้ปริมาณรถยนต์ลดลง ซึ่งเป็นการลดปริมาณมลพิษทางอากาศและเสียง เป็นต้น

ภาพที่ 6-6 ส่งเสริมกิจกรรมการค้าของแต่ละย่าน

ภาพที่ 6-7 ปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนให้น่าอยู่

จากที่กล่าวมา การพัฒนาทางเศรษฐกิจจะเป็นพัฒนากิจกรรมการค้าของสัมพันธวงศ์ และทำให้แต่ละย่านสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง มีเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ และการพัฒนาทางสภาพแวดล้อม จะทำให้สัมพันธวงศ์มีแนวโน้มที่จะกลับมามีบทบาทในฐานะชุมชนพักอาศัยเพิ่มขึ้น เนื่องจากสภาพแวดล้อมชุมชนจะมีความน่าอยู่ มีความเป็นครอบครัว และมีชีวิตชีวามากขึ้นกว่าแต่ก่อนที่ส่วนใหญ่มีบทบาทหลักเป็นเพียงย่านการค้า โดยมีการควบคุมทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเหมาะสม ควรมุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และความมีส่วนร่วมของประชาชนรวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว ในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการรักษา

สภาพแวดล้อมดังที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อสร้างความภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชน ส่งผลให้การท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์ดำรงอยู่ได้

ทั้งนี้การจะสร้างความยั่งยืนดังที่กล่าวมานั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ประชาชน และนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการวางแผนอย่างเหมาะสม เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ ได้เรียนรู้ และสัมผัสกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตของพื้นที่ ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของพื้นที่แล้ว จะทำให้เกิดการยอมรับในคุณค่าที่มีอยู่ จนเกิดความหวงแหนและรักษาให้คงอยู่สืบต่อไป

6.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

ควรมีการศึกษาและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในภาพกว้างให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น พื้นที่ หรือ แหล่งท่องเที่ยวข้างเคียง เป็นต้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีคือ เกิดแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวภายในพื้นที่นี้มากขึ้น

นอกจากนี้ ควรมีการจัดอบรมอย่างเป็นทางการในด้านความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งเรื่องของเอกลักษณ์ชุมชนและการท่องเที่ยวแก่ประชาชนในพื้นที่และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ที่สนใจ

ประเด็นสุดท้ายที่น่าสนใจ คือ ควรมีการศึกษาและวางแผนการท่องเที่ยวภายในพื้นที่แบบครบวงจร เช่น สร้างความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กับ การท่องเที่ยวทางกิจกรรมการค้า เป็นต้น หากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบครบวงจร เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางการท่องเที่ยวแล้ว จะทำให้การท่องเที่ยวของสัมพันธวงศ์มีประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. พระราชพิธีพงศาวดารกรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ, 2512.

กฤตพร ลาภพิมล. ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาททางด้านพาณิชย์กรรมของย่านสำเพ็ง กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

กาญจนา สีลากุล. บทบาทการท่องเที่ยวต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยว กรุงเทพฯและปริมณฑล. กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546.

จิราภา ธนาไชยสกุล. บทบาทด้านการค้าและการผลิตของย่านโบ๊เบ๊ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

จุฑามาศ นิลเช่น. การศึกษาเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดสระบุรี และจังหวัดใกล้เคียง(ลพบุรี). วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

ณวรรณ สายเชื้อ. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. เมืองในสังคมไทย : กำเนิด พัฒนาการ และแนวโน้ม เชียงใหม่. โรงพิมพ์วิทอินดิไซน์, 2542.

ดอกอ้อ ปาณะดิษ. ผลกระทบที่มีต่อการใช้ที่ดินและชุมชนของเกาะช้าง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. เศรษฐศาสตร์สำหรับนักวางแผนภาค. เอกสารประกอบการสอนวิชา เศรษฐศาสตร์ภูมิภาค ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. กรุงเทพมหานคร.
 บรรณศาสตร์ สุขตระกูล. แนวทางการพัฒนาย่านการค้าใจกลางเมืองเก่า : กรณีศึกษาเมือง
 เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรม
 ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ประจักษ์ สกุนตะลักษณะ. เศรษฐกิจศาสตร์เมือง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- ประวิทย์ พลอยแก้ว. เจ้าหน้าที่ฝ่ายโยธา สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม
 2548.
- ประวิทย์ พันธุ์โรจน์. เสน่ห์เมืองจิว ทำเลมังกรทอง. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แปลนพรีนติ้ง
 จำกัด, 2545.
- พนิดา สงวนเสวีวานิช. 2540 เยาวราชในพายุฝุ่น CHINA TOWN: WIND OF CHANGE.
 ศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 4, 2540.
- มล. ต้อย ชุมสายและญิบพัน พรหมโยธี. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว (An Introduction to
 Tourism Studies). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2527.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. การรวมกลุ่มของจีนสยาม. ศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 4, 2540.
- วรรณศิลป์ พีระพันธ์. องค์ประกอบเมือง. กรุงเทพฯ : อัดสำเนา, 2538.
- วิลาวัลย์ เอื้อวงศ์กุล. ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทาง
 วัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2542.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อ
 กำหนดนโยบายการท่องเที่ยว. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร, 2542.
- สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคเดิ
 มที่เข่าชาน สมัยที่หนึ่ง 2310-2393. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2534.
- สาทิส สุขผ่องศรี. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภ
 สานสถา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรม
 ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สุมน โรจนะสิริ. การศึกษาการใช้ที่ดิน เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

- สุมิตรา จันทร์เงา. เยาวราช ราวดี เดอะ คล็อก. ศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 4, 2540.
 แสงไทย นราราชภูรี. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลัก จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหำบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
 อติสร เรือลม. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาเมือง กรณีศึกษา: เมืองแม่ฮ่องสอน.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ภาษาอังกฤษ

- Bentley, Ian., Alcock, Alan., Murrain, Paul., McGlynn, Sue., and Smith, Graham.
Responsive Environment : A Manual for Designers. United States: Planners
 Press, 1995.
- Davidoff, Philip G. Tourism Geography Workbook. New York : National Publishers of
 the Black Hills, 1992.
- Kevin Lynch, The Image of the City. Cambridge, MA : The Mitt Press, 2000.
- Rapoport, Amos. System of activities and system of setting. Kent, Susan.ed..in
Domestic Architecture and the use of space : an interdisciplinary cross-cultural
 study. Cambridge : Cambridge Uni Press, 1990.
- Ray Worskett, The Character of towns : an approach to conservation. London : The
 Architectural Press, 1969.
- Starr, Nona. Viewpoint : An Introduction To Travel, Tourism, And Hospitality. Upper
 Saddle River, N.J. : Prentice Hall, 1997.

ภาคผนวก ก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามนักท่องเที่ยว
เพื่อประกอบการค้นคว้าวิจัยเรื่อง :

หมายเลขแบบสอบถาม.....

“ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์และการท่องเที่ยว เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
2. อายุ ( ) ต่ำกว่า 20 ปี ( ) 21-30 ปี
 ( ) 31-50 ปี ( ) 51-65 ปี
 ( ) เกิน 65 ปี
3. สถานภาพสมรส
 ( ) โสด ( ) แต่งงาน
 ( ) ม้าย-หย่า-แยกกันอยู่
4. การศึกษา
 ( ) ประถมศึกษา ( ) มัธยมศึกษา
 ( ) อาชีวศึกษา ( ) ปริญญาตรี
 ( ) สูงกว่าปริญญาตรี ( ) ไม่ได้เรียน
 ( ) อื่นๆ (ระบุ).....
5. รายได้ต่อเดือน
 ( ) ต่ำกว่า 3,000 บาท ( ) 3,001-5,000 บาท
 ( ) 5,001-8,000 บาท ( ) 8,001-10,001 บาท
 ( ) 10,001-15,000 บาท ( ) 15,001-20,000 บาท
 ( ) 20,001-30,000 บาท ( ) 30,001-50,000 บาท
 ( ) มากกว่า 50,000 บาท
6. อาชีพหลัก
 ( ) ค้าขาย ( ) อิสระ-ส่วนตัว
 ( ) ราชการ-วิสาหกิจ ( ) บริษัท-ห้างร้านเอกชน
 ( ) โรงงาน ( ) นักเรียน นักศึกษา
 ( ) รับจ้างทั่วไป ( ) อื่นๆ (ระบุ) .....
7. ภูมิลำเนา
 ( ) กรุงเทพมหานคร
 ( ) ภาคเหนือ จังหวัด .....

เฉพาะเจ้าหน้าที่

- ( ) ภาคตะวันออก จังหวัด.....
- ( ) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด .....
- ( ) ภาคใต้ จังหวัด .....
- ( ) ต่างประเทศ.....

ส่วนที่ 2 : ลักษณะการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวนี้

1. การมาเที่ยวที่นี่ (แหล่งท่องเที่ยว เขตสัมพันธวงศ์)

( ) มาเที่ยวครั้งแรก ( ) มาหลายครั้ง(ระบุจำนวนครั้ง).....

2. พาหนะที่ใช้เดินทางมาท่องเที่ยวที่นี่

( ) รถยนต์ส่วนตัว ( ) รถเช่า

( ) รถบริการนำเที่ยว ( ) รถของบริษัท-โรงงาน-สถานศึกษา

( ) รถประจำทาง ( ) อื่นๆ (ระบุ).....

3. ในกรณีที่มาพร้อมกับบริษัททัวร์ หรือ บริการนำเที่ยว (ถ้าไม่ได้มากับบริษัททัวร์ ข้ามไปข้อ 4)

( ) อัตราค่าบริการ คนละ..... บาท

( ) จำนวนวันที่นำเที่ยวทั้งหมด..... วัน

( ) มีการพาไปเที่ยวที่ใดบ้าง (ตามโปรแกรม) ระบุ สถานที่.....

4. ในกรณีที่ไม่ได้มากับทัวร์ ท่านมีโปรแกรมไปเที่ยวที่อื่นหรือไม่ นอกจากแหล่งท่องเที่ยวนี้

( ) ไม่มี ( ) มี (ระบุชื่อแหล่งท่องเที่ยว).....

.....

5. ท่านใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนี้นานเท่าใด

( ) น้อยกว่า 1 ชั่วโมง ( ) 1-3 ชั่วโมง

( ) 4-6 ชั่วโมง ( ) ทั้งวัน

( ) พักค้างคืน ( ) อื่นๆ (ระบุ).....

6. ถ้าพักค้างคืน ท่านพักที่ใด.....และพักที่ใด

( ) โรงแรม.....

( ) บ้านญาติ คนรู้จัก ( ) อื่นๆ (ระบุ).....

7. เพราะเหตุใดท่านจึงมาเที่ยวที่นี่ (ตอบได้หลายข้อ แต่ให้ใส่ * ข้อที่สำคัญที่สุด)

( ) อยู่ใกล้ ( ) มาเที่ยวที่นี่เป็นประจำ / ความเคยชิน / สะดวก

( ) เป็นแหล่งช้อปปิ้ง ราคาถูก ( ) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์น่าสนใจ

( ) มีสินค้าให้เลือกซื้อเป็นจำนวนมาก ( ) ทราบจากโฆษณาประชาสัมพันธ์ สื่อต่างๆ

( ) มาไหว้พระ เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ระบุ).....

( ) อื่นๆ (ระบุ).....

8. ในการมาเที่ยวที่นี่ ท่านได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง (ตอบได้หลายข้อ แต่ให้ใส่ * ข้อที่สำคัญที่สุด)

( ) ไหว้พระ เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ( ) ชิมอาหารที่มีชื่อเสียงเป็นที่แนะนำ

( ) ช้อปปิ้ง ( ) อื่นๆ (ระบุ).....

เฉพาะเจ้าหน้าที่

9. ในอนาคต ท่านสนใจที่จะกลับมาเที่ยวที่นี่อีกหรือไม่

( ) สนใจ

- เพราะ ( ) มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย
 ( ) รู้สึกประทับใจกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ
 ( ) อื่นๆ (ระบุ) .....

( ) ไม่สนใจ

- เพราะ ( ) ไม่มีเวลา
 ( ) เดินทางไม่สะดวก
 ( ) ไม่ต้องการมาอีกครั้ง
 ( ) อื่นๆ (ระบุ) .....

ส่วนที่ 3 : ความคิดเห็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

1. ท่านมีความคิดเห็นต่อแหล่งท่องเที่ยวนี้อย่างไร

สภาพแหล่งท่องเที่ยว	ความคิดเห็น	
	พอใจ	ไม่พอใจควรปรับปรุงอย่างไร
1.การคมนาคมเข้าถึง		
2. ความสะอาด		
3.ความปลอดภัย		
4.ร้านค้าต่างๆ		
5. ระบบไฟฟ้า/ประปา/โทรศัพท์		
6.ลานจอดรถ/ที่นั่ง/ที่ทิ้งขยะ/ทางเดิน		
7.ป้ายบอกทาง/ป้ายสัญญาณ		
8. เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลการท่องเที่ยว		
9.ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว		
10.		
11.		
12.		

2. ถ้าจะส่งเสริมการท่องเที่ยว ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงด้านใดบ้าง ให้แหล่งท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์มีความเหมาะสม หรือพร้อมรับนักท่องเที่ยว ขอให้ใส่ลำดับเรียงตามความสำคัญ 1-2-3 หน้าข้อความ

- .....ก. ด้านถนน การคมนาคม การจราจร
- .....ข. การบริการนักท่องเที่ยว เช่น พาหนะเข้าแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ป้ายบอกทาง
- .....ค. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (ห้องน้ำ ถึงขยะ ป้ายบอกทางและอธิบายสถานที่)
- .....ง. จัดร้านค้าต่างๆให้เป็นระเบียบ
- .....จ. เพิ่มการดูแลด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
- .....ฉ. ปรับปรุง ดูแล แหล่งท่องเที่ยวให้สะอาดสวยงาม
- .....ช. เพิ่มจำนวน โรงแรม ที่พักต่างๆในพื้นที่
- .....ซ. อื่นๆ (ระบุ).....

3. ท่านคิดว่าอะไรเป็น**ปัญหาและอุปสรรค**แก่การพัฒนาการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์มากที่สุด (เรียงตามลำดับความสำคัญของปัญหา)

1. ....
2. ....
3. ....

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์

.....
.....
.....
.....

.....
ขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาร่วมมือให้ความร่วมมือทำแบบสอบถาม
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเลขแบบสอบถาม.....

แบบสอบถามประชาชน

เพื่อประกอบการค้นคว้าวิจัยเรื่อง :

“ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์และการท่องเที่ยว เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
2. อายุ ( ) ต่ำกว่า 20 ปี ( ) 21-30 ปี
( ) 31-50 ปี ( ) 51-65 ปี
( ) เกิน 65 ปี
3. สถานภาพสมรส
( ) โสด ( ) แต่งงาน
( ) ม้าย-หย่า-แยกกันอยู่
4. การศึกษา
( ) ประถมศึกษา ( ) มัธยมศึกษา
( ) อาชีวศึกษา ( ) ปริญญาตรี
( ) สูงกว่าปริญญาตรี ( ) ไม่ได้เรียน
( ) อื่นๆ (ระบุ).....
5. รายได้ต่อเดือน
( ) ต่ำกว่า 3,000 บาท ( ) 3,001-5,000 บาท
( ) 5,001-8,000 บาท ( ) 8,001-10,000 บาท
( ) 10,001-15,000 บาท ( ) 15,001-20,000 บาท
( ) 20,001-30,000 บาท ( ) 30,001-50,000 บาท
( ) มากกว่า 50,000 บาท
6. อาชีพหลัก
( ) ค้าขาย ( ) อิสระ-ส่วนตัว
( ) ราชการ-วิสาหกิจ ( ) บริษัท-ห้างร้านเอกชน
( ) โรงงาน ( ) นักเรียน นักศึกษา
( ) รับจ้างทั่วไป ( ) อื่นๆ (ระบุ) .....

เฉพาะเจ้าหน้าที่

ส่วนที่ 2: ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่

1. ท่านคิดว่าแหล่งท่องเที่ยวในเขตสัมพันธวงศ์ แห่งใดมีความโดดเด่นที่สุด

- ( ) เยวราช ( ) สำเพ็ง
- ( ) สะพานเหล็ก ( ) คลองถม
- ( ) สะพานหัน
- ( ) อื่นๆ (ระบุ) .....

2. ย่านการค้าแห่งใดที่ท่านชอบมากที่สุดในสัมพันธวงศ์

- ( ) เยวราช ( ) สำเพ็ง
- ( ) สะพานเหล็ก ( ) คลองถม
- ( ) สะพานหัน
- ( ) อื่นๆ (ระบุ) .....

3. ท่านคิดว่ากิจกรรมใดที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ที่สุดในเขตสัมพันธวงศ์

- ( ) ไหว้พระ/เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ( ) กิจกรรมในเทศกาลตรุษจีน
- ( ) การเดินช้อปปิ้งสินค้า ( ) ชิมย่านอาหารที่มีชื่อเสียง
- ( ) อื่นๆ(ระบุ).....

3. ถ้าจะส่งเสริมการท่องเที่ยว ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงด้านใดบ้าง ให้แหล่งท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์มีความเหมาะสม หรือพร้อมรับนักท่องเที่ยว ขอให้ใส่ลำดับเรียงตามความสำคัญ 1-2-3 หน้าข้อความ

- .....ก. ด้านถนน การคมนาคม การจราจร
- .....ข. การบริการนักท่องเที่ยว เช่น พาหนะเข้าแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ป้ายบอกทาง
- .....ค. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (ส้วม ถึงขยะ ป้ายบอกทางและอธิบายสถานที่)
- .....ง. จัดร้านค้าต่างๆให้เป็นระเบียบ
- .....จ. เพิ่มการดูแลด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
- .....ฉ. ปรับปรุง ดูแล แหล่งท่องเที่ยวให้สะอาดสวยงาม
- .....ช. เพิ่มจำนวน โรงแรม ที่พักต่างๆในพื้นที่
- .....ซ. อื่นๆ (ระบุ).....

4. ท่านคิดว่าอะไรเป็น**ปัญหาและอุปสรรค**แก่การพัฒนาการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์มากที่สุด

(เรียงตามลำดับความสำคัญของปัญหา)

- 4. ....
- 5. ....
- 6. ....

5. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาร่วมมือให้ความร่วมมือทำแบบสอบถาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเลขแบบสอบถาม.....

แบบสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

เพื่อประกอบการค้นคว้าวิจัยเรื่อง :

“ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์และการท่องเที่ยว เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
2. อายุ ( ) ต่ำกว่า 20 ปี ( ) 21-30 ปี
( ) 31-50 ปี ( ) 51-65 ปี
( ) เกิน 65 ปี
3. สถานภาพสมรส
( ) โสด ( ) แต่งงาน
( ) ม้าย-หย่า-แยกกันอยู่
4. การศึกษา
( ) ประถมศึกษา ( ) มัธยมศึกษา
( ) อาชีวศึกษา ( ) ปริญญาตรี
( ) สูงกว่าปริญญาตรี ( ) ไม่ได้เรียน
( ) อื่นๆ (ระบุ).....
5. ลักษณะสถานประกอบการ
( ) แผงลอย ( ) เป็นร้านค้า
( ) เป็นร้านแบ่ง
6. ประเภทการประกอบการ
( ) อาหาร/เครื่องดื่ม ( ) ผลไม้/ของถัณฑ์
( ) ของชำ-เบ็ดเตล็ด ( ) ทองรูปพรรณ
( ) ตัดเย็บเสื้อผ้า ( ) เสื้อผ้าสำเร็จรูป
( ) บริการท่องเที่ยว ( ) อื่นๆ (ระบุ).....
7. สถานภาพในสถานประกอบการของผู้ให้สัมภาษณ์
( ) เป็นเจ้าของร้าน/คู่สมรส ( ) เป็นบุตรเจ้าของร้าน
( ) เป็นญาติกับเจ้าของร้าน ( ) เป็นลูกจ้าง
8. ระยะเวลาประกอบการในพื้นที่นี้
( ) ต่ำกว่า 1 ปี ( ) 1-3 ปี
( ) 3-5 ปี ( ) 6-10 ปี

เฉพาะเจ้าหน้าที่

- ( ) เกิน 10 ปี
- 9. ภูมิลำเนาของผู้ให้สัมภาษณ์
  - ( ) เป็นคนพื้นที่นี้ (เขตสัมพันธวงศ์)
  - ( ) เป็นคนอำเภออื่น (แต่อยู่ในกรุงเทพมหานคร)
  - ( ) เป็นคนจากจังหวัดอื่นๆ (ระบุ).....
- 10. เหตุผลที่มาประกอบการค้าที่นี้
  - ( ) ทำเลดีเป็นแหล่งที่มีคนมามาก
  - ( ) เป็นคนพื้นที่อยู่ใกล้บ้าน
  - ( ) ตกงาน-ไม่มีอาชีพอื่น

ส่วนที่ 2 : สถานะของการประกอบการในแหล่งท่องเที่ยว

- 1. ช่วงเดือนที่มีนักท่องเที่ยวมาก รายได้ดีเป็นช่วงเดือนอะไรบ้าง
  - ( ) ช่วงที่ดีที่สุด ระหว่างเดือน.....ถึงเดือน.....
  - ( ) ช่วงที่ดีรองลงไประหว่างเดือน.....ถึงเดือน.....
  - ( ) ช่วงที่เจียบมาก ไม่ค่อยมีคนมาระหว่างเดือน.....ถึงเดือน.....
- 2. โดยปกติในช่วงเดือนที่มีนักท่องเที่ยวมาก แหล่งท่องเที่ยวนี้มีคนมาเที่ยวมากน้อยเพียงใด
  - ( ) มาเที่ยวมากทุกวัน
  - ( ) มากมากในวันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุด
  - ( ) มากมากพอควรในวันธรรมดาและมากขึ้นในวันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุด
  - ( ) ไม่ค่อยมากในวันธรรมดา จะมีคนมาเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุด
- 3. ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นคนที่ไหน
  - ( ) เป็นคนพื้นที่ ( ) เป็นคนกรุงเทพฯ (แต่ต่างอำเภอ)
  - ( ) เป็นคนจังหวัดอื่น (ระบุว่าส่วนใหญ่มาจากไหน).....
- 4. ในแต่ละช่วงเดือนที่มีคนมาเที่ยวมาก-น้อยต่างกัน มีจำนวนคนมาเที่ยวและจำนวนเงินที่ขายของได้ต่างกันอย่างไร (คำตอบโดยประมาณ)
  - 4.1 ช่วงที่มีคนมากที่สุด/ดีที่สุด

เฉพาะเจ้าหน้าที่

วันธรรมดา		วันเสาร์-อาทิตย์-วันหยุด	
มีคนมาเที่ยวประมาณ วันละ (บาท)	ขายของได้ประมาณ วันละ (บาท)	มีคนมาเที่ยวประมาณ วันละ (บาท)	ขายของได้ประมาณ วันละ (บาท)

4.2 ช่วงที่ตีรองลงมา

วันธรรมดา		วันเสาร์-อาทิตย์-วันหยุด	
มีคนมาเที่ยวประมาณ วันละ (บาท)	ขายของได้ประมาณ วันละ (บาท)	มีคนมาเที่ยวประมาณ วันละ (บาท)	ขายของได้ประมาณ วันละ (บาท)

4.3 ช่วงที่เสียบไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยว

วันธรรมดา		วันเสาร์-อาทิตย์-วันหยุด	
มีคนมาเที่ยวประมาณ วันละ (บาท)	ขายของได้ประมาณ วันละ (บาท)	มีคนมาเที่ยวประมาณ วันละ (บาท)	ขายของได้ประมาณ วันละ (บาท)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 3 : ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ท่องเที่ยวในเขตนี้

1. นักท่องเที่ยวส่วนมากเป็นคนไทยหรือต่างประเทศ

- ( ) คนไทย ( ) ต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นประเทศใด.....

2. ท่านชอบนักท่องเที่ยวไทยหรือต่างประเทศมากกว่ากันในด้านการจับจ่ายซื้อของ

- ( ) ไทย ( ) ต่างประเทศ

3. ท่านมีความคิดเห็นต่อแหล่งท่องเที่ยวนี้อย่างไร

สภาพแหล่งท่องเที่ยว	ความคิดเห็น	
	พอใจ	ไม่พอใจควรปรับปรุงอย่างไร
1.การคมนาคมเข้าถึง		
2. ความสะอาด		
3.ความปลอดภัย		
4.ร้านค้าต่างๆ		
5. ระบบไฟฟ้า/ประปา/โทรศัพท์		
6.ลานจอดรถ/ที่นั่ง/ที่ทิ้งขยะ/ทางเดิน		
7.ป้ายบอกทาง/ป้ายสัญลักษณ์		
8. เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลการท่องเที่ยว		
9. ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว		
10.		
11.		
12.		

4. ถ้าจะส่งเสริมการท่องเที่ยว ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงด้านใดบ้าง ให้แหล่งท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์มีความเหมาะสม หรือพร้อมรับนักท่องเที่ยว ขอให้ใส่ลำดับเรียงตามความสำคัญ 1-2-3 หน้าข้อความ

.....ก. ด้านถนน การคมนาคม การจราจร

.....ข. การบริการนักท่องเที่ยว เช่น พาหนะเข้าแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ป้ายบอกทาง

.....ค. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (ล้อม ถึงขยะ ป้ายบอกทางและอธิบายสถานที่)

.....ง. จัดร้านค้าต่างๆให้เป็นระเบียบ

.....จ. เพิ่มการดูแลด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

.....ฉ. ปรับปรุง ดูแล แหล่งท่องเที่ยวให้สะอาดสวยงาม

.....ช. เพิ่มจำนวน โรงแรม ที่พักต่างๆในพื้นที่

.....ซ. อื่นๆ (ระบุ).....

5. ท่านคิดว่าอะไรเป็น**ปัญหาและอุปสรรค**แก่การพัฒนาการท่องเที่ยวของเขตสัมพันธวงศ์มากที่สุด

(เรียงตามลำดับความสำคัญของปัญหา)

7. ....

8. ....

9. ....

6. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาร่วมมือให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์

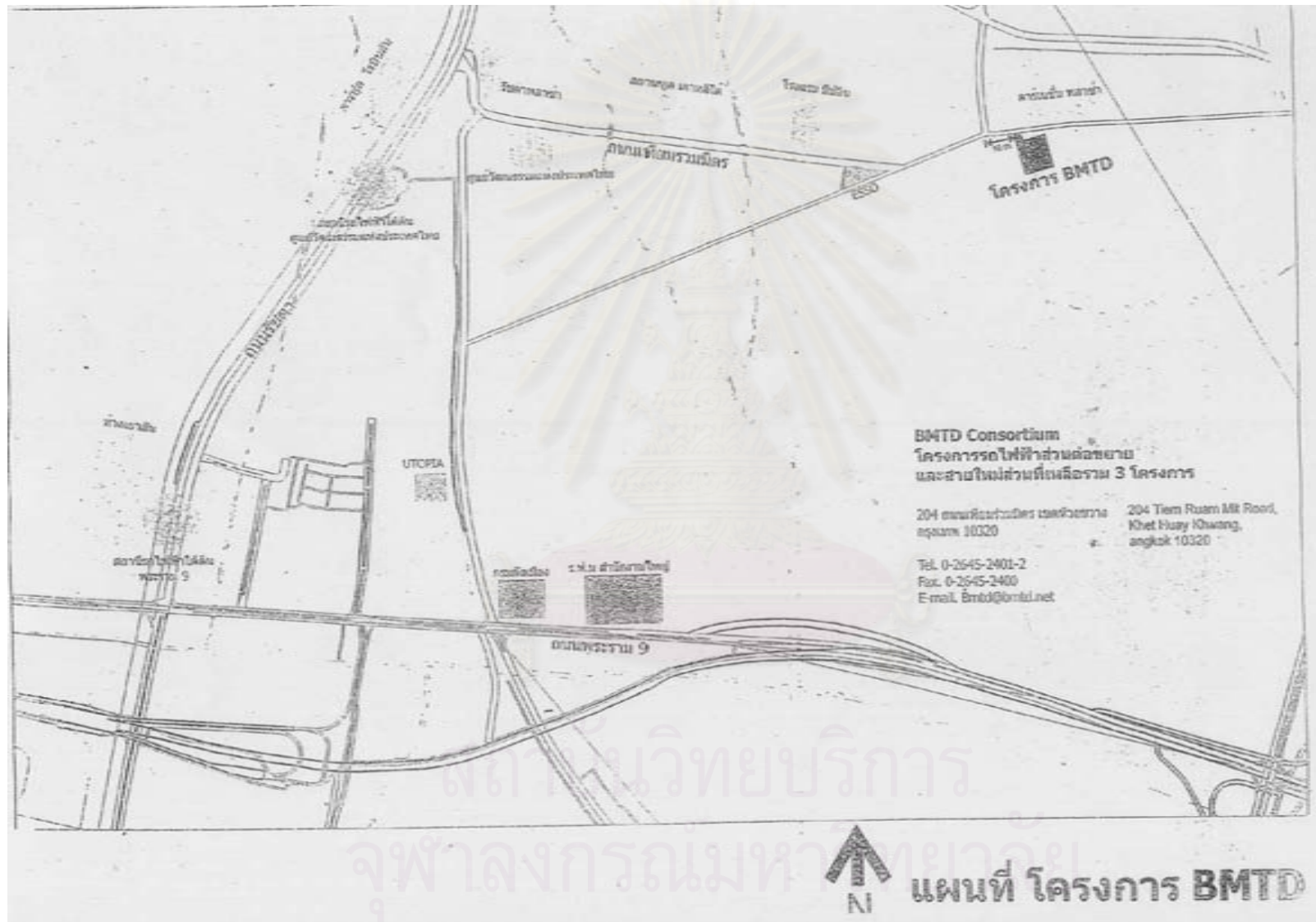
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

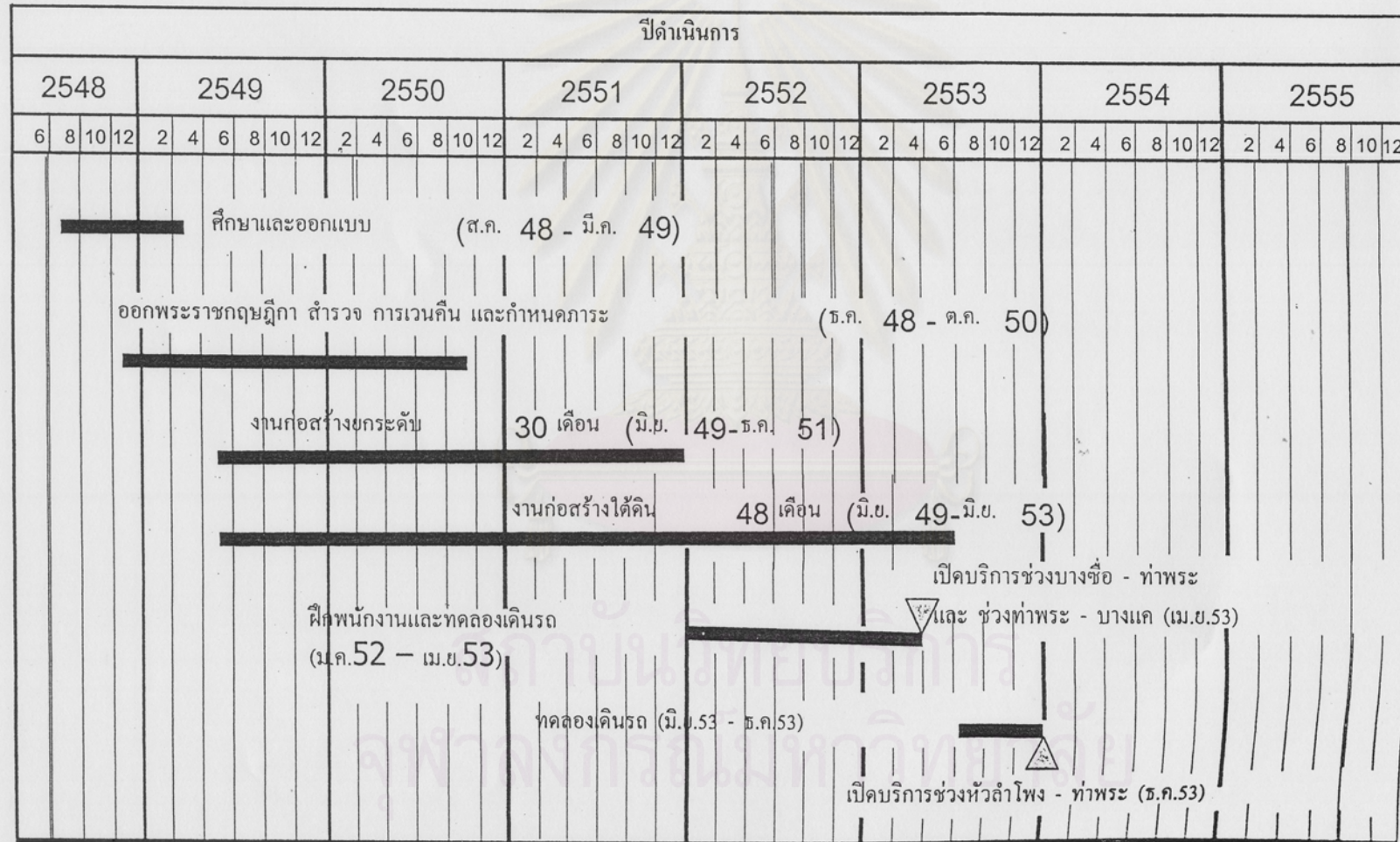

แผนดำเนินการโครงการ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายวรชัย โจนพรทิพย์ เกิดเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2523 ภูมิลำเนาจังหวัด กรุงเทพมหานคร จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2545 และได้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สาขา การวางผังเมือง เมื่อปีพ.ศ. 2546

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย